

K 77.301
3

საქართველოს
ბიბლიოთეკა

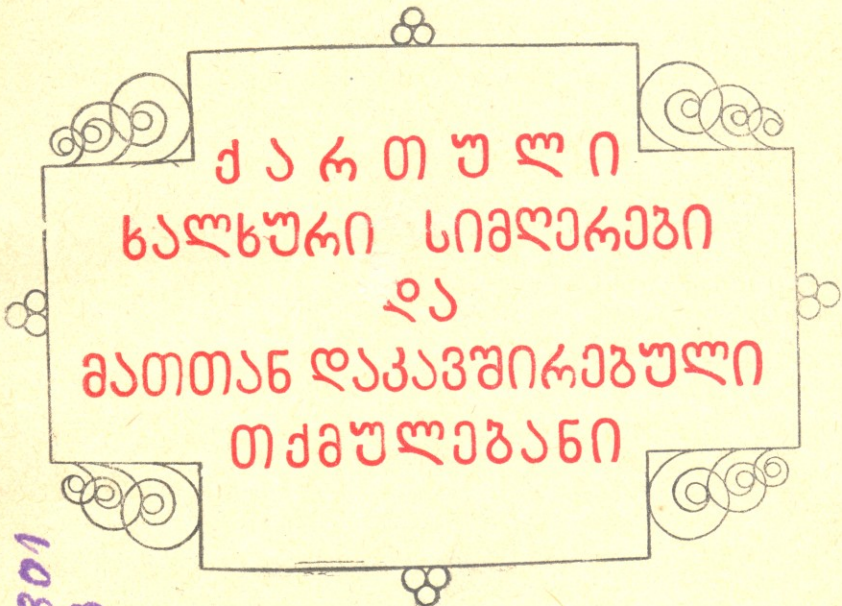
გიორგი სვანიძე

ქართული
სალხური სიმღერები
დაკამათან დაკავშირებული
თქმულებანი

გოთრგო სვანძე

K77.301
3

სკეპ-2000
ფემოწმებულია

სახელგამი
თბილისი
1957

ქართული ხელნაწერი კოფხია

ტექსტში ბრძანებულია და გამოსაყვამად გამზადებულია
ულნე ღირსალამის მიერ მიხედუ წინასიტყვაობითა
და შენიშვნებით

წინასიტყვაობა

კრებულში წარმოდგენილი მასალა ძირითადად ქართლსა და კახეთშია შეკრებილი. იგი კომპოზიტორ გიორგი სვანიძის მიერ შეგროვებული დიდძალი მასალის ერთი ნაწილია მხოლოდ. წიგნში მოთავსებულია ტრადიციული ქართული ხალხური შემოქმედების მრავალი ნიმუში (შრომის, საწესო, სუფრული, საისტორიო და საყოფაცხოვრებო სიმღერები), რომელთა შორის ბევრია დღემდე უცნობი ან დაკარგულად მიჩნეული ტექსტი. სიმღერების უმეტეს ნაწილს დართული აქვს ნოტები.

წინამდებარე კრებულის მნიშვნელობა ამით არ ამოიწურება. ერთი თავისებურება მას ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესოს ხდის. ჩაწერილი სიმღერებისა და ლექსების უმრავლესობას დართული აქვს მათთან დაკავშირებული თქმულებები, რომელშიაც გადმოცემულია ხალხის შეხედულებანი ამა თუ იმ სიმღერის შექმნის გარემოსა და ისტორიაზე. გ. სვანიძე მასალების ჩაწერის დროს არ კმაყოფილდება მხოლოდ ტექსტის ფიქსაციით. იგი აგვიწერს მის შესრულების ზუსტ სურათს (მკის სიმღერები, საწნახლური და სხვ.), გადმოგვცემს ტექსტის შესრულების მთელ ატმოსფეროს, ამა თუ იმ ლექსის დანიშნულებასა და როლს ხალხის ყოველდღიურ ცხოვრებაში. ყოველივე ამის გამო, ლექსი თუ სიმღერა, ჩაწერილი გ. სვანიძის მიერ, მიდის მკითხველის გულამდე, როგორც სიცოცხლით სავსე, ხორცშესხმული სურათი ცხოვრებისა, უტყუარი გამოხატულება ჩვენი ხალხის განცდებისა და მსოფლგაგებისა წარსულში.

ხალხური შემოქმედების სწორედ ამგვარ შეკრებას გულისხმობდა ნ. დობროლუბოვი, როდესაც მოითხოვდა, რათა შეკრების დროს ფიქსირებულიყო არა მარტო ტექსტი, არამედ მისი შესრულების მთელი გარემო. „... ჩვენ ვფიქრობთ, — წერდა ნ. დობროლუბოვი, — რომ ყოველი ადამიანი, რომელიც იწერს და კრებს ხალხური პოეზიის ნაწარმოებებს, ძალიან საჭირო საქმეს გააკეთებდა, თუ არ დაკმაყოფილებოდა ზღაპრის ან სიმღერის ტექსტის მხოლოდ ჩაწერით, არამედ გადმოგვცემდა მთელ გარემოს, როგორც წმინდა გარეგნულს, ისე უფრო მეტად შინაგანს, ზნეობრივს, რომელშიაც მოუხდა მას ამ სიმღერისა თუ ზღაპრის გაგონება...“

მნიშვნელოვანია რიგი სიმღერებისა, რომელიც დღემდე ცნობილი იყო ჩვენ-

თვის მხოლოდ ლიტერატურული წყაროების მიხედვით, მაგრამ მათი ტექსტების დაკარგულად იყო მიჩნეული. ასეთებია, მაგალითად, „საწნახლური“, — ყურძნის დაწურვასთან დაკავშირებული შრომის სიმღერა, რომლის არსებობის შესახებ ცნობებს გვაწვდის ა. ჯ.-ორბელიანი¹. ამ სიმღერის ტექსტი და მელოდია ცნობილი გახდა მხოლოდ გ. სვანიძის მიერ ჩაწერილი სამი ვარიანტით. ასევე უნიკალურია „ქვევრის რეცხვის“ ლექსები, რომელთა შესახებ ცნობები იგივე ა. ჯ.-ორბელიანს მოყავს.

საინტერესოა ტექსტი და თქმულება „ქალო, ქალთა მზეოს“ შესახებ. ეს სიმღერა, როგორც ხალხური, მოხსენებული აქვს დავით გურამიშვილს. „მესტიურლის“ ნიმუშად მოჰყავს მისი ნაწყვეტი იოანე ბატონიშვილსაც „კალმასობაში“. დღეს ჩვენთვის ცნობილი გახდა ამ სიმღერის სრული ტექსტი და მასთან დაკავშირებული ვრცელი თქმულება. ასევე მნიშვნელოვანია თამარ მეფის სახელთან დაკავშირებული, დღემდე უცნობი სიმღერები და თქმულებანი.

კომპოზიტორ გ. სვანიძის მასალები გვაცნობს დღეს დავიწყებულ ძველ სახალხო მთქმელთა და მომღერალთა მთელ პლეადას. კახელი მომღერლები — ბურთიკაშვილი, სიკო მესტიაშვილი, მიზნა ბაკურაძე, — ქართლელი მომღერლები ვანო ტლაშაძე, გიორგი ტატიშვილი, გიორგი ქართველიშვილი, დიმიტრი ჯაფარიძე და მრავალი სხვა ცოცხლად წარმოსდგებიან მკითხველის წინაშე. მდიდრად არის წარმოდგენილი „მესტიურული“ ტექსტები და ცნობები ცნობილ მესტიურეთა და მეფანდურეთა (დოდე გოგიაშვილის, ალექსი ოქრომჭედლის, ნაყიდა ვნოლიძისა, მაჩაბლისა, გაიოზ ფურცელაძის და სხვათა) შესახებ.

მასალა სხვადასხვა სოციალურ წრეებშია შეკრებილი. ამით აიხსნება ხელოვნურობის იერი ზოგიერთ ტექსტში. ასე მაგალითად, „ყურშაოსა“ და „სამაიას“ ტექსტები მათი „შეკეთებისა“ და ზოგჯერ ახალი გალექსების შთაბეჭდილებას ახდენენ. მაგრამ ტექსტებს მაინც ვაკვეყნებთ, რადგან „ყურშაოს“ და „სამაიას“ ჩანაწერები ძალიან ცოტა გვაქვს. გ. სვანიძის მიერ ჩაწერილი ტექსტები, მიუხედავად გადაკეთებებისა და ჩანართებისა, მეტად არქაულ ელემენტებს შეიცავენ.

ამ წიგნში თავმოყრილია ძველი ქართული ხალხური ლექსები, ხალხური შემოქმედების მემკვიდრეობის საინტერესო ნიმუშები, ვფიქრობთ, ეს კრებული სამსახურს გაუწევს ჩვენს მეცნიერებს და ამავე დროს ქართველი მკითხველის ფართო მასებისათვის საინტერესო საკითხავი წიგნი იქნება.

ელენე ვირსალაძე

¹ ალექსანდრე ჯამბაკურ-ორბელიანი, ივერიელთა სიმღერა, ვალობა და ლიღინი, „ცისკარ“, № 1, 1861 წ.

შემკრებისაბან

ჩემს ახალგაზრდობაში არაერთხელ მსმენია ჩვენ საზოგადო მოღვაწე-თა მიერ გამოთქმული გულისტკივილი იმის გამო, რომ ქართული ხალხური შემოქმედების შესანიშნავი ნიმუშები დავიწყებას ეძლევა, რომ ქართული ხალხური შემოქმედების საუნჯეს არ ექცევა შესაფერი ყურადღება.

ეს ის დრო იყო, როდესაც ქართველმა საზოგადოებამ პირველად მოისმინა ცნობილი პედაგოგისა და საზოგადო მოღვაწის ლალო აღნიაშვილის მიერ ჩამოყალიბებული გუნდის სიმღერები.

ქართული ჟურნალ-გაზეთების ფურცლებზე სულ უფრო ხშირად დგებოდა საკითხი ხალხური შემოქმედების მოვლა-პატრონობის საჭიროების შესახებ.

ძნელი იყო მაშინ შემკრებთა როლი. მეფის თვითმპყრობელობა ქართული კულტურის განვითარებას მტრულად უყურებდა, აბუჩად იგდებდა, დახმარების მაგივრად, ყოველგვარ სიძნელეს უქმნიდა ამ საქმის უანგარო ენთუზიასტებს. არავითარი მატერიალური სახსრები ამისათვის არ იყო. გლეხიც აღმაცერად უყურებდა უცნობ „ქალაქელს“, რომლის მიზანი მისთვის გაუგებარი იყო.

მიუხედავად ამისა, მრავალი ქართველი მოღვაწე, ლიტერატორი თუ მუსიკოსი მაინც ანერხებდა ამ წმინდა საქმის სამსახურს, უმწიკვლო შრომას ეწეოდა ხალხური პოეზიის ჩასაწერად, ხალხური სიმღერების ნოტებზე გადასაღებად.

ზაქარია ფალიაშვილი, დიმიტრი არაყიშვილი, ნიკო (კიკო) სულხანიშვილი, ილია (ია) კარგარეთელი, ზაქარია ჩხიკვაძე — ამ დიდი საქმის მესვეურნი იყვნენ საქართველოში.

მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ მიექცა განსაკუთრებული ყურადღება ხელოვნებას. პარტია და ხელისუფლება შეუთნელებლად ზრუნავს ხელოვნების გაფურჩქნა-აყვავებაზე და განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს ხალხური შემოქმედების შეკრებას, შესწავლას და დამუშავებას.

შემკრებთათვისაც ახლა გზა ხსნილი და ფართოა. სახელმწიფო მათ ეხმარება, უმაგალითოდ ამადლდა კულტურა და გლეხი-მომღერალი, რომელიც უწინ აღმაცერად უყურებდა სიმღერების შესაკრებად სოფელში ჩამოსულს, დღეს ხალისითა და სიამოვნებით ასმენინებს მას თავის რეპერტუარს. ხალხური

გუნდების ჩამოყალიბებამ, რადიოთი ქართული სიმღერების გადაცემამ კიდევ უფრო შეუწყო ხელი ამ საქმეს. რა თქმა უნდა, შემკრებლობას ახლაც დიდი ენერგია და მონდობა ესაჭიროება. მთქმელთან მისვლა, ზისი ალაპარაკება, მისი გულისნადების შეტყობა და ამოტივტივება არ არის ადვილი. იგი დიდ დროსა და უნარს მოითხოვს.

სოფლად ბევრს შევხვდებით ჩუმ შემოკმედს, ლექსის გამომთქმელს, ზღაპრების ოსტატს, სიმღერების დიდ მოყვარულსა და შესანიშნავ შემსრულებელს. შემკრებმა ასეთები უნდა გამოიხსოს, გაიცნოს, დაუახლოვდეს, ეს კი მხოლოდ ხალხში ტრიალით, მის ყოფა-ცხოვრებასა და ზნე-ჩვეულებაში გარკვევით შეიძლება მოხდეს. მაშინ გავიგებთ იმასაც, თუ რად ჭირდება ხალხს ესა თუ ის ლექსი ან ზღაპარი. რისთვის გამოსთქვა მან იგი და ან სხვისი გამოთქმული როგორ გაიგო და გამოიყენა თავის ცხოვრებაში.

ქართულ ხალხურ სიმღერებს ბავშვობიდან ვიცნობდი. ქორწილებსა და სოფლის დღეობებში მომისმენია საუკეთესო სახალხო ოსტატთა მიერ შესრულებული სიმღერები, მრავალი საღამო გამიტარებია ქართული ჭუხჩის წინ. სადაც ნიბლიასავით განაბული, სახეში შევცქეროდი ზღაპრების მთქმელს. მომისმენია სიკო მესტიაშვილის, ვანო („ტილა“) ტლაშაძის, გიორგი („ოხის რქა“) ტატიშვილის სიმღერა, გეგენა ბათიაშვილის შესანიშნავი მაყრული. „ჭერი-ეგა“ და სხვა.

ახრისელი გიორგი ქართველიშვილი და კუკურა ვათიაშვილი იშვიათი მომღერლები იყვნენ. იმავე სოფლის გლეხი თევა დიდბერუაშვილი საუკეთესო ზღაპრის მთქმელი იყო.

შევხვდებოდვარ შესანიშნავ მომღერალ ქალებსაც: ერისთავის ოჯახში მომღერალ დაროს ბადალი არ ჰყავდა „ურმულის“ თქმაში. როცა იგი სიმღერას შემოსძახებდა, მის სახლთან მილეთის ხალხი იყრიდა თავს. ციციშვილებში სუფრაზე ვერც ერთი კარგი სიმღერის მცოდნე და მომღერალი ვერ მიეტოლებოდა ანას. ყანჩავლიანთ გეგენას „მაყრული“ გასაოცარი იყო, თუკი ვინმე გაუწევდა ამხანაგობას სიმღერის თქმაში.

„აკენის ნანას“ თქმაში ფეფე ციმაკურიძეს ტოლი არა ჰყავდა. მასზე ლექსიც კი იყო გამოთქმული:

ფეფე ზალიშვილისა
ციმაკურიძის ცოლია;
„აკენისა ნანას“ ლილიწი
მართლა ბულბულის ტოლია!

ჩვერი სიმღერა ბავშვობიდან ვიცოდი. ხალხური მუსიკის დიდი სიყვარული იყო მიზეზი იმისა, რომ 35 წლის განმავლობაში ვმოგზაურობდი ქართლისა და კახეთის დაბებსა და სოფლებში, სადაც მასალების შეკრების დროს ბევრი სიამოვნება, მაგრამ მრავალი სიმწარეც მინახავს. მრავალჯერ გამითევია ღამე მინ-

დორში, დავქანცულვარ გრძელ გზაზე... არ დამკლებია არც სოფლის ავი ძაღ-
ლების კბილები, არც უანდარმთა და სხვადასხვა მოხელეთა უხეშობა, რომელთაც
ექვს გვრიდათ ჩემი საქმიანობა.

სოფლად უცხო ადამიანის მისვლა და გლეხებთან ნდობის დამსახურება იმ
პირობებში არ იყო ადვილი. ბევრი მათგანი თავის ნამდვილი ვინაობის დასა-
ხელებასაც კი ერიდებოდა და ჩემს შეკითხვაზე ასეთი ლექსით მიპასუხებდა:

— შენ მეზაღეს რას კითხულობ?
გულით მიიღე ხილით,
ნაღამური არ გეგონოს,
მიწიდან აკრეფილიო,
არც დასუნთქული გეგონოს,
ხეზეა დაკრეფილიო.

ეს პასუხი კი ნიშნავდა: რაც გითხარი, ის ხომ ჩაიწერე და ჩემი გვარის
ხსენება რა საჭიროაო.

ქართული ხალხური შემოქმედების შექრება ზაქარია ფალიაშვილის ჩაგო-
ნებით დავიწყე პირველად. ეს იყო 1916 წელს. მაისის შუა რიცხვებში ზაქარია
ფალიაშვილის წერილი დამხვდა ბინაში. მაშინვე მივედი ქართულ ფილარმონი-
ულ საზოგადოების სკოლის შენობაში, სადაც კომპოზიტორს ბინა ჰქონდა.
მიმიღო ჩვეულებრივი გულთბილობით. გამომკითხა მდგომარეობა და სიტყვა
ჩამომიგდო ქართული ხალხური სიმღერების შექრებაზე. — აბა სცადე, ბიჭო!
შენ თავისუფლად შეგიძლია ქართლურ-კახური სიმღერების ჩაწერა, რადგან,
როგორც ვიცი, ბევრი რამ იცი ქართლისა და კახეთისაო. სადაც გაგიძნელდეს,
ჩემი ფონოგრაფი მოიშველე, ზოგი, რომელიც კარგად იცი, უიმისოთაც შე-
გიძლია ნოტებზე გადაიტანო. მე ვუთხარი: ჯერ გამოუცდელი ვარ და ვში-
შობ-მეთქი. — თავდაპირველად ყველა ასე ვართ, როცა იმოგზაურებ და გაე-
ცნობი სიმღერებს, მაშინ კარგ მომღერლებსაც იშოვი და შენც ბევრს შეის-
წავლი; ისე გაგიადვილდება, რომ მე გაგახსენდებიო.

იმ ზაფხულს აპირებდა ქართლისაკენ გამგზავრებას, ვილაც ტატიშვილებ-
თან, ვგონებ, სოფელ ძვილეთში. მე პირობა მივეცი, რომ მის რჩევა-დარიგებას
შევასრულებდი და იმავე ზაფხულს გავემგზავრე გორს. აქედან დავიწყე ქარ-
თული მუსიკალურის, თუ სხვა სახის ფოლკლორის შექრება.

გიორგი სვანიძე

ქართული
ხალხური სიმღერები
და მათთან დაკავშირებული
ოქმულებანი

1. სიმღერების საღაურობა

„უამიერს“ ვერ ვინ წაგვართმევს,
ვამბობთ მრავალი წელია,
იგი კახეთის შვილია,
მასთან არვის აქვს ხელია.

„ჩაკრულო“ ტყუების ცალია,
მოუტანია მწყემსსაო,
როცა ბატონის ვენახში
ყურძენსა ჰკრეფდა ბევრსაო.

„შვიდნი“ რომ ნახსენებია,
მოტანილია ჩვენსაო.
„მოდისო მტერი, კახელო“,
შემოპარულა ჩვენსაო,

ორივეს კარგად მღერიან,
სუფრასა ამშვენებსაო.

მართალი არის „ზამთარი“
სუსხიანია ჩვენსაო,
ქართლშია დაბადებული,
კაბას ატარებს ძველსაო.

ბურთიკაშვილი გახლავარ,
შეხეთ ამ ჩემს თეთრ წვერსაო,
ცალი სამარეს მიდგია,
ველარ ვიცოცხლებ ბევრსაო.

თუ დამიჯერებთ, კარგს იზამთ,
ეხლა მობრძანდით ჩვენსაო!

2. მკის სიმღერა

ბიჭო! სიცხეში სიმღერა,
მალამო არის გულისა;
მუშაობის დროს დაჭექვა
საკმელი არის სულისა!
თან მუშაობას ვერ იგებ,
თან სიცხეს ოხერ-ტიალსა,

თუ მუშაობ და თან მღერი,
იწყებ ხმებისა ტრიალსა —
ორი დღის ყანას სამხრამდე
დააწყებინებ გრიალსა,
შემდეგ მიწვები ჩრდილოში,
ყურს უგდებ ფოთლის შრიალსა!

მოხუცთა გადმოცემით, მკას არ შეუდგებოდნენ, სანამ ამ ლექსს არ იტყო-
დნენ. მუშაობის დროს, მით უმეტეს მკაში, სიმღერა არ უნდა შეეწყვიტათ.
მართლაც, იმ თავითვე, მკას ღვიძლ ძმასავით თან სდევს მასთან შეხამებულო
სიმღერა.

აგერ ყანას მოედო მომკელთა გუნდი... იგი დაიყოფა პატარ-პატარა ჯგუფებად. თვითეული ჯგუფი ავებს სვეს (ყანის პატარა ნაკვეთია, ვიწრო, სადაც დაეტევა 7 — 10 მომკელი). ამ ჯგუფს ჰყავს თავისი წინამძღოლი — მესვეური, რომელიც როგორც ნამგლის მოსმასა და სიმღერაში, ისე მასთან დაკავშირებულ მიხრა-მოხრაში სჯობნის დანარჩენებს.

მესვეურმა მომკელები მჭიდროდ არ უნდა განლაგოს, რათა მკის დროს ნამგლით თითები არავინ დაიბაღოს.

ყველა მესვეურს ერთი საერთო ხელმძღვანელი, წამყვანი ჰყავს. აგერ გახურდა მკაც. წამყვანი შემოსძახებს პატარა „სოლოს“ — „ჰოპუნას“, შემდეგ მას მთელი ჯგუფი მიჰყვება:

ჰერი, ჰერიო,
 ჰერი, ბიჭებო!
 ჩემო გვრიტებო!
 აბა მოუსვით!
 აი ხამგალი!
 ყანა შეგვქმნია
 აი სამკალი!..

ამ სიმღერას რომ მორჩებიან, ერთი მათგანი რომელიმეს გადასძახებს, ვითომდა გაჯავრებით:

— რო ეჯიბრები მეტოქეს,
 აბა ავწონო, რა მოხვალ.

მეორეც კვერს დაუკრავს:

— ხომ ხედავ, ბესოს ვერ მისდევ,
 მკაში ჩვენთან ნუ წამოხვალ!

დაცინვის ობიექტი, ვითომდა ნაწყენი უპასუხებს:

— მე კიდევ კაცს მეძახიან,
 შენ დედაკაცი გამოხვალ!

და მიიწევს დამცინავისაკენ. გაჩნდება „ნამგლების ტრიალი“, მაგრამ ამ დროს წამყვანი დასძახებს:

„აააამ!“ და სიჩუმე ჩამოვარდება სწრაფად (ეს მომზადების ნიშანია).

წამყვანი	მოპასუხე	დანარჩენნი (ბანები)
იმ!..	ჰო!	---
იმ!..	ჰო!	---
იმ!..	ჰო!	ჰოგ! ოგა...
იმ!	ჰო!	ტაჰ! ტა!
იმ!	ჰო!	ტაჰ! ტა!
ტაჰ!	ტაჰ!	ტაჰ! ტა!
ტაჰ!	ტაჰ!	ტაჰ! ტა!

სვეს მიმყოფნი რომ შეჯგუფდებიან, წამყვანი გადასძახებს მესვეურს --- ხი! ე. ი. განზე გაიწიე, თორემ ერთმანეთს დავასახიჩრებთ ნამგლებითაო. მესვეური სწრაფად გადახტება გვერდზე. მომკელნი გაიშლებიან და თავისუფლად განაგრძობენ თავიანთ საქმეს --- მკას.

ხი!	ხი!	ტაჰ! ტა!
ხი!	ხი!	ტაჰ! ტა!
ტაჰ!	ტაჰ!	ტაჰ! ტა!
ტაჰ!	ტაჰ!	ტაჰ! ტა!

აგერ თავთვის სიმძიმისაგან წელში მოხრილი ყანაც შეხვდათ, მაშინ წამყვანი იტყვის:

ჩოქ!	ჩოქ!	ტაჰ! ტა!
ჩოქ!	ჩოქ!	ტაჰ! ტა!
ტაჰ!	ტა!	ტაჰ! ტა!
ტაჰ!	ტა!	ტაჰ! ტა!

წელში გამლილ ყანას რომ მიადგებიან, წამყვანი გადასძახებს:

წამყვანი	მოპასუხე	დანარჩენნი
ადე!	ადე!	ტაჰ! ტა!
ადე!	ადე!	ტაჰ! ტა!
ტაჰ!	ტაჰ!	ტაჰ! ტა!
ტაჰ!	ტაჰ!	ტაჰ! ტა!

გასამხნეებლად წამყვანი იტყვის:

წინ!	წინ!	ტაჰ! ტა!
წინ!	წინ!	ტაჰ! ტა!
ტაჰ!	ტა!	ტაჰ! ტა!
ტაჰ!	ტა!	ტაჰ! ტა!

სიმღერაში ჩაურთავენ ხოლმე სხვადასხვა სახის საოხუნჯო მიხრა-მოხრას. თანაც „აწვალებს“ მომკელთ წამყვანი, — რა არის მეტი სიხალისე გამოიწვიოს მათ შორის.

წამყვანი	მოპასუხე
იმ!	ჰო!
იმ!	ჰო!
(პაუზა)	(პაუზა)
იმ!	ჰო!
იმ!	ჰო!
(პაუზა)	(პაუზა)

ასე და ამრიგად „აწვალებს“ წამყვანი ამხანაგებს. ის გათავების ნიშანს არ იძლევა. აქ ერთ-ერთი უსაყვედურებს წამყვანს:

ე რო გვატყუებ, ბესაო,
ყანყრატომ დაიკვნესაო;
დაიწყებ, აღარ ათავებ,
როგორ იქნება ესაო?!

წამყვანსაც ეს უნდა. მან ყასიდად მოიგონა ასეთი ხერხი, რათა მკის შემეღებით, შეასვენოს მომკელნი. მილექსვის შემდეგ წამყვანი ისევ გადასძახებს:

წამყვანი	მოპასუხე	დანარჩენნი
იმ!	ჰო!	—
იმ!	ჰო!	—
იმ!	ჰო!	ჰოგ! ოგააა! (2-ჯერ)

საერთო ყრიაშულით ესეც დამთავრდება. ეს წუთიერი შესვენება-შენელება მკისა, წამყვანის აზრით, საკმაო არ არის. ჯგუფიდან ერთ-ერთი წამოიძახებს:

მივიარე, მოვიარე,
ქალი ვნახე მწოლიარე;
თავით ედგა მსხმელი ვაშლი,
ბოლოს უფრო მსხმოიარე!
თვალი უყავ, შემომბღვირა...

და გაჩუმდება მთქმელი. დანარჩენნი შეუბღვერენ. ელიან აზრის დასაზღვევად რებას, თანაც მკაცრ ანელებენ. ესეც ხომ ერთგვარი შეღავათია მათთვის!

ერთ-ერთი, მოთმინებიდან გამოსული, შესძახებს: „მერე, მერე! მერე რა, რომ შემოგბღვირა?“ მთქმელი დაგვიანებით უპასუხებს: „მერე და ქმარზე ვარო მგლოვიარეო“. ამის გაგონებაზე ყველას სიცილი აუტყდება. ეს წუთიერი შესვენებაც მთავრდება.

ამ სიმღერის დამთავრების შემდეგ შეუდგებიან სხვა, უფრო ღინჯი ტემპის სიმღერას — „ჰერი-ეგას“.

I ჯგუფი ¹	ჰე!	ჰე!	ჰერი	ეგა,	აბა მკაში გამომცადე.
	"	"	"	"	როგორა ვმკით ამ ყანასა,
	"	"	"	"	ხელეური ძნას წააგავს,
	"	"	"	"	ისე ვუსვამთ ამ ნამგალსა,
	"	"	"	"	ისეთი ფხა დავუყენოთ,
	"	"	"	"	შებერვით გასწყვეტავს თმასა!

ამის შემდეგ, თუ გაგრძელება სურთ, რომელიმე სიმღერას ჩაუმატებენ: ავიღოთ მაგალითისათვის „მიუსვ-მოუსვი კუღსაო“. ამის ლექსი ასეთია:

მიუსვ-მოუსვი კუღსაო,
ბატონი მოგცემს ფულსაო;
მოგცემს და ისევე წაგართმევს,
ნუ გაიტეხავ გულსაო!

თუ მალე არ გადაშენდა,
ეშმაკს მიგვიცემს სულსაო;
თონეში კუტს არ შეგვარჩენს,
გაგვიწყვეტს წიწილ-კრუხსაო!

ამ დროს თუ თვალს მოჰკრავდნენ ბატონის რომელიმე კაცს, ანუ „ბატონის ძაღლს“, როგორც გლეხები ეძახდნენ, მოუტრავს ან თვით ბატონს, მაშინვე ლექსს შეცვლიდნენ:

ბატონი ღმერთმა გვიცოცხლოს,
გლეხკაცს უმართავს ხელსაო;

მისი ცული არ გვაჩვენოს
ვთხოვთ უსანეთსა, გერსაო! და სხვ.

თუ ბატონმა ყური მოჰკრა, ღიმილით მივა, მიესალმება მომკელებს და ნასიამოვნები გამოემშვიდობება „ერთგულ გლეხებს“.

მუშებს გულში ეცინებათ ბატონის ყეყეობაზე. უკანასკნელი მოშორდება თუ არა, მომკელნი სიტყვებს შეატრიალებენ იმავე კილოზე:

როდის იყო გლეხს უყვარდა
ენა თუ ის ბატონიო,

გლეხი კაცის სისხლის მსმელი,
მათ გამყვლეფის პატრონიო!

¹ პირველი ჯგუფის კილოს მეორე ხმები და ბანები იმეორებენ. მეორე ხმა იმეორებს პირველი ხმის ნათქვამს, ბანი კი თავის პარტიას უხამებს.

მორჩებოდნენ თუ არა მკას, მიისწრაფვოდნენ სამხრის ან სადილის საკმე-
ლად (უკანასკნელი უფრო ადრე იციან), მაყრულისა ან მგზავრულის სიმღერით.
როცა სამხარს მორჩებოდნენ, ზოგი მიწვებოდა თვალის მოსატყუებლად,
ზოგი კი ლაპარაკში ერთობოდა.

შესვენება 2 — 3 საათს გრძელდებოდა. ზოგჯერ კი უფრო ადრეც გას-
წვედნენ სამუშაოს მოსათავებლად.

ამ დროს სიცხე უკვე „მოტეხილია“. ახლა უფრო ლაპარაკში ატარებენ
მკას. სიმღერას ის გემო აღარ აქვსო, იტყვიან ხოლმე.

მამითადში ზოგჯერ 400 — 500 მუშა-მომკელი მოიყრიდა ხოლმე თავს.
გამზადებულ ადგილას გაწყობილი იყო ორ-ორი ფიცარი. აქეთ-იქით დაღლილ-
დაქანცული მუშები მოუსხდებოდნენ. კარგად რომ დააპურდებოდნენ, თავთა-
ვიანთ სოფლებსაკენ გაეშურებოდნენ სიმღერით.

გ. თოხნური

ა

როდის იქნება მოვესწროთ,
ბიჭების ჩამოკრებასა;
დავიყდებიან ქალები,
იწყებენ თავის ქებასა!

კობწიათ მოირთვებიან,
გაჩაღებენ ლხინსაო;
ბიჭი გოგოს ათამაშებს,
არ უყურებენ ბინდსაო!

ბ

გულგაღელილი სიცხეში
დავყურებ დედამიწასა,
ვთოხნი და ვთოხნი სიმინდსა,
ძირში არ ვტოვებ წიწასა¹.

ასე ვმუშაობ მთელი დღე,
არა მაქვს მოსვენებაო!

ჩვენს გოგოებში თამაში
უჰ! როგორ მენატრებაო!

ჩამოვეულიდი „ცანგალას“,
თავს დაუეკრავდი ლიზასა;
გათენებამდის ვლხინობდით
კარებზე ონოფრისასა!

სიმღერას მივაყოლებდით —
საგალობელსა ღვთისასა;
თოხნურს რომ აუეკიდებდი
კილოსა მრავალ ხმისასა!

გათენებამდის ვთოხნიდი
ხან ჩემსას, ხან კი სხვისასა,
არად ვაგდებდი, თუ ძალზე
ცეცხლი ეკიდა მიწასა.

გულგაღელილი, პერანგა
დავყურებ დედამიწასა;
ჩვენს ქალებს დავენაცვლები —
გოგოებს გლახკაცისასა.

¹ წიწა — სარეველა ბალახი.

ბ

არ მინდა, სულ არ მოვიყვან
ცოლად ქალს თავადისასა,
ისევ გლეხისა სჯობიან
აზნაურ-თავადისასა.

ღ

გლეხის ქალი ვარ თათელა,
რითი მჯობიან ნათელა,
აზნაურისა ქალები
დიდმა ხოლერამ გათელა.

მთელი დღე სახლში არიან,
ჭამის მეტს რას აკეთებენ,
აბაღე ჩემთან მოვიდნენ,
თუ ჩემდენს გააკეთებენ?!

პირზე რაღასაც ისვამენ,
ერიდებიან მზესაო;
დროზედა გათხოვებისთვის
ვევდრებიან ღმერთსაო!

მე კი თუმც გლეხის ქალი ვარ,
კობტა მაქვს თვალი, ტანიო;
ბუზებივითა ირევა
ჩვენს სახლში მაჭანკალიო.

მეხი იმათაც დავთხლიშე,
ჩემთვის ზედმეტი არიო;
რა მიჭირს გათხოვებისა,
მისთვის დიდი დრო არიო.

აზნაურს მე არ გავყვები,
ის სხვა სისხლისა არიო;
თოხის მაგივრად უჭირავს
თარი და საზანდარიო!

აუშვებ თვალებს მიკრავს ეშხითა,
ბატონიშვილი არიო;
მართლა ლამაზი კი არის,
ვით მაისისა დარიო!

მე მირჩევიან მიტროი,
გლეხკაცის შვილი არიო;
თოხი უყვარს და ნამგალი,
პირველი მუშა არიო.

გლეხის ქალი ვარ, თათელა,
არ დადის ჩემი ცალიო;
აზნაურისა ნათელა
ჩემთან მახინჯი არიო!

მათი ყმაწვილი არ მინდა,
რა ჩემი ცალი არიო;
მე მირჩევიან მიტროი,
ნამდვილი გლეხი არიო!

გ

ვინც თოხნურს კარგად დამღერის,
სწორედ მუშა ის არიო;
ვინც ძირში კარგად გასწმენდავს,
მართლა მთოხნელი არიო².

თოხნის დროს სოფლად ვერ ნახავ
ვერც ერთ ღინღლიან ბიჭსაო³;

¹ ზოგჯერ — „ჩემთან ბაყაყი არიო“.

² კარგად მთოხნელი.

³ ახლად უღვაშ აყრილს.

გოგოები კი დარდობენ —
ცხენებს უცვლიან რიკსაო! ¹

ჩივიან, როდის იქნება
მოვესწროთ მათთან ლხინსაო;
რომ გული ჩამოვაშოროთ
ამდენ დარდსა და ფიქრსაო!

ღმერთმანი, იმდენს ვიბტუნებ,
გავხეხავ ფლოსტის ძირსაო,
ონოფრეს სახლთან ჩავეუვლი,
არ მოვიკიდებ ძილსაო!

ყური დაუგდეთ თოხნურში
გაბაშვილისა ბიჭსაო!

4. საწნახლური

(ქართლში ჩაწერილი სხვადასხვა დროს)

„მართალია, ქართლში იმ ზომის ვენახ-ზვრები არ იცის, როგორც კახეთში, მაგრამ ჩვენში შიგადაშიგ მაინც შეხვდებოდა კაცი მოზრდილ ვენახებს — კარგად მოწყობილსა და მოვლილს“, — მიაპბო სოფ. ტირაძისში მცხოვრებმა ვანო სამადალაშვილმა.

„ერთხელ შემოდგომას სოფელ ატენში მომიხდა წასვლა საქმეებზე, — განაგრძო ვანომ. — სწორედ რთვლობა იყო გახურებული. იქ, ატენში, მოსულიყო ახალქალაქიდან ერთი გლეხი ოქროსიაშვილი. გაცნობისთანავე დავყონაღლით. ის სიმღერის მოყვარული გამოდგა. სადაც სიმღერას ყურს მოჰკრავდა, არ მოშორდებოდა... მანამ საწნახელამდე მივიღოდი, ხან აქეთ გვეწეოდნენ, ხან იქით: „მობრძანდით, დაგვლოცეთო“.

„იმდენი ურემი იღვა, რომ ტყე ეგონებოდა კაცს. საწნახელში შვიდი თურვა სხვადასხვა იერის დამწურავი იღვა მხრებზე ხელეზგადახვეული, თან მღეროდნენ, თანაც სწურავდნენ. საწნახელის ბოლოს ბარძაყის სიმსხო ტკბილი გადმოჩქეფდა. ტკბილი ჩადიოდა ასკოკიან ქვევრში. ამ დროს საწნახელიდან მოგვესმა ერთ-ერთი დამწურავის ხმა:

I

ღმერთო, ღმერთო, დიდებულო,
გამჩენო ყურძენისაო;
ზედ ზუნძლავ ძვირფას მარგალიტს,
თითონ ძირი აქვს ხისაო.

ჰკვიანი კაცი არ დღლევს
მისგან გამოხდილ ტკბილსაო,
თუ დალევს, ფეხებს გაჭიმავს,
ვერ გავა ბეწვის ხილსაო.

როცა ბუტბუტსა დაიწყებს,
თუმცა არ მოგჭრის კბილსაო,
მაინც ბევრის სმას ერიდე,
თორემ გაგიბრთხობს ძილსაო.

როდესაც დავაქვაცდება,
დამსგავსება დინჯსაო,
ზომაზე შეეჯიბრევი,
თორემ აგირევს ტვინსაო!

¹ ცხენს ერთ-ერთ წინა ფეხზე სამკუთხედი ხის პატარა ნაჭერს შეაბამენ, რათა შორს არ წავიდეს და ადვილი დასაქერი იყვეს. აქ: მათი გოგოები არაფერს აკეთებენ, ამ მნიშვნელობათ არის ნათქვამი.

წყანწყარასავით გაბტუნებს,
მთლად დაგამსგავსებს გიჟსაო,
ხან აქეთ გტყორცნის, ხან იქით,
წუმბეში ამოგსვრისაო.

II

ღმერთო, ქვეყნის გამჩენო,
გამჩენო ვენახისაო;
აყავი ჩვენი მზრუნველო,
ამ ჩვენი კოხტა ზვრისაო!

ბუდეშურს ხელი შეუწყე,
წვენი აქვს ბადაგისაო;
საფერავს გემო მიეცი,
გემოი ზედაშისაო!

თუ მზე დასჭირდეს, უცხუნე,
სარგოა ყველაფრისაო;
წვიმის დროს წვიმა მიეცი
წინასწარმეტყველისაო¹.

რო დაბურდება, დაშაქრე,
ცვარი არ შეპყვეს წყლისაო.
დაბრაწე ჩამიჩივითა,
მძლე იყვეს მრავალ წლისაო!

აბა ბიჭებო, მარჯვედა
ხელი ჩასჭიდეთ სარცხსაო;
უთაქეთ ყველა კუთხესა,
თორემ ვიგემებთ მარცხსაო!

კარგს ტკბილს ჩავასხამთ, მაგრამა
ამოვრწყავთ ძალზე მდარესა;
სირცხვილით თავს ვერ გამოვყოფთ
გორს აქეთ, ჩვენსა მხარესა!

მოუსვათ, ბიჭო, სარცხსაო,
არ დავამსგავსოთ ფარცხსაო²,
გარანდეთ ქვევრი კრიალით,
თორემ ვიგემებთ მარცხსაო!

ვანო სამადალაშვილის გადმოცემით ასე მღეროდნენ „საწნახლურს“ მე-
ჯვრისხეველები.

საწნახელში ფიცრები იატაკივით იყო დაგებული, ცოტათი დაქანებული,
რომ ტკბილი არ შეგუბებულებო და თავისუფლად გადასულიყო ქვევრში მი-
ლის საშუალებით. დაწურვის წინ ერთი ჩამოილოცებოდა, შემდეგ შემოსძა-
ხებდნენ სიმღერას:

ღმერთო მაღალო, ცაში ხარ
ქვეყნისა გამჩენელიო,
რაც რომ მიწაზე ამოდის,
იმისი სულ ჩამდგმელიო.

გლენკაცი მარტო რას იზამს,
თუ არ შეუწყე ხელია,
დღე-ღამე გაათანაბროს
ეს მისთვის ისეც ძნელია!

¹ ხალხის აზრით, წვიმის მოყვანა შეეძლო მხოლოდ ილია წინასწარმეტყველს ისევე, როგორც სეტყვა და ქექა-ქუხილისა.

² ე. ი. ყველგან ერთნაირად მოუსვათ და არა აქა-იქ, როგორც ფარცხმა იცისო.

დაგვიმწიფევი ყურძენი,
ზედაშე არის შენიო,
ძე-ხორცი¹ უსასმლოდ დარჩეს²
არ არის მოსალხენიო!

თუ მზე სჭირდება, მიეცი,
თუ წვიმა დასანამიო,
შენთვის, როგორცა ღმერთისთვის
რა არის დასანანიო?!³

ხან თუ ილიას ღრახუნი⁴
მოგესმის, სტაცე ხელიო⁵,
თორემ თუ მოხვდა სეტყვაი,
გადარჩენაა ძნელიო!

ეს „საწნახლური“ სოფელ მუხრანში გავიგონე.

თუ მოგვცემ კარგსა მოსავალს,
თავი იყვესო შენიო;
გაქოთ, გადილოთ მარადა,
ეს იყვეს ვალი ჩვენიო!

შობას თუ ახალ წელიწადს,
აღდგომასა თუ სხვა დროსა;
ვახსენოთ შენი სახელი,
თუმც ჩვენგან ბრძანდები შორსა!

ბიჭებო, მაგრად გაუსვით,
მარცვალი არ გადარჩესო,
მტევანი ისე დაფშენიტეთ,
საქაჯისთვის⁶ არ დარჩესო!

5. ძვევრის რეცხვისა

მოუსვი ბიჭო, სარცხსაო,
არა ჰგავს ხნულზე ფარცხსაო;
კარგ ტკბილს ჩაასხამ, მაგრამა
ბოლოს მივიღებთ მარცხსაო!

ღვინო დაჰკარგავს ძალასა,
დაემსგავსება წყალსაო;
თანაც ზემოდან მოიგდებს
ჭანგისებურსა ხავსსაო!

ის რაღა დასალევია,
სკომაში მოგდებს ჭვალსაო,
მუხლებში სულმთლად მოგფუშავს
და გამოგილევს ძალსაო.

მოუსვი მაგრა სარცხსაო,
გაქლესე სულ მთლად ქვევრაო.
შენ მტლესავითა დაჯედოს,
მნახველი გყავდეს ბევრაო.

¹ ძე-ხორციელი — აღამიანი.

² უღვინოდ.

³ თავის დროზე წვიმასაც ნუ დაიშურებო.

⁴ ჭეჭა-ჭეხილი.

⁵ შეაჩერეო.

⁶ საქაჯავს ეძახიან ერთგვარ დასაწურავს, რომელშიაც ატარებენ საწნახლის შემდეგ დაჭყლეთილ ყურძენს დარჩენილი წვენი გადოსაწურავად.

II

მართალია, ქვევრი არის
შემნახველი ღვინისაო;
მაგრამ კარგი რეცხვა უნდა,
არ გახდე მისი ჯინისაო! ¹

მხოლოდ ბლის სარცხი გაუძლებს,
თუმც ილევა თანდათანო;
ბავშვისავით ჭყუმპალაობს,
როცა უსვამ განდა-განო.

წყალში ჩაჰკრავ, ამოიღებ,
ისევ ამოავლებ წყალში;
გალაჯული თუ უდგებარ,
იმ დღეს ვერ ივარგებ სახლში.

ქვევრების რეცხვის დროს სიმღერა არ იციან. „რეცხვის დროს ისედაც სული ეხუთება კაცსა, რაკი თავჩალუნული არისო, სიმღერას როგორ შესძლებს ადამიანი, არც იქნება და არც გაგვიგონიაო“, — მეუბნებოდნენ ლექსების მთქმელები. ამ დროს უფრო ლექსებისა და სხვადასხვა ამბების მოყოლა იციან.

ხშირი იყო ამ დროს როგორც ბატონის გამკილავი ლექსების, ისევე სახუმარო ლექსების თქმა.

6. მხიარული გაზაფხული

I

„გამიგია, რომ დღევანდელი „ჭონა“ ³ მიმდევნოა „მხიარული გაზაფხულისა“, ე. ი. რასაც დღეს „ჭონას“ ეძახიან, უწინ ამ დროისათვის შერჩეულ სიმღერას „მხიარული გაზაფხული“ ეწოდებოდა თურმე. მას იმ დროს „ჭონას“ მნიშვნელობა ჰქონია. მომღერლები დაიარებოდნენ სოფლიდან სოფლად ისე, როგორც შემდეგ „ჭონაზე“ და ჰკრეფდნენ და აგროვებდნენ არა კვერცხებს,

¹ სანამ კარგად არ გარეცხო, თავი არ დაანებო.

² კიბეს ჩაყუდებენ ხოლმე დიდ ქვევრში, რათა უფრო მოხერხებულად იმუშაონ.

³ „ჭონა“ საწესო სიმღერა, რომელიც სრულდებოდა გაზაფხულზე, აღდგომის დღესასწაულის წინა კვირას.

არამედ იმას, რაც ოჯახში გასათხოვარი ქალის ხელიდან გამოვიდოდა მე ნობათს, უბრალოც რომ ყოფილიყო.

ძველად კვერცხების აღება არა ყოფილა წესად. სიმღერამდის ჩამოლოცვა კი ისე ყოფილა, როგორც „ჭონას“ თქმის წინ. „მხიარული გაზაფხულის“ ლექსი თუ არ დამავიწყდა, — ამბობს მოხუცი დიმიტრი ჯაფარიძე, — ასეთი იყო.

არ დაგავიწყდეს, ვაჟკაცო,
სატრუთი შენი გულისა;
და შენც, ოცნების წარმატაცი
დამამტკობელი სულისა.

ქალო, ხომ გესმის სიმღერა,
სიმღერა გაზაფხულისა;
გამოიტანე ნობათი,
არ იყვეს მსგავსი წუნისა!

მოჭამე წუთისოფელი,
ხშირად მომცემი წყლულისა,
აგცდეს ყოველი ტანჯვაი,
დღე განვლე სიხარულისა!

რაც მოუმზადე სასიძოს,
იყვეს ვარდისა სუნისა;
წლის თავზე ვაჟი მოგეცეს,
გამძლეი საუკუნისა! ¹

II

„მხიარული გაზაფხულის“ სიმღერა გაზაფხულის მოსვლას ნიშნავდა, — მიაბო მოხუცმა კობიაშვილმა. — სოფლის ხალხისათვის კარგ გაზაფხულს დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა“.

ადამიანის ცხოვრებაში ახალგაზრდობის ხანა სანატრელი და ლამაზია თავისი შინაარსით. ადამიანი სრულიად იცვლება, ხალისიანად იწყებს მუშაობას. საქმეს გულმოდგინედ ეკიდება. ყველაფერში მუყაითობს. ცდილობს ზამთრისათვის საკმარის მოსავალი სარჩო მოიყვანოს, რათა შემოდგომაზე დაბინავდეს და თავის გულის ტოლთან შეხმატებლებით შეუდგეს ოჯახის მოწყობას.

ამ დროს ახალგაზრდა გასათხოვარი ქალიც ამზადებს თავის მომავალ ამხანაგისათვის რამე-რუმეს, ქსოვილი იქნება ეს თუ სხვა სახის საჩუქარი.

ეს საჩუქარი წილად ხვდება იმ ჯგუფს, რომელიც ყველაზე ადრე მიულოცავს მომავალ საპატარძლოს.

მეორედ და მესამედ მისულიც არ წავა ხელცარიელი, მაგრამ თავანკარს ვეღარ მიიღებს, ის უკვე პირველად მისულმა ჯგუფმა იგდო ხელში. მომღერალთა მისვლა და მიმღერება ერთგვარი ნიშანი იყო იმისა, რომ ქალწული მზადყოფილიყო მომავალ ბედნიერებისათვის; ჩამოლოცვა ბევრნაირი სახისა იყო. მაგრამ მეტწილად ასეთს მიმართავდნენ:

¹ დიდიხნის ზიცოცხლე ჰქონოდესო.

ღმერთო ააშენე ეს ოჯახი,
მიეც მშვიდობა, ღლეგრძელობა.
მარხვა სინანულისა,
აღდგომა სიხარულისა გაუთენე
ამ ოჯახსა.

თანაც დააყოლებდა:

გაზაფხული კეკლუცია
ისე, როგორც დილის ვარდი,
თუ რომ სასძლო მოღუშულა,
გულში უღევს რაღაც დარდი.
ამ დღიდანა იგი ფიქრობს

საქმრო შეხვდეს მისი ფარდი,
კარგს გაუხსნის გატკეცილ შუბლს,
გადეყრება იმ წამს დარდი
და თუ ვინმე დაიწუნა,
ეტყვის: ხევში გადავარდი!

მეორე განაგრძობდა:

ეო, მეო, შენი ჭირიმეო!
„მხიარული გაზაფხული“
მომილოცავს მეო!

მხარ-ბეჭი ტარიელს უგავს,
თან ლარივით ზნეო!²
მაგრამ მორცხობს ძალიანა,
საქმეშია მხნეო;
ცივ ჰაერს არ მოგაკარებს,
ღმერთსა ვფიცავ მეო!

შენი საქმრო ჩვენთან არის,
ტანად ალვის ხეო,

გასათხოვარ ქალიშვილს გულში სიხარულის ნაპერწკალი მოედება, თუმცა იცის, რომ ყველას, ვისთანაც კი მივლენ მისალოცად, მისამღერად, ასეთივე სიტყვებით მიუღექსავენ. მიუხედავად ამისა, იგი მაინც ნასიამოვნებია და ცდილობს რამე კარგი გამოუტანოს მომღერლებს. თუ რომელიმე ოჯახში შეხვდებოთ გაუთხოვარი მორცხვი, ამისათვისაც აქეთ გამზადებული ლექსი:

ქალო, რას გაჩუმებულხარ,
თითქოს პირს გედგას წყალიო,
ამ ლექსსა პასუხი უნდა,
ეს არის შენი ვალიო.

სიჩუმე მაშინც გეყოფა,
გვერდს რომ გიჯდება ქმარიო;
გამოგვიტანე ნობათი,
გააღე სახლის კარიო!

¹ თავი დამანებეო.

² კარგი ზნისაო.

მომღერლები აქედან სხვა ოჯახში გადავლენ, იქიდან კიდევ სხვაში მივლენ, და ასე ივლიან მანამ, სანამ მთელ სოფელს არ შემოუვლიან. ასე ყოფილა ძველად. შემდეგ ჩამოლოცვამ ცოტა ფერი იცვალა. სხვადასხვა ადგილას სხვადასხვა სიტყვებს უმატებენ.

რაკი „ჭონამ“ შესცვალა „მხიარული გაზაფხული“ და ფეხი მოიკიდა, მას აქეთ გავრცელდა კიდევ. ეს „ჭონაც“ ერთ-ერთი ძველთაგანი სიმღერაა, თუმცა მას წინ უსწრებდა „მხიარული გაზაფხული“, რომლის კილო სამწუხაროდ ახლა დაკარგულია.

7. ზე-მყრელო

(საფერხულო)

„ზე-მყრელო“ სხვა საფერხულოსთან შედარებით ნაკლებ მონაწილეთ თხოულობს, რადგან იგი ორსართულიანია.

ძირს მყოფთ, ხელი-ხელთ გადახვეულთ ღრდი ღონე ესაჭიროებათ, და მუხლების გამძლეობა, რათა ზემდგომნი შეიმაგრონ და თანაც იზოძრაონ, სანამ სიმღერა არ დამთავრდება. წამყვანი (ქვემდგომთაგანი) დაიწყებს ერთგვარი შესავლით. მას მიჰყვება მთლიანად ძირს მდგომი ჯგუფი.

ძირს მყოფნი რომ მორჩებიან, მათ მხრებზე მდგომნი, ანუ „ზე-მყრელნი“ ჩამოართმევენ კილოს — იმეორებენ ძირს მყოფთა ნამღერს. ბოლოს, როცა დაბლა მდგომთ მოესურვებათ, ანიშნებენ ზემდგომთ მოძრაობის შენელებით და შეერთებული ძალით ამთავრებენ კიდევ ფერხულს.

„ზე-მყრელოს“ ქართლის ყველა სოფელში ერთნაირად არ ასრულებენ. „ზე-მყრელოს“ ტექსტიც სხვაობს.

აი ერთ-ერთი ლექსი:

ზე-მყრელო, ზე-მყრელო,
ძირსა (და) ჩამოსაყრელო,
თუ ჩამოხვალ (და) ჩამოდი,
თუ არა, ძალით ჩამოგყრით.

ვარალე ბიჭო, ვარალე,
ვარის ვარალი ვარალე!
ზემოდან ჩამოსახებენ:

ქვე-მყრელო, ქვე-მყრელო,
ზევით (და) ამოსაყრელო,

თუ ამოხვალ (და) ამოდი,
თუ არა წრიდან გამოდი
ვარალე ბიჭო...

ისევ ქვევიდან შეუმიღერენ:
ზე-მყრელო, ზე-მყრელო,
არ მოგვაყენო ზიანი.
არ მოგვცე ქერი და პური —
ორივე ნაკმაზიანი!¹
ვარალე ბიჭო...

¹ დაბალი ზარისხისა.

ზევიდან ჩამოუკივლებენ:

მკათათვეს პურის ზვავზედა
თოვლის ზღმურდლები ეყარა,
მაგრამ მზის სხივებს ცხოველსა
წუთიერ გადაეყარა!
ვარალე...

როცა სურთ გათავება, დამწყები იტყვის:

გვეყოფა ღვინი-ფერხული
„ზე-მყრელო“ შემოკლებული;
ეხლა კი მუხლს ქარი მივცეთ¹,
უკვეა შემუშებული.
ვარალე...

„ზე-მყრელოს“ ამ ვარიანტის შესახებ შემდეგი მიაზებს: ერთ დროს ზაფხულში გახურებულ კალოობას მოსულა თოვლი. ქართლის სოფლები, ფცა და ტკოცა თეთრად იყო თურმე გადაპენტილი თოვლისაგან. ხალხი შიშის ზარს აუტანია, ეკლესიაში ზარის რეკვა აუტეხნიათ. ტირილი მთელ სოფელს მოედო. შიშმა შეიპყრო მთელი გლეხობა. ამ დროს თოვლი თანდათან დნებოდა. სამწრობაზე უფრო ადრე, გახურებული ლეწვა გაუჩაღებიათ, საღამოზე შეუდგნენ ანიავებასაცაო. ამ მოვლენის შთაბეჭდილება ისეაი ძლიერი ყოფილა, რომ ხალხი რამდენიმე თვეს თავის ჭკუაზე არ იყოთ.

ეს გადმოცემა დეიდისაგან გაუგონია ცხინვალელ დიმიტრი ჯაფარიძეს (იხ. შენიშვნა, № 6).

დიმიტრის ჰყავდა ამხანაგად ერთი მდევისებური, არაჩვეულებრივი ზორბა ტანის მოხუცი მედუქნე, ძალზე ბევრის მსმელ-მჭამელი, რის გამო მას მეტსახელად „ბელტიყლაპიას“ ეძახდნენ. ეს ბელტიყლაპია თარზე კარგი დამკვრელი ყოფილა ერთ დროს. თარი თავის სასადილოს დახლში ეკიდა და თუ ვინმე საპატივეცემლო მუშტარი მოვიდოდა მასთან დროს გასატარებლად, მიხეილი (ბელტიყლაპიას ნამდვილი სახელი იყო) მხოლოდ მაშინ ჩამოიღებდა თავის თარსა და ჩახლერილი ხმით ცოტახნობით დაუკრავდა — დამღერდა. მიუხედავად ხმის უქონლობისა, იმასთან მაინც ბევრი ხალხი იყრიდა თავს. მიმზიდველი სიტყვა-პასუხი ხელს უწყობდა ამ ორ მდევეს. „ბელტიყლაპიაც“, როგორც მისი უფროსი ამხანაგი დიმიტრი ჯაფარიძე, ძველი ამბების ბოხჩა იყო.

დიმიტრიმ რომ დაასრულა ამბავი, ჩვენ შევეკითხეთ ამ მოხუცს — მიხე-

¹ შევისვენოთ, მოვრჩეთო.

იღს, თუ იცის, ან გაუგონია რამე „ზე-მყრელოს“ შესახებ. მან გრძელი წვეტი გაისწორა, უღვაშებზე ხელი გადაისვა და ცოტა დაფიქრების შემდეგ დაიწყო „ზე-მყრელოს“ ზოგჯერ ამასაც უმატებდნენ:

ზე-მყრელო, ზე-მყრელო,
კედელი გაკრავს საფრისა;
რად გინდა ფარი და ხმალი,
იმედი ჩანასაფრისა!
ვარაღე ბიჭო...

„ზე-მყრელში“ ზოგჯერ ჩაურთავდნენ „საპორტესტოს“ (მისი სიტყვებია); საიდანაც ჩანს უწინდელი გლეხკაცის გაჭირვება, შევიწროება ბატონის მიერ, უსამართლობა, მონობა. — „ზე მყრელოში“, — განაგრძობს მთქმელი, — გლეხი სიმღერის დროს ჩაურთავდა სხვადასხვა აზრის ლექსს. თუ გლეხის ახლო-მახლო არავინ გამოჩნდება ბატონის ერთგული, „ბატონის ძალი“, მაშინ გლეხი გულის მოსაფხანად ასეთ ლექსს ჩაურთავდა „ზე-მყრელოს“ ფერხულში:

გინდაც მოვიდეს თავთუხი¹,
შვინდ მარცვალა და ფხიანი,
გინდაც დაგვიდგეს დღეები
კალოსთვის ნათელ-მზიანი,

თავანკარი² სხვას ერგება,
ჩვენ დაგვრჩეს ნაკმაზიანი³,
იმათ მიირთვან შავ ფხაი⁴,
გლენბჰ კი ნაგავ-ბზიანი.
ვარაღე ბიჭო...

8. სამაია

„სამაიას“ სამ მაიას
უძღერებენ გულითაო;
ხან ხელებს აარტახებენ,
ფეხს ხმარობენ ლულვითაო!

სიმღერას და ტანის რხევას
მთლად გალობას⁵ ადარებენ,

სამ მაიას და თავანთ გულს,
ბატონის გულს ახარებენ!

„სამაიას“ ვინ არ იტყვის,
ეს ეშხისა წამალია;
ყველა ქალწულის გულ-მკერდში
მოპარული, ნამალია!

¹ თავთუხი — კარგი ჯიშის ხორბალი.

² თავანკარი — საუკეთესო.

³ გაცხრილვის შემდეგ დარჩენილი, ნაყარი, ნაგვიანი ხორბალი.

⁴ შავ-ფხა — კარგი ჯიშის ხორბალი.

⁵ გაბმით, საეკლესიო გალობის მსგავსად.

გაჰკარ ფეხი, გასრილდი.
ისე კობტად, ისე ნაზად,
რომ მნახველი და გამგონი
გადგეშალოს ფიანდაზად!

ჩვენ სამ დასა მიახსა,
ეგებ გაეხსნათ ბედია;
სამი სასიძო მოვიდეს,
სიტყვა თქვან გასაგებია¹.

თვალი გქონდეს მიზნედილი,
როგორც ჩიტსა ნიბლიასა;

ზოგსა შევერცხლილი მოსწონს,
ზოგი გაჰყვეს ღინღლიანსა!

თან დავმღეროთ ნაზზე ნაზად,
„სამაიას“ ტკბილი ჰანგი,
რომ ჩვენს ჰანგს ვერ შეედაროს
ვერც ჩონგურის და ვერც ჩანგის!

„სამაიას“ ვინ არ იტყვის,
ეს ხომ ქალის ღხინი არის;
ყველა ვაჟკაცს გულში მოხვდეს.
ვით შუბი და ვით ისარი!

9. ბუქნა ჭოტო

ეს სიმღერა თავისი სიტყვებითა და შეხამებული ცეკვით დიდ მხიარულე-
ბას იწვევს გლეხობაში.

საცეკვაოდ შეგროვდება დიდი თუ პატარა, გაიმართება წრე. ერთი რომ
შემოსძახებს: „ჰაი, ჰუი, ბუქნა ჭოტო“, რამდენიმე ბანს მიაყოლებს, ზოგი კი
იმეორებს დამწყების სიტყვებს. უცხად წრეში შეიჭრება ჯერ კაცი, შემდეგ
ქალი. ვინც ლექსის აზრს სავსებით შეუხამებს ტანის მიხრა-მოხრას, ის
გამარჯვებულია და სახელიც გაუვარდება სოფელში. მას პატივით ეპყრობიან
და იტყვიან: ე ბიჭო, რა კარგად დაამსგავსა ჭოტსაო. სიმღერის ტექსტი
ასეთია:

ჰაი, ჰუი, ბუქნა ჭოტო!
ითამაშე, ბუქნა ჭოტო!
დაუარე ბუქნა ჭოტო — (აქედან ტაში იწყება)
ბუქნა, ბუქნა, ბუქნა ჭოტო!

პატარძალი მორცხვი არის,
თვალეები აქვს გიშრისაო,
ტანის რხევა-მოქნილობა —
ძირეული იფნისაო!
ბუქნა, ბუქნა, ბუქნა ჭოტო!

სანამ ცეკვა არ დასრულდება, სიმღერას თავიდან იმეორებენ. ცეკვა და
სიმღერა ერთდროულად თავდება.

¹ ეგება მოვეწონოთ და გაგვიბედონ სიყვარულის გამომეღავენებო.

10. მზისა და მთვარის ჩხუბი

(საცეკვაო საფანდურო)

ამ სიმღერას ასრულებენ ქართლში, ახალი მთვარის გამოჩენისას, ანუ, როგორც ქართლში ამბობენ — მთვარის დაბადების დროს. ხალხის რწმენით, ამინდის აკვარგიანობა მთვარეზეა დამოკიდებული: რომელ მხარეს გამოჩნდება ნამგალა-მთვარე, საით აქვს მოქცეული რქები, საით კუზი, ახალ მთვარეს შარავანდი აქვს თანდაყოლილი თუ არა; განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევენ მის თანამგზავრ ვარსკვლავს, რომელიც მთვარის გამოჩენასთან ერთად, ხან გვირგვინით ზევიდან აქვს მოქცეული, ხან კი რომელიმე მხრიდან.

იმისდა მიხედვით, თუ როგორი სულიერი განცდა გამოიწვია ახალმა მთვარემ, გლეხკაცმა ლექსი გამოუთქვა ამ მნათობს. ეს ლექსი შეფარდებულ კილოზეა ჩამოქნილი, მას ფანდურზე დამღეროდნენ, ხან კი თამაშობისათვის — ცეკვისათვის ხმარობდნენ.

მზე გამოჰყავთ ქალად, მთვარე კი ვაჟია, იგი მზის ძმია, ღამით მოსიარულე, გულადი.

მზე ეუბნება მთვარეს:

რამდენი ხანია გითვლი,
რას დახეტილობ ღამე.
თუ შენ კაი სულისა ხარ,
თვალი რათ დაახამხამე?!

მოიკრიფევი ეგ ჭკუა,
ნულარა ხარ ეჯრე ანცი;

კუზი გამოისწორევი —
შეიბრალე გლეხი კაცი!

თორემ გასაქანს არ მოგცემ,
მოგცემ წამალს მათროხელას;
ჩემი სხივების სიცხოვლით,
გლეხკაცს არ მოვაკლებ შველას!

მთვარე უპასუხებს:

მიკვირს შენი გაბრაზება,
რად არა ხარ ჩემთან ტკბილად;
ისეთი რა დაგიშავე,
რომ გაგიხდი გასაკილად?!

მე ჩემი დრო-ჟამი ვიცი,
ვიცი, თუ რა გავაკეთო;

ზოგს თუ გზასა გავუნათებ,
ზოგის უნდა ვაბნელებო!

შენ ხომ მაინც არ გაგივა
ჩემთან ჩხუბი და ქიშპობა,
გორჩევ კვლავ არ ამიწეწო;
ჩვენი ამდენი ხნის ძმობა!

თუ ახალ მთვარეს კარგი ამინდი მოჰყვება, ხალხში იტყვიან:

მეორე დღეს ამოვიდა,
ამოცურდა ცაზე მთვარე;

შევხედე და შემომხედა —
სულით-გულით გავიხარე!

ცული ამინდობის მომასწავებელ მთვარეს უმღერიან:

მეორე დღეს ამოქუშდა¹
ის უქმური ყეყე² მთვარე;
შეეხედე და შემომწყიტა,
სევდიოთ გული დავიღარე.

11. ჩაქრულო

ქორწილია და ქორწილი,
მტერსაც ნუ გაუხარია,
შემოვძახოთ და ჩავკოქოთ,
ჯამს პირქვე დაუხარია!

თორემ უღვინოთ სიმღერა
ყოველი, ძალზე მწარეა,
კახური გინდ სვა თუნგიოთ,
უხმოდ³ მახოხზე მღარეა⁴.

„მაყრული“, იგივე „ჩაქრულო“, —
ორივე თანასწორია,
გაღმა-გამოღმა ცხოვრობენ,
გზა არც თუ ისე შორია.

ხმა აუწიე, აუკარ,
თან ჯამი დააყოლეო,
მხარი მხარს ამოუყენე,
ერთმანეთს დაატოლეო!

არ მოადუნო, ჩაპკოჭე,
ჩააკარ, ჩააარტახე;
ხმა აუკიდე ისე, რომ
არ იყვეს ღუნე, არც მკვანე!

ეგებ წლის თავზე ამ ოჯახს
ხუნდმა⁵ დაუწყოს ღულღუნი;
დიდედა აკვანს არწევდეს,
პაპა კი ზღაპარს ღუღუნით
შვილი-შვილს უჩუტჩულებდეს,
ღიმილით, არა წუწუნით!

ქართლს „ჩაქრულო“ არ უხდება,
„მაყრული“ მისი წესია;
მოახუცი იმას მოიმიკის,
რაც სიყრმით დაუთესია,

ეს მამა-პაპით ნათქვამი⁶
სიმღერა ორივესია;
ამაზე შეცილებოა
მახვილზე უარესია!

¹ ამოშუქდა — გაჯავრებული, პირქუში ამოვიდა.

² დოყლაპია.

³ უსიმღეროდ.

⁴ უვარგისი, ულაზათო არისო.

⁵ ხუნდი — მტრედის მართვე, აქ: აკვნის ბავშვი.

⁶ წინაპართაგან გადმოცემული.

— ჩვენ გახლავართ სოფ. საბუედან, — ამბობს ძალზე მოხუცი მოხუცი კიბისტარელი. — ჩვენი გვარის კაცი თუ ქალი სიმღერის მოყვარული იყო. მე, სიმღერის გარდა, ვჭიღაობდი კიდევ. ნადირობისათვის ხომ სული მიმდიოდა. ხეტიალიც მიყვარდა. მოვლილი მაქვს მთელი ქართლი. ბაკურიანსა და ბორჯომში ბევრჯერ ვყოფილვარ. პირველ მილიციის ჯარში ჩავეწერე ჯერ ისევ პირდინდლიანი ბიჭი. შემდეგ ქართლში, სოფ. ზერტში ბიჭად ვემსახურებოდი მეზატონე ქარსიძის ოჯახს. დედაჩემი გაუცვნია მამაჩემს ლეკებთან ტყვეობაში. ერთმანეთი შეჰყვარებიათ. ბოლოს ერთი მეგობარი ლეკის დახმარებით მამაჩემს მოუხერხებია დედასთან ერთად გამოპარვა.

სოფელში რომ მოუყვანია, მთელი გლეხობა გადარეულა დედაჩემის სილამაზით. მაშინვე რჯული გამოუცვლია და სულ მალე ისე შეუსწავლია ქართული ლაპარაკი და წერა-კითხვა, რომ მთელი სოფლის გოგოების ოსტატიც კი გამხდარა. მეც დედაჩემისაგან ვიცი, რაც ვიცი. მაშინ ცხვრის ან ძროხის ბეჭზე ვწერდით. დედას საუცხოო ხმა ჰქონდა, როცა აკვანს მოუჯდებოდა, ისე ტკბილად დამღეროდა, რომ ხალხი, მეზობლები, გაცეცხაში მოჰყავდა.

ჩვენი სიმღერები ძალზე მოსწონდა. მეც მის შემდეგ შემიყვარდა სიმღერები. მისი ზღაპრების თქმით ბავშვები ვერ ვძლებოდით. ეხლა, შვილო, აბა რაღა ხმა შემრჩებოდა. აი დედასა! ერთ ღროს კარგ მომღერლად ვითვლებოდი... „მრავალ-ყამიერი“ და „ჩაკრულო“ ორივე ძალზე მიყვარდა. მთელი დღე რომ მემღერა, არ ვიცოდი თუ რა იყო დალლა. ეხლა ასს გადავაბიჯე. ჯერ აუადმყოფობა რა არის არ ვიცი.

ჩვენმა ოჯახმა ბევრი სიმღერა იცოდა. ყველაზე ძალიან „ჩაკრულო“ გვიყვარდა. ჯერ მამაჩემი დაიწყებდა. საწყალს მარალი, კირკიტა ხმა ჰქონდა, მაგრამ მე უფრო გამძლე ვიყავი. ლადა (მამაჩემის სახელია) მიღებული კაცი იყო თავისი არაჩვეულებრივი ჯანღონითა და კარგი ხმით. როცა ურემზე ჩალას, თივას ან სხვა საპალნეს დავეუბდით, მამა გადმომძახებდა: კარგად ჩააკარი, შვილო, თოკითა, თორემ, დადებული გიმტყუნებს და ხალხი დაგცინებსო; ეს როგორი გლეხები არიან, ურემზე დადებული ეფუცუნებათ. როგორც „ჩაკრულოს“ უნდა ძლიერი და მკექარე ხმა, ისე ურემზე დადებულს გათანგვა არ მოსჭარბდებაო“.

გულმა არ გამიძლო და მოხუცს შევეკითხე: უკაცრავად, ბიძაჩემო, მამ „ჩაკრულო“, ჩაკრულს, გალასტულს, ჩაბოჭილს, ჩაკოჭილს ნიშნავს-მეთქი?

„ეებე, ეებე, ე რამდენი სიტყვა მითხარი შვილო. ერთი ეს მიბრძანე, სადაური ბრძანდები, მგონი ქართლიდან უნდა იყვე, რადგან ეგ სიტყვები იქ, ქართლში, ხშირად მსმენია ჩემს იქ ყოფნის ღროს“.

მე თავი დავუქნიე. მოხუცმა გაიღიმა. ჩვენს გარშემო ხალხმა თავი მოიყარა და გარინდებული ყურს უგდებდა ენატკბილ მოხუცს. მოხუცი ცოტა შეიშმუშნა, ხალხს თვალი გადაავლო და დაიწყო:

„მე საბუედან წამოველ,
წნორის წყალს შევედგი ფეხია:
ერთი ყმაწვილი შემომხვდა,
მის სიტყვა იყო მეხია.

მეც ჩემებურად ვუთხარი,
თუმცა ვარ ხნითა ბეხია;
მკითხა „ჩაკრულო“ რა არის,
ან სად აიღვა ფეხია?!

რაც კი მამიდან ვიცოდი¹,
გავჰიმე როგორც ვერხვია:

რაც მითქვამს, არ მომიღრიცავს,
გვერდზე არ გადმიგრეხია.

„ჩაკრულო“ ჩაკრული არის,
წნელით, ან მოკლე ღვედითა;
ან არტახებით, ან თასმით,
არ იბორძიკოს შვებითა.

ხმას გასაქანი მიეცი,
განინავარდოს ნებითა;
სადაც კი უნდა, ჩაჰკარი,
ლექსი არ უნდა სხვეპითა!“²

აქ მოხუცი შეჩერდა. ჩიბუხი გატენა, გააჩაღა, ცოტაც შეისვენა. ზოგიერთ იქ მყოფს ეგონა, ალბათ, ლექსი დაავიწყდა, იმიტომ შეჩერდაო. ერთ-ერთმა იქ მყოფმა ღიმილით გადმოსძახა:

— ე ბიძია! საფანელი შემოგაკლდა, რომ გაჩერდი? მოხუცმა ჩიბუხი ცე-
რით დატკეპნა, მასაც გაელიმა და განაგრძო:

„იმდენი საფანელი მაქვს,
გატენავს სამ-ოთხ ბელელსა;
ვერ აიკიდოს ვერც ერთი,
გინდ მისცე ზერტელ-ჰელელსა“³.

ამ დროს გაისმა მატარებლის გასვლის ზარის ხმაც. ყველანი ფაცი-ფუცით წამოვხტით, მივაშურეთ მატარებელს. მოხუცთან მოვარდა ერთი დარბაისილი ქალი, წაავლო ჩვენს მობაასის ბარგს ხელი და თითქოს გაჯავრებულმა წამს გაიტაცა როგორც ბარგი, ისე მოხუცი. — „დაიცა, დედაკაცო, ე მეხივით რომ ბეცი, იმ ყმაწვილს გამოვემშვიდობო მაინც“. ქალმა მოხუცს ყური არ ათხოვა და მიაშურა მატარებელს. მოხუცმა მაინც მოიბრუნა ჩემსკენ პირი და სალაში მომცა — გამოემშვიდობა. მეც სიამოვნებით ვუპასუხე და მივკითხე მატარებელში ჩემს ადგილს. ცოტა ხნის შემდეგ ერთმა ჭალარაშერთულმა კაც-
მა, რომელიც ჩვენს ლაპარაკს უსმენდა, ჩაალექსა:

¹ ზოგან ასე: — რაც მამიდან ვიცოდი.
² არ უნდა აჩქარება სიმღერასაო.
³ ზერტელი-ჰელელი — ჰელელიძე ძალ-ღონით განთქმული ვაჟკაცი.

„ძიმისტარანთ ისაკა
მომღერალ ლადას შვილია;
მთელ სოფლის დეკანოზია ¹,
არ ეკიდება ძილია... ²

ახალგაზრდობას ყოფილა
მონადირე და გზირია ³;
სიკვდილმა თვალი რომ მოჰკრა,
შიშისგან გადაირია ⁴.

ტკბილად დაბერდა ისაკა,
მძივებათა აქვს კბილია ⁵,
ძველი ამბების ბელელი ⁶,
მოლაპარაკე ტკბილია.

ასეთი არის ისაკა,
მომღერალ ლადას შვილია!

* * *

ბიეთიდან ⁷ წამოვიღე
ერთი საძნე რცხილის შეშა,
მეჯრუხევეს რომ მივატანე,
ღრანტემ თვალი გამიშეშა.

* * *

ნიღვარს დაეხრა გზები,
უბე ⁸ ძალზე ქანაობდა;
თვლები ლაფში იფლებოდა,
რუ კი ხრამში ტენაობდა!

* * *

ყვეარში ⁹ მოზვრები მება,
ურმის თავში ნიკორები ¹⁰:
რუმბისავით დატუქუნული,
ნანახი ჰქონდათ ეს გზები!

ერთგან უბე გადიღრიცა,
ვთქვი, გადაბრუნდა ეს იყო,
ჩასაკრავი გაწყვეტილა,
წნელი ღერძზე აღარ იყო!

გავაჩერე, წნელი მოვჭერ,
დავგრიხე და ჩავაკარი,
უბე ჩავკოჭევი, ღერძზე
ჩავაწანი, როგორც ძარი!

დავივაკე ¹¹ როგორც იყო,
სამშვიდობოს გამოვედი;
შენი ჭირი მე, „ჩაკრულო“,
რომ პირნათლად გამოხვედი!

როცა ტყეში ურმით წახვალ,
უბე წრეს რომ არ გადასცდეს ¹²,
ყველაფერი გაასწორე,
„ჩაკრულიც“ არ დაგავწყდეს!

¹ უფროსი.

² სიკვდილი ვერას გახდა მასთანაო.

³ სიარულის, მოგზაურობის მოყვარული.

⁴ სიკვდილსაც კი შეეშინდა მისიო.

⁵ ზოგან: მძივებივით აქვს კბილია, ე. ი. არცერთი კბილი არ აკლიაო.

⁶ ამბების მცოდნე.

⁷ სოფელი, ოსები მოსახლეობენ. მეჯვრისხევის თავზეა.

⁸ ურმის ნაწილი.

⁹ ყვეარი, ე. ი. ოთხი ცალი, ურმის თავში უფრო ჯანიან საქონელს, მეტწილად კამეჩებს, აბამენ, მის წინ კი ხარებს ან მოზვრებს.

¹⁰ ე. ი. კამეჩები.

¹¹ ვაკეზე რომ ჩამოვედიო.

¹² არ გადაიხაროსო.

„ჩაკრულო“ ყველგან გაამებს,
ტყის გზაზე თუ ქორწილშია,
ყველგან ხიფათს გადაარჩები,
ხმა გაიწრთენას ჭიდილშია!¹

მაგარია, როგორც რკინა²,
რიხიანი, ეშხიანი;
ხმაც ისეთი უნდა გქონდეს,
გინდაც იყო ლაშქარი!³

ჩვენი აზრით, აქ ნახსენებ „ჩაკრულოში“ ნაგულისხმევია ქართლ-კახური სიმღერა „ჩაკრულო“, თუ ზემოთ მოყვანილ სიტყვებსა და აზრს დაუკვირდებით, „ჩაკრულო“ ნიშნავს: მაგარს, საიმედოს, რიხიანს, ეშხიან სიმღერას, რომლის მღერა მოითხოვს მაღალი და რიხიანი ხმის მქონე მომღერალს. სინამდვილეშიც „ჩაკრულო“ ასე იმღერება.

12. ისმის რა ვუთხრა ჭკუასა...

ა ნ უ

მოკლე მაშრული

აზნაურ ბასილაშვილების გვარი ქართლის ორ სოფელში ცხოვრობდა, ერთი სოფელ კარბში, მეორე სოფელ ნადარბაზევში.

ნადარბაზეველ ბასილაშვილების გვარი რამდენიმე კომლით განისაზღვრებოდა. სახნავ-სათესი საკმაო, მაგრამ უნიათო, გამოფიტული გოხა, ეწერი ჰქონდათ.

კარბელი ბასილაშვილების მიწები კი თუმცა მოგვარის მიწებთან შედარებით ნაკლები, მაგრამ ნოყიერი, მოსავლის საკმაოდ მომცემი იყო.

ერთხელ კარბელმა ბასილაშვილმა ინახულა თავისი მოგვარე ნადარბაზევში. თან წაიყვანა რამდენიმე ცხენოსანი. მათში ერთი მისი ენაწყლიანი და კარგი მომღერალი მოურავი — მეტსახელად ყვანყვალა. ეს მეორე სახელი იმიტომ დაარქვეს, რომ ცხენზე სასაცილოდ იჯდა. სულ ყვანყვალეობდა. მასპინძელმა მოგვარის პატივსაცემად მოიწვია ახლო-მახლო თავადაზნაურობი და კარგი სუფრაც გაუშალა. ქეიფის დროს მასპინძელმა უშველებელ ყანწს — „ჯიხვს“ ხელი მოსჭიდა, ჯერ თვითონ მიირთვა, შემდეგ შეავსო ღვინით და გაუწოდა მოგვარეს, თან ტრაბახით დააყოლა:

— ჩემო სახლიკაცო! ჩემი მამული შენს მამულზე ძალზე მეტია და მოსავალსაც კარგს იძლევა!

სტუმარ მოგვარეს ჯიხვის ჩამოსართმევად გაშვერილი ხელი თითქმის გაუშეშდა. იგი გააოცა მასპინძლის სიცრუემ და ულაგო ტრაბახმა, მაგრამ პასუხი ვერ გასცა.

მხოლოდ ყვანყვალას კი გადახედა.

ყვანყვალა არა ნაკლებ გააკვირვა მასპინძლის მტკნარმა სიცრუემ და

¹ სიმღერის ვარჯიშში.

² იგულისხმება სიმღერა „ჩაკრულო“, რომელიც შას გაუგია ალბათ.

³ უშნო, ულაზათო.

საქციელმა. გაბოროტებულმა და ნაწყენმა ყვანყვალამ, რომ ვერა გააწყობდა შემოსძახა ჯერ არ გაგონილი კილოს სიმღერა, რომელსაც თან მიაყოლა სიტყვა-ლექსი. „ისემც რა ვუთხრა ჭკუასა, მაწონი ჯობდეს წუასა“¹. დანარჩენებმა ხმები შეუხამეს და რამდენიმე ხნის შემდეგ კი შეინაგარდა ახალი სახის სიმღერამ, მანამდის არსად გაგონილმა და თქმულმა. ამ ახლად გამოჩარხულ სიმღერას მოკლე მაყრული უწოდეს.

გათავდა წვეულება, სტუმრები გამოეთხოვენ ტრაბახა მასპინძელს და გაუდგნენ თავიანთ გზას. მასპინძლის სიტყვები ყვანყვალას გულში ჩარჩა. იგი ვერ ისვენებს, გულის მოსაფხანად შემოსძახებს:

ისემც რა უთხრა ჭკუასა,
მაწონი სჯობდეს წუასა!¹
სიმაგრით რა შეედრება
ჯაგარსა, ანუ ძუასა!

კვარს მისცემ, აიტრუსება,
დაიწყებს გლახად წუასა!³

ცხვარს ბევრი მატყლი ასხია,
თანაც წააგავს ფუასა²;

ბასილაშვილი, გოხის პატრონი,
ტრაბახა აზნაურია;
ხედავ სადილზე რა ურცხვად
სიტყვები გადაურია?!⁴

ერთ-ერთი ცხენოსანთაგანი გადაუკრავს ყვანყვალას:

ყვანყვალა ჯავრით სკდებოდა,
ე რა თქვა, სადაურია,
ახალი ლექსი გალექსა
მწყობრად, არ აურია!

ახალი კილო მოაბა,
ყველამ აცქვიტა ყურია,
სუყველა ამას იძახდა:
„ნეტავი სადაურია?!“

ყვანყვალას დამშვიდება არ იქნა. იგი ისევ განაგრძობს:

მასპინძლისანი ყმუოდნენ⁴,
სულ მთლად დაგვისკდა ყურია!

იგივე ცხენოსანი ყვანყვალას გასაბრაზებლად ეტყვის:

მის მომღერლებმა ჩაიდეს
ჩვენი ყვანყვალას შურია.

მოგვარეზე გაჯავრებული სტუმარი იტყვის:

მას შემდეგ მოგვარეებსა
სისხლის აღება სწყურიანთ!

¹ ტყემლის შეჰამანდი.

² ფუა — გაღვივებული, გაფუებული.

³ წვას დაწყებს, აიტრუსებაო.

⁴ ცუდად მღეროდნენ.

13. ატენის ღვინოვ, ნაქებო..

„ჩვენ ბატონთან ხშირად მობრძანდებოდნენ საქართველოს ყველა კუთხიდან დიდი ბატონები, კახეთიდანაც ესტუმრებოდნენ ხოლმე, — დაიწყო ვანო ტლაშაძემ, მეტსახელად ტილამ, — მე მაშინ ჯერ ისევ პირტიტველა ბიჭი ვიყავი. სიმღერა-გალობაში ცალი არა მყავდა ამ ჩემს მხარეს. რამდენიმე ამხანაგი გავიჩინე. ყველა მომღერალი, კარგი ხმისანი. ჩვენი სიმღერები თითქმის ყველა ვიცოდით. სადაც კი შევიყრებოდით, მაყრებივით გავაბამდით სიმღერებს. ერთხელ მამაჩემი მეუბნება:

— „ბიჭო, ტილა! შენ ხომ გადაგებული ხარ სიმღერებზე, ხვალ შენი ამხანაგებით ბატონთან წახვალ. იქ კახელები მობრძანებულან და ისეთი მომღერლები მოუყვანიათ, რომ მეხსავით თურმე ჭეჭავენო. ბატონს სმენია შენი კარგი სიმღერის თქმა და განუზრახავს შენი ამხანაგებით დახვედრა. ყველას შენზე მიუთითებია. წაიყვანე შენი ამხანაგები და აბა შენ იცი, არ შემარცხვინო. დღეს კი ყველა გააფრთხილე, ხმას მოუარონ“.

იმ ღამესვე შევიყარენით ჩვენს ბოსელში. ჩამოვთვალეთ სიმღერები და ხმადაბლა გავიმეორეთ. ჩვენ თვითონვე მოგვეწონა.

მეორე დღეს მივედით სწორედ სადილობის დროს.

ხატონს გაეხარდა ჩვენი მისვლა. მითხრა:

— „აბა, ტილა! ეხლა შეგეტყობა კოჭებში, როგორი მომღერალიც ხარ შენი ამხანაგებითაო“.

გაშალეს დიდკაცური სუფრა, ისეთი რამეები ეწყო სუფრაზე, რომ თვალები აგვიკრელდა. ჩვენ ერთ კუთხეში, კახელი მომღერლები კი ჩვენს გასწვრივ დასხეს. თაბადად ბატონი დადგა. გვანიშნა სიმღერა დაგვეწყო. ჩვენ დავიწყეთ სუფრული, კარგად ვთქვით, მაგრამ ღელვა გვეტყობოდა, მოგვიწონეს და გვიბრძანეს თითო-თითო ჯამი ატენური გადაგვეკრა. ჩვენი სიმღერის შემდეგ კახელებზე მიდგა ჯერი. ჯერ დაბლა დაიწყეს. ჩვენ გავვიკვირდა, გვეგონა იხრჩობოდნენ. შემდეგ თანდათანობით მაღლა-მაღლა შეტოპეს, ბოლოს ისე დასტექეს, რომ ხატონის სახლმა ზანზარი დაიწყო, ერთმა ისე აუკიდა, თითქოს ცაში ასვლას აპირებდა. ეს „მრავალყამიერია“ კახურიო. ყველას მოეწონა კახელების სიმღერა. კიდევ სადღეგრძელოები მიაყოლეს. კიდევ გადმომხედა ბატონმა. ერთმა ჩვენთანა ბიჭმა გვერდში წამკრა: „ატენის ღვინოვ, ნაქებო“ — დაიწყო.

ეს სიმღერა ჩვენმა ოჯახმა მამა-პაპიდან იცოდა. ჩვენც ისე შევისწავლეთ, როგორც გვექონდა გავონილი და ნასწავლი. მეც კახელებივით დაბლიდან დავიწყე. სრული ექვსი მუხლი ვთქვი, ხალხმა რომ ყურება დაგვიწყო, ხმა აგვიკანკალდა, უფრო მაღლა-მაღლა წავედით. ბოლოს გათავებისას რაღაც ხმაურობა მოგვესმა, რაღაც ჩამოვარდა, თურმე ი ოხერ კატას გადმოუგდია ლან-

გარი და ისეთი ხმა მოიღო, მართლა მეხისა და ქუხილის ხმასა ჰგავდა. სიმღერის რებმა ჩვენ შემოგვხედეს:

— „ბიჭო, სახლი არ დაგვანგრეო თავზედა, როგორ აუციდე ხმასაო“.

შინ რომ მოვედი, მამაჩემმა ჩემი ამხანაგები არ გაუშვა სახლში.

აბა ერთი მითხარით, როგორ ჩაატარეთ „ხენა-თესვაო“, ხომ არ შეარცხვინეთ ქართლელებიო. ცოტახნის შემდეგ ამხანაგებიც წავიდნენ.

ეს სიმღერა, — განაგრძო ვანო ტლაშაძემ, — ჩვენი მამა-პაპიდან მოდის. ძველებს უთქვამთ:

— ატენის ღვინო კახურ ღვინოს არ ჩამორჩებოდა, ჩვენსას რომ „ფილენჯი“ არა სჭირდესო. ქვევრის თავზე მის სმას არაფერი სჯობიან, მაგრამ თუ ცოტა იმგზავრა, მთლად გალაცდება, დაჩაჩანაკდება, და კაცი ვერ გაიგებს, ვერ იცნობს, ატენურია, თუ გაღმამხრელიო“.

ეს სიმღერა შემდეგ გიორგი ტატიშვილს¹ ვასწავლე, მას ჩაუკენჭავს ქარუმიძესთვის (ძაან მოყვარული იყო სიმღერებისა).

ერთხელ ქარუმიძემ თორტიზაში მიგვიწვია. ამ სიმღერის გაგონებაზე ეს დარბაისელი კაცი კინალამ გადაირია. მას შემდეგ ხშირად მივდიოდით ქარუმიძესთან, სადაც გიორგი („თხის რქა“, ასე ეძახდნენ ტატიშვილს) დაგვხვდებოდა ხოლმე. ქარუმიძის ოჯახში გაციანი კახელი მესტიაშვილი, კაი მომღერალი. მას აქეთ მასაც დავუშეგობრდი. ჩემთან ბევრჯერ მოსულან. ჩვენ რომ შემოვძახებდით, მთელი ოხერა² თავს დაგვედებოდა. მოდიოდა და მოდიოდა ძღვენი ხონჩა-ხონჩაზე.

14. გუშინ შვილნი გურჯანელნი
(ქართული ვარიანტი)

გუშინ შვილნი გორიჯვრელნი³,
მონადირენი ქართლისა;
სანადიროდ გაემგზავრნენ⁴,
ვადა რო გავიდა ხვნისა!

გზაში იარეს რამდენი,
შეხვდათ ხევსური იმ მთისა;
ორშაბათიდან კვირამდის
კვალი ვერ იპოვეს გვისა!

ერთმა მთის წვერს, ერთ კლდეზედა
თვალი მოჰკრა ზორბა ჯიხვსა,
ხუთი-ექვსი წყრთაი ჰქონდა,
სიგრძეც კარგი იყო რქისა!

შვილნი რიგზე გავიშალნეთ,
არ ვიცოდით შიში წყლისა;
შეგხედეთ და დავინახეთ
ჯიხვი თვალიდან ცრემლს ჰღვრისა!

¹ გიორგი ტატიშვილის და ქარუმიძის შესახებ ცნობები იხილეთ შენიშვნებში.
² ოხერა — სოფ. ხიდისთავის ერთ-ერთი უბანია.
³ სოფ. გორიჯვარი — გორის ახლოს მდებარეობს, ბეგობზე.
⁴ ზოგან — წასულიყვნენ.

ესროლა ბერმა პაპამა,
იმედი აქვს მას ისრისა;
ესროლა და მოეკიდა,
ჯიხვი წამოვიდა ძირსა!

ისარივით მოჰქროლავედა,
ზღართა მოსძვრა ხევის პირსა,
მივედით და ვერ დავძარით,
გუბე იღვა მის სისხლისა!

იმ ღამეს იქვე ავკაფეთ,
ცეცხლი დავანთეთ გზის პირსა;
რქები ორმა ავიკიდეთ,
ლაფიწები ჩაგვწყდა მხრისა!

ორი კვირა ვინადირეთ,
გაცვდა ძირი ქალამნისა,

1921 წელს (დაახლოებით) შვედიაზე ბაკურციხეში (კახეთი). ერთ ოჯახში ბევრი მშვენიერი სიმღერა მოვისმინე. მასპინძლისას ერთმა მოხუცმა მიიპყრო ჩემი ყურადღება. ამ მოხუცს ერთ დროს თურმე მშვენიერი ხმა ჰქონია. იგი განთქმულ მომღერლად ითვლებოდა. ეს გახლდათ მესტიაშვილი, გამოჩენილ სახალხო მომღერლის „დედას-ლევანას“ ამხანაგი.

რალაც მიზეზით მას სიმღერა აუკვეთნია. იშვიათად რომ ხმა ამოეღო. ერთი ფილენჯი სჭირდა: თუ ვინმე სიმღერის თქმას თხოვდა, იგი მაშინვე წამოხტებოდა, მიატოვებდა რაც უნდა კარგი სუფრა ყოფილიყო და გაუღებოდა გზას. რაკი მისი ასეთი უცნაური ხასიათი გაიგეს, თხოვნას ვერავინ უბედავდა.

ჩვენს სუფრაზე სიმღერა მაინც გუგუნებდა. სხვათა შორის შემოსძახეს „გუშინ შვიდნი გურჯანელნი“. ამის გაგონებაზე მესტიაშვილმა ცოტა ტუჩები შეათამაშა და გვიამბო შემდეგი:

„სიმღერა „გუშინ შვიდნი“ ტყუილად ჰგონიათ კახური სიმღერა. ეს ქართლიდან გადმოტანილია, შუა ქართლის შვილია. ზოგს კი კახური ჰგონია. მე ერთ დროს ქართლში ვცხოვრობდი, სოფ. თორტიზაში ქართუმიძებთან. იქ დავრჩი რამდენიმე წელს. ჩემს მასპინძელს ძალზე უყვარდა სიმღერა. მართლაც რომ სიმღერის ჭიბი იყო. ქართუმიძესთან ხშირად მოდიოდნენ მომღერლები, რომლებიც კვირაობით რჩებოდნენ მასთან. სიმღერასა და დროს გატარებაში ამოსდიოდათ სული. შეჯობრება იმართებოდა როგორც სმაში, ისე სიმღერაში. ყველაზე მარლიანად გიორგი ტატიშვილი (მეტსახელად „თხის რქა“ სოფელ მარანიდან) მღეროდა. მე სულ მას მივჩერებოდი და გულდასმით ვუსმენდი.

მეთხოვრებულს დღეს დავბრუნდით,
ჯავრი ჩაგვეყვა წყაროს წყლისა.

„ატენურს“ ძალზე სჯობდაო,
ამბობს ბერი გორიჯვარისა;
ასეთი რამ არ მინახავს,
კაცი ვარ ამდენი ხნისა.

რქები დედაბოძს დაჰკიდა,
შვილდ-ისარი თვალებს სჭრისა;
ალარ წავალ სანადიროთ,
ყავლი გამივიდა მისა.

არც თქვენ გირჩევთ ჯიხვი მოჰკლათ,
გქონდეთ შიში მალალ ლეთისა;
გორიჯვარს ცოდო ამორეთ,
თუ გწამთ მადლი ხენის და მესისა!“

მისგან ვისწავლე ეს სიმღერაც „გუშინ შვიდნი“. გრძელი ლექსი ჰქონდა. მისი ბოლომდინ თქმა შეუძლებელი იყო. ჩვენ შემოკლებით ვამბობდით“.

ლექსი ჩავიწერე და ზეპირად დავისწავლე. როცა გიორგი რატომღაც არ გამოჩნდებოდა, მაშინ მშველოდა ტლაშაძე ივანე (ტილა მეტსახელად). ის იყო ხიდისთავის ერთ-ერთ განაპირა უბნიდან — ოხერიდან.

სადილმა გათენებამდის გასტანა. შემდეგ ცოტა დავისვენეთ, სიკო სხვებთან ერთად ჰაერზე გავიდა. მეც უკან დავედევნე. როცა იგი განცალკევებით ვნახე, ვთხოვე „გუშინ შვიდნის“ ლექსის მოყოლა. ერთი კი გადმომხედა ღიმილით, ჩიბუხი მოიმარჯვა, თანხმობის ნიშნად თავი დამიქნია და დაიწყო ზემომოყვანილი ტექსტი.

„აი შვილო, გურჯაანელის ნამდვილი ლექსი, — ამბობს მესტიაშვილი. — მე კახელი ვახლავართ, ტყუილს ვერ მოგახსენებთ, ან რა საკადრისია. მით უმეტეს ცალი ფეხი სამარეში მიდგია“. — ცოტა შეჩერდა. მომიბრუნდა და წამიჩურჩულა:

„კარგს იზამთ თუ იმ ტატიშვილსაც ინახულებთ. ის მართალი კაცია, დაადასტურებს ჩემს ნათქვამს“, — დაამთავრა სიკომ. მე დიდი მადლობა გადავუხადე და ერთმანეთს დავშორდით.

მეორე დღეს კარდანახში შევიარე, ნ. გულისაშვილთან. მას ვიცნობდი ჯერ ისევ თბილისიდან.

ჩემი მისვლა ძალზე გაუხარდა. სადამოს მომიპატიუა მომღერლები. კარგი დრო გავატარეთ. აქაც მოვისმინე „გუშინ შვიდნის“ ცნობილი ტექსტი.

აქაც სხვათა შორის შევეკითხე ერთ-ერთ მოხუცს, ამ სიმღერის სადაურობის შესახებ. მან ასეთი პასუხი მომცა:

„ეს სიმღერა, ყმაწვილო, ქართლიდან შემოსულა, ქართლშია დაბადებული, როგორც ვამიგია. ეხლა ზოგან ისეთი სიტყვები ჩაურთეს (გულისხმობს: „ჩვენ შვიდთა ძმათა ხევსურთა“), რომ ეშმაკიც ვერ გაიგებს ქართლურია, ფუ კახური. მართალია, ორივენი ერთნი ვართ, მაგრამ ეს სიმღერა ქართლის შვილია, იქ ჩასახული და იქვეა ნაშობი“.

ამ მეორე დასტურმა მთლად დამარწმუნა ამ სიმღერის სადაურობაზე, ქართლურობაზე, მაგრამ საბოლოოდ რომ დავრწმუნებულიყავი, ამისათვის იმავე წელს ვინახულე გიორგი ტატიშვილი სოფ. მარანაში (ქართლი). მოხუცმა ჩამომითვალა რამდენიმე სიმღერა. იმღერა თავის შეგირდებთან ერთად. დაასახელა მომღერლები — ტილა, ივანე ტლაშაძე და კახელი მესტიაშვილი სიკო. აგრეთვე გაიხსენა ამ სიმღერის წარმოშობაც:

„ეს სიმღერა — „გუშინ შვიდნი“ ჩვენია, ქართლური. ნასწავლებმა მიჩმახ-მოჩმახეს. აქ ჩაუმატეს, იქ გამოაკლეს, ლექსი ხომ არ იციან და არა“.

მოხუცთან ხვეწნა არ დამჭირდა. გამაკვირვა ლექსის სიზუსტით გადმოცემა. მან თავიდან ბოლომდე ისევე თქვა, როგორც კახელმა სიკო მესტიაშვილმა.

15. შაშვი კაკაბი

ალბათ გაგეგონებთ სოფლები: შაშვეთი და კაკაბეთი. ეს სახელები დღეს ცოტათი გადასხვაფერებულია, — იტყოდა ხოლმე მამაჩემი. ამ სოფლის მცხოვრებთ ხელი ბჭადი და წყალი რომ ჰქონოდათ, უსიმღეროდ არა ჰამდნენ, ისე ჰყვარებიათ სიმღერა. ცხოვრობდა იქ ორი მომღერალი: „შაშვეთ-ში — დარისპანი და კაკაბეთში — თედო, „კისერად“ წოდებული.

ეს ორი მომღერალი — შაშვეთელი დარისპანი და კაკაბეთელი თედო, სადაც კი შეხვდებოდნენ ერთმანეთს, იქ პატარა სუფრაც კი გადიდდებოდა, ქორწილად გადაიქცეოდა.

მთელმა გორის მაზრამ იცოდა მათი ამხანაგობა და სიმღერა. თუ გორში შეხვდებოდნენ ერთმანეთს, საქმის გათავების შემდეგ მივიდოდნენ შეჩვეულ მეღუქნესთან ყელის ჩასაკოკლოზინავეზლად, თან შეექცეოდნენ, თანაც შემოსძახებდნენ სიმღერას. როცა მათი შემოძახილი, მეტადრე დარისპანის ხმა გაისმოდა, გარეთ, მშვიერი თუ მაძლარი, დიდი თუ პატარა, გამვლელი თუ გამომვლელი, ყველა იმ ღუქანს მიაშურებდა, საიდანაც დარისპანისა და თედოს ხმა გამოდიოდა.

დარისპანსა და თედოს მეღუქნე დანახარჯს არამც თუ ახდევინებდა, არამედ, პირიქით, თითონ ზოუგროვებდა თურმე პატარა ფინიას საშუალებით, რომელიც ისე ჰყოლია დაგეშილი, რომ როცა პატრონი უბრძანებდა, ფინია სასაცილოდ ორ ფეხზე დატრიალდებოდა და შემოთუვლიდა ყველას, ვინც კი იმ დროს იმ ღუქანში ქეიფობდა. ფინიას „ლეკური“ ისეთ სიცილს იწვევდა, რომ მოქეიფეთ არაქათი აღარ ჰყოფნიდათ, რომ ეჭამათ და ესვათ.

ბოლოს მეღუქნე პაწია ნაბდის ქუდს ჩაუდებდა პირში ძალს. ფინია, ახლა ქუდით პირში ჩამოუვლიდა, ამის დანახვაზე ყველა ჩაუგდებდა ფულს, რამდენიც სურდა. ამასაც რომ მორჩებოდა, ისევ პატრონთან მივიდოდა. მეღუქნე ჩამოართმევდა ქუდს და შევროვილს მთლიანად გადასცემდა დარისპანს, მის ამხანაგებთან ერთად.

— რას შერები, კაცო, იმის მაგივრად, რომ ჩვენ მოგართვათ ჩვენი დანახარჯი, შენ პირიქით გვაძლეო, — ეტყოდა თურმე დარისპანი.

ამაზე მეღუქნე ასე უპასუხებდა:

— თქვენ ხშირად მობრძანდით ხოლმე და ასე გაამხიარულეთ ჩემი სტუმრები და ეს რა არის, ამაზე მეტსაც მოგართმევთო.

იმ ორ მომღერალზე ხალხს ლექსიც აქვს გამოთქმული:

შაშვეთელი დარისპანი
ღვთისგან მირონცხებულია,
სუფრაზე რო ნახავს კაცი,
ის ყელმოღერებულია.

დასჭექავს, თუ საჭიროა,
რაც რომ სხვას არ შეუძლიან;
მხოლოდ კაკაბეთელ თედოს
თუ სუფრასა გაუშლიან,

დარისპანსა კვალ-კვალ მიჰყვეს
მარტო იმას შეუძლიან.

ქოხმახებში არ მღერიან,
ვიწროა და დაბალიო;
ძველ დარბაზს ვერას დავაკლებთ,
მას ერდო აქვს მაღალიო!

ზაფხულში თუ კოფოზე ზის
იმ მთვარიან ღამესაო;
ურმულითა მთლად მოქარავს
ახლო არე-მარესაო!

მომღერალ კაკაბელზე ხალხმა გამოთქვა:

მართალია, დარისპანი,
მეტი არის შენზე წონით;
მაგრამ შენც არ ჩამორჩები
ბულბულის ხარ იადონი!

ის შაშვია, შენ კაკაბი,
შემკული ხარ ყოველ ფერით;
წმიდა გიორგი გწყალობდეს
უსანეთის, სარკის, გერის¹.

ის² „მაყრულში“ და „ურმულში“,
შენ კი „ოროველაში“

ამ ორ მომღერალს სახელი გაუვარდა. მათ ბატონებს მოუვიდათ ერთმანეთში კინკლაობა: — არა ჩემი თედო სჯობია შენს დარისპანსაო.

— არაო, — უპასუხებს მეორე, — ჩემი დარისპანი შენს თედოს გაცილებით სჯობიანო.

წარმოიდგინეთ, სოფლებშიც კი ატეხილა ჩოჩქოლი, შაშველები დარისპანს აქებდნენ, კაკაბეთელები კი თედოს. შაშვეთელი გლეხი კაკაბეთელს რომ შეხვდებოდა, ისე არ გაუშვებდა, რომ ლექსი არ გაეგონებინა და არ ექო თავის სოფლის მომღერალი — დარისპანი:

კოტი მთლად ხმას ჩაიწყვეტავს,
შიშით აჰყეტს თვალებსაო;
შაშვეთელი კი უმღერის
თავის შვინდა ხარებსაო.

მკვდრებიც ხომ ზეზე დგებიან,
აცეცებენ თვალებსაო;
ბუტბუტებენ: — დარისპანო,
ღმერთიც გაგახარებსაო!

მთელს მიღეთზე ვინ აჯობებს
ჩვენს ბულბულსა შაშველსაო.
იცოცხლოს და იღდეგრძელოს
ამ ჩვენს არე-მარესაო.

დეკანოზიც ვერ გაჯობებთ
თავის ეკლესიაშია!

ვინც კი ერთად დაგინახავს,
გირევს თქვენ ერთმანეთშია;
ნეჟე-დედოფლის მაყრები
მარცხდებიან ქორწილშია!

იცოცხლე ძმად შეფიცულო
ტკბილად დალიე დღენია,
შენს ყანყრატოს³ ვენაცვალეთ,
ვიმრავლოს მონაშენია!

¹ ეს სახელწოდება მიაკუთვნა ხალხმა ეკლესიებს, რომლებმაც ააშენეს წმიდა გიორგის სახელობაზე ამ სამ ადგილას.

² დარისპანი.

³ ხან ასე: — თქვენს ყანყრატოს ვენაცვალეთ, ვიმრავლოთ მონაშენია.

ვერ იცნობთ ჩვენს დარისპანსა,
ვერც აუღლებთ ალოს ხმასა;
თედო იმასთან რას მოვა,
ტრაბახით რომ იმტვრეთ თავსა.

კაკაბეთელი შაშვეთელს ეტყოდა პასუხად:

რას სკიმავეთ თქვენს დარისპანსა,
ერთი შეხედეთ, რას ჰგავსო;
თედოსთან ის ბარტყი არის,
როცა სხედან სუფრის თავსო!

ერთხელ ჩვენში დიდი მზის დაბნელება ყოფილა, რამდენიმე ხნის შემდეგ ვერისთობას ამ ორი მომღერლის ბატონები ერთმანეთს შეხვედრიან თურმე. მიულოცნიათ გადარჩენა ერთმანეთისათვის. ბოლოს ერთი ბატონი ეტყვის მეორეს, — აბა „კნიაზო“, მოდი და დღეს ეს ორი ჩვენი მომღერალი ერთმანეთს შევაჯიბროთო.

— ბატონი ბრძანდებიო, — უპასუხნია მეორე ბატონს. შაშველსა და კაკაბელს ერთმანეთი რომ დაუნახავთ, გახარებიათ, კაკაბელს უთქვამს:

— დღეს ჩვენი ბატონები დაგვატაკებენ ერთმანეთს და მოდი ნუ გავაწიბლებთ ერთი მეორესაო!

— კარგიო, — უპასუხნია შაშვეთელს.

გაშლილა სუფრა. წამომდგარა მასპინძელი და დიდი ყანწით ხელში უდღეგრძელებია ეს ორი მომღერალი. ხალხს გაუკვირდა თურმე მასპინძლის საქციელი, რაღა პირველად ადღეგრძელა ეს ვიღაც ორი მომღერალი გლეხიო. ეს მასპინძელი დიდი კაცი ყოფილა. ყურადღება არ მიუქცევია სტუმრების ტუტუნისათვის და როგორც სიმღერის მოყვარულს, დარისპანი და თედო ყველაზე პირველად უხსენებია. ყანწით ხელში გადაუხედია მომღერლებისაკენ. შემოსძახა შაშვეთელმა სუფრული, ხმა ჩამოართვა კაკაბელმა.

სტუმრებმა, ვინც კილო იცოდა, ხმა მიაშველეს—ბანი მისცეს. მესამე მუხლი რომ დაიწყეს, მასპინძლის სახლის გარშემო დუდგო ხალხმა მოიყარა თავი თურმე. ღამისთვევლებს ზოგს ზურნა გაუჩერებია და ზოგსაც სიმღერა შეუწყვეტია. სახლიდან თურმე გუგუნით გამოდიოდა სხვადასხვა სახის სიმღერა. ამ ორი მომღერლის დალოცვილი ხმა მალამოსავით ედებოდა თურმე იქაურობას. დროს გატარება დიდხანს გაგრძელებულა. იმ ღამეს ზოგს თუ მოუსვენია, ზოგს თვალი არ მოუხუჭავს.

დარისპანი მიუხმია თავის ბატონს, და ასე უთქვამს: „ამაღამ მოისვენე, თორემ ხვალ უფრო მეტად დაგლიან სიმღერითაო“:

დარისპანს მოსწონებია ბატონის დარიგება და იმ ღამეს კარგად გამოუშულა. თედო კი არ დაუსვენებიათ. მთელი ღამე შეუწყვეტილვ მღეროდა. მის დასვენებაზე არავის უფიქრია თურმე.

მეორე დღეს ისევ სუფრა გაშლილი, მაყრული, სუფრული და სხვადასხვა სახის ქართული სიმღერა ერთიმეორეს ცვლიდა თურმე. შუა პურის ჭამის დროს ისევ დარისპანს წამოუწყვია, თედო თავის დროზე მიჰყოლია, მაგრამ ის თავის ხმაზე აღარ იყო თურმე. რალაც ეჩხირებოდა ყელში. ეტყობა უძილობამ თავისი გაიტანა. ბევრს ცდილა საწყალი ხმის გამოკეთებას, მაგრამ ამაოდ. ბოლოს ტრემლმორეული შეჩერებულა.

ნაწყენმა დარისპანმა თედოს მიუმღერა:

ველარ ვივლით მთა და ბარად,
რად დამტოვე ცალ-რქა ხარად.

თედო კენესით ეტყვის:

რა ვქნა ჩემო დარისპანო,
სად ჯანდაბას გავექანო.

თედომ ბოდიში მოიხადა მასპინძლის წინაშე და დასტოვა სუფრა.

გარედ რომ გამოსულა, ხალხში გარეულა, შემდეგ კი არბოს დაღმართს დასდგომია, დიდი ხანი არ გასულა, თედო მოუკითხავთ. აქეთ ეძებეს, იქით ეძებეს, მაგრამ „დამარცხებულის“ კვალს კი ვერ მიაგნეს. ჩავარდნენ საგონებელში; თედოს მოსაძებნად მთელი მილეთის გლეხკაცობა შეიყარა, მაგრამ მის კვალს მაინც ვერ მიაგნეს თურმე. ამ შემთხვევის შემდეგ თედოს ძმად ნაფიცმა დარისპანმა ხმა ჩაკმინდა. სიმღერა აკრძალა, სიკვდილამდის ხმა არ ამოუღია. როცა სუფრაზე იჯდა, პირველ ღვინით სავსე ჯამში პურის ნაჭერს თავს დაუსველებდა და შესვამდა გინდაც ქორწილი ყოფილიყო. ხალხი ვერაფერს ეუბნებოდა, იცოდა მისი გულის დარდი. ცოტა ხნის შემდეგ სოფლებმა გამოუთქვეს ლექსი ამ ორ მომღერალსა და ზედ სიმღერაც გააწყესო.

როგოც ლექსი, ისე სიმღერა ახლა ძალიან გადაუსხვაფერებიათო.

ლექსი ასეთი იყო:

შაშვი-კაკაბი შეიბნენ,
ომი ჰქონდათ მეტად ძნელი,
ფრინველთ მეფე ჩაერია,
რადგან იყვნენ გასაშველნი!

დილა იყო მშვენიერი,
მოწმენდილი და მზიანი;

არწივმა ბულბულს დაუთმო,
სიტყვა გაქვს თავაზიანი!

კაკაბი მაინც ჩალიჩობს,
დიდგულობს და იღებს თავსა;
გაშველება მეტი იყო,
შაშვმა აჯობა კაკასსა.

¹ ცდილობს.

16. ზამთარი

ზამთარი ვარდსა დაჰკნობს,
ფოთლები¹ ჩამოსცივავო;
რა სუსხიანი ყოფილა,
ი ბრუსაბძელის ყინვაო.

ერთი წლის პატარძალია
დათიკას ცოლი თინაო;
მულებს ხელში დაჰკლექდა
ქალი, ვით წმიდა ნინაო!

დედამთილს ეტყვის: — ბატონო!
გთხოვთ გამისტუმროთ შინაო,
თორემ მულებს ხელშია
სიკვდილმა გამიცინაო!

აქამდის თავს გევლებოდით,
როგორც პაწაწა ფინაო,
საქმეს რომ დღე ვერ ვასწრებდი,
ლამობით არ მეძინაო!

რაც ქმარი მეფეს ეახლა,
უკვე ეს ორი თვეაო;
დღემდის არ დაბრუნებულა,
იქნებ თათრების ტყვეაო.

თანაც ხომ ხედავთ დავმძიმდი,²
ვერ ვიტან ამდენ ჯაფასო,
ეს რომ დათიკამ გაიგოს,
არ მოგიწონებთ ამასო.

დილით რომ ბაღში გავდივარ,
ცრემლები ღვარად მცვივაო;
ვარდს რომ დართვილავს, სჭკნება და
ფოთლები წვიმებრ სცივიაო.

შერთულის³ ყველა ქალები
ერთობ ამასა ჩივიან,
რომ ქმრის ოჯახში ვჰლექდები,
ჩემთან ერთადა ტირიან.

თორმეტმა ძმამ რომ გაიგო,
ტანჯვა ობოლი⁴ დისაო;
თქვეს, რომ შერთული სულ მთლად
ჩვენს თინად არა ღირსაო!

შეაბეს ხარი ყევარი,
ჩარდახიც გადახურესო;
ჩასვეს რბილად თინაი,
მძახლებსა არ უყურესო!

უფროსი ძმაი თორმეტში
სიმღერით სახლში ღივაო:
„ზამთარი“ ვარდსა დაჰკნობს,
ფოთლები ჩამოსცივავო!

დათა⁵ ომიდან ბრუნდება,
იკითხავს ცოლის ამბავსა;
დარდს მიეცემა დაჭრილი,
უკლებს სმასა და ჭამასა.

კაცს გაუგზავნის თინასა,
მოვიდა შენი ქმარიო:
უშენოთ მისი სიცოცხლე
მხოლოდ სიკვდილი არიო!

დებს გამოუყო საბძელი
ეს იყოს თქვენი ბინაო,
დღეიდან ჩემთან დარჩება
თქვენგან ტანჯული თინაო!

¹ ზოგჯერ მღერიან „ფურცლები“.

² ფეხმძიმედ ვარო.

³ შერთული — სოფელი გორის რაიონში.

⁴ ე. ი. დედისერთა, ერთადერთი და თორმეტი ძმისა.

⁵ ზოგ ვარიანტში — დათიკა.

17. შ ა რ ი ნ ე

ამ სიმღერას უფრო ქორწილის დროს ასრულებენ, — ასე დაიწყო ევგენი ბათიაშვილმა. — ამის წინ ჯერ იტყვიან „გამოსადვიებელს“, ანუ მოკლე მაყრულს, რომლის შემდეგ „ფარინეს“ მოაბავენ. ამაზე ასე გამიგია: ერთ გლენის ოჯახში დიდი წვეულება ყოფილა. ქორწილის გამო მაყრები, როგორც მასპინძლის მხრივ, ისე პატარძლის სოფლიდანაც ყოფილან. ამათ გარდა ბევრი სხვა მოწვეული. პატარძლის მაყრებს წამოეყვანათ ჯერ ისევ კაი ჯავარზე მყოფი, თვალ-ტანადი, მომღერალი და რაც თავია, განთქმული ღვინის მსმელი ფარინე. სმის დროს ეს ფარინე ისეთ ენაწყლიანობას იჩენდა, რომ ხალხის სიამოვნებას საზღვარი არ ედო, ამიტომ მისი თამაღობა სასურველი იყო ყველგან და ყველასთვის: მისი დაუსწრებლობა ქორწილზე, ნიშნავდა ქორწილის გადადებას. როცა, რატომღაც, ფარინე არ დაესწრებოდა, ან გადასდებდნენ ქორწილს, ან არადა მთელი დროს გატარება უღაზათოდ ბოლოვდებოდა.

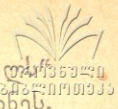
ნეფის მხრივ მოეპატიჟნათ თავთუხა, რომელსაც ხალხი „ხოკს“ ეძახდა. მას ნახევარი ცხვარი და ოცი ჩარეჟა ღვინო ჯერზე არა ჰყოფნიდა. ხანდახან, თუ გუნებაზე შეიქნებოდა, მაშინ ხომ გონის მგლად გადაიქცეოდა თურმე ის შეჩვენებულს.

ქორწილზე ბევრი ამ ორი მსმელის გულისათვის მოსულა. დაიწყო ქორწილი. ღვინის სმა. ისეთი ჯიხვები მოუტანიათ, რომ მარტო მისი დანახვა კაცს შეზარავდა. მანამ ჯიხვებს ჩამოარიგებდნენ, ერთს წასვლის წინ ასე უთქვამს:

რო მოგაქვთ ჯიხვის კავიო,
რაზე მოვიკლა თავიო,
მე აქ დამრჩენი არა ვარ,
გინდ სიტყვა მკადროთ ავიო!

და გასულა კიდევ სახლიდან. მაყრიანობა არ სცხრება. ეს ორი თავმომწონე მსმელი — ფარინე და თავთუხა — ერთმანეთს ეჯიბრებიან. იმ დღესა და მეორე დღეს თანაბრად სვამდნენ. ხალხი გაცეცებით შესცქეროდა — ელოდა ერთ-ერთ მათგანის გამარჯვებას ან წაქცევას. ბოლოს თავთუხა ახსენებს „ყოვლად წმიდა ღვთის მშობელს“ (ეს დამთავრების ნიშანი იყო ქეიფსა თუ სხვა დროს, ძველად), გაჭირვებით დასცლის, შეავსებს და გაუწვდის ფარინეს, მაგრამ, უკაცრავად, ფარინეს ადგილი ცარიელია. აუჭარხლდება ისედაც აწითლებული სახე თავთუხას, გრძნობს გამარჯვებას. გათამამებული იმ ჯიხვსაც გამოცლის. უცბათ მოესმის ხერინვა, თურმე ფარინე იქვე გაგორებულა. ამის დანახვაზე ნეფის მაყრები ყიჟინას დასცხებენ, პატარძლისანი კი ცდილობენ შფოთვის ატეხას, მაგრამ მანდილოსნების თხოვნითა და მუდარით მიყუჩდებიან.

ნედის მაყრები გარს შემოერთყმიან ფარინეს: ჯერ „გამოსაღვიძებელს“ უმღერენ, მერე კი „ფარინეს“ შემოსძახებენ, თან ანჯღრევენ საწყალ ფარინეს. ის წუთიერად გაახელს თვალებს, წამოიწევს კიდეც, მაგრამ ისევ მიწვება მოსხლეტილი.

ფარინეს ლექსი დიდია, მე შემოკლებით მოგახსენებთ (ამბობს მთქმელი):
 ფარინე, ფარინე, სულ ფარინე, ფარინე,

ვაჟკაცი ხარ ვით დევგმირი	სულ ფარინე, ფარინე,
ჭკუით უბზარი ქვიტკირი	” ” ”
საყელს იკრავ ღილითა	” ” ”
მოქარგულს ოქროს ქილითა	” ” ”
მოსაწონი ხარ სხვაზედა	” ” ”
ასე სწერია ქვაზედა	” ” ”
გამარჯვებული იყავი	” ” ”
ყოველ ჯვარედინ გზაზედა.	” ” ”
ფარინე: — ნამეტანია ეს ქება	” ” ”
მეტი რითა ვარ სხვაზედა,	” ” ”
ვაჟკაცობა და ჭკუი,	” ” ”
იდება ქანდარაზედა...	” ” ”
საყელს ვიკრავ დუგმითა	” ” ”
მარცხენა მხრისა განზედა	” ” ”
ჯერ არ მოვმკვდარვარ, რომ სწერდნენ	” ” ”
ჩემს სახელს სიბსა ქვაზედა.	” ” ”
ამბობენ ქალსა ვიტაცებ	” ” ”
ვისაც შევხვდები გზაზედა.	” ” ”
მე ახრისელი არა ვარ	” ” ”
კომბალი მედოს მხარზედა,	” ” ”
მე თორტიზელი არა ვარ	” ” ”
გშიშარა ვიყო სხვაზედა,	” ” ”
მე ფცა-ტკოცელი არა ვარ	” ” ”
წამოეწვე ხალიჩაზედა	” ” ”
მე ის ზერტელი არა ვარ	” ” ”
ემშაკს ვაჯობო ჯანზედა	” ” ”
აღბულადელი არა ვარ	” ” ”
თმა გავიპარსო თავზედა	” ” ”
მე ცხრა მუხელი არა ვარ	” ” ”
ჩიტივით ვიჯდე ნარზედა,	” ” ”
ფარინე მქვიან სახელად	” ” ”
სახელს ვიწერავ ფარზედა,	” ” ”

ან ამ ლექსს უმღეროდნენ:

ვაჟაკს ქორწილში რა უნდა
თუ ღვინო ძალავს ძალზედა,
უჯობს კვირძალ სალამოს
იდგეს საყდრისა კარზედა.

სულ ფარინე, ფარინე

” ” ”
” ” ”
” ” ”

ხელში ეჭიროს თოფრაკი
დაძონძებული ძალზედა,
ღივივით პირჯვარს იწერდეს
ხტოდეს ზარისა ხმაზედა.

” ” ”
” ” ”
” ” ”
” ” ”

რა ვაჟაკია ის კაცი
ვინც სუფრას უზის თავზედა,
ოთხ ჩარექიანს აიციდენს
ქორაობს პატარძალზედა.

” ” ”
” ” ”
” ” ”
” ” ”

ერთ კვირას ღვინოს არ ძმობდეს¹
ობს იკიდებდეს ხმაზედა²,
ისეთსა სტუმრად რა უნდა,
უნდა დგებოდეს განზედა.

” ” ”
” ” ”
” ” ”
” ” ”

დღეს ქორწილია ნეფისა
ოჯახის დედის ერთისა,
თამადად თავთუხა დასვეს
გაუმადლარი ხოკიო.

” ” ”
” ” ”
” ” ”
” ” ”

ფარინე გვერდზე მოჟსევს,
იქნებ დაცლიდეს ერთ თასსა,
მაგრამ შეხედეთ რასა ჰგავს,
დახვეულა ვით თოკიო!

” ” ”
” ” ”
” ” ”
” ” ”

თუ ვერც ერთი ამ ორ თამადაში ვერა სძლევს, ამისათვის ხალხს აქვს გამოთქ-
მული ლექსი „ფარინეს“ კილოზე შესასრულებლად:

ერკემალეზი ეძგერნენ
რქებიტა ერთმანეთსაო,

სულ ფარინე, ფარინე

” ” ”

¹ თუ ღვინოს არა სვამდეს.

² თუ არ მღერის.

ხან ერთი მიუჯაკუნებს შიგ შუბლში მინათებსაო;	სულ ფარინე, ფარინე	"	"	"
ხან კი მეორე ურჩოლებს, თითქოს უღეწდეს ყბებსაო, დანარჩენები უცქერენ როგორც ჩებჩებს ¹ — თხებსაო,	"	"	"	"
რო გაძღებინ ცქერითა, ორივეს გააშველებენ; მათ თამაღობის სახელსა, სუყველგან გაავრცელებენ	"	"	"	"
უიმითოდა ღვინოში პურსაც არ დაასველებენ, მანამ ორივეს იმქვეყნად კენესით არ გაასვენებენ.	"	"	"	"

18. აგზავსა გეტყვიო

აგზავსა გეტყვიო, გიამბობთ,
აგზავსა ყიშლადისასა;
ჩვენ სამნი შევიყარენით
საზღვარსა მუხრანისასა!

ღვინოს მთხოვდა და ვასმევდი,
ურჩევდი ბადაგისასა;
ცოლი მთხოვა და არ მივე,
ჩემი ვარჩიე სხვისასა!

პურსა მთხოვდა და ვაჰმევდი,
ურჩევდი თავთუხისასა;
ხორცსა მთხოვდა და ვაჰმევდი,
ურჩევდი ხოხობისასა!

გადაეხვია, აკოცა
ცხრა ნაწნავს გიშრის თმისასა;
ატირდა ქალი, ატირდა,
ვაიმე ჩემსა ქმრისასა!

იქ დამხვდა ერთი ურჯულო,
რისხვასა ჰგავდა ღვთისასა;
ხელები გამომიწოდა,
სათითეს ჰგავდა მკისასა².

ლეკურ ხმალს ხელი წავავლე,
ნაჩუქარს ცოლის ძმისასა;
უწინა იმან მომასწრო,
რისხვასა ჰგავდეს ღვთისასა.

¹ ცხვრის ფარის წინამძღოლი თხა.

² იგულისხმება სათითო, მკის დროს რომ იკეთებენ მარცხენა ხელის სამ ან ოთხ თითზე.

ერთი ისეთი გადაცხე,
წვერმა უწია მიწასა:
თავს ის მოკვდა და ბოლოს მე,
ცოლი წავიდა ძმისასა!

დავჯექ და ქვაზე დავწერე
ქალასა ცინცილისასა;
ვინც გაიაროს, ასე თქვას: —
შენღობა დიაკვნისასა!

მუხრანის ახლოს ქალაში ერთ დროს ყაჩად ყიშლადს ბინა ჰქონდა დასა-
მალავად. იგი გამვლელსა, თუ გამომვლელს სძარცვავდა. ზოგჯერ სასიკვდი-
ლოდაც არ ინდობდა ადამიანს.

ეს ყაჩაღი გადმოხვეწილი ყოფილა სათათრეთიდან, თავზეხელადებული და
დაუნდობელი. ახლო-მასლო სოფლები შეწუხებული იყო მისგან. იმ გზით
წასვლას, სადაც ის ბუნაგობდა, ყველა ერიდებოდა, ვისაც კი სიცოცხლის
შერჩენა უნდოდა. იშვიათად თუ ვინმე გადაურჩებოდა იმ ყაჩაღს. ამ გზით
მოუხდა გავლა სოფლის დიაკვანს თავისი ლამაზი ცოლით; ამ ქალის სილამაზე
განთქმული იყო მთელს მაზრაში. ლექსიც კი გამოთქვეს მასზე:

ცაში თუ ნათობს მნათობი,
ქვეყნის გაჩენის ხნისაო,
დედამიწაზე ანათებს
მეუღლე დიაკვნისაო.

ბევრმა ჩამოჰკრა ფანდურსა,
ლექსი დამღერა ქებისა!

ნესტან დარეჯანს წააგავს,
აბრას¹ დაადებს თმისასა;
საქართველოში ვერ ვინ სჯობს
მეუღლეს დიაკვნისასა!

მაგრამ იტკიცეს უარი,
მოშულდა გული შვეებისა;
ვერვინ გამოჩნდა ქართლშია
ამშლელი მისი ვნებისა.

ბევრს გაუცრუვდა იმედი
იმასთან შეუღლებისა;

მოხუცებულნი ამბობდნენ
ნაირ-ნაირი წლისაო;
მზეთუნახავსა სჯობიან
მეუღლე დიაკვნისაო.

დიაკვანი განთქმული იყო მდევური ძალ-ღონით, სამ-ოთხ ვაჟკაცს ფიჩხის
კონასავით შეჰკრავდა თურმე. მან ცოლის ხვეწნას არ დაუჯერა და საშიშ
გზით გაემგზავრა ცოლით, მოყვრების სანახავად. შუაგულ ქალაში მოულოდნე-
ლად შეხვდებოდა ყაჩაღი ყიშლადი. ეს ორი ვაჟკაცი კარგა ხანს ზომავდნენ თვა-
ლით ერთმანეთს. ვერც ერთი მათგანი ვერ ბედავდა პირველად შეტევას. ყაჩა-
ღი გაკვირვებული იყო დიაკვნის რაინდული შეხედულებით. დიაკვანი ერიდე-
ბოდა სისხლის დაღვრას, თან ცოლის დარდი ჰქონდა. ყაჩაღმა სხვა ხერხს მი-
მართა. ჯ.კბათ გადაუხტებოდა ქალს და ეშხიანად გადაჰკოცნის. ეს ორი მდევით
ვაჟკაცი ერთმანეთს ეძგერებიან. ბევრი ბრძოლა არ დასჭირდათ. ერთ წამს

¹ აბრა — აქ: სასწორის თევშების (პინების) გასაწონასწორებელი რაიმე სიმძიმე.

შეაკვდნენ ერთმანეთს. თუ როგორ მოხდა ყველა ეს, ზემოაღნიშნულ ლექსიდან ჩანს, ხოლო რითი დამთავრდა მათი შეტაკება, ამას მეორე ქვემომოყვანილი ლექსიდან გავიგებთ:

ორივემ ხმალი იშიშვლა,
მივარდნენ დაუნდობელად,
ერთ წუთში სული გაჰყარეს
ცრემლისა შეუშრობელად.

ასე გათავდა თარეში
იმ წუნწკლიანი თათრისა:
დიაკვნის ცოლი დასენდა
წინად მსგავს მთვარე ბადრისა.

19. მესტვირეების აზვავი

I

ქართლში, სოფელ ჯარიაშენში, ცხოვრობდა ცნობილი მესტვირე დოდე გოგიაშვილი. დოდე შესანიშნავი დამკვრელი და მომღერალი იყო, მაგრამ მეტად მახინჯი ყოფილა.

გადმოცემით, დოდეს ჰყოლია პაპა, ისიც სახელად დოდე, „დიდ დოდედ“ წოდებული. დიდი დოდე შესანიშნავი გარეგნობის კაცი იყო თურმე. ისიც მთელ საქართველოში განთქმული ყოფილა და მრავალი შეგირდი ჰყოლია.

— მოგახსენებთ დიდ დოდეზე, ჩვენი დოდეს პაპაზე, — მიაბმო შიო „შიკრიკიანთ ბიჭმა“ სოფ. რუისში 1918 წელს. — ის თურმე ისეთი კარგი დამკვრელი ყოფილა გუდა-სტვირზე, რომ შეგირდებიც კი ჰყოლია რაჭიდან, ფარეხიდან თუ სოფ. ფარეხეთიდან.

პირველ დოდეს ჰყოლია მოქიშპე, მეგუდასტვირე, სახელად მას ალექსა „ნალბანდის ბიჭს“ ეძახდნენ, თითონ კი ხელობით ოქრომჭედელი გხლებიათ და ცხოვრობდა გორში. ეს ჯარიაშენელი დიდი დოდე და ალექსა კარგი დამკვრელები ყოფილან. სიჯიელის დროს ერთმანეთს ჰკიცხავდნენ თურმე, ლანძღვდნენ, მაგრამ, როცა ერთმანეთს შეხვდნენ, ისე დამძობილებულან, რომ ტყუპი ძმა ეგონებოდა თურმე კაცსა. ამ ალექსასაც ჰყოლია შეგირდები.

I

დოდესა და ალექსას შეკამათება.

დოდე:

— თუ ოქრომჭედლობ. იმჭედლე,
ჯერ სტვირზე გინდა სწავლაო;
ჯარიაშენელს რომ შეტოქვი,
შენთან არა მსურს გავლაო!

ალექსა:

— ოქროვმკედლობ თუ სხვა¹ საქმეს
ვხმარობ მარჯვენა ხელშია,
შენ გული რაზე გისკდება,
რაზედა წყდები წელშია?!

შენ ჯარიაშენს მიხედე,
ჩობახი¹ გქონდეს ხელშია:

ცხვრების ფარასა უვლიდე,
ზამთარ-ზაფხულის დღეშია.

სტვირი რა შენი საქმეა,
ხრინწი გედება ყელშია;
თუ ვაჟკაცი ხარ, გამოდი,
გავჯიბრდეთ სიმღერებშია!

დოდე გამოდის გამოწვევაზე. შეიყრებიან ფლავში² უსანეთობასა თუ ნათ-
ლის მცემლობას, — არ მახსოვს, — განაგრძობს მთხრობელი. — ეს ორი ვაჟკაცი
რომ ერთიმეორეს ახედ-დახედავს, ორივეს შერცხვება ერთიმეორისა, რატომ
ავიგდეთ მასხარად ერთმანეთით. მოუსმენიათ აგრეთვე დაკვრა ერთიმეორისა.
ესეც მოსწონებიათ, მივარდნილან ერთმანეთს და ჭიგოსავით ჩაჰკონებიან. ამის
შემდეგ მათი ძმობა თურმე თითოთ საჩვენებელი გამხდარა.

ალექსა ერთ დღეს უცბათ გამქრალა გორიდან. რამდენიმე წლის შემდეგ
გაეგოთ, რომ ალექსას შეჰყვარებია ერთი ლამაზი გოგო, ქალსაც გაგიჟებით
შეჰყვარებია, მაგრამ რაღაც ნათესაობა ჰქონიათ და ერთი ხელობა თითქოს
ჩამომორებიათ კიდევ ერთმანეთს.

გოგოს ეს ვერ მოუთმენია და უთქვამს:

— ჩვენ რომ ნათესავები ვართ,
შენც კარგად იცი განაო;
თუ სხვა ვისმეზე გამცვალე.

აი შავტარა დანაო;
მარტხენა ძუძუს დავიკრავ,
ზედ დავაკვდები თანაო.

ალექსა გაფითრებულა და ასე მიუღეჭებია:

— რა ვქნა, რა წყალში ჩავვარდე,
ჩემი თქმა გინდა განაო?!

მაგრამ უღმერთოდ ჩავგქოლენ,
მოხდება ამისთანაო.

სამი დღე მომე ვადაი,
მეტი არ მინდა ხანაო!
მეოთხე დღეს მტკიცედ გეტყვი,
ჩემო კუნტრუშა ანაო.

სწორედ მეოთხე დღეს ალექსას თავის გადაწყვეტილება უთქვამს ანასა-
თვის, და ორივე, მეჯოგე სომხის ბიჭის დახმარებით გადახვეწილან თელავში.
ალექსა და ანა იქ შეუხანავთ. ალექსას ლექსა დაურქმევია, ანას კი თავისი სა-

¹ მოკაუჭებული, კავიანი გრძელი ჯოხი.

² ფლავი — სოფელი ქართლში.

ხელი ანუშკად შეუცვლია. რაკი ერთი ხმა გაეარდა, მთელ გორს მოედო ალექსას ამბავი.

როგორც ალექსას მშობლებმა, ისე ანას მამიდამ, რომელიც იმ გოგოს ზრდიდა, წყევლა-კრულვა შეუთვალეს და მიანებეს თავი.

ალექსას თავი მიუწებებია თავის ხელობისათვის და გულდა-სტვირით ირჩენდა თავსა და ცოლ-შვილს ინახავდა.

ეს რომ მის ძმადნაფიც დოდეს გაუგია, წასულა ალექსას სანახავად. ალავერდობას შეხვედრიან ერთმანეთს; ძალზე გახარებით ერთმანეთის ნახვა.

ალექსასა და დოდეს მთელი სამი სწორი¹ სიმღერა-დაკვრით გაურთვიათ თავი და ხალხი. მთელ კახეთს მოსწონებია ეს ორი ლამაზი ვაჟკაცი და კარგი მომღერალი.

როცა დოდეს გაუგია ალექსას გადაკარგვის ამბავი, ძალზე დაღონებული და თვალცრემლიანს სტვირზე დაუმღერია:

ჩემო სტვირო დაისვენე,
გულს მომაწვა სევდის ჯარი;
რა გულით უნდა დაგმღერო,
ალექსა რომ აქ არ არი?!

ეს უთქვამს და აძურის² პირას, პანტებთან მიგდებულია და მანამ არ ამდგარა, სანამ სოფელს დიდი ხვეწნითა და გაჯავრებით არ წამოუყენებია ჩვენი დოდე.

შემდეგ, როცა გაუგია ალექსას კახეთში გადახვეწის ამბავი, მაშინვე იქ დაბადებულია და მათ შორის ძველებური ძმობა დამყარეულა. აი, ესე გამიგია, — ამთავრებს იგივე მთხრობელი.

დიდი დოდეს საყვარელი ლექსი ყოფილა:

თამარ მეფემ ააშენა
ნაქარმაგვეს³ დიდი გორა;
ივის ძირში წყაროს წყალი
არ გაუშვა, მოადორა!
გარშემო ქანდრები დარგო,
ახლო-მახლო, არა შორა;
ვინც იმ სოფელს დაასახლა,

ყველას სევდა მოაშორა!
ორმოც დღეს და ორმოც ღამეს
ქოშით მიწა უზიდნია;
„ტურას ბიქსა“ და „კანკლასა“⁴
ამ გორაზე უქუდინიათ;
ბოლოს ძმებად გაფიცულან,
ბუღეშური⁵ უწიდნიათ!

¹ სამი სწორი — სამი კვირა.
² აძურა — მდინარეა სოფ. ჯარიაშენში.
³ ამჟამად კარალეთი, გორიდან 6 — 7 კილომეტრით დაშორებულია.
⁴ „ტურას ბიქი“ და „კანკალა“ განთქმული მოქიდავენი იმ დროს.
⁵ ერთგვარი ჯიშის ყურძენი.

პატარა დოდეს სოფლის ერთი აზნაური გაუჯავრებია (სრესული გვარად სოფელ ჯარიაშნიდან). უკანასკნელს ასე მიუღექსნია:

შე მიმუნო დოდეო,
ყოველთვის ეს იცოდეო;
პაპაშენს მდევსა ვაჟკაცსა,
არასდროს არ იტოლდეო!

აძურის ბაყაყსა გეგხარ,
უფლის ციხელსა ჯოჯოსა,
რას შეედრება ღამურა
ყელმოღერებულ ხოხობსა?

მის სახელს რაზე ატარებ,
ვინ მოგცა ამის ნებაო;
ვინც ეს სახელი დაგარქვა,
მის გულს არ ჰქონდეს შევბაო!

ხომ ხედავ, ხმაში ვერ ჯობნი
აღექსა ოქრომჭედელსა,
ვერცა ნაყიდა მესტიერეს
გორს გაღმა ტინიხიდელსა!

პატარა დოდე გრძნობდა თავის სიმახინჯეს. მარტო სიმღერის დროს ყველას უსწორებდა თვალსა და ცოტათ თუ ბევრად ავიწყდებოდა თავის გარეგნობა.

ამიტომ ის ყოველთვის ამაყი და დიდგული იყო. საერთოდ არავის არაფერს უთმობდა. ვინც უნდა ყოფილიყო, გინდა თავადი, თუ გინდა აზნაური, გაბრაზებული ისეთ შხამიან სიტყვებს ეტყოდა, რომ ვინც მას იცნობდა, ყველა ერიდებოდა მის წყენას; არც სრესული დასტოვა უპასუხოდ:

სხვამ რომ მითხრას, კიდევ ჰოო,
შენ კი ვილას დასცინიო;
სიმშილისგან სული გხდება,
ყელში მოგდის ხიხინიო!

ცისმარე დღეს კუტის თხოვნით
გორის მაზრა მოღალეო!

რა ვუყოთ, რომ აზნაურობ,
მამა-პაპას უმადლევი,
შენ თვითონ ნაცარქექიობ,
ზამთარ-ზაფხულ ძილს ეძლევი!

ეხლა ოსებს მიადექი...
როცა ქელეხს გაიგონებ,
არ აღგები სუფრიდანა,
სანამ გულს არ მოიღორებ!

ყველას თავი მოაძულე
თხოვნითა და ღრეჯითაო,
სადაც კი ლუკმას გიღებენ,
დაცინვით და კრეჭითაო!

თოფის სროლა შენ არ იცი,
გაშინებს გნოლის ბარტყია!
რად გინდა ხმალი-ხანჯალი,
წელზედა რაზე გარტყია!

სოფელში პირი აღარ გაქვს,
ყველასი ხარ მოვალეო;

სიტყვა-პასუხი რას გიგავს,
ენა გაქვს გესლიანიო;
ყველას კბენ, ყვილასა ჩხვლეტავ
ვით ზღარბი ეკლიანიო!

რა ვუყოთ პაპას არ ვგვევარ,
ღმერთმა დამბადა ასეო,
შენც პაპა გყავდა ზაალი,
შენ კი ხარ ჭკვით მანასეო¹.

ვინ იცის კაცს რა მოელის,
ხვალ თუ ზეგ როგორ იქნება;
ზოგი თუ ჭკუით აიწევს,
ზოგი თხლედ გადაიქმნება!

ხალხი გამალებით უსმენდა დოდეს ამ გაბედულ სიტყვებს. სრესულსაც ესმოდა იგი, მაგრამ ვერაფერს ბედავდა, ხალხისა ეშინოდა, ვაი თუ ღმერთი გაუწყრეთ და შეურაცხყოლო.

სრესული ერთხელ ჯარიაშენის თავზე ოსების უბანში ყოფილა ქელეხზე. უღმერთოდ დამთვრალა და ხლართვით წამოსულა. იმ დღეს ოჯახში არ მისულა. დაუწყიათ ძებნა. მეორე დღეს შარავზის რუში უნახავთ დაჭრილ-დაბეგვილი, ცოცხალ-მკვდარი ჩამოუთრევიათ ჯარიაშენში. მთელი ოთხი თვე სიკვდილსა და სიცოცხლეს შუა ყოფილა. როგორც იყო გამოუბრუნებიათ. მაგრამ ცხვირი, ორივე ყური და ორი ხელის ცერები აღარ ჰქონია. მთელ წელიწადს სახლიდან არ გამოსულა. დოდეს რომ გაუგია, მიუმღერია:

როგორ ბრძანდები სრესულო,
ბერად თუ მიხვალ ბოდბესა;
მე მგონი დღეის შემდეგა
აღარ დამცინებ დოდესა!

მე ხომ მახინჯი ვარ და ვარ,
შენთან მე ამირანი ვარ,

სილამაზით და სიყმიტა
შენთან მე ყარამანი ვარ.

უფალმა გადაგიხადა
ის რაც რომ სხვისთვის დათესე,
მოდი, ჩიბუხი ჩამიქრა,
ეგ კვესი ჩამომიკვესე.

აი, ასეთი ყოფილა ეს მახინჯი, მაგრამ მშვენიერი მომღერალი, მესტირე პატარა დოდე.

II

მესტვირე პატარა დოდეს თქმული

სტვირი გავმართე ხისაო,
გამშრალი ასი წლისაო;
ვინც მას მოისმენს, ნაკადად
ცრემლებს ვით წყარო ღვრისაო!

გულა უკუპროდ მოვმართე,
ატლასი გადავაკარი;
მასრა ძირეულ იფნისა
პოჭოჭიკისა² საფარი!

¹ მანასე — დაცინვაა.

² ტიკის მუცელში ჩასმული ბრტყელი მომრგვალო ხის ნაჭერი.

გავბერე, დავალუღუნე,
რაც გამიგია, რაც არი,
ლექსები ისე მოთოშავს¹,
როგორც ნაკადი, ჩანჩქარი!

ბევრი რამ ვიცი წარსულზე,
ვაქე ხემწიფე თამარი;
რუსთაველზედა არ დამრჩა
სინამდვილე და ზღაპარი!

დიმიტრი თავდადებულზე,
რაც კი რამ მომისმენია,
დავცნებდი სტვირზე სიმღერას,
წუთიც არ დამისვენია.

არც ბატონყმობა გამომრჩა,
ჯაფა დავხარჯე მის წონი;
საწყალი ხალხის უცუნა²,
დაიწვას მისი მომგონი!

რუსის მეფეზე რალა ვთქვა,
ისიც მყავს დასატუქსია,
ტრაქნიკი, მამასახლისი
თარეშად წამოგვასია!

პოპოშნიკს³ ღმერთი გაუწყრა,
იმან არ იცის თავის დრო;
ენდონიკებით⁴ გაგვცარცვა,
რიკამდის⁵ ტყავი გაგვაძრო!

ბატონი თითქოს ერთი გყვავს,
სინამდვილეში ასია;

გასწყვიტოს ყველა ხორველამ,
ეს არის მათი ფასია!

ღვდელმა ხომ ტვინი წაიღო,
უფულოდ არვის ნათლავსო;
თუ შენგან არას მოელის
სუყველა ლოცვას დახლავსო⁶.

რა ვთქვა, რალაზე ვიტანჯო,
რა ვათქმევინო სტვირსაო,
როცა კუჭმაჭი გენუთვის⁷,
არ გახსოვს ამ-იმ მთისაო!

ნუთუ საწყალი კაცისა
სისხლია კუნაპეტისო;
დიდ ბატონ, ქალბატონების-
მოვარდო, აღის ფერისო?!

ე ჩემო სტვირო, შორს წახველ,
ჭირიმე შენი ხმისაო;
ყველანი ასე ამბობენ:
„ბოლოს მოუღებთ ჭირსაო!“

ჩამოვაბრძანებთ ტახტიდან,
ვინც კი სწოვს გლეხკაცს სისხლსაო;
გამოიცვლება დროება,
დღე დაგვიდგება ხსნისაო!“

სტვირი გავმართე ძვირფასი,
ერთ მარჯვენათა ღირსაო;
ვინც მას მოისმენს ვაჟკაცი, —
ცოფმლებს ვით წყარო ღვრისაო!

1 უხვად, თავისთავად მოდის.
2 ეროგვარი შხამიანი ბალახი. აქ: ხალხის მტერი.
3 მეფის მოხელე ძველად (დამახინჯებული).
4 გადასახადი (გადამახინჯებული) НЕДОИМКИ.
5 ე. ი. სულ მთლად ტყავი გაგვაძრესო.
6 არც ერთ ლოცვას სწორედ არ იტყვისო.
7 როცა მშვიერები ვართო.

პაპაჩემს დოდეს¹ ცხონება,
მოვიყარო მის ხნისაო;

მანამ კი შემრჩეს უნარი
ჩემს სტვირზე დამღერისაო!

III

მესტირე დიდი დოდეს თქმული

თავის შეგირდებზე

მარტო მცხეთობას არ დავალ,
ი დიდ სვეტიცხოვლობასა;
თუ დამჭირდა, დაჰინახავთ
ყველგან ჩიტის ფაფობასაც².

მარტო ქართლში არა ვკრუხობ,
არ გამოვტოვ ჯვარობასა;
და ყოველ წლივ არ ვაკლდები
ქახეთს — ალავერდობასა.

შიოობა³ დღეს ავივლი,
ცერად გავალ ცერონისსა;
დათას⁴ დავლოცავ მაშინა,
თუ ჭანგი არა აქვს ხმისა!

ექესი წყვილი გამიზრდია,
ერთი ტინიხიდელია⁵,
დათუნია⁶, ზაქარია⁷
სტვირზე ღმერთმა გადარია!

ნიკა⁸, მამუკა⁹, დიანოზ¹⁰,
ბიჭიამ¹¹ მთლად გადამრია;

კიკოლიკა¹² — ნიკოლიკა —
ანგელოზის სადარია.

სამს სამება შეეწიოს,
ჩიტას¹³, შაშვსა¹⁴, შროშანასა¹⁵;
სამივე რომ დაასტვირებს,
ქული ვერ იმაგრებს თმასა!

სანამ მათ მოვარჯულებდი,
კონკილა მივეცი ჯანსა,
სულისა საცხონებლად
ვიტეხავდი დოდე თავსა.

აძურის¹⁶ პირს გავიყვანდი,
იქ ვიწყებდით ლექსის თქმასა;
რიგ-რიგობით გავაბამდით,
სტვირს შეუხამებდით ხმასა.

ჯარიაშენი¹⁷, ახრისი¹⁸,
აძვი¹⁹, ქვეში²⁰ და არცევი²¹, —
ყოველ კვირა სტუმრად იყო,
გზა არ იყო ასაქცევი!

¹ იგულისხმება განთქმული მესტირე „დიდი დოდე“.

² ჩიტის ფაფობა იციან გაზაფხულზე. გააკეთებენ ფაფას, ცოტას დასდებენ ფიცარზე, ან ნატეხზე და საღმე შორიახლო გაუდგამენ ჩიტებს.

³ დღესასწაულია — მოღის გაზაფხულობით.

⁴, ⁵, ⁶, ⁷ მესტირეები — დოდეს შეგირდები, ყველანი ქართლელები იყვნენ.

⁸, ⁹, ¹⁰, ¹¹, ¹² დოდეს შეგირდები, მესტირეები რაჭიდან.

¹³, ¹⁴, ¹⁵ დოდეს მოწაფეების სახელებია: ჩიტო, შაქრო, დიანოზა — რაჭიდან, ძმები რაჭველი-შვილები.

¹⁶ აძურა — მდინარეა, ჯარიაშენის გვერდზე ჩამოღის.

¹⁷, ¹⁸, ¹⁹, ²⁰, ²¹ სოფლები ქართლში.

მზე რომ ცოტას გადიწევდა,
დავსხდებოდით ჩრდილის ქვეშა;
ერთი გოგოს სილამაზემ
კიკოლიკა გააშეშა!

„აბა ტიკო, გაიბერე¹,
უნდა აუკიდო ხმაო;
ქარახსა არ გიღალატებს,
ამას არც კი უნდა თქმაო“!

ჭიბონით² ჩამოუარა,
გაღექსა დაიჟინაო,
ნაბადი მხარზე მოიგდო,
ჭიბონს გასწია წინაო.

თან ალი-მულმა გადაჰკრა,
გულმა დაკარგა ბინაო,
მაინც დაძლია ეშმაკსა,
გაჩერდა ქალის წინაო!

ქალო, ქალო, ახალგაზრდავ³,
რაზე იცვალე მხარო,
ჯარიაშენს რა გინდოდა,
გეკრიფა შინ ჭინჭარო.

მოხვედი და რო გნახევი,
გულს მომიკიდე ალიო,
თავში სისხლი ამივარდა,
მთლად დამიბნელდა თვალიო.

ამ ჩემს ოსტატსა — დოდესა
დიდი აქვს გასავალიო;
მე რაჭიდან გადმოსულსა
გზა მაქვს შორი სავალიო.

დაგინახე, დავიხრუკე,
როგორც ტაფაზე ვარია,
შენ მშვენიერო გოგონავ,
შენმა ეშხმა გადამრია,

თუ გუნება გეუბნება,
თუ გულითაც აჰყევო;
მოდო დღესვე მესტვირესა
მე ცოლად გამომიყევო!

დღესვე უთხარი მშობლებსა,
აილე ლოცვა-კუთხევა,
ხვალ დილით შემატყობინე,
თუ აზრის გსურს გადახვევა!

დოდემ ეს რომ გაიგო, მომზადებას შეუდგა ქორწილისათვის. აქვში გადასწერეს ჯვარი კიკოლიკასა და ნინას, ერთი კვირის შემდეგ დოდემ დალოცა თავის საყვარელი შაგირდი კიკოლიკა და ნინა. რამდენიმე მესტვირით გაისტუმრა რაჭაში ცრემლმორეულმა.

სრესულმაც დაასაჩუქრა როგორც რაჭველი, ისე ნინა⁴. კიკოლიკას წერილი გაატანა რაჭის ერისთავთან, რათა კიკოლიკასთვის მფარველობა გაეწია.

ნეფე-დედოფლის წასვლის დროს დოდემ აიღო ჭიბო ხელში და დალოცა ჯვარდაწერილები:

¹ ან ასე: „კიკოლიკა ტიკსა ბერავს“.

² ჭიბონი — გულ-სტვირის სახელი ძველად.

³ ან ასე: „ქალო, ქალო, ქალუკუნავ“.

⁴ ზოგან ნინა, ზოგან ნანა არის ნახსენები.

ღმერთმა გამრავლოთ შვილებო,
როგორც წყლის პირას რიყემა,
არ ნახოს ტანჯვა-წვილება
თქვენმა ჯანმა და სიყრმემ!

გამრავლდით, გაიხარენით,
სიტკბო გქონდეთ შარბათისა
მშობლების პატივისცემა,
და აგრეთვე შიში ღვთისა!

კიკოლიკას:

შვილისავით გამიზრდინებარ,
თორმეტში ხარ ცოდის შვილი¹
შენთვის ისე, როგორც სხვისთვის
გული მქონდა გადაშლილი!

წახვალ, მაგრამ გთხოვთ გახსოვდე,
მინახულე ხანდახანა;
ხომ იცი, რომ სიბერისკენ
მივბაჯბაჯებ თანდათანა!

ნინას:

ჩემო შვილო, ჩემო ნინა,
ჩემო მეგობრის ასულო;
როცა მშობლებთან მოხვიდე,
გთხოვ ეს თხოვნა ამისრულო;

ბიძია დოდე გახსოვდეს,
თუ დრო გქონდეს მინახულო,
თუ ცოცხალი ვეღარ მნახო,
საფლავს წესი ამისრულო.

კიკოლიკა დიდი ამბით გაისტუმრეს რაჭაში ჯარიაშენლებმა. ბატონის მიერ გატანებული წერილი კიკოლიკას თავის ბატონისათვის რომ გადაუცია, ერისთავს ერთი კარგი სავენახე უბოძებია კიკოლიკასათვის. კიკოლიკა საყვარელი მესტვირე გამხდარა. სტუმრებსაც ძან შეჰყვარებია. კიკოლიკა უფრო გამართულა სტვირის დაკვრაში. ყოველთვის კმაყოფილი ბრუნდებოდა თურმე სახლში. ბატონს ისე მოეწონება კიკოლიკა, რომ ერთ მშვენიერ დღეს ლამაზად აფერადებულ გულა-სტვირსაც კი გადასცემს და თან ეტყვის:

მონადირეს კარგი თოფი,
კარგი ხმალი, დამბაჩაო;

მესტვირესა კარგი სტვირი,
ჭიანური, ქამანჩაო!

ამაზე კიკოლიკა მადლობის ნიშნად მიუმღერებს:

მადლობელი ვარ ბატონო,
რო გამახარე დღესაო;
თქვენი ნაბოძი სტვირითა
შემოვივლი ხმელეთსაო!

მე ჩემი გულა სტვირითა
მოგღევდეთ ფეხით-ფეხსაო!

იხარეთ და იღლეგრძელეთ,
რისხვასა სცემდეთ მტერსაო;

ერთი ბიჭუნა გამიჩნდა,
ახლავ მაგონებს მდევსაო;
აუ მიკადრებ, მირონსა გთხოვ²
მე ვეახლები ღვდელსაო!

¹ ყველაზე უმცროსი შენ იყავიო.

² მომინათლეო.

კიკოლიკას თავისი ბიჭი მესტვირედ გამოუზრდია. ბიჭი რომ წამოჩიტულა, თან ატარებდა დღეობებში, სადაც კი წავიდოდა.

IV

პატარა დოდეს შაგირდ პატარა ნაყიდაზე თქმული

— შე პატარა ნაყიდაო,
სულ ტინიხიდს რა გინდაო;
ცოტა თვალი გაახილე,
საიდანაც სად გინდაო¹.
აქ რომ ზედიზედ გაჩნდები,
ლიახვ გამოღმა ობასა²;
ლიახვსაც გადააბიჯე,
მოშორდი ცოლის ქობას!
გნოლიძეები ახსენე³,
შენი მოღმისა გვარია;

ყოველთვის ხომ არ ადიდებს
ლიახვსა ნიაღვარია. —

ასე ეტყოდა სოფელი
ნაყიდა ტინიხიდელსა;
მისი და ცოლად შეუტრბავს
აზნაურ დავით⁴ შინდელსა,

მისგან ვისწავლე ეს ლექსი,
მასთან რომ ვწნავდი გიდელსა⁵.

V

ლექსი ტინიხიდელ მესტვირე ნაყიდაზე

შე გნოლიძე ნაყიდაო,
აქამდისინ სად იყაო,
სანამ დოდეს⁶ და ალექსას⁷
გორიჯვარი გაპყრიდაო?!

ნაკლები ხმა არა გქონდა,
თითქოს სჯობდი მეცხვარესა⁸;
ერთ დროს არც ერთი დღეობა
უშენოდ არ ჩატარდესა.

შენც ხომ დოდეს შაგირდი ხარ,
მან გასწავლა „ანა-ბანა“⁸
რაც დაგლოცა იმის შემდეგ
არ ნახულობ ამდენ ხანა?!

ასე ეტყოდა სოფელი
გორს გაღმა — ტინიხიდიან,
ნაყიდა კი თავს იმართლებს,
ლიახვს არა აქვს ხილიან!

¹ საითაც გსურსო.

² დღეობას.

³ ე. ი. ასახელო.

⁴ დავითაშვილი.

⁵ გიდელი — ულოსაგან დაწნული კალათა ქართლში.

⁶ განთქმული მესტვირე.

⁷ მესტვირე — თანაც ოქრომჭედელი:

⁸ სტვირზე დაკვრა გასწავლაო.

⁹ კარგი მომღერალი, ამილახვარის მეცხვარე

ზამთარია, თუ ზაფხული,
მუდამ დღევაა დიდია.

ი ჩემს ოსტატსა დოდესა
და ოქრომკედელს ლექსასა
ვერ მიუდგები ვერაფრით¹,
რაც უნდ ვცდილობდე ჩემსასა.

ლიახვ გამოღმა დავდივარ,
სუყველგან დღეობაშია;
ალექსასავით მეჩხირვის
ხანდახან ხრინწი ყელშია.

მეტოქე არ მყავს და მიტომ
ვთარეშობ დღეობებშია!

VI

პატარა დოდეს თავის შეგირდ „ჩანახაზე“ უთქვამს:

...ერთიცა მყავდა, სახელად
ერქვა „ჩანახა“ ბიჭსაო;
ერთი კვირა რომ ემღერა,
შუბლი ეღარა კინკსაო²,
მაინც სტვირს აღუღუნებდა,
არ დაიმჩნევდა ხინჯსაო!
ი საწყალ სტვირს ასვენებდა

მხოლოდ მარხვასა დიდსაო,
თითონ ფიქრს მიეცემოდა,
თანაც ალბობდა კილსაო³,
რომ მოიკრეფდა ძალ-ღონეს,
ჩამოიღებდა სტვირსაო;
უმისოთ არ ვინ მართავდა
სოფელში არც ერთ ღვინსაო!

VII

ველიკო დიდებულისა და პატარა დოდეს შეჯიბრება

ატოცში⁴ ერთი კაცია,
ღონით ვეშაპიო,
უშვილოდ გადაიხვეწა
გვარში ეს კაცია.

დდეს და დამეს ატარებდა
მინდორ-ვენახშიო,
ვერვინ შეედრებოდა
ლექს-სიმღერაშიო.

სოფლელებს ძაან უყვარდათ
ვილოს ბრუნვაშიო,

გლეხები ებრალებოდა
მათ ცხოვრებაშიო!

ძალზე მჭექარე ხმა ჰქონდა
ტოლ-ამხანაგშიო;
ვისაც ესმოდა, ეტყოდა,
გენაცვა ხმაშიო!

ნათლულები ბევრი ჰყავდა
ქართლის სოფლებშიო;
სიცოცხლეში სულ მთლად იყო
იმათ ზრუნვაშიო.

¹ ვერ დავეტოლები სტვირზე დავკრა-დამღერაშიო.

² ოფლს.

³ მცენარე, რისგანაც კილობს სწნავენ.

⁴ სოფელი ქართლში.

ჯარიანელს გაეჯიბრა
ლექსების თქმაშიო;
უთხრა: — დოდე! გამომცადე
სტივრ-სიმღერაშიო.

— ატოცელო, ვერ გავბედავ
შენთან შეჯიბრსაო,
თუმცა ეხლავ ავაყბედებ
ჩემს გუდა-სტივრსაო!

ეს უთხრა და მოიმარჯვა
ნაბად ქვეშ სტივირიო,

გულში ამბობს: გადავრიო,
რომ არ თქვას ძვირიო!

თავისებურად დამღერა,
რაც რომ იცოდაო,
ატოცელი დოდეს ხმითა
სულ მთლად იწოდაო!

ამის შემდეგ ველიკომა
სტივრს უშვა ხელიო,
სიმღერებით ააყვავა
მთელი სოფელიო!

VIII

მესტირული

ქალო! „ქალთა-მზის“ სახელი
გამიგია ქართლშიაო;
ქმრის გარეშე საყვარელი
თურმე ჰყავდა სახლშიაო!

გარედ გამოსვლას ლამაზი
ვერ ბედავდა ხალხშიაო.
(ერთ-ერთ გოგონას):
— შენი სახელი მითხარი
რაც რამ გიდევს თავშიაო..

გეტყობა, რომ ნინა გქვიან,
რომ ერჩევი ხალხშიაო,
ერთი მითხარი ვინ მოგწონს
მთაშია თუ ბარშიაო!

გეტყობა, ჩუმჩუმელა ხარ,
აზრი გიდევს თავშიაო;
ვიცი გათხოვება გინდა,
გეტყობა მაგ ხმაშიაო!

ლამაზ ბიჭს რომ დაინახავ,
გაჟორჯალებს ტანშიაო,
ალმაცერად თვალს ჩაუქრავ
კურტუმს იქნევ გზაშიაო!

მერმის ამ დროს აქ ვიქნები,
დამინახავ ხალხშიაო,
ეღლა აბაზი მაჩუქე,
დამჭირდება გზაშიაო!

მესტირე ვარ, ვასიკელა,
გადმოვსულვარ რაჭიდანა,
სოფელ ფარახეთელი ვარ,
სად მოვსულვარ საიდანა,
სვეტიცხოველი გწყალობდეს
და საბაო მადლიდანა.

მაჩაბელი ცნობილი მეფანდურე ყოფილა. გაიოზ ფურცელაძეც უკრავდა ფანდურსა და სტვირს. კარგი ხმის პატრონები იყვნენ. თვალად და ტანადაც მოხდენილები. ორთავემ კარგი ლექსების გამოთქმა იცოდა. რამდენადაც გაიოზ ფურცელაძე სულ დღეობებში და ნათესავეებში დადიოდა, იმდენად მაჩაბელი მძიმე კაცი ყოფილა, არ ჰყვარებია აგრე რიგად გარედ გასვლა — სიარული. ამ ორ მოლექსეს ერთმანეთი არ უნახავთ, შორიდან იცნობდნენ თურმე და ლექსაობდნენ. პაპაჩემმა ზეპირად იცოდა მათი გალექსების ამბავი.

ფურცელაძემ მისწერა თურმე მაჩაბელს:

ჩემო ძმაო, მაჩაბელო,
რასა ზიხარ კრუხივითა;
კარმიდამოს არ შორდები,
ქშინავ ჩასახუტივითა!¹

ზღუდრობას² შენ ვერა გხედავ,
ვერც თუ არბობასაო³,
ჩაჰკირკიტებ ეშაგ ფანდურს
აღდგომას თუ შობასაო!

ხმას გიქებენ დალოცვილსა,
ლექსსაც ტკბილად წყობილსაო;
ჩვენს კუთხეში ვერ ვინ ნახავს
შენებრ დედიო, შობილსაო!

თუ უკადრისობ, არ მჯერა,
არა გევხარ შენ სხვა თავადს;
ვისაც ლილინი არ უყვარს,
შეეყრება მულამ ავადს!⁴

გაიხსენე ავთანდილი,
ცხენზე მჯდარი ისრით ხელში,
მან ტკბილის ხმით მოიტყუა,
ორბი, და გასწყვიტა წელში!

შენც შენი ხმით ფანდურზედა
მოჰხიბლევდი ღინღლაშლილი,
რომ გულზედა მოეფინოს
ვარდი კოკობ გადაშლილი.

ან თუ შეხედეს მტერთან ბრძოლა,
მოელოდეს მწარე ომი,
შენგნით მოჯადოვებული
გადაეშვას, როგორც ლომი!

მართალია, უფროსი ხარ,
მასთან ერთად თავადიო,
ნახვასა გთხოვ, რადგან ბედად
მე ლოგინში ჩავვარდიო!

მაჩაბელი უპასუხებს:

— მაღლობელი ვარ, გაიოზ,
ღირსი არ ვარ შენი ქების;
არც თუ შენგნით მოწერილი
მშვენიერი გულნადების!

შინ რომ ვზივარ, კუტი არ ვარ,
არც გევონო ზარმაცია;

¹ პატარძალივითო.

^{2, 3} დღეობებია ქართლში ზღუდერსა და არბოში.

⁴ ცულ საქმეს.

შაგირდებს თავს ვერ ვართმევ და
გამომელია ქანცია!
შენი ნახვა გულითა მსურს,
შენი სტვირზე ღულღუნიო;
ხმები დადის შენ ხმაზე თრთის
ლიტონიის გუგუნო!
დოდესა და ოქრომჭედელს
თურმე ჩრდილავ, ვით წყვდიადი,
ვაყვაცობითა და სიყმით
ხარ როსტომივით ღიადი?
იმედი მაქვს ცოტა ხანში,
ერთ-ერთ ბედნიერსა დღესა,

მე და შენა ან აქ, ან მანდ
ვესტუმრებით ერთმანეთსა!
მანამდის კი კარგად იყავ,
ემაგ ლოგინს უშვი ხელი,
აჩაბეთს და მერეთს! შორის
არც თუ არი! ფოსტა გრძელი².
ფურცელაიემ კვლავ უპასუხა:
მე ჩემ თავს ვერ აუდივარ,
რაზე გადავიკიდო ჭირი,
ათში ერთი კარგი იყვეს,
დანარჩენი ხებრე-ვირი,
მაშინ უნდა დავამსხვრიო
ბუღიანად გულა-სტვირი!

21. თამარის ქოშო

თამარის ქოშო,
ღირსსახსოვარო!
იყავი მედგრად,
ჩვენს ბედის ხვედრად.

ის აღარ არის,
ის სხვაგან არის,
შენ იმის ნაცვლად
ხარ სალოცველად,

თამარის ქოშო,
ღირსსახსოვარო!

თამარის ქოშო,
ღირსსახსოვარო!

იგი ბრწყინვალედ
განსვენებულა,
მის ერი დღემდის
დასვენებულა.

იგი დავითის
მეუღლე იყო,
აქ სალოცვად
წამოსულიყო,

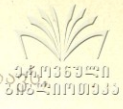
სად ააშენა
თამარმა ნიში,
თათრებს ჰქონოდათ
ქრისტეს ჯვრის შიში,

1916 წელს ზაფხულში მოვხვდი სოფ. უფლისციხეში, რომლის ნახვა დიდი ხანია მაინტერესებდა.

სოფელი უფლისციხე საესეებით ტლუა. სულითა და გულით რომ გინდოდეს თავის შეფარება, ერთ პაწაწინა ხესაც ვერ მოჰკრავ თვალს.

¹ აჩაბეთი და მერეთი სოფლებია ქართლში.

² ფოსტა ძველად უძრიდა 15 ვერსს, აქ ნათქვამია გზის მნიშვნელობით, ე. ი. შორს არა ვართ ერთმანეთისაგანაო.

სალი კლდეებით შემოსაღებული სოფელი სიცხის მორევში ცურავს. ზაფხულში იქ მყოფს სული ეხუთება.

აი, ასეთ დროს ვიდექ ერთ-ერთი გამოქვაბულის შესავალში და გამწარებული ველოდი მოსაღამოვებას. გამოქვაბულიდან საშინელი შმორის, სინესტის სუნი არა ნაკლებ მიწუხებდა სულს.

მაინც მოვუცადე მოსაღამოვებას. გრილმა ნიაემა შემოუბერა. შევიცვალე მხარი და მივაშურე ეკლესიას.

უცნაურმა სიმღერის ხმამ შემაჩერა. ასეთი კილო არ გამეგო არავისგან. შეუმჩნევლად მიუუახლოვდი მომღერალთა ჯგუფს, რომელსაც ძალზე მოხუცი, მაგრამ ჯერ ისევ ჭახმაკი გამომეტყველების კაცი მეთაურობდა.

ეს სიმღერა არც გალობაა, არც სიმღერა, თითქოს გალობა და სიმღერა ერთმანეთშია არეული, მაგრამ ლამაზად უღერს.

სუფრას მოსხდომილა ხუთი-ექვსი კაცი და გემრიელად შეექცეოდნენ. ჩემს დანახვაზე ხმა შეანელეს, სალაში მივეცი და იქ მდგომ ახალგაზრდას, რომელსაც წყლის ლიტრა ეჭირა ღვინის მოსატანად, მეც გაეუწოდე ფული. ჯერ არ მართმევედა, შემდეგ როგორც იყო გამომართვა და დაეშვა სოფლისაკენ. როცა მივესალმე, მოხუცი აპირებდა ზეზე წამოდგომით სალამის მოცემას, მაგრამ ვანიშნე არ შეწუხებულყო. მიმიპატიყეს. მეც ეს მინდოდა. ვთხოვე ემღერათ იგივე სიმღერა, რომელიც მოვისმინე. შემისრულეს თხოვნა. შემოსძახა მოხუცმა, მეორეს ეუბნებოდა ერთი შუახნის კაცი, დანარჩენნი ბანს აძლევდნენ.

ეს ექვსი — მომკელი ყოფილიყო, სოფ. ოხერიდან წამოსულან მტკვრის გამოღმა სამუშაოდ. უმუშავნიათ და დაბრუნებისას აქ, უფლისციხეში, შეუსვენნიათ. მოხუცი და დანარჩენნი ტლაშაძეები გამოდგნენ გვარად. უხუცესს — ტლაშაძე ივანეს ვთხოვე ერთხელ კიდევ გაემეორებინათ ეს სიმღერა. არ დამზარდა. რამდენჯერმე გაიმეორეს. ამ დროს „ღვთის ნაკურთხიც“ მოცუნიტულა ბიჭმა. ჯამები ხელიდან ხელში გადადიოდა. მეც მოვსვი. ღვინომ რომ მომკელები შეახურა, იგივე სიმღერა გაიმეორეს, უფრო ეშხიანად და თამამად. მე ამით ვისარგებლე და ჩავწერე — ნოტებზე გადავიდე. სიმღერა ერთხელ კიდევ რომ გაიმეორეს, მე შევეხვეწე მოხუცს, ეთქვა, რა ჰქვია ამ სიმღერასა და სად აქვს გაგონილი. მოხუცი არ დამზარდა და მოჰყვა შემდეგს:

— მე, ყმაწვილო, ტლაშაძე ვარ გვარად. სახელად მქვიან ივანე. ახალგაზრდობისას „ტილას“ მეძახდნენ, რადგან ძაან შავი ვიყავი. როცა შუა ხანს მივალწვი, ტილას ვეღარ მიბედავდნენ და ივანეს; ხან ვანოს მეძახდნენ, თუმცა ეხლაც ისეთივე შავი და ტილა ვარ, როგორც ახალგაზრდობისას ვიყავი.

ეს სიმღერა, რომელიც თქვენ მოისმინეთ და ქაღალდზე შეულოცეთ, სახელად „თამარის ქოშია“. ასე ეძახდნენ წინათ. ამის მთქმელი, მამაჩემი ვასილი ტლაშაძე იყო. მამაჩემი კარგი მგალობელი და მწიგნობარიც ვაზლდათ.

ჩემი პაპის პაპა, ისეთ წოდებული, უფრო კარგი მგალობელი და მომ-

ლერალი ყოფილა. ეს მამაჩემისაგან მაქვს გაგონილი. ეს იასე ჯერ მნათობელი ყოფილა დანახვის წმიდა გიორგის მონასტერში, შემდეგ კი მღვდლად მიუღია.

აი, იმ მონასტერში, ეპისკოპოზად ყოფილა მაშინ დომენტი ტლაშაძე. ეს დომენტი დიდი სწავლული ყოფილა თავის დროზე. ასეთივე მაგალობელი და ენამეტყველი კაცი, მაგრამ რაღაც მიზეზის გამო დომენტი გადაუსახლებიათ იერუსალიმში. მას თან წაუყვანია იასეც — ჩემი პაპის პაპა. ორივენი კარგა ხანს იყვნენ ათრმე იერუსალიმში, ბოლოს ისევ უკან დაუბრუნებიათ ორივენი.

დომენტის თურმე ჩააბარეს ატენის მონასტერი, იმან კი თავის მხრივ იასეს მიაკუთვნა ხიდისთავის ერთ-ერთი განაპირა ადგილი, რომელსაც შემდეგ ოხერა დაარქვეს. იმ დღიდან ტლაშაძეების გვარეულობამ იმდენად იმატა, რომ დღეს კარგი სოფლისოდენაა.

ეს სიმღერა პაპის-პაპიდან მოდის. პირველად უსწავლებია დანახვის მონასტრის ბერს, რომლის სახელი არ მახსოვს. ეს სიმღერა ერთი მე ვიცი, ერთიკი გიორგი ტატიშვილმა, სოფ. მარანიდან. ამ გიორგის მეტ სახელად „თხის რქას“ უწოდებენ. იგი კარგი მცოდნეა გალობა-სიმღერისა. მე და გიორგი წელიწადში ერთხელ მაინც ვნახულობთ ხოლმე ერთმანეთს. ხან მე ვეწვევი, ხან ის ჩამოდის ხოლმე ჩემთან, ოხერაში. თითო კვირაობით ვრჩებით ხოლმე ერთმანეთთან. თან ვმღერით, თანაც კარგ დროს ვატარებთ. ბოლოს კი ერთმანეთს ვშორდებით.

პაპაჩემისაგან ისიც კი მახსოვს, თუ როგორ წარმოშობილა ეს „თამარის ქოში“. ბარემ ამასაც მოგახსენებთ.

ერთ დროს ეს უფლისციხე კარგი ქალაქი ყოფილა თურმე. აქ გავლა-გამოვლით ჩამოხტებოდნენ სოვდაგრები, მეტნაწილად თათრები. ეს ადგილი მაშინ დასასვენებლადაც კარგი ყოფილა და თავშესაფარადაც ასეთივე. იმ დროს თარეშიანობა ყოფილა. ლეკები ხშირად თავს ესხმოდნენ ქართლსაც. ხალხს აწიოკებდნენ. ასე გასინჯეთ ტყვეებიც კი მიჰყავდათ. ქალსა და კაცს არ არჩევდნენ. ბოლოს გამოუგზავნიდნენ მთხრობელსა და ტყვეების გამოხსნაში დიდძალ ფულს ითხოვდნენ თურმე. ვერავითარი ქარავანი ვერ უმკლავდებოდა მათ. ამ ადგილზე თავშეფარებულებს კი ვერას აკლებდნენ. ამიტომაც ამ შემთხვევისათვის ეს უფლისციხე კარგი თავშესაფარი ყოფილა. ქარავნის დანახვაზე გარშემო სოფლების მცხოვრებნი მოდიოდნენ, ზოგი თუ სანახავად, ზოგიც რამე-რუმეს საყიდად. ქარავანი ზოგჯერ დიდხანს რჩებოდა — კარგად რომ დაისვენებდა, გაუდგებოდა თავის გზას.

ერთხელ შემთხვევით აქ გამოუვლია ვიღაც დიდ კაცს. უნახავს დიდი ჯარივით შეგროვილი ხალხი. არ მოსწონებია. რამდენიმე ხნის შემდეგ კიდევ გამოუვლია ამ გზით ისევ იმ დიდ კაცს. ეხლაც თვალი მოუკრავს ბევრი ხალხისათვის. ის დიდი კაცი მისულა ჩვენ მეფე თამარ დედოფალთან და მოუხსენებია ასე:

— დიდებული მეფეო, ი უფლისციხეში რო ისეთი დუდგო ხალხი იყრის ყოველ ქარავენობის დროს, ი ურჯულოებმა კი არ გადაიბირონ და არ გაათათრონ ჩვენი ხალხიო.

თამარ მეფეს მოუსმენია და გაუცია ბრძანება, უფლისციხეში ერთი კაი ეკლესია ააშენეთო. ბრძანება შეუსრულებიათ და, აი, ეს ორსართულიანი ეკლესია მაშინ ააშენეს თურმე, მღვდელ-დიაკვანიც დაუნიშნავეთ და გაუჩადებიათ წირვა-ლოცვა. მგალობლებიც ოთხ-ხუთ კაცამდე შეუკრებიათ. ეს მგალობლები სულ ჩვენი მოგვარენი — ტლაშაძეები ყოფილან.

როცა ქარავანი აქ შეჩერდებოდა, თათრები ხშირად შედიოდნენ თურმე ეკლესიაში ქუდმოუხდელები, ასე ყოფილა მათი რჯულის კანონი. შემდეგ ვიდაც ოსტატს აი, იმ კლდეზე (ხელი გაიშვირა მოხუცმა) გამოუყვანია ქოში. ეს უბრალო ქოშს არა ჰგავს. ამბობენ, ეს თამარის ქოშიაო. ხალხს მაშინვე ლექსი და სიმღერა გამოუთქვამს. ამნაირად გალასტეს თურმე სიმღერა „თამარის ქოში“.

აი, შვილო! ეს ვიცი და ეს გამიგონია, ამას ვერც არას მოვუმატებ და ვერც არას დავაკლებ. ცოდოა, შვილო, ტყუილისათვის რაზე წავიწყმიდო სული“.

ამით დაამთავრა ვანო ტლაშაძემ „თამარის ქოშზე“ უფროსებისაგან განილის გადმოცემა.

განვლო თითქმის 22 წელმა, დამავალეს გორში მომეწყო მომღერალთა გუნდი და თავის დროზედ გავმგზავრებულყავით ქ. მოსკოვს სასოფლო-სამეურნეო გამოფენაზე მონაწილეობის მისაღებად.

ავედი თუ არა გორში, ხმები დავარჩიე, რომ ვეძებ ძველი ხალხური სიმღერების მცოდნეთ.

ერთ დღეს ჩემს ბინაზე კითხვა-კითხვით მომადგა ერთი ძალზე მოხუცებული კაცი. ეს მოხუცი მე მაშინვე ვიცანი. ეს ის ტლაშაძე იყო, რომელმაც სიმღერა „თამარის ქოში“ ჩამაწერინა ამ 22 წლის წინათ, სოფ. უფლისციხეში. მან ვერ მიცნო. ამ დროისათვის ის უფრო მოხუცებულყო, რასაკვირველია. კიდევ გამიკვირდა მისი გამოსვლა ოხერიდან გორში, რომელიც, სულ ცოტა, 5—6 კილომეტრით არის დაშორებული გორიდან. მოხუცმა მითხრა მოსვლის მიზეზი. ცოტა შესვენების შემდეგ კარგად გავუმასპინძლდი და მოვასვენე ჩემს ბინაში. გამოიღვიძა. მიიშმუშნ-მოიშმუშნა და შემოსძახა „თამარის ქოში“. მე მივაყოლე მეორე ხმა. გაკვირვებულმა სიმღერა შესწყვიტა. მომავტერდა და ჩაიჩიფჩიფა: „ეებე, ეებე! დიდება შენთვის ღმერთო! ეს რა საკვირველებას მოვესწარო!“ (თან პირჯვრის წერას მოუხშირა). მე აღარ გავაწვალე გაკვირვებული მოხუცი და გავასხენე ის დრო და ადგილი, სადაც მას შევხვდი და როგორ გადავიღე მის და მისი ამხანაგებისაგან ეს სიმღერა. მოხუცს, რასაკვირველია, ისეთი ხმა აღარ შესწევდა, მაგრამ მისმა ზუსტმა მეხსიერებამ სიმღე-

რის გადმოცემაში, ძალზე გამაკვირვა. ახლაც სწორედ ისე იმღერა, როგორც
ამ 22 წლის წინათ სოფ. უფლისციხეში.

მეორე დღეს მოხუცი დავასაჩუქრე და გავისტუმრე სოფლისაკენ.

კიდევ კარგა ხანმა განვლო. ერთხელ ვიკითხე მის შესახებ. ომის პერი-
ოდში გარდაცვლილიყო ას წელს გადაცილებული.

თუ როგორი ვაჟკაცი იყო ან როგორი მომღერალი ეს ტლამაძე, ამას
გავიგებთ მასზე გამოთქმული ლექსიდან, აი ესეც:

ონერას ცხოვრობს ტლამაძე
თავისი სახლობითაო,
საქართველოში განთქმული
სიმღერა-გალობითაო!

იყო მღვევივით ვაჟკაცი,
როსტომის მხარბეჭითაო.

ყველასა სჯობდა მშვენიერ
კარგი წკრიალა ხმითაო,

ანდსონად ჰყავდა გიორგი
ძალზე მჭექარე ხმითაო,
რო დასტეჟავდნენ, ამტვრევდნენ
ურემსა საცემ ძნითაო!

„ტილა“ და „თხის-რქა“ მღეროდნენ,
დათაფლულ ტკბილი ხმითაო,
ორივე დალოცვილია,
თანაც ნაკურთხი ღვთითაო.

ამ ლექსის გამომთქმელი ვარ
მათზე უმცროსი ხნითაო.

22. აზგოზენ, ზოგ თამარ მეფე...

ქ. გორის ზევით 7 — 8 ვერსის დაშორებით მდებარეობს სოფ. კარალეთი,
მის მახლობლად აღმართულია პატარა გორაკი, რომელზედაც თამარ მეფის
ღროს მშვენიერი სასახლე ყოფილა გაშენებული; გორაკის ძირში საამური
წყარო გადმოსჩქეფს. აქაური ბუნება საერთოდ მდიდარია. გორამდის გაუ-
ვალი ტყე, მის გარშემო კი ბალ-ვენახები და ყანები. იალაღზე მშვენიერი
საძოვრები, სადაც გაფანტული იყო საქონლის ჯოგი და ცხვრის ფარები. ეს
გორაკი ხელოვნური ყოფილა. მისი აღმართვა, ხალხური გადმოცემით, თამარ
დედოფალს განუძრახავს. მას მთელი ორმოცი დღე და ორმოცი ღამე (გად-
მოცემის მიხედვით) თავის ქოშით მიწა უზიდნია, თანაც მარხულობასა და
ლოცვაში იმყოფებოდა თურმე.

ხალხმა ლექსად გარდაქმნა გაგონილი და საფანდუროდ გადააკეთა; მას
ყოველ წელს ყველიერში ასრულებდნენ, აი ეს ლექსიც:

ანბობენ, რომ თამარ მეფემ
ამ მთაზე იმარხულა!

ჰეი, და!

ორმოცი დღე და ღამეი
მთლად შრომაში გასულა!

ჰეი, და!

ქოშით მიზიდა მიწაი,
სამთავისს ზე ასულა!

ჰეი, და!

გაშენდა დიდი გორაკი, —
აე თვალით არ ნახულა!

ჰეი, და!

ძირს უკვდავების წყაროი
ჩუხჩუხით ამოსულა!

ჰეი, და!

გორაკზე სახლი ააგო,
მთვარის შუქით წასმულა².

ჰეი, და!

კარალეთი დაამშენა,
ხმა მესხეთში გასულა!

ჰეი, და!

ამ გორაკის ამბავი ქვემოთ მოყვანილ ლექსშიაც არის ნახსენები, რის-
თვისაც აქვე მოგვყავს:

— ბიჭო! ე ნაჭარმაგევში¹
სოფელი რთა თქვენსაო,
რა აგებულა იმხელა,
რომ გავს ბაყბაყა მდევსაო?²
ხუთი წელია სხვაგან ვარ,
ვემსახურები სხვებსაო,
აქ როდის დავბრუნდებოდი
ვითვლიდი დღესა, თვესაო!

გუშინწინ ღვარებს⁴ ავედი,
დავბურდი ორ-სამ დღესაო;
დილას რომ მთაზე გადმოველ,
გადმოვხედვეი ველსაო,
თვალი მოგვარი მშვენიერს
აღმართულ სასახლესაო?³
„ეგ გორაკია, ბიძია,
თამარის აშენებული;

¹ სამთავისის ეკლესიაზე მაღალი გამხდარა.

² ბრწყინავს თეთრად.

³ სოფ. კარალეთის ძველი სახელწოდებაა.

⁴ ღვარები ოსების სოფელია ქ. გორის მახლობლად.

ზედ რომ ვერცხლივით ბრჭყვიალებს,
სახლია გაშენებული.
თითონაც ბევრი იშრომა,
არ აშინებდა თოშიო,
მიწის მიზიდვით გაცვითა

თორმეტი წყვილი ქოშიო!
გარშემო ჭანდრები ბაკობს¹,
ერთ მხარეს გაჩნდა წყაროა;
დედოფალს უბრძანებია:
„ჩვენთვის ეს კარგი თაროა²!“

23. შავლეგო

ვინმე ქვრივს თურმე ჰყავდა ერთადერთი შვილი. მოხუცი „დამწვარი თითივით“ უფროთხილდებოდა მას. როცა დედისერთა წამოიზარდა, დავაჟაკა-და, იგი მთელი სოფლის თვალი გახდა: ლამაზი, შავგვრემანი, მოხდენილი და ახოვანი.

შავი, გიშრისფერი თვალ-წარბი და ახლად აკოკრებული უღვაშები ამშვენებდა ამ ახალგაზრდას. მისი სიამაძე და გოლიათური ღონე ყველას ანცვიფრებდა.

ბავშვობის დროს შავთელას ეძახდნენ, ხოლო დავაჟაკებისას ეს სახელი შავლეგოთ შეუცვალეს. ტანთ ეცვა შავი ჩოხა, იმავე ფერის ახალუხით. ქამარ-ხანჯალი, ხმალ-მასრებიც შავი ფერისა ჰქონდა.

მან ბევრი ბრძოლა გადაიტანა და არც ერთხელ არ დაჭრილა. მცირე კრილობაც არავის მიუყენებია მკაცრ შეტაკების დროსაც კი. არა ერთი და ორი ლექსი გამოუთქმევს შავლეგოს უანდურზე დასამღერი. მოხუცები მას შენატროდნენ, ხოლო გასათხოვარი ქალები მხოლოდ მასზე ოცნებობდნენ, მაგრამ შავლეგო ცოლის შერთვაზე გადაწყვეტილ უარს ამბობდა. ეს მის მოხუც დედას მეტად ადარდებდა, მაგრამ ვერაფერს ხდებოდა. მხოლოდ ამას კი იტყოდა: როგორც თავისი ნებაა, ისე მოიქცესო.

ერთხელ ერთი თარეშის დროს შავლეგო თავისი ამხანაგებით ლეკებს გადაეყარა. შეხვედრა ტყისპირას, თითქმის გაუვალ ადგილზე მოხდა. ლეკებმა ყური მოჰკრეს ტყის პირას რაღაც შრიალს. ოდნავ შეჩერდნენ კიდევ. შავლეგო თავისი ამხანაგებით ჩასაფრებული იყო. იხელთეს თუ არა დრო, ელვის სისწრაფით თავს დაესხნენ ლეკებს. გაჩნდა ხმლების ტრიალი. ლეკებს ტყვეები და ნადავლი არ სურდათ დაენებებინათ, შავლეგო კი ფიქრობდა ტყვეების განთავისუფლებასა და გატაცებულის დაბრუნებას. ამ ხელჩართულ ბრძოლაში ლეკებმა ოცი დაკარგეს, ამდენივე დაჭრილი დათვალეს. შავლეგოს მხრივ კი მხოლოდ ორი დაიჭრა, ისიც მსუბუქად. ბოლოს შავლეგო ამხანა-

¹ ბაკობს — ბაკის მსგავსად გარს არტყია.

² დასამალი, თავსაფარი ადგილი.

გებით გამარჯვებული დარჩა. ტყვეები გაანთავისუფლა და ლეკების გატაცებული ნადავლი უკან დაიბრუნა.

სოფელი დიდი აღტაცებით შეხვდა გამარჯვებულ შავლეგოს, დაჭრილებიც მალე განიკურნენ. განთავისუფლებულთა მშობლების სიხარულს საზღვარი არა ჰქონდა:

ღმერთმა გიშველოს შავლეგო,
შვილების დახსნისთვისაო;
ადამის დღენი იცოცხლე,
გქონდეს წყალობა ღვთისაო!

შავლეგო მთლად სისხლში იყო ამოსვრილი. მას მაშველი არა სჭირდებოდა, როცა პირდაპირ შეებმოდა მტერს. მის მღვეისებურ ღონეს ვერაინ უმაგრდებოდა. არა ერთი და ორი შეხლა-შემოხლა მოუხდა შავლეგოს, მაგრამ იგი ყველგან გამარჯვებული გამოდიოდა. ხალხმა, შავლეგოს ასეთი ერთგულებისათვის, მოძმეთათვის თავდადებისა და ვაჟკაცობისათვის, ლექსი გამოუთქვა, რომელსაც დიდი და პატარა ფანდურზე დამღეროდა.

შავლეგოზე გამოთქმული ლექსი ერთ სოფლიდან მეორეში გადადიოდა. ყველა ცდილობდა რაც შეიძლება კარგად დაემღერა და ლექსიც უკეთესი გამოეგონა, ამიტომ ეს ლექსი გამრავალფეროვნდა. სიმღერის კილო კი ძველი დარჩა.

აი ერთ-ერთი ამ ლექსთაგანი:

შავლეგ, შენი შავი (და) ჩოხა შავლეგო!
სისხლში გაგინამებია „
ყაწიმები გინდებოდა „
მტერთან ბრძოლა გინდებოდა „
მაშველი არ გჭირდებოდა „
ოც ლექს სიცოცხლე მოუხსპე „
ამდენივე დასჭერიო „
გნოლივით რომ გაერიე „
გაჰკაფე და გასჭერიო „
ამით მოსპე შენ თარეში „
შენს ქვეყნის არე-მარეში „
ამის შემდეგ ჩვენში შეწყდა „
ი ურჯულოთა თარეში „

ამ ლექსს ფერხულში ასრულებდნენ. შავლეგოს ბევრი სხვა ლექსიც გამოუთქვეს — ფანდურზე დასამღერი.

შავლეგო ხატი არ არის,
მაგრამ თაყვანს ვცემთ დიდათა;
ლეკებს და ქართველებს შუა
მისი მკლავი გვაქვს ხიდათა.

ძველ დროში ლეკნი გვესხმოდნენ
მოპარვითა და ფლიდათა;
ქართლ-კახბ ააწიოკეს,
ხარალი მოგვეცეს დიდათა!

გაგვიჩნდა შავლო¹ მსხნელადა,
მოლად გადაიქცა გმირადა,

თათრები ასე იძახდნენ:
— ეს ვინ გაგვიჩნდა ჭირადა??

რა გვინდა ქართლში წავიდეთ
სიცოცხლის გასაწირადა;
რა გვინდა კახეთს ვიაროთ
შავლეგოს გასაჩირადა²,

როცა ათ-თორმეტს შეებმის,
გახდება ლოდათ-რკინათა;
გვიჯობს ჩვენს მთებში ვეყარნეთ
კუჭისა გასაჭირადა!³

24. მოღისო მტერი, კახელო!

(ქართლური ვარიანტი)

მოღისო მტერი, კახელო,
გადმოიარა კლდენია,
დანახვისიდან⁴ გამოჩნდა —
დიდხანს ჯავრი სჭირს ჩვენია!
ტლაშაძეებმა აფრინეს
მთხრობელთა რაშიმ ჩვენია;
— ხენა-თესვას ხელი გაუშვით,
არ დაგვიბნელდეს მშენია!
სამშობლო მტერს არ ჩავუგდოთ,
არ მივაყენოთ გენია!
ხანში შესული გახიზნეთ,
ბაღლებიც მოსაშენია,
ვისაც რა მოგხვდეთ ხელშია,

მეზობლისა თუ შენია,
თან წამოიღეთ საგზალი,
კუჭისა მოსალხენია.
შეკრიბეს ხალხი მრავალი,
თარემს დაუხვდნენ წინაო;
გაჩაღდა ბრძოლა შემზარი —
წითლად აფერღდა ინაო⁵.
სალამომღისინ გმინავდა
ყარყაბაზნელი⁶ თინაო,
თორმეტ ლეკს თავი მოთალა,
ერთი გადუღდა წინაო
ისიც შუაზე გაჰკაფა⁷,
თან რჯული შეავინაო!

¹ შავლეგო.

² დასამარცხებლად.

³ სჯობს შიმშილი განვიცადო ჩვენს მთებშია, ვიდრე შავლეგოს ხელში ჩავუყარდებოდეთ.

⁴ მონასტერი მაღალ მთაზე — დანახვისაზე, სოფ. ხიდისთავის ახლოს. მოწმენდილ ამინდში აქედან მთელი ქართლი, თბილისიც კი „ტაშის გულივით“ მოჩანს.

⁵ ე. ი. თათრების ინით შეღებილი წვერი სისხლით შეიღებოა.

⁶ ყარყაბაზანი — გეოგრაფ. აღგ. გორის მახლობლად, სადაც იდგა ეკლესია და იმართებოდა დღეობა — ყარყაბაზნობა.

⁷ ზოგან ასეა: ერთი იმასაც უბოძა.

გორის ციხესთან ჩამოხტენ,
ტყვე ჰყავდათ ძალზე მრავალი;
მეფეს მიჰგვარეს ლეკები,
ი შორი გზიდან მავალი.
„მირთვი, დიდო მეფეო!
გზა აღარა აქვთ სავალი!
ოთხკუთხივ შევეყიორვეით,
არ ექნათ მათ გასავალი!“

გამარჯვებულებს ბატონი
არ აკლებს სმას და ჭამასა.
და მღვდელიც აღარ აიღებს
მათზე გაწერილ დრამასა.
როდესაც თარეშს ნახავდნენ,
ხშირად გაჰკრავდნენ ქამანდსა,
„მოდისო მტერი, ქართველნო“, —
მუდამ მღეროდნენ ამასა!

25. კახეთს მოაღბა თარეში

— ეს თარეშიანობის დროის ამბავია, როცა ლეკთა ბრბოები დათარეშობდნენ ქართლ-კახეთის მიდამოებში, — მიამბო ერთმა ახალგაზრდამ ქალაქ სიღნაღში. — თუ რას სჩადიოდნენ, ეს თქვენც გემახსოვრებათ ისტორიიდან. მე მხოლოდ გავიხსენებ.

ეს ამბავი გამიგონია ერთი მოხუცი მღვდლისაგან — ნატროშვილისაგან.

ერთ-ერთი თარეშის დროს ერთი ქიზიყელი მღვდელით ვაჟკაცი, კარგი მუშა, მომღერალი და ასეთივე სიტყვა-პასუხის პატრონი, მეტსახელად „მგელ-კაცა“, წასულა სხვებთან ერთად მტრის შესახვედრად.

ხალხში ხმა გავარდნილა: ლეკების თარეში გვიახლოვდებო. ქალები და ბავშვები გაუხიზნიათ, ვისაც „პერანგის ზიდვა“ შეეძლო, ყველა ჯარს ამოსდგომია მხარში. ლეკები უახლოვდებოდნენ ბოდბისხევის მონასტერს: უნდა დაუნგრით გურჯებს მონასტერი და გუმბათი სულ მთლიანად მოუფუშოთო.

ჩვენებს, რასაკვირველია, სისხლი ყელში მოსვლიათ.

— აბა, რახან ასეა, ეხლა ჩვენ ვიცითო!

„მგელ-კაცაც“ ჯარში იყო. ისე დაერია ლეკებს, მართლაც, როგორც მგელი ცხვრის ფარას. ერთი აქეთ გაისროლა, მეორე ლაჯებზე გაფხრიწა; მესამეს კომბალივით ფეხებში წაავლო ხელი და მუსრს ავლებდა თათრებს.

ერთი სიტყვით, ეს „მგელ-კაცა“ კი არა, „ლომ-კაცა“ ყოფილა. ჩვენებს ისეთი დღე დაუყენებიათ ლეკებისათვის, რომ ამბის წამლებიც კი არ დარჩენილა.

„მგელ-კაცა“ ლეკებს დაეცა,
როგორც რომ ქორი დედალსა,
თან მუსრს ავლებდა და თანაც
იძახდა: „აი დედასა!“

ეხლავე ვნახავთ, გაგიჩნთ
სიმწარისაგან ბნედასა;
ერთმანეთს დაგაჟღერებთ —
დაგაკლებთ თვალთა ხედვასა.

„მგელ-კაცა“ მუსრაგს, თან მღერის...
არ ინდობს არავისაო;
უცბათ თვალს მოჰკრავს, მის გვერდით
ჯერ ახალგაზრდა ბიჭისაო.

გასძახა: — ბალო, აქ მოდი,
მითხარი, ვისი ძე ხარო,
ვისი დედისა, მამისა,
ან ვისი სატრფო მზე ხარო?!

გარს მტერი შემოხვევია,
გამქრალა კვალი გზისაო,
მაგრამ ეს ბიჭი, ვით ჩინჩხვარს
ლევწავს, აქა-იქ ყრისაო!

ღმერთმა გაკურთხოს, გაგზარდოს,
მოგცეს ნათელი ღღენია;
შენს დანახვაზე მოხუცსა
კუბოს წინ მომიღხენია.

ვინც მისი კეტი იგემა,
შიშით დორბლებსა ჰყრისაო;
ცოფიანივით გაურბის,
იმალება ტყის პირსაო!

ეს თქვა და გადაეხვია,
ვით შვილი გულში ჩაიკრა,
მტერი გამუსრეს და სხვებთან
ინანაც ბარგი აიკრა.

გაოცდა ჩვენი „მგელ-კაცა“,
ბიჭს უჭვრეტს, თან უკვირსაო;
ასეთი რამ არ მინახავს,
კაცი ვარ ადამ ხნისაო!

ბოლოს გამოდგა ეს ვაჟი
„მგელ-კაცის“ გვარის ყოფილა,
მისი მამა და პაპაი
სოფლიდან გამოყოფილა.

ეტყობა, ნაყოფი არის
ქართველი დედის რძისაო;
ეტყობა, ამირანივით
ნათლული არის ღვთისაო!

შუა კახეთში დამდგარან,
იმ მხარემ დაიძობილა,
„კახეთს მოადგა თარეშის“
ამბავი ასე ყოფილა!

26. კლიერ სტიროლა

„ასე მაქვს გაგონილი... — ამ სიტყვებით დაიწყო მთქმელმა, — ეს თამარ დედოფლის დროის ამბავია. ხერხეულიძეების ერთი ყმა წაუყვანიათ საომრად. სახელად ბერუა რქმეფია. მას ყოლია ცოლი და ექვსი შვილი: ოთხი გოგო და ორი ბიჭი, ერთიმეორეს მიმდევნონი — ჟიჟმატები. ბერუა, გლეხის პირობაზე, არც ისე ხელმოკლე ყოფილა.

ერთი წლის შემდეგ მისმა ცოლმა — ოლამ გაიგო საყვარელი ქმრის სიკვდილის ამბავი. მეფის კაცებს შეუტყობინებიათ, რომ ბერუამ თავი ისახელა ომშიო, მაგრამ ერთ საღამოს ყარაულებმა მკვდარი კი ნახესო. ეს თურმე თამარ მეფეს მოახსენეს. ძალიან შეწუხებული მეფე და ბერუას ცოლისათვის კარგი საჩუქარი უბოძებია: საწყალს ობლები დარჩა და მათ პატრონობა და მოვლა უნდათო.

მთელ სოფელს ელვის სისწრაფით მოედო ბერუას სიკვდილის ყველას ენანებოდა ასეთი ვაჟკაცის უდროოდ დაღუბვა. სიმღერა მაშინვე შეთხზეს (ასე ყოფილა ძველად ჩვენში ჩვეულებად).

ერთ საღამოს, ზღუდრობის¹ ღამის თევაზე მიღეთის ხალხს თავი შეეყარა. ყველა ღამის თევაში ატარებდა ხოლმე დღეობის წინა საღამოს. ხალხის ერთ-ერთ ჯგუფიდან მოისმა რაღაც ნაღვლიან კილოზე, გულჩამთუთქველი სიმღერა, მომღერალი იყო ყველასათვის ცნობილი და საყვარელი გლეხი თევა, სოფ. ერგნეთიდან; ვინც ფანდურზე დამღერილ სიმღერას ყური მოჰკრა, ყველა სმენად გადაიქცა თურმე. სიმღერა ასეთი იყო:

ძლიერ სტიროდა,
რისთვის სტიროდა?
— ქმარი მოუკლეს, —
მისთვის სტიროდა!
ობლები დარჩა,
საწყალ ოლასა,
დახმარებას თხოვს
მაზლსა — გოლასა!

ძლიერ სტიროდა,
რისთვის სტიროდა?
— ქმარი მოუკლეს, —
მისთვის სტიროდა.
ყველა გადარჩა,
ბერო იქ დარჩა,
მის ცოლს ოლასა
ობლები დარჩა.

„ეხლა ამ ლექსს გუნდში მღერიან. ჩემს პატარაობას გამიგია ეს სიმღერა, — დაუმატა მთქმელმა. — სტვირზედაც მომისმენია ჯარიაშენელ დოდესაგანაო“. რამდენიმე ათეული წლის შემდეგ იმავე სოფ. ჯარიაშენში იმავე გვარის განთქმული მესტვირე გამოჩნდა. ამ მეორე მესტვირესაც დოდე რქმევია. გვარში დარჩენილის თქმით, რამდენადაც მათი წინაპარი დოდე წარმოსადეგი ვაჟკაცი იყო, იმდენად ეს მეორე დოდე მახინჯი და შესაზარი სახისა გახლდათო. ამ სიმღერის მესტვირული კილო აღარ მახსოვსო.

შვილის დაკარგვას გამწარებული ბერუას დედა ზარის ხმით ასე მოსთქვამდა თურმე:

მისმა სიყმემ არ იხაროს,
ვინც გაგიპო, შვილო, გული;
სიბერის დროს სატანჯველად
დამიტოვე ექვსი სული!
რა გქნა, რა წყალში ჩავვარდე.
ეშმაკს როგორ მივცე თავი,
რომელ წყალში გადავვარდე;
გაგზნე ქვეყნის სალანძღავი!

ჩემი სისხლ-ხორცის ნაწილო,
ობლობაში გამოზრდილო,
რაზე დამწვი-დამანელე,
გენაცვალოს დედა, შვილო!
ხალხო! ნუთუ არ გებრალვით?!
გეხვეწებით ცრემლის ნთხევით,
რალა საცოცხლებელი ვარ,
ქვით და ლოდით ჩამქოლევით!

¹ ზღუდრობა — დღეობაა, რომელსაც დღესასწაულობდნენ ძველად. ზღუდრის ეკლესია ცხინვალის მისაველშია, მაღლობზე, მარჯვნივ. თუ გორიდან მიემგზავრება კაცი.

27. გრიგოლ გრიგოლაშვილის ლექსი

„ჩვენი პაპის პაპა გადმოსულა გურიიდან, სოფ. ხიდისთავიდან და დასახლებულა ქართლის სოფ. ხიდისთავში, აქედან კი ცოტახნის შემდეგ გადაუნაცვლია ადგილი და საბოლოოდ გადასულა სოფ. ატენში საცხოვრებლად. მის შემდეგ ჩვენი გვარი ცხოვრობს ატენში — მიაგებო მიხეილ ნონიკაშვილმა, — ჩვენს წინაპარს ქართლში უცხოვრია სრული ორმოცი წელიწადი. სახლი აუშენებია ატენის ტაძრის — სიონის დაბლა. სიონის ტაძარს ერთგულად თვალყურს ადევნებდა და ძალიან კარგად უვლიდა თურმე.“

„მოგახსენებთ, — განაგრძობს ნონიკაშვილი, — მეფე ერეკლეს შემდეგ ატენის ახლომახლო ტყეებში გამოჩენილან ლეკები. სადაც კი გაივლიდნენ, ყველას შავს დღეს აყენებდნენ: ცარცვამდნენ, ტყვეები მიჰყავდათ. ერთი სიტყვით, რაც უნდოდათ, იმას ჩადიოდნენ. ძალზე ააწიოკეს დიდი თუ პატარა. ასე გრძელდებოდა მათი თარეში. ამ დროს, იღბალზე, ჩვენში გამოჩნდება გრიგოლ გრიგოლაშვილი. ეს ჩვენი მფარველი იმწამსვე შეჰკრებს ტალიკ-ტალიკ ბიჭებსა და ხან ერთ ადგილს და ხან მეორეს უხვდება ლეკებსა და სულ ბურტყლს აცლის, იქამდის შეაშინა ისინი, რომ შიმის ქარი გაუჩინა ყველას. ვინც დახოცა, ხომ დახოცა, ვინც ცოცხალი გადარჩა გრიგოლაშვილის რაზმს, ძლივს მოახერხა თავის შველა, ჯანდაბას გადაიკარგნენ თურმე.“

ეს რუსის ხელმწიფის ყურამდის რომ მისულა, იმას შემოუთვლია:

— ვინ არის ასეთი ყოჩაღი, რომელმაც ლეკებისაგან გასწმინდა ატენის ხეობაო, რასა მიხვავს, რომ მივცეთ, დავასაჩუქროთო.

გრიგოლაშვილს შეუთვლია: ატენის ხეობა მიბოძეთ, თუ არ გამირისხდებითო, რუსის ხელმწიფეს თხოვნა შეუსრულებია და მის შემდეგ ატენის ხეობა გრიგოლაშვილის კუთვნილი გამხდარა. ერთხელ კიდევ მოუხდა გრიგოლაშვილს ლეკებთან შეხლა, მაგრამ გრიგოლს ისეთი დღე დაუყრია, რომ მათი ცოდვით ქეებიც კი ტიროდნენო.

ეს იყო და ეს, ამის შემდეგ ლეკების სინსილა მთლად გაწყვეტილა“.

ლექსი გრიგოლაშვილზე

მინდორს მოედო კალია, —
ლეკი, რჯულითა ძაღლიო,
გამუსრა ქართლის სოფლები,
მოგვედო სიმწრის ალიო!
სუყველა ტყვედ წაიყვანა,
ვისაც ვეღება თვალიო,
ცისმარე დღე არ გვასვენებს,
ოითქოს გვემართოს ვალიო!

ჩვენში გამოჩნდა გრიგოლა,
შეკრიბა გლეხთა ჯაროო,
ერთი მაჩვენეთ დინგ ძაღლი,
მათი ბინა სად არიო?!
ლეკებს კვალ და კვალ მისდევდა,
მას არ უმტყუნებს თვალიო,
შემოერთყმევა რკალივით,
ვით საყდარს გალავანო!

საჭმელი მთლად გაუწყვიტა,
თანაც შეუკრა წყალიო;
შიმშილისაგან წყდებოდა
კაცი იყო თუ ქალიო!
ვინც დარჩა, ეხვეწებოდა,
გრიგოლ, გაგვიხსენ კაროო,
გადვიკარგებით მთებშია,
გაგვიხმეს ფეხის კვალიო.
გრიგოლმა კაცი აფრინა,
„თქვენ გაგეხსნებათ კაროო,
თუ დავვიბრუნებთ ყველაფერს,
რაც ნაქურდალი არიო!
თორემ ისეთ დღეს დაგაყრით,
გულს გწვავდეთ ცეცხლის ალიო,
ქვა-ქვაზე აღარ დაგტოვებთ, —

ჩემი სიტყვა ეს არიო!“
ჩამოუტანეს გრიგოლს,
რაც კი ნაძარცვი არიო,
ერთ კაცს წვერი მთლად გაპარსა: —
„ეს საწინდარი არიო!
არ გნახოთ ქართლში თარეზად,
არც ვნახო თქვენი კვალიო!“
გაკრეჭილი შინ დაბრუნდა,
ოითქმისა ცოცხლად-მკვდარიო;
სახე სულ დაჯეჯგინილი აქვს,
ოითქოს დუქარდით¹ არიო.
მაშ შემდეგ ატენში ლექის
ჭაჭანებაც არ არიო,
ამ ლექსის გამომთქმელი კი
აბაზაშვილი² არიო!

იმავე აბაზაშვილს თავის თავზე ლექსი გამოუთქვამს, მილიციის ჯარში ყოფნის დროს:

გავბრიყვდი და ჩავეწერე
პირველ მილიციის ჯარსა;
მე მეგონა კახეთს წავალ,
შემოვივლი მთას და ბარსა!
ქალაქში რომ ჩამიყვანეს,
გავუსწორდი ამხანაგსა;
წინ „კამანდირი“ მიგვიძღვის,
ხვედასავით აქნევს თავსა;
„თქვე მამაძაღლის ოხრებო,

ნულარ ფიქრობთ დედ-მამასა!
ეს ასე უნდა ისწავლოთ,
როგორც ცოდნია სალდათსა!“
ვერ ვისწავლე „ნაპრაოი“,
ასკილივით ვაქნევ თავსა,
„ნალევა“ მთლად დამეკარგა.
ი ოხერა ჯანდაბასა!
გავბრიყვდი და ჩავეწერე
პირველ მილიციის ჯარსა!

28. ოკა ბეთაშვილზე

I

ძველ დროს სოფელ ზემო მაჩხანში ცხოვრობდა ერთი გლეხი, ძალზე ღონიერი და შესახედავად კარგი წარმოსადეგი.

სოფ. მაწიეში მას ჩასაფრებიან ლეკები. ურემში ყვეარი ხარ-კამეჩი ბმია. ლეკებს მოუკლავთ ორი ხარი და ერთი კამეჩი. ოპას დაუჭერია შვიდი ლეკი.

¹ დუქარდი — ცხერის საპარსი მაკრატელი.

² აბაზაშვილი გიო—გრიგოლ გრიგოლაშვილის კარგი მეგობარი ყოფილა (მთქმელის შენიშენა).

შეუკრავს, დაუღვია, დაუკოჭია ურემზე, თითონ შებმულა უღელში და
ამოუყვანია სოფელში — ზემო მაჩხაანში.

ამ შვიდი ლეკიდან ექვსი ნათესავმა გამოიყიდა ტყვეობიდან — მიყენებუ-
ლი ზარალი ერთი-ორად ზღვეს. ერთი ლეკი დარჩენილა სოფელში. არ მოინ-
დობა დაბრუნება. შეურთავს ქართველი ქალი და ზედსიძედ შესულა. ამ ლეკს
კვარი შეუცვალეს ლეკიშვილად. დღესაც ეს ლეკიშვილები 4—5 კომლია.

ხალხმა ოპა ბეთაშვილს ლექსი გამოუთქვა:

ეს ოპა ბეთაშვილით
ვაჟკაცი არის მღვვია;
კახეთში, ანდა ქართლშია,
ვინ არის მის მოძრევეა?!

გაბრაზდა მღვვი-ვაჟკაცი,
დაერია ტლუ ხელითა,
შვიდი ლეკი რო შეკონა,
ურემს დააკრავს წნელითა!

წამოსადეგი ვაჟკაცი,
თანაც ლექსების მთქმელია;
თითქმის ერთ სოფელს დახვდება
ზარაქით შემძლებელია!

თითონ უღელში შეება,
ტოლიც კი გადაიტანა!
ასე, ამრიგად მაჩხაანს
ურემი ამოიტანა!

როცა რამ საქმეს მორჩება,
ღიმილით იტყვის „ჰობა“სა,
მიტომაც მას დაარქმევენ
მეტსახელადა ოპასა!

სოფელმა ეს რო გაიგო,
მოზღვავდა მაყურებელი;
ლეკებში ხმა რო გავარდა,
იმ წამსვე გაჩნდა მთხრობელი.

ერთხელ შეშისთვის წავიდა
ურმით ეს ჩვენი მღვვია;
სოფელ მაწივში დახვდება
ლეკები, როგორც სჩვევიათ!

ლეკები გამოისყიდეს.
ექვსი თან წაიყვანესო,
მეშვიდემ დაგმო თათრობა,
ჩვენში ძმად აიყვანესო.

გადუღებებიან ოპასა,
ფიქრობენ მასთან ზრძოლასა;
ტყვედ წაიყვანენ ლეკეთში
სახეიროდა ყოლასა!

მოჰგვარეს ლამაზი გოგო,
ჯვარიც კი გადასწერესო;
მას ლეკიშვილი უწოდეს,
გული რომ დააჯერესო.

რომ არ დანებდა ოპაი,
მიმართეს სულ სხვა ხერხსაო;
ყვარში სამი მოუკლეს,
დაუტოვებენ ერთსაო.

ლეკი ოპას არ მოშორდა,
მის ახლოს დასდო ბინაო;
შვილები მოანათვლინა,
ცოცხლები რომ ჰყავს შინაო.

¹ მეტი სიმძიმე თითონ ზიდაო.

ლექებმა ეს რომ გაიგეს,
 აუტანია კანკალსა;
 პირველად უსაფრდებოდნენ,
 ფიქრობდნენ ლეკის დაკვლასა.

ეს რომ ოპამა გაიგო,
 წმა მიაწოდა მთაშია:
 „თუ ცუდი რამე გაბედეთ
 და გაიფიქრეთ თავშია,“

ამოვალ ჩემი ბიჭებით,
 ამოვალ ცოტა ხანშია,
 მთელ სოფელს აგიწიოკებთ,
 გაგვლეთ, გადაგყრიეთ ხრამშია!*

შეშინდნენ ურჯულოები,
 ხელი იტაცეს თმაშია,
 მათ შემდეგ მათი სინსილა
 გაწყდაო მაჩხანშია!

II

კიდევ ოპა ბეთაფვილზე

აბა გვითხარი, ოპაო,
 ამბავი ლექებზედაო;
 შეიძნი რომ დაგხვდნენ მაწივში¹
 ერთს გეცნენ ზედი-ზედაო!

შენ მაშინ გიყოჩაღნია,
 დაგიკრავს ურემზედაო:
 მოგიტორეგია სოფელში
 გათანგულ უბეზედაო!

— უღვაშაშლილი ვიყავი,
 ჯანი კი მქონდა მდევისა,
 სამ-ოთხ კაცს ფიჩხად ვკონავდი,
 ღვედსა ვწყვეტავდი კევისად.

სოფელში თავი ვიყავი,
 არ გავუშვებდი ღვედსაო,
 რომ არ მებღუჯა ურჯულო,
 თუ შევხვდებოდი ლეკსაო.

მაწივში საძნე ურმითა
 წავედი შემისთვისაო.
 ყვეგარი გამოუშვი და
 არ ვფიქრობ შიშისთვისაო.

ეს იყო უნდა დამედო,
 უცბად მომესმა ხმაური:
 სადაც ყვეგარი გაუშვი,
 იქ ატყდა აურ-ზაური.

ასტყდა პირუტყვთა ბლავილი,
 მივეშველვევი მეცაო,
 მაგრამ ურჯულოთ დაექრათ,
 სამი, ვით ტყვია მეცაო.

ჯერ კეპით დავერივევი,
 შემდეგ მივეყავი ხელია,
 მითეთქვილები შევეკარი,
 იქვე დავგრიხე წნელია!

ჩავეკოტე ურმის უბეზე,
 შეიდი, როგორც რომ ერთია,
 უღელში მეცა შევები
 ვახსენე დიდი ღმერთია!

ამოვიტანე მაჩხანს,
 დავყარე სახლის წინაო;
 მომაწყდა მთელი სოფელი,
 არავინ დარჩა შინაო!

¹ სოფელია კახეთში.

ბიჭები მაწივს ვაფრინე,
ორი საბარე ურმითა,
ორი ხარი და კამეჩი
დაჩეხილები შურითა,

სუყველა დაკოდილიყო,
ურჯულოების ხმლითაო,
იცოცხლე, ვაზღვეინევი
ერთი სამათა, თვლითაო!

ლეკეთში ხმა რომ გავარდა,
გამოგვიგზავნეს მთხრობელი:
„ოღონდ ეგენი გვიცოცხლეთ,
თუ გწამთ ქართველებს მშობელი,

რასაც გვიბრძანებთ, გადვიხდით,
არ ვიქნეთ თქვენი მგმობელი,
დღეიდან თქვენი ვიქნებით
ძმასავით შემაწყობელი!“

სანამ ჩვენ გვყავდნენ, ვუვლიდით
სულ მუდამ ვაპურებდითო;
მხოლოდ ტალიკა ბიჭებსა
რიგ-რიგად ვაყურებდითო¹,

შვიდშია ექვსი გავუშვით,
ზარალი ერთი ათადა
გადაიხადეს ლეკებმა, —
გვიბოძეს თავის-თავადა.

მეშვიდემ გვთხოვა დარჩენა,
ვაჟაკი იყო კარგო;
გვინდოდა მონათლულიყო,
ეს იყო სოფლის დარდიო,

ლეკმა ღიმილით მიიღო
— მეც იქა, სადაც თქვენაო.
ხალხმა დასტური მისცა და
შევიკედლევი მენაო.

ხალხს გაეხარდა, მოვნათლეთ;
ძონახეთ კოხტა ქალიო,
როგორც ცისკარი ნათობდნენ
ნეფე და პატარძალიო!

ეს ლეკი დავისახლევიტ,
გაგვიხდა ღვიძლი შვილია;
გვარიცა გამოვუცვალეთ,
დავარქვით ლეკიშვილია.

მას შემდეგ დიდმა დრომ განვლო,
გამრავლდა ჩვენი ლეკია,
მთელი სოფელის თვალია,
ყველას გაუჭრა ნეკია².

თარეშიც შეწყდა, ჩვენს ახლოს
მათი სინსილა გაწყდაო,
ვინც მე დამიკლა მოზვრები
იმისი სული წაწყდაო!

ეხლა რაღა ვარ ვაჟაკი,
ასს გავუსწარი წინაო³,
უწინ თუ მქონდა მგლის მუხლი,
ეხლა ვხანხალე შენაო!

მკლავიც შესუსტდა და თვალიც
ბურუსში გახვეულია;
ოპაი, ერთხელ როსტომი,
ეხლა მთლად დაბნეულია!

¹ ვაყარაულებდით.

² დაგვიძობილდაო.

³ ას წელს გადავცდილო.

— ბატონო, თავი მანებე,
ულმერთოდ რაზე მტანჯავო,
რაც ღონე შემწევს მასზე მეტს
შენს სასარგებლოდ ვხარჯავო!

ცოლ-შვილი დამიტოვია,
არა მაქვს ლუკმა სახლშია;
ნეც ქული მხურავს, კაცი ვარ,
ნუ გამომწყვეტავ ხალხშია!

სულ მუდამ შენს კარზე ვდგევარ,
ხენაში არის თუ მკაშია,

შემოდგომაზე ქოჩოჩიც
ალარ მეგდენა ძარშია. —

ეს სთქვა და ციბლამ ბატონსა
ტყვია ჩაურჭო თავშია,
თითონ კი გადაიკარგა,
ცოლ-შვილი დარჩა სახლშია.

ყველა ბატონს ეს დღე ელის,
ვისაც აიტანს წერაო,
ვისაც თვალში ამოვიღებთ,
გაუცივდება კერაო!

— პური როგორც უღვარძლოდ არ შეიძლება, ისე ბატონები არიან ღვარძლები, მტანჯველები გლეხისა, — ასე დაიწყო მოხუცმა ხომასტრიძე ლადამ, — ერთი ბატონი ძალზე აწუხებდა და სტანჯავდა თურმე გლეხებსა. ისე უდიერად ეკიდებოდა ის არცხონებული, რომ, თუ ვისმეს თვალში ამოიღებდა, ან გაანადგურებდა, ანდა ჰკუთავებდა.

გლეხებმა რამდენჯერმე მიუგზავნეს თურმე სხვა სოფლის კაცები, მაგრამ, თქვენ არ მომიკვდეთ, ის აინუნშიაც არ იგდებდა: რაო, ტყაპუჭებმა შენც გამოგზავნესო?! — ეტყოდა თურმე ბატონი, — მეორედ თუ მოსული გნახე, იცოდე, შენს თავს გავესახრინებო. — ასეთი საუბრის შემდეგ რამდენიმე დღეს სულ ალენილი ბოლთის ცემაში ატარებდა ბატონი; შემდეგ კი ფილენჯი ისევ მოუვლიდა და ვაი იმისი ბრალი, ვინც ხელში ჩაუვარდებოდა.

იმ სოფელში ერთ ახალგაზრდა ბიჭს — გლეხს ცოლი მოუყვანია საიდანდაც გაღმა მხრიდან. ეს ქალი თურმე ოსი ყოფილა. გლეხს, სახელად ციბლას, რომ ვერ გაუბედნია ძღვენის მირთმევა ბატონისათვის, თავის სიმამრი, გოროზი კაცი მიუგზავნია, თან კარგი დიდი თაბახი ძღვენი გაუტანებია. ბატონს მიუღია ეს მოხუცი ოსი ციბლას სიმამრი ასე „ნახევარ ყბითა“. გამოუკითხავს ოსისათვის ვინაობა და მიულოცნია ქალის გაბედნიერებაც. ბოლოს დაუმატებია: რატომ ციბლამ თავის პატარძალი არ მაჩვენაო, მეც დავასაჩუქრებდი რითიმეო. ოსი მიხვედრილა ბატონის სიტყვების აზრსა და არც უცივებია და არც უცხელებია, ასე უთქვამს:

— ბატონო! ჩემმა სიძემ ვერ გაგიბედათ დაპატიჟება და არც ცოლს გაჩვენებთ, რა საჭიროაო, თუ ჩემს სიძეს კარგად მოეპყრობით, მე ვიცი და ჩემმა კაცობამა და სინდისმა, როგორც გადავიხდით პატივისცემასაო; ის კარგი ბიჭია, გლეხის კვალობაზე და თქვენი მორჩილიც; თუ კარგად მოეპყრობითო.

მე შენ ვითხრა ძალა და ღონე არ შესწევს. ეგ არ იყო, გახსოვთ, შარშან ზამთარში, რომ უშველებელი დათვი კურდღელივით გაგუდა, ხელში კი არაფერი იარაღი არ ჰქონდაო. ერთი სიტყვით, ოსმა თითქოს გააბრთხილა ბატონი.

ბატონს მოუკრავს თვალი თუ არა ციბლას ცოლისათვის, მოუტრავი მიუგზავნია: ციბლავ, ხვალ სტუმრები მეყოლება და აბა შენ იცი კარგი ძღვენი მომართვი და შენი დედაკაცით მეწვიეო. ციბლას არ ჰაზნიებია, მაგრამ ძღვენი მაინც მიურთმევია, ცოლი კი არ მიუყვანია. ბატონს არ სიამოვნებია ციბლას ურჩობა. რამდენჯერაც მოუვიდოდა სტუმარი ბატონს, იმდენჯერ ბიჭს აფრენდა თურმე ციბლასთან ძღვენის მისართმევად. თანაც ციბლას იმსახურებდა ისე, რომ საწყალი ბიჭი ვერაფერს აკეთებდა თავის პატარა მამულში.

ერთხელ ციბლამ არ შეასრულა ბატონის ბრძანება. ამან ის წყეული ბატონი ისე გააცოფიანა თურმე, რომ დაემუქრა: ეხლა მე ვიციო. სახლსა და კარს გავუპარტახებ, რადგან ჩემი ბრძანება არ ასრულაო.

ერთ სოფლის დღეობის დროს, როცა გლეხობას თავი მოეყარა ეკლესიის გალავანში, ბატონი შეზარხომებული მისულა გლეხებთან და ერთი მათგანი უმიზეზოდ გაუმათრახებია. ციბლა იმ დროს იქ ყოფილა. ისიც გადაკრულში წამოსარჩლებია გალახულ გლეხსა და ასე მიუღეკისია:

როდის მოიშლი ბატონო,
ჩვენი გლეხკაცის ტყეპასა;
როდის მორჩები, იკმარებ
საწყალი გლეხის დღეობასა?!

ბატონს მგელივით შეუბღვერია, მაგრამ თავი შეუკავებია, რადგან შეშინებია, ვაი თუ ამ ბიჭებმა კაი დღე არ დამაყარონო. მაშინ რაღა ბატონი ვიქნები, მაშინ აქედან უნდა ავიყაროო. წასვლისას თავის მოურავისათვის უბრძანებია: ეგ ძაღლის წიწილი ხვალ მომგვარე, ვაჩვენებ მაგას, თუ როგორ უნდა ბატონის ვალექსავო. ციბლა ამას ელოდა. არ წასულა, კინაღამ მოურავიც მიუბერტყია. ამ ამბავს ისე გაუგვიყვებია ბატონი, რომ თავის ფეხით მისულა გლეხ ციბლასთან და ისეთი დღე დაუყენებია ლანძღვა-გინებით, რომ გლეხკაცები კანკალს აუტანია. ციბლა დერეფანში მდგარა. თურმე თავს იკავებდა. ბოლოს, ვერ მოუთმენია და გაბედულად უთქვამს ყველაფერი, რაც მას აღარდებდა. გლეხებსაც გამოქომაგებია. ბატონს მათრახი მოუღერებია. თავმოყვარე ციბლას კედლიდან ჩამოუღია თავისი სიათა და ტყვია შიგ შუბლში ჩაუჭედნია ბატონისათვის. ხალხი შეგროვილა. ატეხილა ვაი-ვაგლახი. ციბლას საწყალი ცოლი მიჰქრია სახლში თუ არა, იქვე გულწასული მოსხვეპილა. ბატონი წაუყვანიათ თრევით თავის ბინაზე. ციბლა მივარდნია ცოლსა, გადახვევია და ასე უთქვამს: ნუ შეშინდები, მამაშენთან დაბრუნდი, იქიდან უგდე თვალყური სახლ-კარს. სულ ერთია, ეგ ძაღლი ჩემი წერა უნდა ყოფილიყო და ასეც მოხ-

დაო. ჩემი დარდი ნუ გექნება. მე, იქ, უნეს სამშობლოში, ვინახულებ, შენგან
ბა ჯერჯერობით აქ არც კი მოვიდეთ. მეზობლები ციბლას დაჰპირდნენ სახლ-
ზე თვალის დაქერასა და დახმარებას.

ციბლამ ერთხელ კიდევ ჩაიკრა გულში თავისი ცოლი და მოწყდა იქაუ-
რობას.

ხომ მოგეხსენებათ ჩვენი ხალხის წესი და ადათი — ლექსი გამოთქვებს და
თან სიმღერაც მობაძეს:

იყო ერთი წაწყმედილი
მთელი სოფლის ბატონი,
გლეხკაცს არ ახეირებდა
თუ არა ჰყავდა პატრონი!
დათარეშობდა სოფელში
მაწანწალა მგელივით,
პატარძალს თუ თვალს მოჰკრავდა,
ოხუნჯობდა ბელივით!
სოფელმა შუა კაცები
მიუგზავნა ბატონსა,
ცუდი ქცევა მოეშალა
ამ დიდ სოფლის პატრონსა,
მაგრამ ვერაფრით ვერ იქნა
იმ ძაღლის მორჯულებსა,
თანდათან კი მატულობდა
ამ ბატონზე თქმულება!..
ციბლამ ცოლი მდივანა
სოფელ ბიეთიდანა;
ლამაზია ოსის გოგო,
არ ვინ არის მისთანა!
ბატონმა რომ თვალი მოჰკრა,
დაჰკარგა მთლად გონება,

იმ დღის შემდეგ შეეჩვია
გულის წვა და გოდება!
ბევრჯელ სცადა ფლიდი ენით
ციბლას გადაბირება;
მაგრამ ციბლამ არ ისურვა
რაიმე დაბირება!
ბატონს გულზე ჯავრი აწევს,
რომ ვერ ჩაჰკლა უინო;
თვითონ გასწევს ციბლასაკენ,
არ დასჭირდა გზირიო!
დაუძახებს: — ჰეი, ბიჭო!
რად დაჰკარგე წესიო;
ცოლი რად არ გამასინჯე,
ჰთიდან გასაქლესიო?
ციბლამ გულში ჩაიციანა,
თოფი იგდო ხელშიო;
ტყვია სტყორცნა, და ბატონი
მთლად გადახსნა წელშიო!
მიამახა: — ასეთია
ჩვენი გლეხის წესიო;
ამისი გამომთქმელია
ყანჩაელიანთ მწყემსიო!

გი. ტანტალა ბესარიონში

1. მთქმელი: ბესო ხარ თუ ბესარიონ,
რა მესაქმებაო!
2. მოპასუხე: ჩვენი სოფლის გოგოებთან
რა გესაქმებაო!
1. მთქმელი: ცოლი გყავს და ხუთი შვილი
ზედი-ზედ წყებო,

2. მოპასუხე: ბატონისგან ასეთი რამ
როგორ იქნება!
1. მთქმელი: შენ ბატონობ ჩვენს სოფელსა,
შენია ძალო!
2. მოპასუხე: მაგრამ გლახას თუ ჩაიდენ,
აშკარავდება!
1. მთქმელი: შენი შიშით ახალგაზრდას
არ გაველებო,
2. მოპასუხე: რაც შენ მსხვერპლი შეგიწირავს,
ვერ დაითვლება!
1. მთქმელი: გარყვნილობა მოიშალე,
ნულარ იზამ ავსო,
2. მოპასუხე: უბრალოდ ნუ გაიფუჭებ,
ბატონო, მაგ თავსო!
1. მთქმელი: თორემ ჩვენი „სხვილკისერა“
სოფლის ბოლოს ხნავსო!
2. მოპასუხე: თუ გაიგო, გაცოფდება,
არ დაგმართებს კარგსო!
1. მთქმელი: ჯვარედინად გადაგიპობს
მაგ ხოკერა თავსო!
2. მოპასუხე: ამ შენ ლეშსა გადაუგდება
დიდბერუანთ ძაღლსო!
1. მთქმელი: მაგრამ ხალხის დარიგება
არ შეუშვა ყურში,
2. მოპასუხე: ბატონი სულ სხვაზე ფიქრობს,
სხვა რამ უდევს გულში!..
1. მთქმელი: იმავ სოფლის „მსხვილკისერამ“
სხვას აღარ აცალა
2. მოპასუხე: და სიათის ტყვიით ბატონს
თავი მოუკალა!

„ბუზიკის“ თანხლებით ორი ქალი ერთმანეთს სიტყვა-პასუხობს: ბოლოს ორნივე ერთად მღერიან.

ზემო ქართლში უცხოვრია ერთს ძალზე მხეც ბატონს, რომელსაც ცოლი ჰყავდა ყოველ მხრივ კარგი თვისებებით შემკული. მან ბევრი უშალა თურმე თავის ქმარს, ბევრჯერ შეურაცხენია კიდევაც, მაგრამ ბატონს თულობა მაინც არ მოუშლია.

ხალხმა, როგორც ყოველთვის, ბევრი უთმინა, ბევრჯერ საპატიო კაცე-ბიც კი მიუგზავნა, რათა დაეშალა ცუდი ზნე-ჩვეულება, მაგრამ იმან მაინც მრუშობა არ მოიშალა.

ეს ყველაფერი იქაურმა ერთ-ერთ მკლავმაგარმა გლეხმა მეტსახელად
„მსხვილკისერამ“ შეიტყო.

მოურავის პირით შეუთვლია და გაუბრთხილებია კიდევ. ბატონი გაჯავ-
რებია მოურავს: რატომ გაგიბედა იმ ტურტლიანმა ეგ სიტყვებით, ან კი შენ
რაზე გაალანძვინე შენი ბატონიო; ახლავე მომიყვანე ხელ-ფეხ შებოჭილიო.

ბატონი და მისი მოურავი გარეთ აივანზე ყოფილან ამ ლაპარაკის დროს.
„მსხვილკისერა“, ბედლის უკან ჩასაფრებული უსმენდა.

მოურავი წავიდა ბრძანების შესასრულებლად, ბატონი გადმოდგა აივნის
მოაჯირიდან და თვალს ადევნებდა მას. ამ დროს იჭექა საიდანღაც თოფმა და
ტვინდანთხეული ბატონი მოაჯირიდან მოწყვეტილი გადავარდა ძირს —
მიწაზე.

სროლის ხმის გაგონებაზე ხალხი მოგროვებულა. კნეინა იმდენად ყოფი-
ლა გაოგნებული და შეწუხებული თავის ქმრის საქციელით, რომ ცრემლიც კი
არ გადმოუვდია. მისულა ქმრის გვამთან და გაბრაზებით მიუხვია:

ვენაცვა იმის მარჯვენას,
ვინც თავის ქალა აგხადა,
ვინც საქვეყნოდ სალანძღვი
და სასაცილო გაგხადა!

§1. აღარ მწადიან ცხვარშია

აღარ მწადიან ცხვარშია,
ნეტავი დამსვა შინაო;
ბატონის სახლის მაგივრად
ნინასთან მომცა ბინაო.

ან არა, რწყილად მაქცია,
უბეში ჩამაძვრინაო:
გრუზინსკის გოგოს — ნინოსთვის
ძუძუზე მაქბენინაო!

უკან ყინული დამიდონ,
ნაკვერჩხალი კი წინაო;
რათ მინდა ჩემი სიცოცხლე,
თუ შორს იქნება ნინაო!

კნეინამა მაჭანკლები
სუყველა დაიფრინაო;
ნინაზე არაფერი თქვათ,
არ წამოდგეთ ჩემს წინაო.

ცხვარში როცა ვარ, სულ ვფიქრობ:
მალე დავბრუნდე შინაო;
ფესტამლად გადავიქცე და
ნინას ამაკრა წინაო!

მე, ამის გაგონებაზე,
ზღარბივით მიმეძინაო,
გული საღდაც გაიპარა,
თოლიასავით ვღრინავო.

ბატონი კი მეუბნება:
— ბიჭო, დაბრუნდი შინაო!
მკითხავსაც კი ვაკითხვინე,
თუ ვის ერგება ნინაო;
ერთი ოქროც კი ვაჩუქე,
თან ფეხი წავდგი წინაო!
მკითხავემა რო შემომხედდა,
გოყივით გაიცინაო:
ტყუილად თავს ნუ იტანჯავ,

სხვისა იქნება ნინაო!
წადი, შენს ცხვარს მოუარე,
ალარ დაბრუნდე შინაო;
ან თათრებში გადიხვეწე,
უბედურად ნუ ქმინაეო!
გულდაწყვეტილი დავბრუნდი,
გულმა დამიწყო გმინვაო,
რა გულმა უნდა გამიძლოს,
სხვის მკლავზე ვნახო ნინაო?!

თავად გრუშინსკის ჰყოლია ყმა, სახელად პეტრე. ეს ახალგაზრდა თავისი მოხდენილი სახითა და სილამაზით მთელი სოფლის ყურადღებას იპყრობდა. მისი სიღინჯე და სიმამაცე განთქმული იყო. თანაც მშვენიერი სიმღერა და ფანდურზე დაკვრა იცოდა. ბატონმა რამდენჯერმე შესთავაზა პეტრეს შინაყმობა, ხელზე სამსახური, რაც თითქოს მეცხვარეობაზე ადვილი უნდა ყოფილიყო, მაგრამ პეტრე ამაზე ყოველთვის უარს ამბობდა:

რათ მინდა სახლში ტრიალით
ბოდმა ვარგუნო ყელსაო;
რა სჯობს გაშლილსა მინდორსა
ან ამწვანებულს ველსაო?!

ბატონის მსახურ მოახლე ქალთა შორის არაჩვეულებრივი სილამაზით გამოირჩეოდა ნინო. ნინოსა და პეტრეს ერთმანეთი შეყვარებიათ. პეტრეს ნინოს ხელი უთხოვია ბატონისათვის, მაგრამ გადაწყვეტილი უარი მიუღია.

გულგატეხილი პეტრე ოსმალეთს გადახვეწილა. ერთხელ ფოთის ნავსადგურში შეხვედრია იგი თავის თანასოფელს. მივარდნია ეს კაცი პეტრეს და უკითხავს: — პეტრე, აქ რათა ხარ? სამშობლო რად გაგიწირავსო? პეტრეს ნაღვლიანად გაუღიმიდა და უთქვამს:

უკანას უთხრა წინამა
ეხლა შენ გასწი წინაო;
ჩემი აქ გადმოვარდნისა
მიზეზი არის ნინაო!

გლენმა ურჩია პეტრეს შინ დაბრუნება, ვისი ფულიც შესთავაზა თურმე, მაგრამ პეტრემ უპასუხა:

რომ იცოდე ჩემი დარდი,
არაფერს არ მკითხავდიო;

არც ფულებს დამპირდებოდი,
არც მეტყობი შინ წადიო!
მე დამწვარი ვარ გულითა,
სიყვარულით დატანჯული;
რათ მინდა შინ დაბრუნება,

ანდა შენი ოქროს ფული!
მე მინდა დარდი გაფეანტო,
ნათელს ვერა ვხედავ დღეში,
გადავწყვიტე გადვისვეწო
იმ ურჯულსო სათათრეთში!

მე. გაფრინდი, შაო მერცხალო...

I

გაფრინდი შაო მერცხალო,
გაპყე ალაზნის პირსაო,
ამბავი ჩამოგვიტანე
ომში წასული ძმისაო!

ნიშნად წაუღე ნაწნავი
კავი ამ ჩემი თმისაო;
უთხარი, ზედ ასხურია
ტრემლი საყვარელ დისაო.

იქნებ დაკოდილი არის,
სისხლი სდის მრავალგზისაო,
იქნებ ტყვედ წაყვანილია,
შუქი აკლია მზისაო!

უიმისოთა სიცოცხლე
ჩგენი ჩალად არ ღირსაო
გასწი, გადიკამარევი,
სწავლა არ გინდა გზისაო.

II

ამბობენ, ეს ამბავი ძველის-ძველიაო.

სოფ. მუკუხანში ცხოვრობდა კარგ ოჯახშიშვილად ნაქები ერთი გლეხი, სახელად სოლომანი.

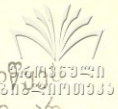
ეს გლეხი თავის ჭკუამახვილობითა და სიღარბაისლით ყველგან მიღებული იყო. სოფლისათვის ხომ მართლა გაჭირვების ტალკვესი იყო.

ერთხელ სოლომანი თელავს მიდიოდა თავის საქმეების გამო. სოფლის შესავალში ქოფაკი ძაღლი შეხვდა, ეცა დასაგლეჯად. სოლომანმა სწრაფად აიტაცა ძაღლი და ისე დაანარცხა მიწაზე, რომ ოთხფეხმა იმ წამსვე სული განუტევა. ეს ძაღლი თურმე ცოფიანი იყო. მაინც მოასწრო დაკბენა. ეს გახდა მიზეზი სოლომანის სიკვდილისა. სოფლელებმა შეიტყეს თუ არა, დარწმუნდნენ, რომ სოლომანიც გაცოფებული იქნებოდა. მიაკრეს დარბაზის შუა ბოძზე და ზედ თავზე მთელი სახლი დაანგრიეს. ასე დამთავრდა ამ საწყალის დღენი.

სოლომანს დარჩა ცოლი და ქალ-ვაჟი. ქვრივი დედა, მზრუნველობით უვლიდა თავის ორ შვილს: — უმამობა არ უნდა შეეტყოთ ჩემს შვილებსაო, — ზშირად ეტყოდა ხოლმე მეზობლებს სოლომანის ცოლი.

გავიდა დრო. შიო, ვაჟიშვილი ქვრივისა, უკვე დავაჟკაცდა. კარგი მუშა

დადგა. ერთხელ საქართველოს მტერი მოადგა. ჩვენი მეფის ბრძანებით იმისთვის
 ჯარის შეგროვება. შიო, როგორც დედისერთა და ოჯახის მარჩენალი, არ
 გაუწვევიათ, მაგრამ როცა გაიგო თათრების მოახლოება ჩვენს ასაკლებად,
 მას გულმა ვედარ გაუძლო და თავის ტოლებს გაჰყვა მტერთან საბრძოლველად:

რას მოდიან, რასა გვთხოვენ
 რა გემართებს ჩვენ იმათით;
 ისეთი დღე დავაყენოთ,

გავუწყვიტოთ ჯილაგო.
 როგორც ვატყობ, უკუღმართობს
 და არ სწყალობს ყისმათიო.

ბევრი ცრემლი დაღვარეს შიოს დედამ და დამ, ბევრს ეხვეწნენ, მაგრამ
 ვერა და ვერ მოახერხეს მისი სახლში დარჩენა.

ჩვენებს თათრები დაუმარცხებიათ, თუმცა უზარალოდ არც თუ ქართვე-
 ლები გადარჩენილან. ზოგი ცოცხალი, ან დაჭრილი დაბრუნებულა, ზოგმა
 სამშობლოს შესწირა თავი. როცა შიოს დაღუპვაში დარწმუნდნენ, დედა და
 და დიდ მწუხარებას მიეცნენ. მოხუცი დედა ჭკუაზედაც კი შეშლილა მეტის-
 მეტი დარდისაგან. შიოს და, თუმცა დედასთან გულს იმაგრებდა, მაგრამ, როცა
 მარტოდ რჩებოდა, ან თუ ვენახში წავიდოდა, გულს ტირილით იოხებდა.
 ხშირად, მარტო ყოფნის დროს ჩამოიღებდა საყვარელ ძმის ფანდურს და
 გულსაკლავად დააკვნესებდა:

თავს ეს რა ზარი დაგვეცა,
 ძილში ვხედავ ძმის სისხლსაო,
 დავნატრულდი შიოს ნახვას,
 ნატრული ვარ მის ხმისაო!

დედა მთელი დღე თავს იხვეჭს,
 თანაც იკაწრავს პირსაო,
 მოსთქვამს შევილისა დაკარგვას,
 მთლად დაემსგავსა გიუსაო!

მერცხალის ზუღეს შესცქერის
 ყურს უგდებს მის ჭიკჭიკსაო,
 მერე კედელს თავსა ახლის,
 თანაც მორთავს კისკისაო!

გაფრინდი შაო მერცხალო,
 გაჰყე ალაზნის პირსაო,
 ამბავი ჩამოგვიტანე
 ომში წასული ძმისაო.

რომ ჭრილობა შევუხვიო,
 გადვიყვანო გზის პირსაო,

თუ მკვდარია, მივაბარო
 მიწას, იქვე გზის პირსაო.

ფრთამალი ხარ, ძაღე მიხვალ,
 გზაში არ რა გიჭირსაო,
 გაფრინდი შაო მერცხალო,
 გაჰყე ალაზნის პირსაო.

იქნებ ხახა გამშრალი აქეს,
 ნატრულია ის წყლისაო,
 გაფრინდი შაო მერცხალო,
 გაჰყე ალაზნის პირსაო.

ეგ ერთი ძმა მამადია,
 არ ვართ შემყურე სხვისაო,
 გასწი, გადაინავარდე,
 სწავლა არ გინდა გზისაო!

იმ დღიდან, როცა შიოსი
 სიყრმის სანთელი ჩამქრალა,
 მისი მოხუცი დედის და
 დის ნატამალიც გამქრალა.

სიმღერების ძებნაში მე გავემგზავრე მშვენიერ კახეთისაკენ. *გურჯაანის სადგურზე შესვენების დროს გადავწყვიტე ახტალის ნახვა. გზაზე დავინახე, რომ ხის ქვეშ, ჩრდილში იჯდა ორი ახალგაზრდა და სამი მოხუცი. გაეშალათ სუფრა და გემრიელად შეექცეოდნენ. სალაში მივეცი. მათ მიმიწვიეს, არ მომეშვნენ. გამომკითხეს სადაურობა, ვინაობა. ერთმა მოხუცმა ჯამს ხელი მოავლო და გალექსით მომიბრუნდა:

ახტალავ, ფერით უემურო,
ჭუჭყის მომდებო ტანზედა,
თათარასავით ბუტბუტებ,
ბურთულებს იგდებ თავზედა.

თუმცა წყალტუბოს აქებენ,
იზიდავს ნაირ ხალხსაო,
ამბობენ, ვითომ შენ გჯობდეს,
ლაფი არ უსვრის ტანსაო!

მაინც ქარების მტერი ხარ,
შენ არჩენ უკეთ სხვაზედა!
წელში მოკაკულს, დახუთულს
წამს დააყენებ ჯანზედა!

მაგრამ შენ გულს ნუ გაიტეხ.
დარდი არ მისცე თავსაო,
ახტალავ, შენი კენესამე,
ბევრად სჯობინარ სხვასაო.

ცოტა შეისვენა, ჩიბუხი გააჩაღა და განაგრძო:

ბესო ვარ, კახეთს ნაშობი,
ბევრჯერ ვყოფილვარ ქართლშიაც,
ერთ დროს ვერავინ მჯობნიდა
ხვნა-თესვაში თუ მკაშია.

ახტალაში რო ვიგორე,
სიყმემ იმატა ჯანშია.

ამ ბოლო დროს კი რაღამაც
მიჩხვლიტა კვირისტავშია.

შეზარბოშებულს ნუ მკიცხავთ
მე ამ ლექსისა თქმაშია,
ვხედავ, ნუნუა მიძვრება
მიიპარება თავშია.

გაათავა თუ არა ბესომ, დანარჩენებმა ღიმილით აღმაცერად გადმომხედეს. მე მოუწონე და შევაქე, თან მადლობა გადაუხადე პატივისცემისათვის. მკითხა ვინაობა, სადაურობა: მე მოუფეჭე ახლოს და დავუწყე გართობა. იმდენი ვუტრიალე, იმდენი ვებასე, რომ ბოლოს გავაგებინე ჩემი ზოგზაურობის მიზეზი. იგი შეფიქრებდა. ბოლოს, როგორც იყო გაბედა და მითხრა: „კარგი, შვილო, ცოტაოდენი დამაცადე, მოვიფიქრებ, გავისხენებ დიდი ხნის გაგონილს და გულს არ დაგწყვეტავთ, ვიამბობთ, რაც კი მომაგონდება. სუთშაბათს გასათხუნად აღარ წავალ და აი, ამ ჩრდილში დინჯად და დალაგებით სულ დავფეკვავ. ამ ხნის განმავლობაში კი პირობა უნდა მოგვცეთ, რომ სულ ჩვენთან იქნებით, თუ არ შესწუხდებით“. მე, მართალია, გამგზავრებას ვაპირებდი, მაგრამ რაკი თხოვნის შესრულებას დამპირდა, დავეთანხმე.

იმ დღიდან მთელი დღეები ჩრდილში ვატარებდი დროს. ბესო და მისი თანამგზავრები კარგი მომღერლები გამოდგნენ. ისე საუზმეზე, სადილზე არ დავსხდებოდი, რომ სიმღერა არ ავუგუნებულოყო. სიმღერის გაგონებაზე სხვებიც მოდიოდნენ მოსასმენად. ბესო ყველას პატიჟობდა. პირში ლუქმას არ ჩაიდებდნენ უღვინოდ. ასე გავატარეთ ოთხი-ხუთი დღე.

დადგა ჩემი ნანატრი ხუთშაბათი. დილიდანვე გამოვეცხადდი ბესოსთან. ჩვეულებისამებრ ჯერ დავნაყრდი, შემდეგ გააჩალა ჩიბუხი და დაიწყო:

„ღმერთო დიდებულო, პირნათლად შემასრულებინე ჩემი მოვალეობა, მომეცი მოხუცს აზროვნება, გამიხსენე მეხსიერება, რომ ამ პატიოსან ახალგაზრდასთან არ შევრცხვე. დაახლოებით 60 წლის წინათ, სოფელ კაკაბეთში ცხოვრობდა ერთი გლეხი, ძალზე კარგი მომღერალი. მისი მამა-პაპა უფრო კარგი მგალობელ-მომღერლები ყოფილან. გვარი არც ეხლა მახსოვს, სხვა-საც დავიწყებია, რადგან მას იცნობდნენ, როგორც „ბულბულაანთ ბიჭს“. აი სწორედ იმ „ბულბულაანთ ბიჭზე“ უნდა მოგახსენოთ.

მოგეხსენებათ, ჩვენ, კახელებს, ისე, როგორც ქართლებს, ძალიან გვიყვარს სიმღერა. თუ გუნებაზე ვართ და დარდი არ გვძალავს, თითო ნაბიჯის გადადგმაზე წავიდილიანებთ ხოლმე. ჩვენი კაცი ჭირშიაც კი არ დადუმდება. „ზარს“ ისე ასრულებს, რომ კაცს ჟრუანტელი დაუვლის მთელ ტანში.

ერთხელ ჩვენი კეთხის გლეხობა შეყრილა დღეობაში. მოსულან ახმეტინიდან, შილდიდან, კაკაბეთიდან, გურჯაანიდან, ხაშმიდან, თელავიდან, ველისციხიდან, სიღნაღიდან, მუკუხანიდან, გარე-კახეთიდან და კიდევ სხვა სოფლებიდან. მღერიან, რა თქმა უნდა. ხან ერთი სოფლის გუნდი გამოდის თავის ავლადიდებით, ხან — მეორე, ხან მესამე და ასე რიგ-რიგობით. კაკაბელ „ბულბულაანთ ბიჭსაც“ წამოუსხამს სულ დარჩეული მომღერლები.

ერთ კარგ მომღერალს გადაუხედავს თავისებისაკენ და რალაც უნიშნებია, თან კი ღიმილით თვალი ჩაუკრავს.

„ბულბულაანთ ბიჭს“ თავის თავზე მიუღია, გული მოსვლია და მიუღექსია:

ყოყლოჩინობა რას გარგებს,
არც არის ასატანიო,
მოჭიდავესა გამოსცდის
ბურთი და მოედანიო!

შენ, ქიზიყელო, გაქებენ
ჩემსავით ხმის რაკრაკშია,
ბურთიკაშვილი² გვჭარბობდა
ორივეს სიმღერაშია.

შენ მე მაჯობებ, თუ მე შენ,
რა არის გასაკვირიო,
დრანჯობისაგან¹ გასდება
ნამუსი გასაკილიო!

აბა მითხარი, სიმღერის
სადაურობა რაშია,
მერე ორივე გავჯიბრდეთ,
არ მოხვდე კაკანათშია.

¹ ცუდი ქვევისაგან.

² განთქმული მომღერალი ძველად, კახეთში.

— ემანდ, რომ რაღაცას პეიტრობ, აბა თუ იცი, მითხარი „გაფრინდი მერცხალო“ და მისი ჩაწიწილების ამბავი, — გადასძახა თურმე სიღნაღელს. ამის გაგონებაზე ყველამ ყურები ცქვიტა. შეჰყურებენ სიღნაღელს, აბა რას უპასუხებსო.

ქიზიყელს, ვითომ კარგად ვერ გაიგო, უპასუხნია:

— მაგისი რა მოგახსენო, მაგრამ ჩვენი მგზავრულის შესახებ კი რაღაც გამიგონია, თუ გნებავთ, მის ამბავს მოგახსენებთო.

„ბულბულაანთ ბიჭს“ გახარებია, დამშვიდებულა და ღიმილით უთქვამს.

— კარგი და პატიოსანი. შენ რაზედაც გაგიგონია, ის მითხარი, მერე მეც მოგახსენებ ჩემს მიერ ყურმოკრულს პაპისაგანო.

ქიზიყელმა ანიშნა თავის ბიჭებს. შემოსძახეს „კახეთს მოადგა თარეში“, **71** შემდეგ კი მოყვა ამის შესახებ, თუ საიდან და როგორ გაჩნდა ეს მათი მგზავრული. ჯერი მიდგა თურმე „ბულბულაანთ ბიჭზე“. ის წარსდგა წინ, ქუდი მოიხადა, გადაავლო თვალი თავის ბიჭებს და ანიშნა მომზადებულიყვენ. თვი-თონ დაიწყო ისე გულსაკლავად, რომ მეტი არ შეიძლებოდა:

გაფრინდი შაო მერცხალო,
გაპყე ალაზნის პირსაო,
ამბავი ჩამომიტანე
თმში დაკარგულ ძმისაო.

უთხარი, ზედ აპყურია
ცრემლი საყვარელ დისაო!

იქნებ დაკოდილი არის,
სისხლი სდის მრავალგზისაო,
იქნებ ტყვედ წაუყვანიათ,
შუქი აკლია მზისაო!

დედაზედაც მოახსენე,
დამსგავსებია გიჟსაო;
უშენოდ მათი სიცოცხლე
ალარაფერი ღირსაო!

ნიშნადაც ეს გადაეცი,
კავი ამ ჩემი თმისაო,

გაფრინდი შაო მერცხალო,
გაპყე ალაზნის პირსაო,
გასწი, გადაინვარდე,
სწავლა არ გინდა გზისაო.

იქ მყოფნი სულგანაბულნი უსმენდნენ თურმე. ზოგს ცრემლებიც კი მოერია. ყველა თავჩაღუნული იდგა, თითქოს რაღაცა დარდსა და ბოლმას დაეძალოს. ზოლოს კაკაბელების სიმღერამ ისე იმოქმედა თურმე, რომ ხალხში ქვითინიც კი გაისმა.

მთელი ის დღე უქეიფნიათ, ბევრი რამ კარგი უთქვამთ. სიმღერით ხომ ძალზე მოყიჭებულან. რომ მოგახსენეთ სიმღერაზე, ეს „ბულბულაანთ ბიჭს“ უსწავლია ერთ მუკუზუნელ ბიჭისაგან — ზაქროსაგან. იმისთვის კი ქართლელ ბიჭს უოსტატნია — უსწავლებია. ქართლელს რქმევია ნიკა, თავის ბატონთან უმსახურია მეცხვარედ, თუ ხელზე მსახურად. ეს ზაქრო და ნიკა ერთმანეთს შეხვედრიან ერთ-ერთ თარეშის დროს, როცა ლეკები მოსწოლიან ჩვენებს

ალანის გაღმა მხრიდან და ისე დაახლოვებიან ერთმანეთს, რომ სულ ერთად ყოფილან ძმად შეფიცულებივით. შეტაკება დამთავრებულა ჩვენების გამარჯვებით. წამოსვლისას ქართლელ ნიკას დაუპატიუნია ზაქრო. წამო, დაგვათვალიერე და მე თითონ გაგაცილებ შენს კახეთამდეო.

ნიკას გასათხოვარი და ჰყოლია, ზაქროს თურმე ძალიან მოსწონებია. ნიკას მშობლებსაც თვალში მოსვლიათ კახელი. ერთ საღამოს ნიკა ჩამოუღდებს თავის დაზე: ბიჭო, თუ მოგწონს, სიძედ გამიხდით. მე თანახმა ვარო, უთქვამს ზაქროს, თუ შენი მშობლები და შენი და წინააღმდეგნი არ იქნებიანო. მშობლებს ყოყმანი დაუწყიათ: მართალია, ბიჭი დასაწუნი არ არის ჩვენგან, მაგრამ ასე შორს როგორ გავათხოვოთ, ეს ერთადერთი გოგო გვიგდიაო. ნიკას მაინც თავისი გაუტანია და დისგან რომ პირი აუღია, დედ-მამაც დაუყოლიებია. ამით გათავებულა მათი ვარიგების საქმე. ბოლოს კი ზაქროს თან წაუყვანია ნიკა: ეხლა საჭიროა შენც დამათვალიეროო.

ზაქროს დედ-მამას შვილისთვის უთქვამს: შვილო, ხომ იცი, რომ შენს მეტი პატრონი ჩვენ არ გავაჩნია, თუ შენ მოგწონს ამ ჩვენი სტუმრის და, და თუ მისგან პირი გაქვს, ჩვენ რა გვექნება საწინააღმდეგოო. ზაქროს უღვაშებში ჩაუტინია. რამდენიმე დღის შემდეგ ზაქრო მოემზადება და თავის ბიძაშვილთან ერთად დაბრუნდება ქართლში ნიკას დის წამოსაყვანად. ქორწილი მოყვრებში გაუმართავეს. პატარძალი რომ დაუნახავთ მუკუზუნელ ქალებს, ჯერ ცხვირი აუწყევიათ: შორიდან რომ არ მოეყვანა, აქეთ მხარეს გასათხოვარი ცოტა იყო, ნუთუ ზაქროს შესაფერისი არ გამოინახებოდაო. შემდეგ კი, რაიცა თინა, ზაქროს ცოლი, კარგად გაიცნეს, ისე მოსწონებიათ, რომ მეტი არ შეიძლებოდაო.

ზაქრო თურმე ხშირად ეუბნებოდა „ბულბულანთ ბიჭს“: ეს სიმღერა ჩემმა მოყვარემ, ქართლელმა ნიკამ, შემასწავლა ალაზანზე ლეკებს რომ ვდარაჯობდითო. ნიკა რომ დაიწყებდა, მე ხმას ავავოლებდი, სადაც შემეშლებოდა, იქ შემაწყვეტინებდა და შემისწორებდაო.

მე მუკუზუნელი ზაქრო ვარ,
სახლი მაქვს სოფლის პირსაო;
ეხლა ქვა აღარა გორავს
სიპიც კი ჩემი ხნისაო.
ყმაწვილობისას ვცხოვრობდი
ქართლში, იმ ტინიხიდსაო;
ძმად შევეფიცე თავადის
ხელზე მსახურსა ბიჭსაო.

ბატონი ხშირად მგზავნიდა,
საქმეს მაძლედა დიდსაო.
მუშაობის დროს ვმღეროდი,
ამოსაწმენდათ ხმისაო.
მე და ნიკა დავხანულდით¹,
ტრიალი იყო ხმისაო;
ორივე ტოლნი ვიყავით,
ორივე ერთი ხნისაო.

¹ ორი მეზობელი ქალი პირობას დასდებს, ერთი, მაგალითად, ერთ კვირას ძროხის ნაწველს მეორეს უზიდავს, შემდეგ კი მეორე პირველს, ამნაირად ერთმეორეს ხანუოა, აქ დამეგობრებას ნიშნავს.

ყველაზე ძაან გვიყვარდა
სიმღერა ი მერცხლისაო...
ნიკამ თქვა: ეს ვისწავლევდი
ძმობილთან ტინიხისაო!

თან დაუმატა, ეს თურმე
უთქვამთ ალაზნის პირსაო,
როცა ჩვენები თათრებსა
ეტაკნენ პირისპირსაო.

მეც ცოტა დროი დამირჩა,
ყავლი გავიდა წლისაო,
სად მერცხალს დავინახავდი,
შევუძახებდი მყისაო:

გაფრინდი შაო მერცხალო,
იმედი ხომ გაქვს ფრთისაო,
მუკუზანს შეინავარდე,
სახლი მაქვს სოფლის პირსაო!

დედაჩემს შეუუკიკიკე,
ზაქროა ტინის ხიდსაო;
სულ მალე დაგიბრუნდება,
ოხვრა აღარა გჭირსაო!

V

ის იყო ცოლი ვითხოვე,
ვთქვი, დავბინავდი ეხლაო,
გავიგე, ურჯულოებთან
ჩვენ მოგვიხდება შესლაო...

ცოლმა ტირილი დაიწყო,
უშენოთ რა ვქნა, ეხლაო,
შენ წახვალ, მე აქ დავრჩები,
ბატონთან მიწევს შესლაო.

დედაკაცს ყური არ ვუგდე,
ტოლებს მივუდექ მხარშია,
იქ ერთი ბიჭი გავიცან,
ალაზნის პირას ჯარშია.

მას ზაქრო ერქვა სახელად, (4111 ნ)
თავთუხი იყო გვარშია;
სიმღერას შემოვძახებდით,
ვერ ვინა გვჯობდა ხმაშია.

ლექსი ორივემ ვიცოდით,
თავიდან ბოლომდისინა,
ვცდილობდით ხმები შეგვეწყო,
ვალად გვეთხოვა ღვთისთვინა.

მეც გამეხარდა, იმასაც,
რო შევახამეთ ხმებია;
ვინც მოისმინა, იძახდა:
— ძალზედა სანაქებია.

ჯარში სახელი გაგვეთქვა,
სთქვეს: სასიმღეროდ ღირსაო,
თუმცა ნაღველით სავსეა,
სათქმელად „ზარის“ ხმისაო.

ერთი გახლავარ ქართლელი,
მეორეს კახი ზრდისაო;
ჩემი და მივათხოვევი —
თქვა-ხალზედა ზისაო.

ნიკ
ზაქრო
ინ

ეო, მეო, მეც სხვას მივბადეო,
დაიხსომეთ, რაცა გკადრეთ
ამ სიმღერაზეო,
ვინც ყურს მოჰკრავს,
გული უკვნესს,
უბნელდება მზეო!

VI

მე ქევხიანთ გვარისა ვარ,
სახელგანთქმული გვარისა;
მამა-პაპაი მყოლია
ყმა-გლეხი ბოღბის კარისა¹.

ლეკები ჩაუსახლიათ,
სხვა რჯულისა და გვარისა;
ერთგული, თვალის დამკვერი
ჩვენების სახლის კარისა.

ძალ-ღონის გარდა პაპაჩემს
სიმღერაც კარგი სცოდნია;
პატარობიდან იმისგან
ბევრი რამ გამიგონია.

ზოგი თუ გულს გადმივარდა,
ზოგი გულს ჩამრჩა კვალადა;
თუ გამახსენდა როდისმე
თავს არ დავიდებ ვალადა.

თავიდან ისე მოვეყვები
არ გავხდე სავალალოდა,
თუ დამჭირდება, გონებას
მოვიხმარ იმის ხალადა².

მთელი კახეთი მივლია,
ლეკეთიც გადამივლია,
რა არ მინახავს, მსმენია,
სად რა არ შემომივლია?!

მაგრამ ერთი რამ სიმღერა,
პაპას რომ გაუგონია;
მსმენელს თუ გამგონებელსა,
უქია, მოუწონია.

„გაფრინდი შო მერცხალო,
კაცს რომ სევდასა გვრისაო;
ღორ ბიქსა დაუმღერია
იქ, ალაზნისა პირსაო.

როცა ლეკებსა ჩვენები
წყლის პირას ჩასაფრებიან,
როცა ურჯულოთ თარემი
ჩვენს საზღვარს მოადგებიან.

იქიდან აქნობამდისინ
ვინც ამ სიმღერას მღეროდა,
გული სევდისგან უკვნესდა,
ხმა სიტყვებს შეეფეროდა.

„გაფრინდი შო მერცხალო,
გაჰყე ალაზნის პირსაო;
ამბავი ჩამომიტანე
ომში წასული ძმისაო.

იქნებ დაკოდილი არის,
სისხლი სდის მრავალგზისაო;
იქნებ ტყვედ წაყვანილია,
შუქი აკლია მზისაო.

ნიშნად წაულე ნაწნავი,
კავი, ამ ჩემი თმისაო,
უთხარი: — ზედ ასხურია
ცრემლი საყვარელ დისაო.

დედა ჭკუაზე შემლილა,
თანაც შავებში ზისაო,
დილიდან საღამომდისინ
შემყურე მისი გზისაო!

¹ საეკლესიო-სამონასტრო გლეხები ცყოფილვართო.

² ხალა — კაკლის დასაბერტყი გრძელი სარი. აქ: გონებას მივიშველებ, დავიხმარებ გახსენ-
ბისათვის.

დანიშნულის ცოდვით ვიწვით,
დაუმსგავსა მტკნარ გიჟსაო,
ალაზნისკენ იცქირება —
გაუტაცნია ფიქრსაო!

ფრთამალი ხარ, მალე მიხვალ,
არ გინდა სწავლა გზისაო,

გაფრინდი შო მერცხალო,
გასწი ალაზნის პირსაო!“

დანარჩენი აღარ მახსოვს
თავიდან გამეპარაო.
ი შო გულგამგირული
წმიდანებს დაეღარაო.

მ. მ. ქალო, ქალთა მზერა

სოფელი ხელთუბანი მდებარეობს გორიდან 6—7 ვერსის დაშორებით. სოფლის თავში ეკლესიაა. მის ახლოს ამდღებულ პატარა ადგილი კონუსისებური ფორმისაა. ეტყობა ქვა-კირისაგან შეზავება. აქ უძველეს დროში ჩაუქოლავთ ორი ახალგაზრდა, ნათესაური სისხლის შერევისათვის, ზედ გადაუსხამთ ადუღებული ქაფ-ქაფა კირი, ვინ იყვნენ ეს შეყვარებულნი, ამაზე პეტრე პეტრიშვილი მოგვითხრობს შემდეგს:

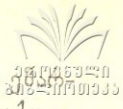
„ძველის-ძველად სოფელ ხელთუბანში ცხოვრობდა თურმე კარგად შეძლებული ოჯახიშვილი გლეხი, ცუკა. იგი მოხდენილი სიტყვა-პასუხის ადამიანი ყოფილა; ამასთან პურმარილიანი და სოფელში კარგად მიღებული.

ცუკას ჰყოლია სილამაზით განთქმული ახალგაზრდა ცოლი, ნინო, ისინი ჯერ უშვილონი ყოფილან, მაგრამ იხტიბარს მაინც არ იტებდნენ თურმე. იმედოვანი ჰქონდათ, რომ უძეოდ არ გადაეგებოდნენ.

ამ სოფელ ხელთუბანში სავაჭროდ დაიარებოდა ერთი ებრაელი — შალვა. ამ შალვას ცუკას მიერ ბინად ჰქონდა გამოყოფილი ერთი პატარა ოთახი. ებრაელი ხანდახან რჩებოდა ხოლმე ღამ-ღამობით ამ მიწურ ოთახში, როცა ვერ ახერხებდა ცხინვალში წასვლას ცოლ-შვილთან. შალვა შინაურით იყო ცუკას ოჯახში. ნინოს, ცუკას ღამაზ ცოლს, სილამაზის გამო სახელი შეუცვალა, უწოდა „ქალთა მზე“. ამის შემდეგ ეს ახალი სახელი მთელ სოფელს მოედო. ნინოს „ქალთა მზეს“ ეძახდნენ. „ეს, ყმაწვილო, კნიაზის შესაფერია, შენი კენესა არა მქონდესო“ — ხშირად ეტყოდა ხოლმე შალვა, ვისაც კი შეხვდებოდა.

იმავე სოფელში ცხოვრობდა არანაკლები შეხედულების გლეხი — სანდალა (მოზღოკელიანთ ნიკას ბიჭი). სანდალა კარგი მოთამაშე და ფანდურზე დამკვრელი ყოფილა. იგი ხშირად დაიარებოდა ცუკასთან, სადაც ღამღამობით რჩებოდა თურმე, რადგან ნინოს როგორღაც ენათესავებოდა. ეს ყველამ აცოდა, ამიტომაც სანდალას ღამობით დარჩენა ცუკას ოჯახში არავითარ ეჭვს არ ჰბადებდა სოფლის თვალში, თუმცა სანდალას სახლი ორიოდე ნაბიჯით თუ იქნებოდა დაშორებული ცუკას ბინიდან. სანდალასა და ნინოს — „ქალთა მზეს“ შორის სიყვარულის ცეცხლი გაჩაღდა. მათ ერთმანეთი შეუყვარდათ.

სანდალამ პირველმა იგრძნო რაღაც უხერხულობა. თითქოს რაღაც თებოდა. დაფიქრიანდა, თან უხალისოთ შეიქნა, მაგრამ ყურადღება არ მიაქცია. შემდეგ კი მოუსვენრობაც ემართებოდა, როცა „ქალთა მზეს“ ვერ ნახულობდა. ეხლა კი მიხვდა, რომ მას „ქალთა მზე“ უყვარს. უძილობამ და ფიქრმა ხომ მთლად გადარია ეს საწყალი ბიჭი. სულ თვალწინ ელანდებოდა „ქალთა მზის“ სახე. მან შესწყვიტა სიარული ცუკას ოჯახში. ცუკამ სანდალას ფეხის ამოკვეთა მიაჩერა მის მოუტყელოებას. აღზათ ველარ მოიცალა, რომ აღარ გვენახულობს ეს რამდენი ხანიაო. საბრალო სანდალა ფანდურზე დაკვრით იქარვებდა დარდსა და ბოდმას. ლექსი გამოთქვა და შალვას ხელით გაუგზავნა, როგორც პირველს წერილი:

ქალო, „ქალთა მზეო“!
გიცნობ ათი თვეო,
მეთერთმეტე დამიბნელე
წუთი გახდა ღღეო.

ქალო, „ქალთა მზეო“,
ჩემო გრძნობის მზეო,
რომ მოგიკვდე, რასა ფიქრობ
საიჭიოზეო!

ქალო, „ქალთა მზეო“!
ამ ჩემს სახეზეო,
ქარაგმაი წაიკითხე,
მაუწყე რიგზეო.

ქალო, „ქალთა მზეო“,
ხედავ, გავხდი ბზეო,
ქარმა რომ შემომიბეროს,
ამისერის ბანზეო.

ქალო, „ქალთა მზეო“,
განმინათლე ღღეო,
შეხვედრა ნუ დამიზამთრე,
ნუ გამხადე ტყვეო!

ქალო, „ქალთა მზეო“,
გიცნობ ათი თვეო,
მეთერთმეტეს ნუ გაიყვან,
მომიღექ გვერდზეო!

ქალმა პასუხი დაუგვიანა. მოთმინებიდან გამოსული სანდალა ახლა მეორე ლექსსაც უგზავნის „ქალთა მზეს“ ისევ შალვას ხელით:

„ქალთა მზეს“-ს რომ გეძახიან,
ეგ ტყუილი არ არიო;
ქვეყანაზე ვინ იპოვოს
იყვეს შენი სადარიო.

მაგრამ ხალხი უღმერთოა,
ჩვენთვის იქნება ნარიო.

მართალია, ვნათესაობთ,
ღია მაქვს შენი კარიო,

ვერ დავმალავ, შემეყვარდი,
გულს სალტავს რაღაც რკალიო,
სულს მიწუხებებს და მიხუთავს,
წამალი არსად არიო.

მე უშენოდ ველარა ვძლებ,
მოწამედ მყავს საყდარიო;
რაც შიგ ხატი ასვენია,
თავდებათ იგი არიო.

გწერავ წერას, მაგრამ ვიცი,
სანუგეშო არ არაო,
შენგან ველი დამშვიდებას,
გამიღე გულის კარიო.

მართალია, ვაჟკაცი ვარ,
მომივლია მთა-ბარიო,
თუ ნუგეში არ მომეცი,
ხვალვე დაგხვდები მკვდარიო!

ფეხი რომ ამოვიკვეთე,
ეს მოჩვენება არიო¹,
ვიმაგრებდი ამ ჩემს თავსა,
მაგრამ ღონე არ არიო.

ამ წერილის შემდეგ კი პასუხს არ დაუგვიანია, მისი ერთგული შალვას ხელით მიიღო „ქალთა მზისაგან“ გამოგზავნილი პასუხი ლექსად გამოყვანილი. სანდალამ ფაცი-ფუციტ გადაიკითხა თავიდან ბოლომდე, წერილი „ქალთა მზისაგან“ გამოგზავნილი ასეთი შინაარსისა იყო:

მთელი ღამე არა მძინავს,
გავხდი სხვისა საშველიო;
შენსკენ ილტვის ჩემი გული,
ცისმარე დღეს მოგელიო.
შენზე ძაან ვიტანჯები,
არვინ მოდის მნახველიო;
შენი სახე თვალწინ მიდგას
და ყოველ წუთს მოგელიო,
ორთავ ლექსი გადვიკითხე,
ორივ გულის დამწველიო,

ვიცი, ჩვენზე ცუდი ითქმის,
ენით ცივი სახმარიო,
მაგრამ სადაც გრძნობა სჭარბობს,
იქ გონება სად არიო!

შენი ეშხით შევიხუთე,
გამიჩნდა მანკის ქარიო²,
ნათელი ბნელად მექცევა,
მაჭკნობს ტრფობის ავდარიო.

ჩემთან მოსვლას თუ ვერ ბედავ,
ხალხი რომ არ გადარიო,
კოკით ხელში მომიცადე,
სადაც საყდარი არიო.

საწამლავიც თანა გქონდეს,
ჯოჯოხეთის სადარიო;
ერთხელ მოვრჩე, მოვისვენო,
დამეხშოს გულის კარიო!

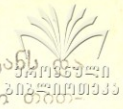
ტანჯვა უფრო გამირთულდა,
თან ბევრი მაქვს სათქმელიო.
ფეხი რათ ამოიკვეთე,
ხომ არ გაკრავს საბელიო,
ან თუ ჩემი ნახვისათვის
გაქვს ორი ღლის სავლელო!
მთელი ღამე ჭოტივით ვარ,
გავხდი სხვისა საშველიო;
თუ გრწამს ღმერთი, ნულარ
მტანჯავ,
ხომ გაიგე, რომ გელიო.

ისედაც თავბრუდასხმულმა სანდალამ, მთვრალივით ტორტმანი დაიწყო, მაგრამ, გაახსენდება თუ არა ნათესაური კავშირი და ისიც, თუ რა ღლე მოე-

¹ ყასიდად, განზრახ ვაკეთებდი ამასო.

² გულის ავადმყოფობა.

ლით ორივეს ნათესაური სისხლის შერევისათვის, თავს ძალას დაატანა ფიქრს მიეცემა. ასეთ ტანჯვაში და გამოურკვეველ მდგომარეობაში იყო ქმის ორი თვე. ისედაც ტანჯვისაგან დაკოდილი გული მისი, ნებბსყოფა და მწუხარება ერთმანეთში აერია, როცა „ქალთა მზისაგან“ ამ წერილს მეორედ მოჰყვა, ლექსად გაწყობილი. „ქალთა მზის“ სიყვარულმა გასტეხა ეს კლდე-სავით მაგარი ვაჟკაცი. მეორე წერილი „ქალთა მზისაგან“ მოწერილი ასეთი შინაარსისა იყო:

რად მიხდი თავს საეშმაკოდ,
რად გამიქარწყლე ლექსია,
ქალი მოგწონდეს, სტანჯავდე,
ეგ რა ვაჟკაცის წესია?!
შენ თუ აჰყვები სხვის სიტყვებს,
ვის შენთვის ჩაუტყვის;
ძნელია კაკლის ამოთხრა,
თუ ღრმად გაუღდავს ფესვია.
შენი დუმილი გულს მიკლავს,
დღე, თუ ღამ მუდამ გვცნისა;

სიტყვას პასუხი ამშვენებს,
იმ თავით არის წესია.
მე უშენობით ვერა ვძლებ,
ფიქრმა დამიხრა გულია,
თუ ნახვა დამიგვიანე,
ეშმაკს მოჰკითხე სულია.
გაშმაგებული მოგელი
ჩვენი ორლობის გზაშია,
თუ ხანი დაიგვიანე,
მომძებნე სოფლის წყალშია!

სანდალა ჭკუა შეშლილს დაემსგავსება. არ იცის როგორ მოიქცეს. რა საშუალებას მიმართოს, რომ სოფელში თავი არ მოეჭრას. თან კი „ქალთა მზის“ სიყვარული ლანდივით თან დასდევს, მაგრამ როცა ამ წერილის შემდეგ მესამეს მიიღებს, სანდალა ხელს ჩაიქნევს და იმავე წუთში „ქალთა მზესთან“ დაიბადება. თუ რა ეშმაკმა აურია ჭკუა სანდალას, აი შეილო, — განაგრძობს პეტრე — ამ ლექსიდან აშკარად დაინახვთ:

ერთ-ორ ღამეს კიდევ გიცდი,
გულის ძგერით მოგელიო;
მესამე დღეს დაინახავ
ყელზე მებას საბელიო.
ნუღარ მტანჯავ, ნურც მაწვალებ,
ნუ გამხალდე სათელიო;
რაც მომივა, მომივიდეს,
გამიქრეს დღის ნათელიო!
შენი ეშხით ვერა ვძლები,
მშიერი ვარ, ვით მგელიო;
ეს წყურვილი მომიკალი,
თორემ არ მაქვს საშველიო.
ეხლავ ვიცი, რაც მომელის,

მე ჩამქოლავს სოფელიო,
მღულარე კირს გადამსხამს —
გამიწყდება სახელიო.
სანამ კიდევ ნათელს ვხედავ,
წუთიერ სიტკბოს ველიო;
შეისმინე, გენაცვლები,
შენი სიყრმის მტანჯველიო,
მერე რაც უნდ მომივიდეს,
ტკბილი იყვეს სასმელიო!
რა ეშმაკმა გადაამრია,
რამ დამრია მე ხელიო;
რომ უშენოდ ვეღარა ვძლებ
ნინო ქალი კავთელიო!¹

¹ ე. ი. კავთისხეველი.

ამის შემდეგ კი მათ შორის გაღრმავდა სიყვარული. მათმა თავშეუქავებლობამ მთელი სოფელი ააყაყანა. კაცები თუ თავს იკავებდნენ, ქალებს „ვაი და ვუი“ აუტყდათ. ცუკას ვერაფერს ვერ ეუბნებოდნენ, თუმცა უნდოდათ გაეგებინებინათ, მაგრამ ვერ უბედავდნენ. ბევრი ფიქრისა და ყოყმანის შემდეგ ასეთ ხერხს მიმართეს: ლექსი გამოუთქვეს, ვითომდა მისახვედრად, მაგრამ ცუკა ისე ენდობოდა ცოლს, რომ მისგან, ნინოსაგან, ღალატი ვერც კი წარმოედგინა. ლექსში ცუკას სახელს პირველად არ ახსენებდნენ, შემდეგ შეაპარეს:

გამოიღვიძე, ცუკაო,
გეყოფა მინდვრად ცმუქვაო,
შენსა „ქალთა მზეს“ სხვა ეტრფის,
ნის ეშხით მოიხრუქაო.

სოფელში თავი მოგვეკრა,
ვაქუაცი შეგარცხვინაო;
გავიკახბავდა „მზე ქალი“ —
სანდალასთან წევს ნინაო.

თან კი ცუკა ეცოდებოდათ, მაშინ ასეთ ლექსს დაამღერებდნენ:

ცოლისა უკუღმართობას
ვერ ახსნის ბერძენთ ჯარიო,
ყველაზე გვიან შეიტყობს
თვალებდამღარი ქმარიო.

შეყვარებულები თავიანთ საქმეს განაგრძობდნენ. შალვა მთლად გადაიბრია, ძალზე ღელავს. მას გულს უკლავს ცუკას მხრივ მოსალოდნელი საყვედური. ფიქრობს, როგორ და რა გზით გაუშქდავნოს „ქალთა მზისა“ და სანდალას საქციელი. ბოლოს გადასწყვიტა, რათაც არ უნდა დაუჯდეს, გაუმხილოს ცუკას. შემთხვევამაც ხელი შეუწყო. ერთ დღეს, როცა ცუკა მეორე სოფლიდან შინ ბრუნდებოდა ორლობის გზით, შალვა სწორედ იქ შეხვდა ცუკას. ცუკა მოიკითხავს თავის ოჯახს. შალვას რაღაცის თქმა უნდა, მაგრამ ენა ჩაუფარდება, თითქოს ენა სასაზე მიეკრაო. გაბედულობას ებრძვის. ბევრი ყოყმანის შემდეგ კანკალით მიმართავს: ჩემო ძვირფასო ძმაო და შვილო ცუკავ, შენთვის დიდი ხანია თქმას ვაპირებდი ერთი რამისას; მაგრამ ვერ გიბედავდი. ვერიდებოდი შენს წყენას, თანაც მრცხვენოდაო. შალვას ჯერ არ დაემთავრებინა რის თქმაც უნდოდა, რომ ცუკა გაკვირვებული და ადღევეებული შეეკითხება: რა იყო კაცო, რა მოხდა ისეთი, რომ სახეზე ასე შეშლილხარ, ხომ არაფერი უბედურება არ დატრიალდა ჩემს ოჯახში, „ქალთა მზეს“ ხომ არაფერი დამართვიაო. თან შეაჯანჯღარებს ისედაც გულგახეთქილსა და ფერწასულ შალვას. უკანასკნელი მუხლებში ჩაიკეცება და ლულულით ძლივს ეტყვის: შენმა „ქალთა მზემ“ ცუდი საქმე ჩაიდინაო, შეგარცხვინაო, სანდალა შეიყვარაო, — ზედიზედ ზიარა ისედაც დაბნეულმა შალვამ. — შენს სახლში მთელი ალიაქოთიაო, როცა

შენ შინ არა ხარო, — ცუკა გამრა ტყვიანაკრავივით. აზრმა თავში გაუბრძინა მიიჭრას ბინაზე, ცოლსა და სანდალას ბოლო მოუღოს, მაგრამ იქ რომ არ დახვდნენ, მაშინ ხომ ბოღმა გახეთქავს. შეჩერდება. შუბლზე ოფლის ხვითქს მოიწმენდავს ფარაჯის კალთით. ძალას მოიკრეფავს და დაბალი ხმით შალვას რჩევას თხოვს. შალვა, ცოტა არ იყოს, გონზე მოვიდა. ცდილობს დამშვიდდეს. ცოტა ხნის შემდეგ გაბედვით ეტყვის ცუკას: მე ჩაგვამ ტომარაში, ხელში მოკლე კეტს მოგცემ, თავს მოგაკრავ და ბოხჩაზე დაგდებ. ასე გავივლი უბანში „ფარჩა-ფარჩას“-ს ძახილით. „ქალთა მზე“ უეჭველად მიცდის, საკაბის ყიდვა უნდა. ალბათ სანდალას აყიდვინებს. დამიძახებს თუ არა, მე ცხენს მივაბრუნებ, ტომარას, რომელშიაც შენ იქნები, კარებზე მივაყუდებ. ერთ-ერთ ბოღჩას კი შევიტან სახლში, გავხსნი და გადავუშლი ფარჩას. „ქალთა მზე“ არჩევას დაუწყებს, სანდალაც, ვიცი, იქ იქნება, საკაბის გაზომვას რომ დავიწყებ, ჩემი-ბურად შემოვძახებ:

ჩემო ბამბის ტომარა,
გეყურება თუ არა,
მე რომ კეტი მოგაბარე,
მოიხმარე თუ არა?

ჩემს სიმღერას ყურადღებას, ხომ იცი, არ მიაქცევენ, რადგან ყოველთვის ვმღერი ვაჭრობის დროსა. შენ ამომძახებ ტომრიდან:

რა ვქნა ჩემო ურია,
თავი მოხლართულია,
მომიხსენ, რომ ამოვიდე,
დავაყენო ბურია...

მე მაშინვე ტომარას პირს მოვხსნი, ამოხტები და რაც გინდა, იმას ჩაიდენო. შალვას ხერხი ცუკას მოეწონება. რამდენჯერმე გაიმეორებენ ერთსა და იგივეს. ბოლოს მიდიან სოფელში. შალვა ხმამალლა გაიძახის: „სავაჭრო ივაჭრეთოო... აგერ მიუახლოვდა ცუკას სახლსაც. „ქალთა მზე“ დიდი ხანია საკაბეს ელის. გასძახებს შალვას: მოდი შალვა. საკაბე ვომიტანე თუ არაო? შალვა მიუხვევს. ცუკას სახლის წინ ცხენს გააჩერებს. გადმოიღებს ჯერ ტომარას, რომელშიც ცუკა ჰყავს დამალული და მიაყუდებს კარების კუთხეში. შემდეგ ერთ-ერთ თოფრაკსაც ჩამოიღებს და შეიტანს სახლში. ხედავს სანდალას ტახტზე ფანდურით ხელში. შალვა გაშლის ფართლეულობას.

„ქალთა მზე“ სახე ატყეცილი არჩევს საკაბეს. ბოლოს ერთ თოფს დაადებს ხელსა და ანიშნებს, აქედან მომიჭერი ერთი საკაბეო. შალვა დაიწყებს გაზომვას, თან შემოსძახებს:

ჩემო ბამბის ტომარა,
გეყურება თუ არა,
მე რომ კეტი მოგაბარე,
მოიხმარე თუ არა?

„ქალთა მზე“ ისეა გატაცებული საკაბის არჩევით, რომ შალვას სიმღერას ყურს არ უგდებს, მით უმეტეს სანდალას ჭკუა-გონება „ქალთა მზისაკენ“ აქვს. ამ დროს მოიხმის რალაც ხმა:

რა ვქნა ჩემო ურია,
თავი მოხლართულია,
მომიხსენ რომ ამოვიდე,
დავაყენო ბურია!..

შალვა მყისვე წამოხტება, მივარდება ტომარას, მოხსნის თავს. ტომრიდან უცბად ამოვარდება ცუკა თავის მოკლე კეტითა, დაერევა „ქალთა მზესა“ და სანდალას, იმდენს უთავაზებს ხან ერთსა და ხან მეორეს, სანამ კარგად არ მი-თეთქვავს. ეს ისე სწრაფად მოხდება, რომ ვერც სანდალა და ვერც „ქალთა მზე“ ვერაფერს მოახერხებენ. შალვა წასაქეზებლად გადასძახებს:

ეგრე ჩემო ცუკაო,
მიყვარს მათი ცმუკვაო,
„ქალთა მზე“ და სანდალაი
ეშმაკმა დაფუკაო.

ამ ალიაქოთსა და ყვირილში მეზობლებიც შეიკრიფებიან. ამ ჩოჩქოლში ხალხი მიემატება. დათეთქვილ-დაჟეჟილ სანდალასა და „ქალთა მზეს“ აიღებენ და ორივეს ეკლესიის გალავანში დაყრიან მკვდრებივით. გამოურაზავენ კარებსა და ყარაულებს დაუყენებენ, რომ არავინ არ გამოუშვას ეს საწყლები. სოფელი მეორე დღესვე მოიწვევს ყრილობას. ასეთი დადგენილება გამოიტანეს: „სოფლის შემარცხვენელები, სისხლის შემრევნი, ჩაიქოლონ და ზედ აღუღებუ-ლი კირი გადაესხათო“. როცა შერცხვენილები გონს მოვიდნენ, მიეცნენ შავ ფიქრებს. თავიანთ შეცდომაზე სულ არ დარდობენ. მათ სტანჯავთ მხოლოდ ხალხის განაჩენი, ისიც ჩაქოლვა და აღუღებული, ქაფ-ქაფა კირის გადასხმა. რა საშინელი განაჩენია, შვილო! განაჩენის სისრულეში მოყვანამდე ერთ-ერთი ასეთ რჩევას იძლევა, მიმართონ დიამბეგსა. მაშინ ეს თანამდებობა ახლად იდგამდა ფეხსა („ზოგი კი იძახის, სად იყო მაშინ დიამბეგობაო. ეს უფრო ძველი დროის ამბავიაო). ასე იყო თუ ისე, მიმართავენ სოფლის ბატონს, ვთქვათ, თავადს ან დიამბეგს. სანდალას პატრონებს უნახავთ დიამბეგი და დიდძალი ქრთა-მი მიუციათ. ხალხმა ეს რომ გაიგო, ლექსი გაშოუთქვა:

იღენი რამე მიართვეს,
მომსწრე ამას ხმობდაო,
ი სულგაყიდულ დიამბეგს
სიცოცხლით ეყოფოდაო.

მაგრამ ქრთამმა სანდალასა და „ქალთა მზეს“ ვერ უშველა. დიამბეგს სძლია სოფლის განაჩენმა. დიამბეგს უთქვამს „ქალთა მზისათვის“: ჩემო „ქალთა მზეო“, როგორ მოგივიდა, რომ ეგ საქმე ჩაიდინე და ქმარი და სოფელი შეარცხვინე. შენს ქმარს საქვეყნოდ თავი მოსჭერიო. თუ ცუკასთან ცხოვრება არ გინდოდა, ჩემთვის მოგემართა და მე გაყარიდითო. ამ ორ სიტყვაში კი აიღო იმდენი ქრთამი იმ ღვთისაგან დაწყევლილმა დიამბეგმაო, გაიძახოდა სოფელი. ხალხმა თავისი განაჩენი სისრულეში მოიყვანა. დიამბეგის ბრახა-ბრუხი არაფრად ჩააგდო. აი შეილო, სადაც ეხლა სვეტია, იმ ადგილას ამოთხარეს თურმე დიდი და ღრმა ორმო. ხელეშეკრული, სახეგაფითრებული „ქალთა მზე“ და სანდალა მიიყვანეს და დააყენეს ორმოს ნაპირზე. დუდგო ხალხმა მოიყარა თავი. სხვა, ახლო-მახლო სოფლებიდანაც კი მოვიდნენ ამ საზარელ სურათის სანახავად. უცბათ ასტყდა ქვების რახა-რუხი, დაუშინეს „ქალთა მზესა“ და სანდალას. საწყლები მოსხვებლივით გადაეშენენ ხაროში. ქვები ტყვიასავით მიდიოდნენ. შუამდის რომ ამოყორეს, მოიტანეს დიდი ქვაბებით აღუღებული კირი და საწყლებს ზედ გადაასხეს. კირი და ქვა, ერთმანეთში აირია-გაითქვიფა. ატეხილა საშინელი ქვეთინი და წივილი. ბევრმა თურმე ვერ გაუძლო ამ საზარელ სურათს, გულწასული მოეშვა თურმე იქვე. ქვეთინებდა დიდი თუ პატარა. ასეთი ხმებიც კი ისმოდა: ეს რა ჭმეროთობაა, განა ისეთი რა დაამავეს, რომ ასე ჯოჯოხეთურად აწამებენო. მაგრამ გვიანდა იყო. რამდენიმე ხნის შემდეგ ლექსი გააწყეს, ამბობენ, თითქოს ეს ხვეწნა და ვედრება იყო ამ ტანჯულების გადასარჩენად. ბარემ ამასაც მოვყვები, შვილო. აი ეს ვედრება, რომელსაც ზოგიერთები ზუტუტუტებდნენ იმ დროსაო:

ღმერთო, მაღალო, გამჩენო,
გადმოიხედო,
„ქალთა მზეს“ და სანდალასა
უბნელდებათ დღეო!

უსანეთო², არ მოაკლო
წყალობა რიგზეო,
გაუგრილე მათ ტანჯვაი,
გაუგრძელე დღეო!

გორიჯვარო¹, შეავედრე
ქრისტეს „ქალთა მზეო“,
საიქოს მიიყვანე —
სამოთხის კარზეო.

დედა-ღვთისაგ³, გევედრები
ნახეთ თქვენი ძეო,
ტანჯვისაგან დაიფაროს
სანდალა და „მზეო“.

¹ გორიჯვარის ეკლესია წმიდა გიორგის სახელზეა აშენებული. გორის ახლო მთაზეა.

² ეკლესია სოფ. მეჯვრისხევში. ესეც იმავე წმიდანის სახელზეა აშენებული.

³ პატარა ეკლესიაა სოფ. ახრისოს ბოლოს.

ულუმბისა¹ ღვთისმშობელო,
ვიმედობთ თქვენზეო,
მღულარე გააყინულე,
ჩხსენ „ქალთა მზეო!“

შენც ხელთუბნის² ღვთის ტაძარო,
რომ დგეხარ განზეო,
სანდალას და „ქალთა მზისა“
იყავი შემწეო!

აღნიშნულ ლექსს სოფლის დედაკაცები „ზართ“ მოსთქვამდნენ. ამრიგად, იმ ადგილზე, სადაც ეს ორი უბედური ჩაადულაბეს, აღიმართა სვეტი რამდენიმე წყრთის სიმაღლისა. მობინდდა, ხალხი დაიშალა გულმოკლული.

ასე უყვეს სანდალას და
ლამაზ „ქალთა მზესაო“,
ნათესაობის მგომბელი
დაიბნელებს დღესაო!

აი შვილო, იმ ადგილს რომ ხედავთ, სწორედ იქ არიან ტანჯვა-წვალებით ჩაზოცილი ის ორი ახალგაზრდა. მათი მოგონება დღესაც კი თავზარსა სცემს ყველას. გამვლელი ამ გორაკის გვერდზე ისე ვერ აივლ-ჩაივლის, რომ გულსტივილით არ ჩაულაპარაკოს: — „უბედურებო“, და განაგრძოს გზა.

სად იყო ამ გასამართლების დროს ცუკა, — არ იკითხავთ? ის საწყალი, გულწასული, თავში სიცხეავარდნილი ხალხს ეჭირა თურმე და ამშვიდებდა. საწყალმა ცუკამ მთელი წელიწადი ხეხა ლოგინი. მისი მორჩენის იმედი აღარავის ჰქონდა. მეზობლები რიგ-რიგობით ყარაულობდნენ, სანამ გონს არ მოიყვანეს. როგორც იყო, კარგი და კეთილი მეზობლების დახმარებითა და მათი ხელის შეწყობით ცუკას გამოკეთება დაეტყო. ჯერ სახლში ფუსფუსებდა, ბოლოს კი მუშაობასაც შეუდგა. ამბობენ, როცა ცუკას მოუხდებოდა იმ ყორეს გვერდით გავლა, აუტყდებოდა ქალივით ტირილი და ტორტმანით გაუვლიდა, ერთ დროს საყვარელი ცოლის, ეხლა კი ასეთი ტანჯვითა და უღმერთოდ ჩამარხულისა და ჩადულაბებულის საფლავს. ბევრჯერ ფარაჯის კალთით მოუწმენდია ღვარავით ნაკადი ცრემლები „ქალთა მზის“ გახსენებაზე შინ თუ გარედ. ასე იყო რამდენიმე ხანს. ცეცხლის ამფუებელი არავინ ყავდა. რამდენიმე ხნის შემდეგ მეზობლების დაყინებითა და რჩევით ცოლი მოუყვანეს.

მეორე ცოლი არაფრით არ ჩამოუვარდებოდა საწყალ „ქალთა მზეს“. მალე გოგოც შეეძინა ერთ დროს ტანჯულსა და გაწვალბულ ცუკას. ეს გოგონა პირწავარდნილი „ქალთა მზე“ იყო და ცუკამაც „ქალთა მზე“ დაარქვა თავის ვოგონას.

¹ ეკლესია სოფ. ფცა-ტკოცის მახლობლად.
² ეკლესია ხელთუბნის მახლობლად.

მეორედ კი ვაჭიშვილი გაუჩნდა. ასე და ამრიგად მისი ოჯახი დაემსგავსა მართლაც ოჯახს. ამ გარემოებამ ცუკა მთლად გამოცვალა, მას დაეტყო გამოცოცხლება. ისევ ისეთი დინჯი, ხალისიანი და ენაწყლიანი გახდა, როგორც წინათ იყო, იმ უბედურ შემთხვევამდე. სოფელიც პატივისცემით ეპყრობოდა. სოფლის არცერთი საკითხი არ გადაიჭრებოდა ცუკას დაუკითხავად. ხალხმა ნახულ უბედურებას გვერდი არ აუხვია. „ქალთა მზის“ გარშემო მალე გაიჩარხა საფანდურო ლექსი. ცუკა ყურს რომ მოჰკრავდა ამ ლექსს დამღერილს ფანდურზე, გაახსენდებოდა უბედური „ქალთა მზე“, წარმოუდგებოდა თვალწინ ოდესღაც წყნარი და ტკბილი თავის ოჯახი, ჩაფიქრდებოდა და თავის ქნევით ერთს ისეთს ამოიოხრებდა, თითქოს მთელი ქვეყნის ჭირ-ვარამი მის გულში ყოფილიყო ჩამარხული.

აი საფანდურო ლექსი:

ჩვენებიანთ ცუკას ყავდა
ცოლად „ქალთა მზეო“,
სახით ისე ანათებდა,
როგორც ცაში მზეო.

ასე კარგადა ცხოვრობდნენ
რამდენიმე თვეო,
სანამ მათ არ დაუბნელდათ
ეს ნათელი დღეო.

ქალს შეუჩნდა სანდალაი,
ტანად ალვის ხეო,
მოჰხიბლა-მოაჯადოვა
ჩვენი „ქალთა მზეო“.

ცუკამ დიდხანს ვერ გაიგო,
საქმეზეა მხნეო,
სანამ შალვამ არ გაანდო
სოფლის ბოლოზეო.

შალვა ებრაელმა უთხრა:
ცუკას ჭირიმეო,
ხომ იცი, რომ ერთგული ვარ
შენი სახლის მეო.

შენ „ქალთა მზეს“ ყური უგდე
ლამეა, თუ დღეო,

გული კი არ აიცრუო
სამუშაოზეო!

ცუკას გული მოუვიდა
ი კახა ცოლზეო,
გამოჭრა შვინდის კომბალი
ბალის ბოლოზეო.

— გამიძეხი ჩემო შალვა,
მივასწროთ სულზეო,
თორემ ხელიდან წაგვივა, —
გავსკდები გულზეო.

შინ რომ მივიდა, შესძახა:
— ეი! „ქალთა მზეო!“
ჩქარა კარები გამიღე
გოდრით მომაქეს ბზეო.

— აბაღე, ჩხეს აქ რა უნდა,
შესდე ერდოზეო.
ცოტა ხანი მომიცადე,
არა ვარ ზეზეო.

თურმე ი ბიჭთან გორაობს
ფარდაგ-ჭილობზეო,
სანდალა კი გატვრენილა
ქალის გულმკერდზეო.

ცუკამ კარი შეამტვრია,
ახსნა ჩარჩოზეო,
კეტიო ცოლსა და კუროსა
უცხუნა რიგზეო.

ღიამბეგსა მოახსენეს:
— წახდა „ქალთა მზეო“,
სამართალი რამე მოგვე
წესზე და რიგზეო.

მოქრთამული ღიამბეგი
ზის მუთაქაზეო,
— ე რა საქმე ჩაიღინე,
ჩემო „ქალთა მზეო?!“

თუ ქმართან ყოფნა არ გსურდა,
გეჩვილა დროზეო,
წამსვე არძას დაგიწერდი
ცოლ-ქმრის გაყრაზეო.

ხალხში კი ჩოჩქოლი ატყდა
ამ განაჩენზეო,

ღიამბეგს ყური არ უგდო:
— ვერა სჭრის რიგზეო,

„ქალთა მზე“ თავის კუროთი
ხელთუბნის თავზეო
ჩაქოლეს და დააწერეს
ასე ბრტყელ ქვაზეო:

„ქალსა ქმრისა მოღალატეს
დაუბნელდეს მზეო,
ყველა ასე ჩაიქოლოს,
როგორც „ქალთა მზეო!“

ნათესაურ სისხლის შემრევს
დაადგეს ეს დღეო,
ყველა ასე ჩაიკიროს,
როგორც „ქალთა მზეო“.

ამ ლექსის გამომთქმელია
სიღამონიძეო,
სახელად ერქვა დავითი
ქაინოსროს-ძეო!

დაასრულა თუ არა პეტრემ ეს ლექს-ამბავი, ჩიბუხი გააჩაღა და უვიქრს მიეცა. ხელთუბნიდან, ვიდრე გორამდე, კრინტი არ დაგვიძრავს არც ერთ ჩვენ-განს. ბინდისას გორში ჩამოვედით, დიდი მადლობა გადავუხადე და ერთმანეთს დავშორდით. მას შემდეგ პეტრეს შესახებ აღარაფერი გამიგია.

34. ცოლი გაიღიღუღლა

გაგონილს მოგახსენებთ, სოფელ ავნევეში გამიგია ვაბო სესიაშვილისაგან. ღიამბეგობის შემოღებაზე უფრო ადრე მომხდარა ეს ამბავი.

ერთ კაცს ჰყოლია ცოლი, სახელად პელა. ამ ქალის ქმარი დათა წითალანა-შვილი (წითლანანთ დათა) კარგი ჯგუხი და ჩასხმული კაცი ყოფილა. თანაც კარგი მომღერალი და მაგარი მოჭიდავე. მესტიერობაც კარგად ეხერხებოდა. ჭირსა თუ ლხინში წითლანანთ დათა რომ არ ყოფილიყო არ იქნებოდა.

— აბა შვილოსან, უდათოდ რა გემო აქვს პურის ჭამასაო, — ასე იტყო-დნენ თურმე მისი ამხანაგ-ნაცნობები. დათა ხშირად ჩადიოდა გორში რამე-

რუმეს საყიდლად. შინ ისე არ დაბრუნდებოდა, რომ ცოლისათვის ან საკაბე, ან ფლოსტები და ან სხვა რამე არ ეყიდნა და არ მიეტანა. ერთი სიტყვით, არ იცოდა თუ როგორ ესიამოვნებინა ცოლისათვის. მაგრამ ის შეჩვენებული და დაწყევლილი, ისეთი მოღუშული შეხვედებოდა ქმრის მიტანილს, რომ საწყალმა დათამ არ იცოდა რა ექნა. ერთხელ მოთმინებიდან გამოსულმა ვაჟკაცმა ასე უთხრა ცოლს: — დედაკაცო, რას მაწვალებ? ხან გესიამოვნება, ხან ფილენჯი მოგივლის და უცბათ გადაირევი. რაც შემეძლო, ის გიყიდე და მოგაქვავე, სხვა მეტი რა ვქნაო?! — როცა ასე მაგრად დაუხვედებოდა ქმარი, პელა თითქოს მოითაფლებოდა, მაგრამ ცოტა ხნის შემდეგ ისევ გაუდიდგულდებოდა. დათა სულ ტანჯვაში ჰყავდა იმ არგასახარელს. დათა ფანდურს წამოავლებდა თუ არა ხელს, მოჰყვებოდა ქარაგმიან სიტყვების დამღერას.

ერთხელ ასეთი სიმღერა გალასტა:

ქმარმა ცოლის ხასიათი
ვერ გაიგო, ვერაო,
ვერც ალერსით, ვერც ჯავრობით
ის ვერ დააჯერაო.

არაფრისგან არას ვაკლებ,
მომაქვს რაც რომ უნდაო,
უბნისოდ ხელს არ ვახლებ,
რაც იმას არ უნდაო.

ქმარმა ცოლის ხასიათი
ვერ გაიგო, სწუხნაო,
იძახოდა: ამ ოხერსა
ნეტავი რა უნდაო.

ვერას გზით ვერ მოვაწონე
ღიბეტი¹, თუ ფარჩაო²,
ამისთანა სიცოცხლეც კი
კოლოპურტად³ დარჩაო.

ბოლოს დათასა და პელას საქმე ვეღარ წავიდა კარგად. დაიღუპა ქალმა მეტი კაპასობით თავი. ხალხმა მათი ამბავი გალექსა კიდევ:

ცოლი გამიდიდგულდა,
ფარჩის კაბას დავბირდი,
ისევ გამომიბრუნდა.
ეშმაკის ცხენზე შეჯდა,
ისე გამიდიდგულდა.
ფლოსტები რომ უყიდე,
უცბად გადმომიბრუნდა,
კიდევ გამიდიდგულდა,

ალარ გადმომიბრუნდა,
დაბასმული მივართვი,
ცოტა გადმომიბრუნდა.
უცბად გაწყრა, გარინდდა,
იძახის: ეს არ მინდა,
ქინძისთავი ოქროსი⁴
მარგალიტებით მინდა.
ეხლა ესეც ვუყიდე,
ამ ჯერ გადმომიბრუნდა.

¹, ² უქვირფასესი ნაქსოვი.
³ უპატრონოდ.
⁴ შუბლის ქინძისთავი.

უცხად სახით ატლასდა¹,
ისევე გადამიბრუნდა!

ბოლოს ვერ მოვითმინე,
გორში მიმყავს ტივითა;
წყალმა ბურჯს დაგვაჯახა
სიმწრისაგან ვღვივითა².

როგორც იყო ავცურდი,
ნაპირზე გამოვედი,

ჩემი ცოლი მეძახის:
„გადმომიგდევი ღვედი!“³;

მე ყური მოვიყრუე,
ქიმაღ წაველ ნავითა;
ცოლი ლიახვმა იგდო
შუბლის ქინძისთავითა!

ოხრად დარჩა სუყველა —
ნაყიდი იმ თავითა!

ხალხმა ამ ამბავს სხვა ლექსებიც მიაყოლა:

ახია, რაც მოუვიდა
ი ოხერა, ვერანასა,
სულ მთლად გადაგვიბირებდა
დედაკაცებს ყველანასა.

ახია, რაც მოუვიდა
ი წყეულსა, ოხერსაო;
ამისთანა მეზობელი
სულ არ უნდა სოფელსაო.

ცოლებს ყველას გადაგვირევს,
აგვიწეწავს მთლად სახლსაო,
სულ უკულმა ააქოთებს
საწყალ გლეხის ოჯახსაო!

კარგია, რომ ჩაუძირავს
დიდი ლიახვის წყალსაო⁴;
მე სურამელი არონა⁵
აღარ მოგაწყენთ თავსაო!

35. საროს დანიშნული

(სახუმარო საცეკვაო)

ერთი „ბუზიკაზე“ უკრავს, მეორე დაირაზე. დანარჩენები ტაშს აყოლებენ.
ლექსს ორი ასრულებს რიგ-რიგობით — სიტყვა-პასუხის სახით.

- I — ხელთუბანში ამოსულა ბერშუეთის წყარო,
II — აბა, ერთი ვათამაშოთ კეკელა და მარო.
I — გუშინ, დილით დანიშნულა ჩვენი ბიჭი სარო,
II — ისიც აქ მოვაძუნძულოთ, გული გავახაროთ!

¹ სიბრაზისაგან გაწითლდა ატლასივით.

² ფერი შეგვეცვალა, შევშინდითო.

³ ე. ი. მიშველე როგორმე, გადამარჩინეო.

⁴ დიდი ლიახვი ჩამოუღდის გორს და უერთდება მდ. მტკვარს

⁵ არონა ციციაშვილი — ლექსის მთქმელი.

- I — თურმე გოგოს ეუბნება: დეკნავ, კარგი ხარო!
 II — რა ვუყოთ, რომ ბავშვობიდან ცოტა კოჭლი ხარო.
 I — შენთან აბა რას გახდება ტანტალანთ მარო,
 II — რა უშავს, რომ ცალი თვალით ბრუციანი ხარო,
 I — კეკელა ვერ შეგედრება, ჰგავს სიმინდის ტაროს,
 II — ნუ დარლობ, თუ აქლემივით კუზიანი ხარო!
 I — ჩვენს სოფელში გოგო არ გჯობს, მათთან მთვარე ხარო,
 II — რა ვუყოთ, რომ ოჯახშია ფეთხუმივით ხარო!
 I — მე მაინც არ დაგიწუნებ, ჩემი ბედი ხარო,
 II — კოჭლი, ჭუტა, ბრუტიანი, ყველას სჯობიხარო!

36. შემოგხედავ, მზეს გადარებ

„დედაჩემის ნათქვამს მოგახსენებთ“, — ამბობს ოქრო ჯავახიშვილის მეუღლე სოფ. ძევერიდან. — სოფელ ერგნეთში ერთ-ერთ თავად ხერხეულიძის ოჯახში ისეთი ლამაზი გოგონა იზრდებოდა, რომლის მსგავსი იმ დროს გორის მაზრაში არ მოინახებოდა თურმე.

ხალხმა ამ გოგონას არაჩვეულებრივი სილამაზის გამო მარგალიტა დაარქვა. ხერხეულიძის ოჯახში, ამ ქალის გამო, ბაწარაუღებელი სტუმრობა მოდიოდა. მასპინძელი ყველა მიმსვლელს შესაფერად უმასპინძლებოდა, მშვენიერ დროს ატარებინებდა სტუმრებს. ახალგაზრდობა ხომ მთლად გადარია მარგალიტას სილამაზემ.

სადილის შემდეგ, მზე რომ შუბის ტარზე დავიდოდა, იმ სოფლის თავზე იმართებოდა ჯირითი და ბევრი რამ სხვა გასართობი. ქალები ჯგუფ-ჯგუფად დაყოფილი კენჭს ყრიდნენ და რომელ ჯგუფსაც ერგებოდა ეს მშვენიერი გოგონა, ის თავის წრეში ჩააყენებდა და მის გარშემო ფერხულს აბამდა. ბოლოს ჯგუფები ერთდებოდნენ და უმღეროდნენ:

შემოგხედავ (და) მზეს გადარებ,
 ინდოეთ ქვეყნიდან მოსულსა.
 გევხარ თვალმარგალიტს უფასოს,
 მთვარეს (და) ბადრსა ამოსულსა!

თავთუხია (და) მსხვილმარცვალა,
 ფაფუკისა სადარია,
 ბატონიშვილნი ყველანი
 გააგიჟა, გადარია!

მნათობი ხარ (და), მზის მშვენება
 შენთან (და) რა დასადარია,
 გაბადრულ მთვარეს რომ წუნსა სდებ
 ამას გიმღერს მთა (და) ბარია!

შემოგხედავ (და) მზეს გადარებ,
 ინდოეთ ქვეყნიდან მოსულსა;
 გევხარ თვალმარგალიტს უფასოს,
 მთვარეს (და) ბადრსა ამოსულსა!

ლამაზი და მშვენიერი მარგალიტა გაათხოვეს. ვიღაც მდიდარმა იმერელმა თავადიშვილმა წაიყვანა. იმერეთს გათხოვილ თავადის ქალს თურმე საშინელი სენი შეეყარა. ლამაზი სახე „ბატონებმა“ დაუდაღეს და დაუსახიჩრეს.

ამ მშვენიერი ქალის უბედურებით გულნატკენმა ხალხმა გამოუთქვა მარგალიტას ლექსი:

ჩვენ თავადის მარგალიტა
უწინ იყო ქართლის თვალი,
მის წინ ვერვინ წარსდგებოდა,
ვერც ერთი ბატონის ქალი!

დაულარავთ მთელი სახე,
დაულრეცავთ პირის კანი;
აფსუსს, ჩვენო მარგალიტავ,
რომ არა გაქვს გასაქანი!

თამარ-დედოფალსა ჰგავდა,
იყო მზე და იყო დარი;
მის ბადალსა ვერ ნახავდი,
გინდაც გეგლო მთა და ბარი!

ასე არის გაჩენილი,
სილამაზე ხანმოკლეა,
ძნელად თუ ვისმეს გაუვლის
დიდხანს სახის სიჭორფლეა.

მაგრამ უცბად შეიცვალა,
გულს მოედო სევდის ალი;
ბატონებმა — ყვაველებმა
ღაამჩნიეს თვისი კვალი

ზოგს ბავშვობისას ეწვევა,
გაუვლის, ვით ზენა ქარი;
აუ მოზრდილი იგდო ხელში,
მაშინ საშიშარი არი!

37. მოდი, აქ დაჯექ, შვილო

— ეს დიდი ხნის ამბავია, როგორც დამახსოვდა, ისე მოგახსენებთ,—ამბობს ტიტო დედანაშვილი. — ერთ ვაჟკაცს, სახელად თამაზს მოსწონებია ქალი. ქალს მაქო ერქვა თურმე. აუწერელი სილამაზისა ყოფილა. მაქოს ყოლია ამხანაგი შუშანა, ისიც მეტად ლამაზი, მომხიბლველი. ახალგაზრდა ვაჟი ვერ გარკვეულიყო გრძნობაში. ხან ერთის სილამაზე იტაცებდა, ხან მეორეს მშვენება, ხან ერთს ეტრფოდა, ხან მეორეს. ბოლოს მაქოს მშობლებთან მისულა ქალის სათხოვნელად. მაქოს პაპას ფანდური აუღია ხელში, დაუმღერია და სიმღერით დაურიგებია სტუმრად მისული ვაჟი: ჯერ სამშობლოს ვალი მოიხადე, მერე ცოლის შერთვაზე იფიქრე, ჯერ ახალგაზრდა ხარ და გამოუცდელი, გრძნობებს ნუ აყვებო:

მოდი აქ დაჯექ, შვილო,
ჩემი სისხლხორცის ნაწილო,
უდრო-უდროვოდ გულს იქცნობ,
ჯერ ნაადრევად ნაჩრდილო!

ჯერ ისევ ყმაწვილი გეთქმის,
შენთვის სადი სიტყვა მეთქმის;
მაქოსა და შუშანაზე
ცუდი რამ არ გამომეთქმის!

მაქო შუქურ ვარსკვლავია,
ცის მნათობი, დილის ვარდი;
შუშანა კი ბადრი მთვარე,
ზღვას და ხმელეთს შენაზარდი.
ყური მიგდე, ჩემო შვილო,
ქვეყანა მაქვს შემოვლილი;
ბევრის მნახველს, ბევრის ვამვოს,
ბევრჯელ გამბრთხობია ძილი!
მაქო — შარიშური¹ არის,
თანაც შუქურ ვარსკვლავია;
გულით და გრძნობით ყამირობს²,
ძალზე ძნელი სახნავია!³
ჯერ შენ ახალგაზრდა გეთქმის,
თუმც თან გახლავს ვაჟკაცობა;
რა უყოთ, რომ მაქოს ეშხმა
გაგაშმაგა, გაგაცოფა!
ჯერ ნორჩი ხარ, აკოკრდება
ვიშრისფერი წვერ-ულვაში;
თანაც აზრი შეგეცვლება,
ჭკუაც შებრძანდება თავში!

მამინ სულ სხვას დაამდერებ,
გულსაც არ გაიხვევ დარდში!
ეხლა, თუკი შეგიძლიან,
გაეშურე მეფის ჯარში⁴.
ეს ორიც წამოიზრდება,
გაიმთვარებს გიშრის კავში⁵,
სანამ შენ დაბრუნდებოდე,
შეტოპავენ ეშხის ტბაში⁶.
მანამდის კი არ იფიქრო
შენ ამ ორ მარგალიტზედა,
გულისყური იქით გქონდეს,
რომ გაიმარჯვო მტერზედა.
მეც, თუ პირი არ ვიბრუნე⁷,
დავსიტყვავ ამ ფანდურზედა:
შარიშური, შარი მაქო,
და ლამაზ შუშანაზედა!
ჯერ კი ამაზე ნუ ფიქრობ,
მტრისკენ გაიტანე კვალი;
სამშობლოს წინ მოიხადე
ვით ქართველმა შენი ვალი!

38. მართი ლალა ქალის აზგავი

(„გასათხოვარი ქალი ვარ...“)

აბაშიძიანთ ქალის ლალაზე გაგონილს მოგახსენებთ. იმ ქალს ლამაზ კეკეს ეძახდნენ. ლალაობაში გაუტარებია თავისი დღენი და წუთისოფელი, იმიტომ დარჩენილა გაუთხოვარი.

აბაშიძეს თავისი ერთადერთი ქალი დარიკო რომ გაუთხოვებია, დიდ მზითვებთან ერთად კეკეც მიუყოლებია, რადგან დარიკოს დაჟინებით მოუთხოვია თავისი საყვარელი ლალას გაყოლაც.

¹ კობტა, პეწიანი.
² გამოუცდელი.
³ ძნელად, რომ კაცმა დაიყოლიოს, ძნელი მოსარჯულებელიაო.
⁴ საომრად ჩაეწერე.
⁵ უფრო დამშვენდებიან, რომ წამოიზრდებიანო.
⁶ გრძნობას დაემორჩილებიან.
⁷ თუ არ მოვკვდი.

კეკე ვაჟკაცური ქალი იყო. ცხენიან კაცს ხმალამოდებულს შეებრძოლებოდა. თურმე, თუ საჭირო იქნებოდა. ჩვენს ბატონთან უსწავლია წერა-კითხვა; ხელსაქმეც კარგი სცოდნია. კეკეს ნაირნაირი ზღაპრები, ლექსები, აქეთურ-იქითური ხომ მსმენელებს ჰხიბლავდა. იმისთანა ჩანგურზე დაკვრას კაცი ვერსად მოისმენდა. ის შეჩვენებული რომ დაამღერებდა თავის ნაზი ხმით, მთელი დამსწრე, დიდი თუ პატარა, განაბული უსმენდა თურმე. ახალ ბატონებსა და მიმსვლელ-მომსვლელ დიდკაცობას ისე შეჰყვარებია, რომ წინ ზიხარ, უკან დაჯექიო ვერ უბედავდნენ. ერთი სიტყვით, ჩვენი ახლო-მახლო სოფლების თვალი ყოფილა ეს გლეხის ქალი.

თუ რომელიმე გლეხს ბატონი უდიერად მოეპყრობოდა, კეკე მაშინათვე მივარდებოდა ბატონს გაცხარებული კრუხივით. ერთი ასეთი შემთხვევა ყოფილა: ერთ ჩვენ სოფელს გლეხს ტყეში თვალი მოუჭრავს დათვის ბელისათვის. ბელი კაცის დანახვაზე დამფრთხალა და იქვე ბუნავში შეუფარებია თავი. გლეხი არ მოშორებია, შემძვრალა და გამოუთრევია. ამ გლეხს ალბათ მკლავის იმედიც ექნებოდა. როგორც კი გამოსულა ტყიდან, დაუნახავს გააფთრებული მისკენ მიმავალი დედადათვი. გლეხი არ დაბნეულა, ბელი დაუსვამს და თითონ მოუმარჯვნია შუბი. როგორც კი მივარდნილა დასაგლეჯად დედადათვი, ამ გლეხს ისე მოხერხებით ჩაუცია შუბი, რომ ნადირი იქვე უსულოდ გადაქცეულა. გლეხსაც ცოტადენი ჰრეილობა მიუღია. ბელი წამოუთრევია და ჩვენი ბატონისათვის მიუთრმევია: აი, ბატონო! მოგართვით ბავშვების გასართობად, მხოლოდ გააფრთხილეთ, რომ არ გაადიზიანონო. ბატონს მიუღია საჩუქარი. ბავშვები ამის დანახვაზე ხომ სულ გადარეულან. ვის რძე მოჰქონდა, ვის პურის ნაჭერი, ვის სურით წყალი და ვის რა. ასე იზრდებოდა თურმე ეს პატარა დათვნია. ჯაჭვით გამობმული ჰყოლიათ. ბევრს აცინებდა თურმე ეს ბელი დიდებსაც კი. როცა კარგად მოიზარდა, ხასიათი გამოეცვალა თურმე. ხუმრობის გულზე როცა არ იყო, სულ ბურტყუნებდა და თვალები სისხლით ევსებოდა. დიდები ბავშვებს არიგებდნენ, მაგრამ ბავშვი, ხომ მოგეხსენებათ, კერპია და აი, ამ სიკერპემ კინაღამ იმსხვერპლა ბატონის ერთადერთი შვილი-შვილი.

ბიჭუნას სახრით უწვავლებია ბელი. გარშემო არავინ ყოფილა. ბელს უთმენია, უთმენია და, პატარა რომ არ მოშვებია, სცემია. ბავშვი შიშისაგან განზე გადამხტარა და აუტეხია ყვირილი. ამ ყვირილზე მთელი ხალხი გარედ გამოცვივულა. მივარდნია ბავშვს, გაუხდიათ ტანისამოსი, დაუნახავთ პატარა განაკაწრი.

ბატონს რომ მოახსენეს, გულგახეთქილი მივარდა ჯერ ბავშვს და ცოტა რომ დაიმედდა, გასწია ბელისაკენ. უცხუნა და უცხუნა სახრე. ასტყდა დათვის საზარელი ყვირილი და ძაღლების ყეფა. უცებ ბატონმა გაიხსენა თურმე გლეხი — ბელის მომყვანი, მაშინვე უბრძანებია მისი მიყვანა. გლეხი გამოცხადებულა. ბატონმა არც აცია, არც აცხელა და უმოწყალოდ გაასახრინა

უღანაშაულო გლეხი. ამ ხმაურობაზე კეკეც მოირბენს, დაინახავს რა გაჭირვარებულ გლეხს, მიხვდება მის უბედურებას, გაექანება ბატონისაკენ და გააფთრებით მიუღექსავს:

რას ჩადიხარ, ბატონო,
ავი ჭკუის პატრონო,
სამართალი არა გაქვს,
რომ გლეხკაცს უპატრონო!
თუ ეგ საწყალი პირუტყვი

ბავშვებს აულრენია,
ეგ გლეხი რა შუაშია,
აქ რომ დგას ნაწყენია.
შენც მაღლობის მაგივრად
სახრე დავიშენია?!

ამ დროს გამოჩნდება დარიცოც. ბატონი ქალიშვილის დანახვაზე მოღბება. მერე დაბალი ხმით იტყვის:

— ეს აჯილდა მომაშორეთ, თორემ სხვასაც ბევრს რამეს წამოროშავსო. კეკე გაიგებს ბატონის სიტყვებს, მიუბრუნდება და გესლიანად მიაძახებს:

რატომა ვარ აჯილდა?
რატომ გკადრე ავია?
იმიტომ რომ თქვენი ქცევა
ცეცხლში დასაწვავია.

ამ კეკეზე ზევრი რამ გამიგია, მაგრამ სიბერემა და გაჭირვებამ თავისი გაიტანა დ მოგონებების თქმის ეშხი სულ მთლიანად დამიკარგა. — ასე დააბოლოვა მოხუცმა იაკობ სულიაშვილმა.

კეკეს გამოთქმული ლექსი სოფ. ბროწლეთშიაც ჩავწერეთ:

გასათხოვარი ქალი ვარ,
მადარებენ სავსე მთვარეს,
თურმე ჩემსა შესაფერსა
ვერ ვის შეხვდნენ ამ ჩვენს მხარეს.
ბევრი შუაკაცი მოდის,
ბიჭიც ბევრი დამანახვეს,
თვალში რომ არც ერთი მომდის,
ბოღმა მარჩობს იმათ მნახველს.

ერთმა მაქანკალმა მითხრა:
სხვების ჭკუას ნუ აჰყვები;
ბედს აიცდენ თავიდანა
და გულის ჯავრს გადაჰყვები!
დავუჯერე, არ წავაგე,
რაც სთქვა, გულზე დავიწერე,
დათას ულუმბაში! გავყე,
მაზე ჯვარი დავიწერე!

39. დიამბეგს ქალი მოსტაცეს

დიამბეგს ქალი მოსტაცეს
კოხტა, ლამაზი, მზიანი;
ჯერ ისევ გაუფურჩქნავი,
ოთხ ნაწნავ გიშრისთმიანი.

იბო ცხენი მოჰგვარეს,
მუხლამდის ფაფარიანი,
ზედ შესვეს ქალი მნათობი,
თან სიტყვა ჰკადრეს წყლიანი!

¹ ულუმბის ღვთისმშობლის ეკლესია ქართლში.

სამი დღე-ღამე ატარეს,
გზა ჰქონდათ აღმართიანი;
ზოგან თუ ხრამი უფსკრული,
ზოგან სულ სალი კლდინი.

ჩერქეზთა ბატონს ვაჟი ჰყავს
კოხტა და ხუჭუქთმინი.
მნათობი იმას მიჰგვარეს,
ვაჟკაცი ჰქქეს ხმინი! ¹

კახეთში ერთი თავადი დაუნიშნავთ დიამბეგად. ცხოვრობდა ახმეტის ახლო-მახლო. მას ჰყოლია ერთადერთი ასული, ძალზე ლამაზი, სახელად თამარი რქმევია, მისი სილამაზის ამბავი მთელ საქართველოს მოსდებია. ეს ქართლის ერთ-ერთ დიამბეგსაც გაუგია და მაშინვე შუაკაცი უფრენია და შემოუთვლია კახეთის დიამბეგისათვის: შენი ქალი ჩემს ერთადერთ ვაჟისათვის მსურს, მობრძანდით ჩემთან, მესტუმრეთ, ნახეთ ჩემი შვილი და თუ მოგეწონებათ, დავხანულდეთ — დავმძახლდეთო.

კახეთის დიამბეგს საქმე შორს დაუტერია: ჩემი ქალი ჯერ ბავშვია, მის გათხოვებას არ ვფიქრობო.

გავიდა ცოტა ხანი და კახეთის დიამბეგს ქალი მოსტაცა ჩერქეზი ბატონის ვაჟმა. დიამბეგი დასდევნებია ჩერქეზებს, მაგრამ ქალის კვალი ვერსად აღმოუჩენია. ამ ამბავს ქართლშიაც მიუღწევია. ქართლის დიამბეგმა დამწუხარებულ მამას შემოუთვალა:

კახეთის დიამბეგოვო,
შავ შენი კუთხის ბეგოო,
ასეთი ყურმიგდებისთვის
მათრახით დასაბეგოო!
წინადვე უნდა გცოდნოდა,
გული გქონოდა შიშითა,
აბა ეხლა რას უშველი,
ტირილითა და ვიშითა?!

ამ ამბის გაგონებაზე
მეც ვაჟი გადამერია;
ვინ იცის თავს რას დამართებს,
ახალგაზრდაა, შტერია!
შენ მანდ ეცადე, მე აქა,
მოვივლი ხმელეთს, ზღვასაო;
რომ დავიბრუნოთ მნათობი,
არ დავიზოგავ თავსაო!

ორივე დიამბეგი ეძებდა დაკარგულს, ბოლოს გაიგეს, რომ ჩერქეზთა ბატონის რძალი გამხდარა, კახეთის დიამბეგს ის ამბავიც მოუტანეს, რომ ჩერქეზი ბატონიშვილი მზად არის ქრისტიანობა მიიღოს და თქვენთან ზედსიძედ შემოვიდესო.

40. ბეთლემის საყდარზე

ბეთლემის ტაძარს აქებენ
იმ დიდ მთა ყაზბეგისკენა,
გაჰყვები ვიწრო ბილიკსა,
ნუ წახვალ ყაზბეგისკენა!

ოღრო და ჩოღრო ბევრია,
უნდა იფოფხო კლდისკენა,
ფეხი თუ ცოტა წაგიცდა,
მოსხლტები უფსკრულისკენა!

¹ სახელგანთქმული.

შორიდან იგი არა ჩანს,
თუმცა ტყე არ აფენია;
ვერ იგებ ჩიტის ბუდეა,
თუ რამე სხვა ნაშენია!
ამბობენ, მეფის ხელია,
იმ ჩვენი თამარისაო;
ვისაც შიში არ უგრძენია,
არც ზღვის, არც ხმელეთისაო!
თამარმა ბრძანა: „ეს ნიში
რომ ეფარება გორასა;
აქ შეიკრიბეთ, ილოცეთ,
ნუ შიშობთ მტრის მოწოლასა!
ურჯულო აქ ვერ მოგვაგნებს,
გინდ სჯობდეს ფრენით ქორსაო;
აქა-იქ ჩასაფრებული,
ვერ მოვა დიდხანს გონსაო!
გინდაც მოგვაწვეს თათარი,
შემოჰყვეს კლდისა გორასა;
აქა-იქ მარჯვე ბიჭები
ხრამში გადუშვებს გორასა¹⁴.
ამრიგად საგებინა
აქ სალოცავი ნიშოი;
კლდეებში გახვეულია,
ასვლის დროს გქონდეს შიშოი!

კარს გამოაბეს რკინისა
ჯაჭვი ღვედზედა დიდო;
ბოლოს დაჰკიდეს ნალივით
ხელისა მოსაკიდო!
მტრის შიში არვის ჰქონოდა,
გინდაც ვარს შემორტყმოდაო;
ვინც გაბედავდა მიპარვას,
თავის გაჩენას გამობდაო!
მტერმა იცოდა ადგილი,
ჯარიც დიდძალი ჰყავდაო,
მაგრამ რომ ვერ უღგებოდა,
მუდამ სირცხვილი სწავდაო!
გაბრუნდებოდა უკანა
კბილების კრაჭუნითაო;
ემუქრებოდა გურჯებსა
დაფდაფის² ბრახუნითაო!
შენახულია საყდარი
მხოლოდ გზა გაპარტახდაო;
ვინ სწირავს, ან ვინ ლოცულობს
გამოსაცნობი გახდაო!
ბეთლემის საყდარს აქებენ
თავის მიუფალ გზითაო,
ბევრი სხვა დაუნგრევიათ,
ეს კი გადარჩა ღვთითაო!

41. შინწვისის ტაძარზე

ყინწვისის ტაძარს აქებენ,
თამარის აშენებულსა;
შორიდან უჩანს გუმბათი,
კაკლებში გაშენებულსა!
დარჩენილია თქმულება
დედათა მონასტერზედა,
მას შემდეგ ხალხი მოუბნობს
თამარის მონასტერზედა.

თურმე, ყოფილა ვიღაცა
ვაჭარი ზორაბაბელი,
ქრისტიანობა არ სწამდა,
ზანქანი იყო სახელი.
თვალად, თუ ტანად ლამაზი,
ახოვანი, ვით მდევია;
ამ ურჯულოსა ლამაზი
ქართველი შეურჩევია³.

¹ დაჭრილ-დაზოცილთა დიდ რაოდენობას.

² დოლის დაკვრით.

³ ქართველი ქალი.

ასე სცხოვრობდნენ კარგა ხანს
ხალხისა შეუმჩნეველად;
ზანქარი კრინტსაც ვერ ძრავდა,
სიმუნჯე ჯობდა ბევრად!

მაგრამ რა დაიმალება,
როდისმე ამა ქვეყნადა;
თამარ მეფემაც შეიტყო
ყინწვისის შესარცხვენადა.

მოიხმო ზორაბაბელი
მყის სამეფო დარბაზშია,
უსიტყვა: „მართალი არის
რასაც კილობენ¹ ხალხშია?“

ზორაბაბელი გაყვითლდა,
სახე შეექმნა კოკისა²;
ფიქრობს: ეხლა კი დამიდგა
დრო დათოკვის-შებოქვისა!

თამარმა თავისებურად
უბრძანა: „ზორაბაბელო,
რაზე შვრებოდი მაგ საქმეს
ურჯულო და უსახელო?“

შენ რჯულით ჩვენი არა ხარ,
მისდევ მოსესა მცნებასა³;
შეგიცდენია ქართველი,
ქრისტეს აყენებ ვნებას!

გამოეთხოვე სიცოცხლეს;
შენს ქონებას და სახელსა,
თუ არ მიჰყვები ჩემს ნებას,
ჩემს გულის ფიქრს — საწაღელსა!

მხოლოდ ერთი რამ დაგიხსნის
ეხლავ გადუდგე შენს რჯულსა;
ქრისტიანობა მიიღო,
არ დაუმძიმო შენს სულსა:

მაშინ იცხოვრებ, როგორც გსურს,
ქართველ ქალს გითმობ ცოლად;
რადგან ორივე იქნებით
სარწმუნოებით ტოლად!

დიღამდის გაძლევ ვადასა,
როგორც გიჯობდეს იფიქრე,
ხვალ მომახსენე, თუკი რომ
ეს აზრი გადაიფიქრე!“

ამ სიტყვის გაგონებაზე
ცხრად მოიკაკვა ზანქანა,
რჯულის შეცვლისა საკითხმა
გააქან-გამოაქანა!

მოსწყდა ლასტივით მეფის წინ,
ათრთოლდა ვითა ბავშვია,
დაუფიქრებლად პასუხობს,
რაც მოუვიდა თავშია.

— დიღო მეფეო, ნუ მრისხავ,
მე შენსა ფეხის მტვერსაო;
გთხოვ მაპატიოთ რაც ბრძანეთ
ამ შემოდგომის დღესაო!

რჯული რომ გამოვიცვალო,
სჯობს ცოცხლად ჩავიქოლოვო,
ან ჩემი ხელით მახვილით
სიცოცხლე ჩავიბოლოვო!

¹ რასაც ხალხი ლაპარაკობს, მართალიაო?

² ყვითელი ფერი დაედოვო.

³ შენ სხვა რჯულისა ხარო.

საქმეს არ გამოასწორებს
ჩემი სიცოცხლის გაქრობა;
არც თუ ჩემისა ცოლისა
სიყვარულისა ჩაქრობა.

თუ ნებას მომცემ, მეტს ვიზამ,
ეს მაგრძნობინა გულმაო;
ისეთს შენობას ავაგებ
იხაროს ქრისტეს რჯულმაო.

მე გინდ ვყოფილვარ, გინდ არა,
ამით რა შეგემატება;
მონასტრის აშენებით კი
რჯულს სხივი მოემატება“.

დასთანხმდა დიდი მეფეი,
ზანქან შეუდგა საქმესა;
ტაძრის შენება დაიწყო,
საძირკველი ჰგავს ნაღმეგსა.

სამ-ოთხ წელიწადს მოუნდა
მონასტრის აშენებასა;
წინასწარ იცის ზანქანმა
მეფე შეასხამს ქებასა.

სართული, სართულს დაადგა¹,
გუმბათი სწვდება ცასაო²,
ქარელში გაიგონებდი
მონასტრის ზარის ხმასაო!

საქმეს რომ მორჩა, წარუდგა
ზანქან ჩვენს დედოფალსაო;
მეფეს ეამა, უმაღლა,
თან არ აშორებს თვალსაო!

ზანქანს სიცოცხლე აჩუქა,
გულით რომ იყვეს სრულიო;
თვის აშენებულს ტაძარში
მიიღო ქრისტეს რჯულიო.

მან თავის საქმე განაგრძო,
ტაძრებს მოჰკვიდა ხელიო;
მეფე თამარიც გაუხდა
მფარველი-მწყალობელიო.

ზანქანის ცოლი გამოდგა
უშვილო, დედაბერიო;
რაც რომ ქმართანა ცხოვრობდა,
შვილი არ ჰყავდა ღერიო³.

ისიც მოლოზნად შევიდა,
სხვებიც მიაწყდა ბევრიო;
მას შემდეგ ტაძარს დაერქვა
დედათა მონასტერიო!

დრო-ყამმა ბევრი შესცვალა
ამქვეყნად ყველაფერიო,
მაგრამ ყინწვისის მონასტერს
ვერ აფცქვნა ერთი ღერიო!

დგას როგორც მღევი,
გმირთ-გმირი,
უდრეკი, როგორც კაყიო;
დროთა სვლამ ვერ გზით
შებედა, —
გააღებინოს ბაჟიო!

მნახველი დღესაც თვალს
მოჰკრავს
ამ მონასტერსა — ფალავანს⁴,
მისი გუმბათი დასცქერის
კაკლით შემოსილ გალავანს!

¹, ² ზოგან: „გუმბათი გუმბათს დაადგა“, ე. ი. სართული სართულს მიუმატაო.

³ ე. ი. არც ერთი.

⁴ განთქმულს, ღონიერს, მკვიდრს.

არც ოთხფეხია და არც ფრინველი,
არც მიმინოა და არცა მშველი,
ვინც გამოიცნობს, ბრუსაბლის¹
თავზე
მას გემრიელი ვახშამი ელის!
(ხალხური გამოცანა)

I

ერთი ბატონი გავიდა მინდვრად,
გულ გასართობად, სანადიროთა,
თავის ყურშო თან წაიყვანა,
რომელს მიტევა არა სჭიროდა.
დაინახავდა თუ არა ფრინველს,
ან თუ ნადირსა სადმე ტყეშია,
ელვის სისწრაფით თავს
დაესხმოდა,
და ჩაბღუჯავდა მაგრად წელშია.
მწევარზე ძლიერ ბატონს
უყვარდა,
რაც ხანი ჰყავდა. გულით
ზრუნავდა,
სმას არ აკლებდა, არც თუ ჭამასა,
მხოლოდ ერთ რამით ძალზე
კმუნავდა!
როცა ყურშოს უყვირდებოდა
და გაუყრიდა თვალსა თვალშია,
თითქოს ეშმაკი ელანდებოდა
ი ჯოჯოხეთის ცეცხლის აღშია!
გააქროლებდა უეცრად ბატონს,
მაგრამ ერთ წუთით იყო ეს შიში;
ხელს ჩაიქნევდა და ძველებურად
საწიწკნარს სჩრიდა ყურშოს პირში.

ერთხელ მივიდა ბატონთან გლეხი,
როგორც შეშვენის მონადირესა²,
ზალიკო ერქვა, მეტსახელად კი
ხვეი ეძახდა „დაიჭირესა“.
„დიდო ბატონო, გთხოვთ,
ნუ შემრისხავთ!
მონადირე ვარ ბავშვობიდანა,
ლექებამდინა ვერვინ მჯობიან,
საქმე მიქნია მე ამისთანა!
დათვი ხელდახელ დამიჭერია,
ირემს მივდედვი, როგორც რომ ტყვია;
რაც რომ ვნადირობ, არრა სულდგმული,
ღმერთს გეფიცები, არ გამიშვია.
დაცოფებული ბელების დედა³
და ეშვიანი დამიზვერია,
სიათა ხეზე მიმიყუდია
და ხელით ისე დამიჭერია.
დიდი ხანია თქვენი ამბავი
როგორც ზღაპარი, ისე მსმენია;
თქვენს ყურშოს რომ ქვეყანა აქებს
და თანაც სახლში დაგირჩენიათ,
მასზე ამოგდით მზე და მთვარეი,
მითი ამაყობთ ამ თქვენს მხარესა;
ის კი არ იცით, რომ მაგისგანა
ერთ ღროს იგემებთ რამე მწარესა!
ეგ არც ფრინველი, არც ოთხფეხია,
თითქოს ერთიც და მეორეც არის,
ეგ ღვთისაგანა დაწყველილია —
და მცველი ჯოჯოხეთისა კარის!..
გირჩევთ გაუშვათ, ანდა ჯურღმულში
ჩაუშვათ, სალტებით შეკოჭილი⁴;
თქვენ ინადირეთ უმაგისოთა
და ნუ დარჩებით გულშებოჭილი!“

¹ იალბუზის მთაზე.
² დარბაისლურად.
³ ძუ დათვი.
⁴ მაგრად შეკრული, გათანგული.

გამოეთხოვა ზალიკა ბატონს
და მიაშურა თავისა მთასა,
ბატონი ძალზე დაღონებული
დღე-დღე ივიწყებს იმ გლეხის თქმასა!..

ბატონი ყურშაოს ჩამწყვდევს პატარა ოთახში. ზრუნვას მაინც არ აკლებს. ერთი-ორჯერ სანადიროთაც კი წავა მარტო, მაგრამ მალე შეიცვლის აზრს ერთი გარემოების გამო და ყურშაოს ძველებურად იყოლიებს თავისთან.

ერთ დღეს, მინდვრიდან დაბრუნებულსა,
ყური მოუკრავს, რომ წერწეტ მთაზე
უშველებელი ირემი დადის,
არ ჩადის დაბლა არე-მარეზე!..
იქვე მახლობლად გაჩნდება დათვი,
ირმის კვალს მისდევს ხოხვით, მალვითა;
მაგრამ ირემი, ყნოსვა მახვილი,
თან სძივს და თან კი უჭვრეტს თვალით!
ესმის ბატონსა და გული მოსდის
დათვზე, რომ დასდევს საწყალ ირემსა;
გულში გაივლებს ირმის შველასა,
ისევ ყურშაო გადაარჩენსა?..
ზალიკოს რჩევა მთლად დაავიწყდა,
ისიც, რომ გლეხი იყო მისკენა;
ერთ მშვენიერ დღეს ი ყურშაოთი
ირმის საშველად გასწევს მთისკენა!

ბატონი დიდის წვალებით ავა მთის ქეჩოზე. დაინახავს მშვიდად მობალახე ირემს, რომლის სილაღე ჰზიბლავს. ყურშაოს თვალებს აუხვევს წინასწარ, ვაი თუ არ დამემორჩილოს და ირემი გააფუჭოსო. ელის დათვის გამოჩენას. ლოდინში დამე მოუხწრებს. მეორე დღეს დილით ირემი ცვრიან ბალახს გულიანად შეექცევა. ბატონი გეზს შეიცვლის — ტყე-ტყე ფრთხილად, ფეხაკრეფით უახლოვდება ირემს. ამ დროს უშველებელი დათვი კამარას აკეთებს. ირემი გაუგებს დათვს მუხანათობას და ადგილიდან მოსწყდება. დათვი მალე ჩამორჩება. ბატონი ვეღარ მოითმენს და ყურშაოს თვალებს აუხსნის, იგი მიბმული ყავს ქამარზე მაგრად: ყურშაო მოიკრებს ძალას და მირბის-მიფრინავს. ბატონს თითქოს მიათრევს. დაინახავს, ირემი გადაეშვა მეორე კლდეზე, დათვი იცვლის მხარს და ძუნძულით შეაფარებს თავს ტყეს. ყურშაო ერთი შემოხედავს ბატონს და რაც ძალა და ღონე აქვს გააკეთებს

ქამარას. ნაპრაღის მეორე მხარეზე ვერ გადავა, თავის ბატონიანად ჩაიჩუქებ
ხრამში.

ბატონი როცა ავიდა მთაზე,
და რა მოავლო იმ ადგილს თვალი,
ნახა ირემი მოხალახეი,
მხოლოდ დათვისა ვერ ნახა კვალი!
თვალი აუკრა თავის ყურშაოს
და გამოიბა ქამარზე მაგრა,
იმ ღამეს თვალი იქ მოატყუა,
და თანაც ღვედი ისე დაძაგრა,
რომ ყურშაოი სულს ვერ ითქვამდა,
იყო ხესავით გაშეშებული,
მეორე დილით რომ არ აეშვა,
ამოსძვრებოდა იმ საწყალს სული.
გათენდა, ხედავს ბატონი ირემს
გულიანად და მშვიდად მძოველსა,
თვალი ვერ მოჰკრა ბუტბუტა დათვისა,—
პირუტყვის მტერსა, სისხლის მწოველსა!
ცოტა ხნის შემდეგ რომ გაიხედა,
უშველებელ დათვის მოჰკრა მან თვალი.
ბურტყუნა მოსხლტა ირმისაკენა,
უკვე გაიგო მან მისი კვალი!
მაგრამ ჩამორჩა და ბურტყუნითა
იქვე უღრან ტყეს მიუშვა თავი.
ბატონმა ყურშას თვალი აუხსნა
და რომ მან ნახა ეს სანახავი,
გაჰკრა ღვედს მძლავრად, თანაც ბატონი
როგორც რომ ბავშვი აათამაშა,
ირემმა კი მსწრაფლ მათ დანახვაზე
უფსკრულს გადევლო — გადითამაშა.
ყურშაო იწევს, თან იკრებს ძალას...
მაგრამ სიმძიმე ვერ აიტანა;
ერთი შეხედა ბატონს თვალგზში¹
(და) თვალუწვდენ ხრამში თან ჩაიტანა!

¹ ზოგან: „ერთი შეავლო ბატონს თვალი და უძირო ხრამში თან ჩაიტანა“.

დალაქის ბიჭო, მათეო,
ეგ ტვინი აათათეო¹,
მოდო „ყურშაოს“ ამბავი
მოგვიყე, გაგვანათეო!

ი ცხონებულსა მამაშენს,
ძველი ამბების მხეხელსა;
თქმა არ უნდოდა, თუკი რომ
ბადიმს ახდიდა ბეღელსა!

მათე მოჰყვება:
— ყოფილა ძველად ვაჟკაცი,
ღვთისაგან მონათლულია,
ძალ-ღონე, სილამაზეი,
ენითა არა თქმულია!

სადაც მოჰკრავდა მღვეს თვალსა,
არ გაუშვებდა ცოცხალსა,
ჩიკორივითა სტყორცნიდა,
თან ასწორებდა მის კვალსა!

ასე ცხოვრობდა ყმაწვილი²
სახელად ამირანია,
მაგრამა მისმა კერბობამ
მთლად შეუმოკლა ხანია³.

ნათლიას შური ჩაიდო,
ის როგორ გავიფარდო⁴,
იმასაც დავეჭიდები,
ერთი მის ღონეც ვნახო!..

ასე იტყოდა მურაზა⁵,
რო მოვიდოდა ჩვენსაო.

ჭაბუკმა ზევრი ინანა,
როცა დაეყრდნო ღონესა;
ნათლიამ დასცა ნათლული —
ძალა ვერ შეაწონესა!⁶

დასცა და იქვე პალოთი
კლდის გულში ჩაატაბიკა⁷,
მას შემდეგ მიჯაჭულია,
ეს მღვეი — ბიჭი ტალიკა⁷.

ტყვესთან უეცრად გაჩნდება
ყურშაო იმის მხსნელადა;
ფინიასავით ჯაჭვს ლოკავს,
ლოკვით ლევს, თუმცა ძნელადა!..

როცა ეს ჯაჭვი თანდათან
ლოკვით იქცევა ბეწვადა,
და ამირანს სურს გაწყვიტოს,
სწორედ ამ დროს მის ბედათა

მკედელი დილით, უნძრახად,
კვერს დასცხებს ღონით გრდემლსაო.
ამირანს ცეცხლი ედება,
ჯაჭვს რომ იხილავს მთელსაო!

გულდაწყვეტილი მიწვება
ზურგით ხორკლიან კლდესაო,
ყურშაო ღონე მიხდილი
ლოკავს ცისმარე ღღესაო!

¹ ჭკუას ძალა დაატანე, მოიგონე, გაიხსენეო.

² ზოგან: ვაჟკაცი.

³ დღე შეიმოკლაო.

⁴ როგორ გავიტოლო.

⁵ ვერ შეუფარდეს.

⁶ ჩაურტო.

⁷ ტალიკა — კობტა, მშვენიერი.

⁸ მურაზა — შემოკლებით თეიმურაზი.

უპრუაოზე

კიბილა ოსი იტყოდა
ო ოხერ „ყურშაოზედა“
ძალისა თავი ჰქონია,
ფრინველის ფრთები მხარზედა;

იმ თავით მტერი ყოფილა
ყოველ ადამის ძისაო,
ყველა სულდგმულსა შიშს ჰგვრიდა,
წივილი იმის ხმისაო!

თურმე სანდო არ ყოფილა,
ხალხს უბრმავებდა თვალსაო;
მამაკაცს მტრობდა ყოველ წამს,
მხარს აუვლიდა ქალსაო!

გამიგონია, ერთ ბატონს
იგი ჰყოლია ქორადა¹;
მოვლით, პატივით, მას თურმე
ყოლია თანასწორადა!

ის² ეშმაკისა მოდგმეი,
ის ეშმაკისა კერძია,

ხან ალად მოგეჩვენება,
ხან ხედავ კოხტა ვერძია!

ხედავ გაბმულსა ეკლებში,
რომ ნახავ, შეგებრალეზა;
ხელს რომ წაავლებ, გაქრება,
სადღაცა გადიმალეზა!

იგი ღამობით ეთრევა,
თავზარს ცემს მამაკაცსაო;
ვინც იცის, არა სცილდება
ღამით თავისა კარსაო.

ბატონი გულით მიენდო
იმ ეშმაკისა კერძსაო;
ირემზე ნადირობის დროს
მოსწყდა ნათელსა მზესაო!..

ყურშაო წელზე მიუბამს,
თოკითა დაუგრეხია,
ამ წყეულს, შეჩვენებულსა³
უვსკრულში ჩაუჩეხია!

48. ნეტავი, გოგო, მე და შენ

— ჩემი ბატონის ოჯახი მრავალრიცხოვანი გახლდათ, — მიამბობს ამილახვარიანთ ყოფილი მეცხვარე 98 წლის მოხუცი თედო გარსიშვილი. — ბატონის კარ-მიდამო სახეს იყო მსახურ გოგო-ბიჭებით, მათში გულკეთილობითა და ქჟუამახვილობით გამოირჩეოდა ერთი შუა ხნის ქალი — ელისო. მას ხორველამ ამოუწყვიტა ქმარ-შვილი და კენიანს სურვილით გადმოსახლდა ბატონის ოჯახში.

ელისოს ხელში გაიზარდნენ თავადის ბავშვები. ეს ქვრივი ისეთ ნანიანს

¹ იგულისხმება მიმინო.

² ყურშაო.

³ ზოგან: „თურმე იმ წყეულს ბატონი“.

მტკმელი იყო, რომ ადამიანი ყურს ვერ მოაშორებდა. ზღაპარს ისე ტყუილად მოჰყვებოდა, რომ სულ გინდოდა გესმინა.

იმ ხანებში ჩვენს სოფელში ერთმა გაღმამხრელმა მოიყვანა 7 — 8 წლის ობოლი გოგონა და ელისოს ჩააბარა. ეთხოვა, დროებით შეიკედლე ეს ობოლიო. თავადის ნებართვით ობოლი ტასია მის კარზე დარჩა. სწავლაში დიდი ნიჭი გამოიჩინა. ანგარიშში ყველას სჯობდა, ქარგვა და ლეჩაქის დაბასმაც ეხერხებოდა. ყველაფერი შეისწავლა. კარგი ხასიათი დაუდგა, ერთი სიტყვით, ოჯახის თვალი გახდა.

სოფლის ახალგაზრდობა სულ ტასიაზე ოცნებობდა. ბევრი მათგან უცდილობდა ტასიას გაცნობას, მაგრამ ვერ მოეხერხებინა. ტასიაზე ლექსიც გამოთქცეს:

ახალგაზრდიანთ ტასია,
მართლა ბაჯადლოს ფასია;
მისი წამყვანი ვაჟკაცი
ერთ სოფლად შენაფასია.

მაგრამ ფიქრს თავიდან იშორებდნენ, რადგან იცოდნენ, რომ კნეინა ტასიას არავის არ მიათხოვებდა.

ჩვენი სოფლის გვერდზე სოფელია, იმას ჭალას ეძახიან. იქ გამოჩნდა ერთი ყმაწვილი, დედისერთა, შეძლებული ოჯახიდან. ეს ბიჭი კარგი სიტყვა-პასუხისა იყო, მუშაც ასეთივე, ჰურმარილის მოყვარე. თავის სიღარბაისლით და ჭკუამახვილობით სოფელში პირველი იყო. სწორედ ამას მოსწონებია ჩვენი ტასო და ძალზე შეჰყვარებია. კნეინას რომ შეუტყვია ბიჭის გულისნადები, ტუჩი აუკრავს: მამა უცხონდა. რაც ჩემი ლამაზი მოახლე არ მივათხოვო, იმის ფასს რას ვადამიხდისო.

ეს ამბავი ბიჭის ყურამდე მისულა და მწარედ დაუმღერებია ფანდურზე:

მე ვინ მომცემს ტასიასო,
ასეთ ძვირფას ფასიანსო.
თავადიანთ ტასიაო,
არ ვარ შენი ფასიაო,
მაგრამ შენი სიყვარულის
გულს ეკალი მასტიაო!

რაკი გაუგია კნეინას აზრი, წასულა ქალაქში, ეგები გულს გადავიყარო ტასიაზე ფიქრი და დარდიო.

ამასობაში ტასია ვიღაც ქარსიძესათვის გაუტანებიათ.

ერთი წლის შემდეგ დაბრუნდა ბიჭი სახლში. როცა გაეგო ტასიას ამბავი, ასე ეთქვა: — ეჰ! მე მაშინვე ვიცოდი, რომ არ მომათხოვებდნენ თავადიანთ

ტასიას, მაგრამ გულში ისე ჩამივარდა, რამეს ავიტეხავდი, რომ თავი არ გამოე-
რიდებინაო. ისიც ფანდურზე კარგი დამკვრელი ყოფილა, აუღია ხელში ფან-
დური და ნაღვლიანად დაუმღერია:

ნეტავი ტასო მე და შენ
ყანები მოგვცა ზიარი,
შიგ სამარგველი გინდ იყოს,
ნაპირი მისცა ტყიანი,

მე და შენ ტყეში შეგვკლალა.
რო სიტყვა გითხრა წყლიანი,
ქარსიძის ზოდებუნდები
ყანებით, დარჩეს ტიალი.

ვიცი სამარეს მიმიყვანს
შენზე ფიქრების ტრიალი.

რა ძნელი რამა ყოფილა
ეს სიყვარული ტიალი!

ქართლში თავად ამილახვარს
ჰყავს მსახურად ტასიას;
როგორც ხმებმა მოაღწია,
ყველაფრით ძვირფასიას.

ნეტავ, ჩემი გამხდარიყავ,
ამილახვრისა ტასია,
ვინ იცის ეგ ქარსიძე
იქნება შენი ფასია?!

44. ბერი კაცი ვარ

ერთ სოფლის ბატონს ბიჭად ჰყოლია თავის ყმის შვილი ისაკა. ისაკა გა-
მოირჩეოდა როგორც მიმზიდველი გარეგნობით, ისე ყოფაქცევითა და კარგი
ხმით. მშვენებრად სცოდნია ფანდურზე დაკვრა. ბოლოს ჭიდაობაშიც გაუთქ-
ვამს სახელი.

ეს ისაკა 11—12 წლისა ყოფილა, როცა იგი ბატონს აუყვანია.

ბატონი გამომდგარა ძალზე ავი და გლეხის შეუბრალებელი. როცა ცოფი
მოერეოდა, ჯერ ერთი გლეხის უბანს დაერეოდა, ააწიოკებდა, დაარბევინებდა
თავის ერთგულ მოურავს; ამას რომ მორჩებოდა, ახლა სხვა უბნის გლეხებს
მისდგებოდა და სინსილას უწყევტდა. ასე ექცეოდა ყმა-გლეხებს. გლეხებმა
გულის მოსაფხანად ლექსი გამოსთქვეს:

წვერის! ბატონს არეინ აქებს,
თუ არ ეშმაკის კერძიო;
ცხენზე ჩიტით დაფრინავს,
ფეხით, ვით წყალში თევზიო!
ჯერ თავის გლეხებს აიკლებს,
მერე მეზობელ სოფელსა,
თუ გადირია, შორს წავა,

ვაი იმისა მშობელსა,
ვისაც ბრუტიან თვალს მოჰკრავს,
საქმეს იქს დასაგობელსა.
შეგხვდება სახის ღიმილით,
ცალ თვალსაც ჩაგიკრავდაო;
მისვლისას მათრახს გშვლუბავდა,
ქეჭა-ქუხილსა ჰგავდაო!

¹ სოფელი გორის რაიონში.

ამის გადმომცემმა 70 წლის მოხუცმა ზენო სოზიაშვილმა, შემდეგ თავზე თქვა:

კარგად ვიცნობდი იმ შეჩვენებულ ბატონს, იმისთანა ყამი და აუტანელი ხასიათის პატრონი, იმ დროს ქართლში მეორე არ მოიპოვებოდა.

სწორედ მისი ბრალი იყო, რომ ჩვენი სოფლიდან რამდენიმე გლეხი ვიპარებით და სხვა სოფლებს შევეკედლებთ.

მე, მაგალითად, გადავსახლდი სოფელ რეხაში.

მე გადაუხვებე „ბილიკსა“ — განაგრძობს მოხუცი. — სოფელ წვერის ბატონისა და ყმა-ბიჭის ისაკას ამბავი მთელ სოფელს მოედო. როცა ისაკა დავაუკაცდა, ბატონმა გული აიცრუა მასზე. სულ ლანძღავდა უშვერი სიტყვებით, თანაც ვერ თმობდა მის მოცილებას. როცა ბატონთან სტუმრები მოიყრიდნენ თავს, მაშინვე ისაკას მოიკითხავდნენ, რომ ფანდურზე დაკვრა-დამღერით დამტყბარიყვნენ, ან თუ სადმე გამოჩნდებოდა კარგი მოჭიდავე, მაშინვე ისაკას წაიყვანდნენ ფალავანად.

ერთხელ გულის მოსალობად, ბატონს მიუღექსეს:

ნება გვიბოძე ბატონო,
ისაკა ვაჭიდაოთო,
თორემ ვიღაც ოსს აქებენ,
ათს აქცევს სათითაოდო!

დაუკვებნია „ხორზუ“ ვარ,
მაჩაბლისა ვარ ვარდიო;
გორის მაზრაში ვერ ნახავთ,
რომ იყოს ჩემი ფარდიო!

ისაკას ბატონსაც გული მოსვლია იმ მოჭიდავე ოსის სითამამეზე და ნება დაურთავს ისაკასათვის მომზადებულყო განთქმულ ფალავან ოსთან საჭიდაოთ.

ეს ამბავი მთელ ჩვენს გლეხობასაც გაუგია: მოემზადნენ ზღუდრობას წასასვლელად. მივიდნენ ზღუდერს. მლოცველნი ბუზსავით ირეოდნენ. აქეთ ლხინი, იქით ჯირითი. ერთ ადგილას კი ჭიდაობა გაეჩაღებინათ.

ისაკას დანახვაზე ყველანი გაოცებულან მისი ახოვანი, მღვეისებური შეხედულებით.

უცხად ხალხი აყრიამულდა: სად არის ნონე, ოსი მოჭიდავეო? ამის თქმა და ნონეს იქ გაჩენა ერთი იყო. მართლაც, საქები იყო ეს ნონეც.

გაიმართა წრე, ჩვენი ბატონი ჩამოივლის სახრით და ხალხს განზე სწევს. რომ მოჭიდავენი ყველამ კარგად დაინახოს.

ნონეს გარშემო მაჩაბლები შეგროვილან. ისაკას მხარეს ჩვენი ბატონის გვარეულობა და მოკეთენი.

გაჩაღდა ზურნის ჭყვივილი. ხალხი ხმა გაკმენდილი ელის ორი მოჭიდავის ბედსა და ყისმათს. გავიდა პირველად ნონე ოსი და შუა წრეში გულხელდაკრეფილი გაჩერდა. მეორე მხრიდან ისაკა თავისებური სიღინჯით არღვევს წრეს. შემოუბღვირა ნონე ოსმა. ისაკამ გასძახა:

— რას მიბღვერი ნონეო,
მოდი, ამეწონეო;
ტრაბახს თავი ანებე,
წვერელს გამიგონეო!

ნონეს ეწყინა ისაკას გალექსვა და ქორივით ეცა მოპირდაპირეს, მაგრამ ისაკას ძვრა ვერ უყო. კიდევ შეუტია ნონემ, ისაკა ფესვებგადგმულ მუხასავით დგას უძრავად. ოსმა რომ მესამედ იერიში მიიტანა, ისაკამ ისეთი მოგვერდი ჰკრა მოწინააღმდეგეს, ისე წამოიღო, რომ ნონე ოსმა ზღართან გაადინა, ორივე ფრთით დაეცა მიწაზე და გაშეშდა კიდევ.

ისაკა შორს გადგა და დაუწყო ცქერა. ისეთი ყიჟინა ასტყდა, რომ ყურთა სმენა აღარ იყო. თავადებმა იმიშვლეს ხმლები და ერთმანეთს შეუტიეს, მაგრამ ხალხმა არ გაუშვა. ბოლოს ისინიც დაწყნარდნენ. ოსი როგორც იყო მოასულიერეს და რატრატით გაიყვანეს წრიდან.

ისაკას ბატონი მთლად შეიცვალა. ეს მხეცი კაცი თითქოს მოლბა, დაუძახა ისაკას, გადაეხვია, ჩაუღო ხელში ათთუმნიანი და ხმამალა, სხვის გასაგონად უბრძანა: — დღეიდან შენ გამინთავისუფლებიხარ ყმობიდანაო!

ხალხმა ეს რომ გაიგო, სიხარულის ყრიაშული ასტეხა.

ისაკა იმ დღიდან თავისუფალი გლეხი გახდა. ბევრ თავადაზნაურს არ ეპიტნავა ეს ამბავი.

ისაკასა და ნონე ოსზე ასეთი ლექსი გამოითქვა:

ზღუდრობა დღეს დაეტაკენ
ერთმანეთსა ორი მღვეი.
ერთი იყო ამირანი
მეორე კი ბაყბაყ-მღვეი

ნონე ოსსა შიშისაგან
აუვარდა კანკალიო,
ისაკას დასამარცხებლად
იმას არ შესწევს ძალიო!

ისაკა და ნონე ოსი,
ერთმანეთსა ზომავდნენო,
რომელი რომელს წააქევეს
ჯან-ლონეს არ ზოგავდნენო!

ისაკამ ვერ მოითმინა,
სწრაფად ეცა ნონეს მკლავში,
კისერზე რომ გადმოიღო,
ზურგით დასცა წუმპე-ლაფში.

ნონე რწყილივით ხტუნაობს,
ისაკა დგას როგორც მუხა;
როცა გული გაუწვრილდა,
ისეთი ხმით დაიქუხა,

ერთი კვირა მკვდარი ეგდო,
ველარ გამოვიდა კარში;
მას შემდეგ აღარ გვინახავს
ნონე გარეული ხალხში.

ამ ლექსს ხშირად ამღერებდნენ ისაკას. ისიც ისეთი ოხუნჯობით დაამღერებდა, რომ ხალხს სიცილით ხოცავდა.

ჩემს შეკითხვაზე, რითი გათავდა ისაკას საქმე, მიხრობელმა ბოდიშმა ხადა და განაგრძო:

— ისაკა ყმობიდან განთავისუფლდა, ოჯახს მოეკიდა, სოფელში პირველი კაცი გახდა, მაგრამ როცა მოხუცა ბატონი გარდაიცვალა, ისაკას საქმეც უკულმა წავიდა.

ბატონს დარჩა ერთი ვაჟი. მასზე უფრო უსამართლო. მას „ღვთისაგან წყეულს“ ეძახდნენ. აი, ეს ყმაწვილი კრიჭაში ჩაუდგა ისაკას და მოსვენებას არ აძლევდა: მამაჩემმა ყმობიდან თუ გაგანთავისუფლა, მე არ განთავისუფლებ, ყმა იყავ, ყმადგე უნდა დარჩეო, რაც მამამ სახნავ-სათესი მოგცა, უკან უნდა დამიბრუნოო. ასე მოითხოვდა ეს ახალგაზრდა ბატონი.

ისაკა ხმას არ იღებდა, ბოლმას გულში იხვევდა.

ერთ დღეს, როც ისაკა თავის ვენახში ვაზს სხლავდა, ახალგაზრდა ბატონი მიეჭრა, და სეტყვასავით დაუშინა მათრახი უკვე ხანში შესულ ისაკას. ისაკა გაშტერებული და ტკივილისაგან შეწუხებული კრინტს არა ძრავს თურმე. ბატონს „ღვთისაგან წყეულს“ ბრახი უფრო ემატება. კიდევ დაუშენს მათრახს. ისაკას თვალები აევსო ცრემლებით, და მიუღეჭსა:

ბერი კაცი ვარ, ნუ მომკლავ,
ყველა დაგიწყებს გმობასა,
სადაც ვინ შემოგეყრება,
გეტყვის შვილსა და ძმობასა.

შეამკე ია-ვარდებით,
დაჯექ და ივაგლახეო,

თორემ ეს დღე შენც მოგელის,
იმას მოემკი, რაც თესე,
ამიტომ გიჯობს ეხლავე
სალი მარცვალი დასთესე.

ნუ მიზამ საქმეს საფლიდოს,
მოდი საფლავი ნახეო.

ხალხმა რომ გაიგო ბატონიშვილის მხეცური საქციელი და ისაკას ჭკვიანური და გულსაკლავი პასუხი, მაშინვე შეუდგა მხეცი ბატონის თავიდან მოშორებას.

სოფელ ბიეთიდან¹ ხშირად მოდიოდა ამ სოფელში ერთი ოსი — კიბილა, რომელიც თავის ბატონს ემალებოდა.

კიბილა კარგი ვაჟკაცი იყო, მას ერთხელ ტყეში მოესწრო ბატონის მოურავისათვის, რომელიც მეორეჯერ მისულიყო შემაზე გადასახადის ასაკრეფად; ხალხს უთქვამს: „ერთხელ ხომ მოგართვით, სხვა რაღა გინდაო?!“ მოურავს სწყენია და გლეხებისათვის დაუწყია ლანძღვა-გინება. ამ დროს კიბილაც მოსულა. ჯერ ყური დაუგდო ამ ამბავს, ბოლოს ტკბილად შეესიტყვა მოურავს, მაგრამ მოურავი არ დაცხრა, ხმას უმაღლებდა. კიბილა მოშორდა, გზაზე ჩაუ-

¹ სოფელი ყოფ. გორის მაზრაში, ოსებით დასახლებული.

საფრდა მოურავს, მოჰკრა თუ არა თვალი, მოურავი ცხენიდან გადმოიღვინა ერთი კარგად მიბეგვა. ეს შეიქნა მიზეზი კიბილას სოფლიდან მოშორებისა. ამ დღის შემდეგ მოურავის დაბეზლებით ბატონსაც გული მოუვიდა. დაარიგა მოურავი თვალყური ადევნოს კიბილას.

ეს კიბილა შეიტყობს ამ ამბავს, დასთანხმდება გლეხების წინადადებაზე:

„მაშ მე კიბილა არ ვიყვე, თუ ხვალვე არ მოგაშოროთ,
არ მეხუროს თავზე ქული, ეგ ბატონი გასაგული“.

არ გასულა ერთი კვირა, რომ კიბილა შეხვდება ბატონს თავის მოურავით სოფლის ერთ ორღობის ბოლოს. ბატონისათვის სიათა დაუხლია... მოურავი კი არ გაუშეშებია, რაც უნდა იყოს, ეგეც ჩვენსავით გლეხია, ისიც ეყოფა, რაც ზას დღე დავაყარე ბიეთის ტყეშიო. ასე უთქვამს და გასდგომია თავის გზას.

45. შაჰრის ხეშო

კახეთის სოფლის ერთ-ერთ ოჯახში გაცხარებული ნადიმობა იყო — მოგვითხრო გიგა ბეჟანიშვილმა დიაკვან ლუკაშვილის გადმოცემული ამბავი. — სტუმრებითა და ნათესავებით მთელი სახლი გაჭედული იყო, მათ შორის იყო სამი კარგი მომღერალი, სამივე კარდანახიდან.

სადღეგრძელო ჩამოარიგა თამადამ — მასპინძელმა. უეცრად გაისმა სიმღერა — „მე ახმეტელი გახლავარ“. სიმღერაში ნაქები იყო განთქმული ღვინო „ქინძმარაული“, რომელსაც თითქოს, კახეთის არცერთი კუთხის ღვინო არ სჯობდა. ეს სიმღერა ასეთი ლექსით იყო აკინძული:

ნამდვილი გამოძელია,
ნარწყაულს მიეყავ ხელიო,
შეუჩვევარი ვინც არის,
მისი საქმეა ძნელიო!

ასსაპალნიანს ვინახავ,
ჯერ არ მიხლია ხელიო;
თორმეტ ვაჟს ერთად ჯვარს დავწერ,
იმ მშვენიერ დღეს ველიო.

მე ახმეტელი გახლავარ,
ღვინო მაქვს ძველზე ძველიო,
„ქინძმარაულს“ რომ იგემებ,
იტყვი „ჭირიმი შენიო!“

თორმეტსაც სიძეს მოვიყვან,
მათთვისაც იყვეს როველიო,
ოცდაოთხს ერთ დროს ჯვარს დავწერ,
ჩემთვის არ არის ძნელიო.

კარდანახელ სტუმარს ახმეტური ღვინო არ მოეწონა, — „ქინძმარაულის“ ქებამ ზომ სახეზე აღმური გადააკრა. მასპინძელს ეს არ გამოეპარა, როცა კარდანახელი სტუმრის სადღეგრძელო მიირთვა, ყანწი გადააწოდა და მიუღეჭა:

როცა კაცი სახალხოთა
თავის თავსა აქებსო,
ეს უნდა კარგად ახსოვდეს
არ გაებას მახესო!

რაც უნდ მუხლმაგარი იყო,
გაეცანი სხვასაო,
რომ ბოლო დროს საყვედურით
არ იტებხდე თავსაო!

სტუმარი ცოტა არ იყოს გუნებაზე მოვიდა, რადგან მასპინძლის ნათქვამს მიხვდა. მაღლობა უძღვნა თამადას, გამოცალა ყანწი და თავის კუთხის მომღერლებს გადახედა. ეს ნიშანი იყო სიმღერის დაწყებისა.

კარდანახელებმა შემოსძახეს „ფაფრის ხევი“. სტუმრებმა მოისმინეს მშვენივრად გადმოცემული სიმღერა, შეაქეს მომღერლები, მაგრამ ფაფრის ხევის რქაწითელა რომ ქინძმარაულს ამჯობინეს, ეს კი არ ესია მოვნათ. ერთმა იქ დამსწრეთაგანმა ვერ მოითმინა და გაუღექსა:

„ვის უნახავს თავვი გახდეს
ვირცხენა ან მღევთა მღევი,
ვის უნახავს ცოფიანი

მლოცველი ან ღამის მთევი,
ვის სმენია „ქინძმარაულს“,
მჯობნებოდა „ფაფრის ხევი“?!

ბევრმა მხარი დაუჭირა ნათქვამს, ზოგმა კი ტუჩი აკრა ამ ლექსის გაგონებაზე. მაშინ კარდანახელმა სტუმარმა ერთ-ერთ მომღერალს თვალით ანიშნა ლექსი თქვიო:

აბა ლუკა, მართალი ხარ,
სწორე მთქმელი ყველგანაო,
ქინძმარაულს, თუ ფაფრის ხევის,
რომელს აქებს ქვეყანაო?!

ლუკა წარმოთქვამს ლექსს:

ფაფრის ხევი, დალოცვილო,
რქაწითელით თავი მოგაქვს,
ვინც კი გნახავს დახუნძლულსა,
იტყვის: „სამოთხის ბაღსა ჰგავს“.

„ქინძმარაულთან“ დადგომა
არადროს არ გეკადრება.

მისგან დაწურული ღვინო
მეფესაც კი ეკადრება,

ფაფრის ხეო, კახის თვალო,
უნდა ნექტარს შეგადარო,
ღედის ძუძუსავით შემრგო,
უკვდავების წყარო ხარო.

ამის გაგონებაზე ატყდა განგაში, მაგრამ მოისმა რიხიანი ხმა:

„ქინძმარაულს“ დაევიდა,
მხარდაჭერილი „ფაფრის ხევი“,
დასცა და ბეჭი მოსტეხა,

ღველით გახდა ასაწევი!
დოსტაქარსა ასე უთხრეს,
ლამე გაქვსო გასათევი!

¹ განა ქინძმარაულის ღვინოს ფაფრის ხევის ღვინო სჯობიანო?

ხალხი თუმცა მიყუჩდა, მაგრამ ნაწყენი მაინც დარჩაო, — დაუმადლო
ქანიშვილმა.

„ქინძმარაულს“, „ფაფრის ხევის“ და „ატენურის“ გაკამათება:

„ქინძმარაული“ „ატენურს“:
ქართლის შვილო, დედისერთავ,
ღვინოების ერისთავო;
თავისუფლად შეგიძლიან,
რომ თამაღობა ითავო!

მხოლოდ ემაგ ატენიდან
შორს არსად არ გასდგა ფეხი,
თორემ გორელების ჭორით
მთლად გახდები დასაგრეხი!

შენთვისა მსურს მე კეთილი,
ხომ ვართ ნათელ-მირონიო;

„ატენური“ „ქინძმარაულს“:

ატენის ვარ ატენური,
აბა დამიგდვეი ყური,
მოკითხვისთვის მადლსა გიძღვნი,
სადაურსა სადაური;

ნაქები ხარ კახეთშია,
მაგრამ კალოს! ადგილი გაქვს;
„ფაფრის ხევი“ თუმც გვერდულობს,
მას ხომ მეტი ადგილი აქვს.

მართალია, საქები ხარ,
ვგონებ არც მე ჩამოგრეხები,

„ფაფრის ხევი“ ორივეს:

„ატენურს“ მე არას ვერჩი,
თავი მოაქვს დარბაისლად,
მხოლოდ შენი ღვარძლი სიტყვა
გულს მომედო ნარად, ეკლად!

შენი ცუდი გულს მომიკლავს,
მახარებს საგმირონიო!

„ფაფრის ხევის“ რქაწითელა
არ ვიცი რას მედავება,
ყველგან ჩემს კიცხვაში არის,
მე კი არ მსურს შედავება!

ერთს კი ვიტყვი: მე ვმრავლდები,
ის თანდათანობითა ხმება;
მეტის მეტი ნაზი არის,
რომ პირითა არ ითქმება!

ვინც რომ ადგილზე მნახულობს,
რაცა ვარ, იგი დავრჩები!

მაგრამ ერთი ფილენჯი მჭირს,
გზაში თრევა არ მიყვარსო,
გთხოვ, ეს თქმული დამიჯერო,
არ გაჰკვირდე, არ მიხამსო!

„ფაფრის ხევი“ სულ სხვა არის,
ჩვენ იმას ვერ შევედრებით,
ეს ნათქვამიც მაპატიე,
გეხვეწები, გევედრები.

მჯობზე მჯობი ამ ქვეყნადა,
უთქვამთ არ დაიღვევო,
განა ოქრო მეტის ფხეკით,
თანდათან დაიღვევო?!

¹ მცირე ადგილი გიკავია.

მაგრამ მაინც ოქროდ რჩება,
თითბერს მუდამ სჯობიაო,
ვინც კი თავის მოქმეს ჰკიცხავს,
მუდამ დასაგმობიაო!
ფაფრის ხეველი ბიჭი ვარ,
ამ სამეხას! მე არ ვგმობდი,
ასი წელი ამას ვსვამდი,
და არც ერთსა არა ვთმობდი.
კარგი არის „ატენური“;

„ქინძმარაული“ მეტია,
„ფაფრისხევის“ რქაწითელა,
ორივეს გადამეტია,
ამ სამეხას ვინც დაფშენიტავს,
უტვინოა და ცეტია!
ამ ლექსის გამომჩარხველი
იგევე ლუკაშვილია,
ამას გაამბობთ მარტყოფის
გიგა ბეჟანიშვილია!

46. მომღერალ გიგის ნათქვამი

„ხბოყვირალანთ“ ბიჭი ვარ,
ვერვინ მჯობს სიტყვის თქმაშია;
ვერცა ზღაპრისა თხრობაში
და ვერც სიმღერის ხმაშია.
რა გინდა რომ არ ვიცოდე,
მომხდარი მთას და ბარშია;
ზოგი გავიგე ადგილზე,
ზოგი აქა-იქ გზაშია!
მარტო სამსა ვერ გაუძლებ
ჩვენ გლახურ სიმღერაშია;
„თხის რქა“², „ტილას“³ და კახელსა⁴
გაზრდილსა შვილად ქართლშია.
ერთხელ გამიწყრა ღმერთი და
დავძახე ჩვენი ჭონაო;
ეს რომ „შიკრიკამ“⁵ გაიგო
და ყურით გაიგონაო,
შემომიტია: — რას ბოლავ,
ეგრე ვინ გაიგონაო!
ეგ ჩვენი ჭონა იმ თავით
ოქროა, თავის წონაო.

თუ ასე გიყვარს სიმღერა,
არ გაიყვანო ხანაო;
ეხლავე წადი მარანას⁶
„თხის რქა“ გიორგისთანაო!
გასწავლის ნაირ სიმღერას,
ხმას დაგიხვეწავს თანაო;
არ გადასცდება მიჯნასა⁷,
როგორც რომ აკენის-ნანაო!
მივედი გიორგისთანა,
ხურჯინიცა მაქვს თანაო;
ტიკჭორა, ღვინით სავსეი,
ნაზუჭი ბამბისთანაო.
წელიწადს დავრჩი მასთანა,
მივლიდა როგორც მამაო;
თან მასწავლიდა სიმღერებს
როგორც რომ „ანა-ბანაო“.
წლისთავზე ჯერ გამომცადა
მეშველებოდა თანაო;
მოსიმღერე არ მინახავს
ქართლში მე იმისთანაო!

¹ ქინძმარაულის, ფაფრისხევის და ატენის ღვინოებს გულისხმობს.

², ³, ⁴, ⁵ განთქმული მომღერლები ქართლში.

⁶ სოფელი გორის რაიონში.

⁷ ე. ი. ზუსტად გასწავლის სიმღერასაო.

„შეკრიკას“ ბიჭი მოვნახე,
ვუძღვრე როგორც ნანაო;
მაჭო, და მადლობის ნიშნად

მთლად მომიცელა ყანაო!
„ხბოყვირაღანთ“ ბიჭი ვარ
სოფელ სურამიდანაო!

47. ბიჭმა აჯოგა

ბ ი ჭ ი — ეო, მეო, შენი ჭირიმეო,
ე რა კონტა გოგონა ხარ
შენ გენაცვალეო!

გ ო გ ო — თვალეზი კი დაგიდგება,
ენა გაიხმეო;
თორემ ამ ქოთანსა ხედავ,
შიგ ასხია თხლეო!

ბ ი ჭ ი — რასა ჯავრობ, გულის ვარდო,
რად გინდა ეგ თხლეო;
ხომ ხედავ, როგორ ჩამოვხმი
თავს შემოგვევლეო!

გ ო გ ო — ვისაც თავს შემოვლებიხარ,
მას შემოვევლეო;
მე კი თავი დამანებე,
ენა გაიხმეო!

ბ ი ჭ ი — გოგოვ, ენა რომ გავიხმეო
ხომ დავმუნჯდი მეო;
მაშინ რალა მეშველება
შენ დაგენაცვლეო!

გ ო გ ო — ბიჭო, რა ჭირმა აგტეხა,
იბნევი ვით ბზეო;
როგორ გავცვალო რუისი
ბატონ დირბზეო?!

ბ ი ჭ ი — ბატებს ხომ არ გარეყინებ
არც ვარ საბძლის ბზეო:

მთვარესავით გაბადრულხარ
 შენი კენესამეო!
 გოგო — იკვნესე და იავადე,
 თავს შემომეველეო;
 რაზე მაჩერებ ამდენ ხანს,
 უკვე ჩადის მზეო!
 ბიჭი — გოგოვ, რახან აღარ იმლი,
 პირობა მომეო;
 ნუ დამტოვებ მარტოკასა,
 თან წამიყვანეო!
 გოგო — ი მეხი კი დაგაყარე,
 გიჟო ონოფრეო;
 შენისთანა დოყლაპიას
 არ გავყვები მეო!
 ბიჭი — არც გიჟი ვარ, არც ონოფრე,
 რად დამცინი მეო;
 რახან საქმროდ არ გინდივარ,
 სჯობს რომ წავეთრეო!
 ცანცალანთ გოგოს ვითხოვ,
 ვიქორწილებ მეო,
 გავუსვამ და გამოუსვამ
 ფეხის ცერებზეო!
 გოგო — რაო ბიჭო, ნუთუ მართლა,
 გამცვლი მე სხვაზეო;
 შინამ ნურაფერი სჭამო
 დილით სისხამზეო!
 მე მეგონა მეხუმრები,
 მეც გაგეხუმრეო;
 თუ მართლა ძაან გიყვარვარ,
 შარემ შემირთეო!
 არ გასულა ერთი კვირა,
 მაყრად ვიყავ მეო;
 ტომოთეს ბიჭმა შეირთო
 ზორბანთ თეკლეო!
 ამ ლექსის გამოხანხვლელი
 ვარ კიკოლას ძეო!
 დუბიანებში ვისვენებ,
 მზის გადახრამდეო.

48. ოჩხარო

ძველად, ვისაც სურდა თავისი ხელმოკლეობის გამოსწორება (ზოგი კი მეტი შემოსავლის მიღების მიზნით) გამართავდა ეგრეთწოდებულ „ოჩხარს“.

წვეულებისათვის მოამზადებდა კარგ საჭმელ-სასმელს.

დაპატიებდა უფრო შეძლებულთ, რათა მეტი შემოეწირათ.

შუა სმის დროს ერთ-ერთი წამოდგებოდა გამოსაცხადებლად. წვლილის გამღები წინასწარ წასჩურობლებდა გამომცხადებელს, მე ესა და ეს შემომამკვსო. გამომცხადებელი იტყოდა გასაგებად. მაგალითად, როცა იტყოდა: ნიკა კოჭლამაზაშვილმა ოთხი ჩანახი პური შემოსწირო, ერთხმად გაისმოდა — ღმერთმა ააშენოსო. ასე და ამრიგად გრძელდებოდა შემოწირვა და ძახილი მანამ, სანამ იქ დამსწრე შემწირველთა რიცხვი არ დამთავრდებოდა.

რამდენიმე ხნის შემდეგ ოჩხარის მომწყობი შემოუვლიდა ყველა მონაწილეს და კრეფდა შემოწირულს. ოჩხარის მონაწილენი სიამოვნებითა და ხალისით აძლევდნენ დაპირებულს, მით უმეტეს თუ კარგი ოჩხარი იყო, ე. ი. თუ სუფრას ყველაფერი თავზე საყრელი ჰქონდა.

ისეთი შემთხვევაც ყოფილა, როცა ოჩხარის გამმართველს, საგრძნობი შემოსავალი აუღია, დანახარჯი დაუფარავს და ბლომათაც დარჩენია შემოწირულება.

ოჩხარი გლეხის საყვარელი დროს გატარება იყო, სადაც ის სიამოვნებით მიდიოდა.

სოფლად ოჩხარი გავმართე,
ეს ძველი ჩვეულებათ;
ეგებ შემდეგში მომეცეს
დაკოდილ გულზე შევბათ!

როდესაც მოვრჩი ოჩხარსა,
დავთვალე შემოწირული;
სიხარულისგან გავუსვი,
სიმღერაც დავცხე გამირული!

ოთხი ჰქედილა დავკალი,
დავიდე ჰეკას ვალია;
სტუმრები ისე დამეხვნენ,
როგორც ყანასა კალია!

ბაკში რო შევიხედევი,
ენახე ცხვრებისა ფარაო;
ერთ გუთნეულმა მოზვრებმა
თვალი-თვალს გამიყარაო!

ოთხი დღე-ღამე¹ ჰამეს, სვეს,
ძვლები იტეხეს ნეკზედა²;
ხოკები³ რო ვერ გავაძღე
ჯერი დამიდგა ნეზვზედა!

აქეთ ბლავილი, ღრუტენი,
იქით კაკანი ქათმისა;
სიხარულისგან ვაჟკაცსა
არა მაქვს მალა ჰამისა!

¹ დრო აქ გადამეტებულია, ოჩხარი ერთ დღეზე მეტი არ გრძელდებოდა.
² ინლაურის ბარკალის ძვალს ჩიილებდნენ მუკში, რომელსაც მიადებდნენ ნეკს, ცერით მიაწვებოდნენ და ვინც გადატეხავდა ღონიერ კაცად ითვლებოდა.
³ ძალზე ბევრის მჭამელები.

ასე ავშენდი, აქამდის
არ მყავდა გლეხსა ხარო;
ღმერთმანი კარგი ყოფილა
ეს რაღაც ოჩხარაიო!

ერთი თხოვნა მაქვს თქვენთანა,
ამას ვფიქრობდი დღესაო;
ამ სოფელს მინდა ვიცხოვრო,
მამულს არა ვთხოვთ ბევრსაო!

ბატონმა მომიკაკუნა,
თვალეხსა ანათებსაო;
უჩემოდ როგორ გამართე,
ისიც ამ მკათათვესაო?!

აქამდის ღარიბი ვიყავ,
ტანჯვას ვიტანდი ბევრსაო;
ეხლა მყავს ხარი, კამეჩი,
თან მოვაშენებ ცხვრებსაო!

უეცრად თავბრუ დამეხვა,
გულში ვახსენებ ღმერთსაო;
ვიფიქრე: — ერთ თოხლს მივართმევ,
ვგონებ აიღებს ხელსაო!

თქვენთან პირნათლად გამოვალ,
გავრჯი მარჯვენა ხელსაო;
ნებას თუ მომცემთ, ეხლავე
დარბაზს მოვაწყობ ბნელსაო!

ეკადრე: — ბატონო, ვერ გკადრე,
მთლად გლეხი იყო ჩემსაო;
თქვენ სხვა პატივი გინდოდათ,
ვერ შევირცხვენდი წვერსაო.

ეს მოხდა დირბის იქითა,
სოფლის თქმა რა საჭიროა;
„პატრუქა“ დიამბეგს ჰკითხეთ,
ღოვლათი რომ დააგროვა!

49. სამ ქაჩალზე

მაგარი და ლალი ზუნების ქიზიყელი ბევრს ითმენდა მეფის თვითმპყრობელობის დროს. ისე დღე არ გავიდოდა, რომ არ აეწიოკებინათ ესა თუ ის სოფელი. „მეფის ძაღლები“ შიშის ზარს სცემდნენ ყველას, ვინც შენაწერს ვერ გადაიხდიდა თავის დროზე. ამათ არ ჩამორჩებოდნენ მამასახლისი და „პოპოშნიკი“. ეს ვაჟბატონები ზოგჯერ ორ-ორჯერაც კი ახდენებდნენ, ისედაც გატყავებულ გლეხს. ვინც უენო და გაუბედავი იყო, ის ერთიორად იფტქვენებოდა. თუ ვინმე გაუმაგრდებოდა, იმას უფრო ლობიერად ექცეოდნენ. მოთმინების ფილა რომ გაივსო, ერთ-ერთ სოფელში სამმა ვაჟკაცმა გადაწყვიტა სოფლის დახსნა ძარცვა-გლეჯისაგან. ყაჩაღად გავარდნენ და სიცოცხლეს უმწარებდნენ ყველას, ვინც გლეხის სისხლის მწოველი ეგულებოდათ. ხშირად ბატონსაც „შიშის ქარს“ გაუჩენდნენ ხოლმე.

ზამთრობით ფარულად თავ-თავიანთ ბინაში ცხოვრობდნენ. ერთმა მამასახლისმა სახელად წყალობამ დაასმინა და გასცა შინ მყოფი ყაჩაღები.

ერთი მათგანი, სახელად მიხა „ბადეში“ მოხვდა. მეორე დღესვე ციხეში ჩასვეს. დანარჩენი ორი ამხანაგი ბაგია და ლადა როგორღაც გადარჩნენ.

მიხამ სულ მალე მოახერხა ციხიდან გამოქცევა. გამალბული დაეძებლა მამასახლისს — წყალობას.

როცა ციხიდან გაიქცა,
ჯერ არ მივიდა სახლშია;
სოფელს გარშემო უვლიდა,
ხან ბოლოში, ხან თავშია!

—ხომ იცით არ მედგომება,
დღეიდან ამ სოფელშიო;
თუ ვაჟკაცი ხართ, მომყევით,
გავიჭრათ სამნიე ტყეშიო!

ეს იყო ნახირობის დროს,
მიხა ბრუნდება სახლშია,
მამასახლისი გამოჩნდა,
ტყენი მიჰყავდა კვალშია!

თორემ თუ ხელში ჩაგვიგდეს,
თავს არ უშველეთ დროზეო,
ხალხისა საჩვენებლად
ჩამოგვკიდებენ ბოძზეო!

ორი სტრაჟნიკი მისდევდა,
წუნუა ედგათ თავშია;
ვერ იმაგრებდნენ ცხენზე თავს,
თითქოს ცურავდნენ ზღვაშია!

მეორე დილას სამივე
გაიჭრნენ უღრან ტყეშია,
ზურგზე ეკიდათ თოფები,
ხმლებიც ეჭირათ ხელშია!

მიხამ მომუტა სიათა,
თანაც გასწორდა მხარშია;
— ეხლა კი მამასახლისთან
გამოვალ აზამბარშია!

მუქთახორებსა ცარცვადნენ,
ვისაც იგდებდნენ ხელშია,
გლახკაცებისა მჩაგვრელებს
ავდებდნენ მწარე დღეშია!

იქეჭა თოფმა მეხვიით,
წყალობას მოხვდა თავშია;
ამ უშველებელ ვაჟკაცსა,
ზღარათანი მოსძვრა კვალშია!

ერთ დღეს გამცემლის ენითა,
იმ ჭიაურის ტყეშია,
ოცდაათ მეტმა სტრაჟნიკმა
სამივე იგლო ხელშია!

ი კარდანახში მეხვიით
ხმები გავარდა ხალხშია;
— ვილამაც მოჰკლა წყალობა,
ქვემოთა გდია გზაშია!

ლომებივითა იბრძოდნენ,
ტყვისა ფლავდნენ მკერდშია;
ბაგი და ლადა მოუტკლეს,
მიხა კი ჩადგა ჯერშია!

იმ ღამეს მიხა მოვიდა
მიპარვითა და ჩუმდა
ბაგიასა და ლადასა
კაცს გაუგზავნის ძმურადა!

ეს რო შენიშნა მტრის ჯარმა,
უფრო შეიჭრა ტყეშია;
რათაც არ უნდა დაუჯდეთ,
ეს უნდა იგლონ ხელშია!

მინა ლომივით იბრძოდა,
ბევრს დაუბნელა დღენია;
მაგრამ ბოლო დროს შეატყო,
ახლოა „განაჩენია“!
ძმებს გადაავლო თვალი და
ხანჯალს სწვდა მარჯვედ ტარშია;

მარცხენა ძუძუს დაიცა,
სული გაყარა წამშია!
მას შემდეგ შუა ქიზიყში
თქმა ასეთია ხალხშია:
„წყალობა ჯოჯოხეთშია,
მინა კი სამოთხეშია“.

50. ფისმანაში

დიდხანს იტანჯა ტატეი,
როგორ უშველოს თავსაო;
ფისმანობს თითქმის ყოველდღე,
კი არ შესჩივის სხვასაო:

ეხლა რო მარტოხელი ვარ,
ვერ ვარჩენ მე ჩემს თავსაო;
როცა დედაკაცს მოვიყვან,
ალბად კლდეს ვახლი თავსაო?!
ფისმანობს მაინც ტატეი
შემოდგომაზე ქორწილსა:
— ჯანდაბას, იქნეს, რაც იქნეს
თუ მეც გავიყრი ბორკილსა! —

მივიდა თავის ბატონთან,
მან კი მოთხოვა „ვალიო“,
— ტატე ჭკვიანი კაცი ხარ
ანასთან ერთად წყნარიო.

სუყველგან მტკიცე სიტყვისა
არა გპირდება ფიცო;

სოფელში მიღებული ხარ,
ბატონის „წესიც“ იციო!

საწინააღმდეგო არა მაქვს,
მეც უნდა მომეწონოსო;
ორ-სამ დღეს უნდა ჩემს სახლში
საცოლე აიწონოსო!

დაბრუნდა ჩვენი ტატეი,
ფისმანობს თავის თავზედა;
სიბრაზით გადააწიტა,
სიათა იგდო მხარზედა!

მიეჭრა ბატონს ბინაზე,
თან სიტყვა უთხრა „ჭონდა“:
— ბატონო, აი საცოლეც
მოგგვარე ასაწონადა,

ეს თქვა და ფეხი მოსხლიტა,
გული გაუპო ორადა!
ბატონს კი თავისი რჩევა
დაუჯდა თავის წონადა.

51. შაშვო ლაგაჯო

— მოგესხენებთ, — ასე იწყებს მოხუცი სანდრო სეფისკვერაძე — ძველად
თარეში და თავდასხმა ჩვეულებრივი მოვლენა იყო. ლეკებს ამორჩეული დრო
ჭქონდათ სათარეშოდ. ქართლშიაც სცოდნიათ თავდასხმა და აწიოკება ისე,
როგორც ჩვენში — ქიზიყში. ბევრი თარეში მოვიშორეთ თავიდან. „ჩვენები
ძნელად თუ მარცხდებოდნენო“, მამაჩემისგან გამიგია. ერთხელ ლეკებს

უცდიათ ბოდბისხევის მონასტრის დანგრევა და აოხრება, მაგრამ ჩვენებს ისე შეუვიწროვებიათ ლეკები, რომ იძულებული ყოფილან თავი დაენებებინათ თავიანთ განზრახვისთვის. კუდამოძუებული, შერცხვენილი წასულან თავიანთ მთებში.

როცა ვერარას გახდნენო, რომ მშიერ კუჭით მთებშია
თათრები ისე წახდნენო; ძალღივით მილასლასდნენო!

ჩვენში ხშირად გაიგონებდით ახალგაზრდებისაგან ამ ლექსს ფანდურზე დამღერით.

მე სულ პატარა გახლდით, როცა დიდი თარეშიანობა იყო.

მენახირეებს მოუტანიათ ამბავი სოფელში: — იმდენი ლეკის ჯარი მოდის, რომ ალაზნის ველზე არ ეტევაო.

კაცი გაუგზავნიათ ზარის დასარეკად: ეს, თურმე, ნიშანი ყოფილა ხალხის შეკრებისა. თუ ჩვენს სოფელში ვისმეს ხანძარი გაუჩნდებოდა, მაშინვე ეკლესიის ზარს რეკას დაუწყებდნენ.

ზარის ხმის გაგონებაზე, მთელი სოფელი მოიყრიდა თავს ეკლესიის გალავანში, ან სხვა მოსახერხებელ ადგილას.

ხალხში ჩოჩქოლი ატეხილა. ერთ თვალის დახამხამებაზე შეყრილა მთელი სოფლის ვაჟკაცობა. მახლობელ სოფლელებს რომ გაუგიათ, ისინიც ჩვენებს შეერთებიან და წასულან ლეკების დასახვედრად. მეფესთანაც გაუგზავნიათ შიკრიკი და ყველაფერი უცნობებით.

მეფეს ნასიძესთვის უბრძანებია: შენთვის მომინდვია ეს საქმე, აბა შენ იცი, როგორც უწინამძღვრებ გლახობასაო.

ნასიძესთან წარსდგება ერთი მოხუცი, რომელიც ასე მოახსენებს: აჲ მოვიყვანე ჩემი ორი შვილი, აბა შეხედეთ, ლომებს ჰგვანან თუ არაო, სულ თორმეტი ვაჟი მყავდა, ათი ომებში სხვადასხვა დროს დამედუბა, სამშობლოს შესწირეს თავიანთი სიყმეო. მე და ჩემი ორი შვილი ერთად ვიბრძოლებთ; იმედი მაქვს ჩვენ გავიტანოთ.

ჩვენებს ამჟამადაც გაურეკიათ ლეკები, ერთ ადგილას მოუქუჩებიან როგორც რკალში, მოუმწყვდევიათ და ისე გაუწყვეტიათ, რომ მთხრობელიც კი არ გადარჩენილა. მოხუცს თავის ორი შვილით ლომივით უბრძოლნია.

ჩვენში ყოფილა ერთი მოხუცი სახელად — არსენა. მას მთელი თავისი სიცოცხლე სიმღერასა და ფანდურზე დაკვრაში გაუტარებია.

მთელი სოფლის თვალი არის ხალხს გვართობდა სანამდისინ
ჩვენი ბერი არსენაო; სიკვდილმა არ ახსენაო.

ამ არსენას რომ გაუგია ჩვენი გამარჯვება, ულვაშებში ჩაუტინია, თან

კი ცრემლები ჩამოსტქრიალებდა. ერთ ნინოება დღეს, მონასტრის გაღრმავება
გალავანთან ჩამომჯდარა და ფანდურზე თავისი გემრიელი ხმით დაუდილინია
დუდგოსავით მოსულ ხალხს წინ:

„კახეთს მოადგა ლეკების
აუწერელი ჯარია,
უთქვამთ, ჯერ ქიზიყს ვეწვევით,
იქ უფრო მთა და ბარია.

მოხუც გლეხს უთქვამს: „აქა ვარ
ამ ჩემი ორი შვილითა;
ათი კი ომში დავკარგე,
დღე-ღამეს ვქელავ ვიშითა.

ტყე-ტყე ავივლით ბოდბისში,
სად მონასტერი არიო;
გავმუსროთ დიდი — პატარა,
მიტომ ვიცვალეთ მხარიო.

ეხლავ მზადა ვარ სამშობლოს
თავზე დავედო მტლადაო;
გავჰლარავდი, მაგრამა
ჯანზე ვარ მაინც მხნელაო!“

უნდა მოვტეხოთ მონასტერს
ი წმიდა ნინოს ჯვარიო;
მივფუშ-მოვფუშოთ, ავფხიკოთ
სოფლის სახლი და კარიო.

და გაილაშქრებს მტრისკენა,
მთელი ქიზიყის გლეხია;
ლეკებსა ჩვენს დანახვაზე
თავს დასცემიათ მეხია.

ნასიძეს უთქვამს: „ბიჭებო,
მოდის ლეკების ჯარიაო;
იცადეთ, მათი სტუმრობა
ხუმრობა როდი არიო.

თათრებს ჩვენები შეეჭრნენ,
ვით ქორი მტრედის გუნდშია;
ჰკაფეს და ჰკაფეს ურჯულო,
დარდი არ ჩაჰყვათ გულშია.

შევკრიბოთ დიდი-პატარა,
ვინც რომ ყოჩალი არიო;
აქვე გავწყვიტოთ, თორემ
ავციოხრდებო გვარიო“.

მოხუცი თავის ორ შვილით,
იბრძვის, როგორც რომ ლომია;
მტრის გვამებს ირგვლივ გაისვრის,
იტყვის: „რად გვინდა მძორია“.

ამ დროს წარსდგება ბატონთან,
სახით მოხუცი არიო;
თანა ჰყავს ზორბა ვაჟები
ატყვი მღევები არიო.

ყველა გაჰკვირდა მოხუცის
და მის ვაჟების ძალითა;
სამივე ერთად შეამკეს
ხურნითა-საზანდართა.

მეფესგან კაცი მოსულა,
ქიზიყი მზად თუ არიო;
ჩქარა შეკრიბეთ ბიჭები,
თორემ ქუხილი არიო.

მოხუცს უწოდეს „მგელკაცა“,
მის შვილებს — ლეკნი ლომისა;
სიმღერაც კი გამოუთქვენს
დაუფასებელ წონისა.

მამასთან ისე შევნოდნენ,
როგორც კუნელზე შაშვი; ა
როგორც ალმასი ნამგალი
მამითადისა მკაშია.

მათ ნათქვამ, ნამღერ სიმღერას,
ჰქვიან „ლამაზი შაშვი“,

დროთა განმავლობაში ეს სიმღერა იმდენად გავრცელდა, რომ ზოგიერთ
სიმღერას სარჩულად (ტექსტად) დაედო. ხმარობენ ქიზიყურ მგზავრულში
„კახეთს მოადგა თარეში“.

ამას დამღერის არსენა
ყველგან, მთაში თუ ბარშია.

არსენას უთქვამს: „როგორც მე
ეს კილოც ძველზე — ძველია;
მას შემდეგ „შაშვი ლამაზო“
ქიზიყელთ საყვარელია!“

52. ცანგალა და გოგონა

1

ახლა დავძახოთ, ბიჭებო,
„ცანგალა და გოგონაო“,
ჩვენი ტატე ჩამოუვლის,
თითონ იცის როგორაო.

ჩვენში პირველი ბიჭია,
მართლაც ვაჟკაცის წონაო;
მისი ერთი ხელეური
ძნა არის, არა კონაო.

ტკოცაში შეჰყვარებია
ერთი კოხტა გოგონაო;
ტატე სულ ამას იძახის,
გოგოა ოქროს წონაო!

ღვთისმშობლობას ნიშნობა აქვს,
მაყრად მოჰყავს სოფრონაო;
მომღერალი, მეფანდურე,
დალაქიანთ „ჭოლონაო“.

ტკოცელებს მოსწონებიათ,
უთქვამთ კარგი ბიჭიაო;
ეს ტატე ნადარბაზელი
ჰქვიანი და დინჯიაო.

ეტყობა კარგი იქნება,
ოჯახში თუ გარეთაო;
მას როგორ დაეჭირება
ჩვენი გოგო არეთაო.

ამ ჩვენებურ გოგოებსა
შურით მოსდებიან ალი;
ბუზღუნებენ, ნუთუ ტატეს
აქ არა ყავს მისი ცალი?!

ქორწილისთვის მოვემზადოთ,
ვივარჯიშოთ ცეკვაშია;
სიმღერებიც გავიხსენოთ,
რომ არ შევრცხვეთ ტკოცაშია.

იქაც დავცხოთ მაყრული და
თან მივაცოლოთ „გოგონა“,
როგორც ჩვენმა „სატატურამ“
შუა ქართლში გაიგონა.

მაყრებად ამოვიჩიოთ,
თორმეტი ან ცამეტიო;
ყველა კარგი მომღერალი;
დინჯი არა კვიმატიო!

გოგობო, ნუ ღონდებით,
ძაღლებივით ნუ ღრინავთო,
ისეთ ბიჭებს ამოგირჩევთ
ტატეს სჯობდეს ათ წილადო.

„გაუსვით და გამოუსვით,
როგორც ჭიანჭურიაო“;
ის ამ წელს ვერ გათხოვდება,
ვინც ფეხი აურიო.

II

აბა ბიჭო, კვლავ დავძახოთ
„ცანგალა გოგონაზედა“;
ცანგალას შუბლი შევეუკრათ,
სადაც კი შეგხვდეს გზაზედა.

გოგო დანიშნა, რა გოგო,
ზევრად ლამაზი სხვაზედა;
სამი წელია ატყუებს,
გაურბის მუდამ განზედა.

ხან აქ გდია, ხან სხვაგანა,
ყიალებს შარა გზაზედა;
ღვრინჭილები დაუკონავეს
ირმის ტყავის ქამარზედა.

ქალის მშობლებს ასე უთქვამთ:
რასა ფიქრობ ჩვენს ქალზედა;
საქმეს ათავებ თუ არა
ი შენ საპატარძლოზედა?!

ცანგალას შემოუთვლია:
ჯვარს ვიწერო სხვა ქალზედა;
თქვენი გონჯი აღარ მინდა,
ძალით ნუ მახვევთ თავზედა.

გოგოს ეს რომ გაუგია,
დარდი მოაწვა დარღზედა;
იმ დღეს ბიჭებს დაუნახავთ
თურმე გარბოდა წყალზედა.

დღეს დილითა მცურავენსა
გამოაქვთ წყლის ნაპირზედა;

ცანგალამ ეს ჩაიდინა,
ცოდო დაიდო თავზედა.

ცანგალას რომ გაუგია,
დარდი მოსვლია დარღზედა;
აპეტრი ჩამოუბამს
სამების წინ მუხაზედა.

მარყუქშია თავს გაუყრის,
ფეხებს გალაჯავს განზედა;
ჩვენ ტარასტას დაუნახავს
ი სამეხის მუხაზედა.

ცანგალი კოწიალობს,
სამების წინ მუხაზედა;
მათი მშობლები დღემდისინ
ჭანგობენ გონებაზედა.

ასე გათავდა ნათქვამი
„ცანგალა გოგონაზედა“.
ამას აბამენ ზარითა¹
არ დამღერენ ფანდურზედა!

მე პავლე თედოწმინდელი,
თუ ვარ კიდევა ჯანზედა;
როცა მოვკვდები ამას გთხოვთ
დასწეროთ ი ცივ ქვაზედა²;

„პავლე სულითა განათლდეს,
ი სამოთხისა კარზედა;
ამქვეყნად მართალი იყო,
ზისტი არ ეკრა თვალზედა“.

¹ ზარი — მოთქმით ჭირილი.

² საფლავის ქვაზედა.

შენიშვნები

1. სიმღერების სადაურობა, გვ. 11.

ჩაწერილია 1921 წელს, სოფ. ბაკურციხეში. მთქმელი მესტიის მესტიის სიკო, სოფ. მალაროს მცხოვრები.

ლექსში ნახსენები ბურთიკაშვილი განთქმული სახალხო მომღერალი ყოფილა. მესტიის მესტიის გადმოცემით — „ზმა რაკრაკა და მჭექარე ჰქონდა. უიმისოდ არც ნაალობა არც ჭორწილი არ შეიძლებოდა: 108 წლისა გარდაიცვალა. დიდის ამბით დაუსაფლავებიათ და დიდძალი საზოგადოება დაესწრო მის დასაფლავებას“. ბურთიკაშვილის შესახებ ხალხს ლექსიც გამოუთქვამს:

ბურთიკაშვილი მოგვიკვდა,
მოსწყდა ბულბული ვარდსაო;
ყვავებმა იწყეს ჩხავილი,
მითხარით ეს რას ჰგაგსაო?

ვილა აივლის მაღლობზე,
იმ უმწვერვალო მთაზედა,
მრავალ-ქამიერს ვინ ასწევს
შვიდი მუხლისა თქმაზედა,
გლოვობენ ჩვენი ბატონნი,
ნაცარს იყრიან თავზედა.

2. მკის სიმღერა, გვ. 11.

ჩაწერილია 1916 წელს, სოფ. ახრისში (ქართლი). მთქმელები: გიორგი ქართველიშვილი, კუკურა ვათიშვილი, ტუსა გელაშვილი და მომკელთა ჯგუფი.

გიორგი ქართველიშვილი შესანიშნავი მუსიკატი იყო. მისი გამოღებული ხელეწილი მთელ ქმას უდრიდა. ამავე დროს, იგი როგორც მომღერალი განთქმული იყო მთელს ახლო-მახლო სოფლებში, იგი ზღაპრების კარგი მთქმელიც იყო. მას მხოლოდ ამავე სოფლის მცხოვრები თევზადიღებურაშვილი სჯობდა ამ საქმეში.

კუკურა ვათიშვილი იშვიათი ხმის პატრონი იყო, ხოლო ტუსა გელაშვილისთანა „ოროველას“ მთელ გორის მაზრაში ვერავენ მოისმენდა.

3. თოხნური, გვ. 16.

ა, ბ, გ — ჩაწერილია 1917 წელს სოფ. ტირქნისში (ქართლი) ტეტუნაშვილების (ტეტუნაანთ) ოჯახში.

დ — ჩაწერილია 1930 წელს, სოფ. საქაშეთში (ქართლი).

ე — ჩაწერილია 1930 წელს, სოფ. ოქროყანაში, გაბაშველების ოჯახში.

4. საწნახლური, გვ. 18.

I — ჩაწერილია სოფ. ტირქნისში. მთქმელი ივანე სამადალაშვილი.

II — ჩაწერილია 1917 წელს, სოფ. მეჯვრისხევში. მთქმელი ბიბილაშვილი.

III — ჩაწერილია სოფ. მუხრანში მთქმელი „კანკალას ბიჭი“.

ლიტერატურული ცნობების მიხედვით, საქართველოში საწნახლური სიმღერები ფართოდ ყოფილა გავრცელებული, მაგრამ ტექსტი ამ სიმღერისა დღემდე ცნობილი არ იყო. გ. სვანიძის მასალები ავსებს ამ დიდ ხარვეზს. მართლაც, წარმოუდგენელია საქართველოში არ მოძებნილიყო ყურძნის დაწურვასთან დაკავშირებული სიმღერა. კომპ. გიორგი სვანიძის ცნობა დადასტურდა სხვა ჩანაწერებთანაც. 1922 წლის შემოდგომაზე ერთი ასეთი ტექსტი ჩვენ ჩავეწერეთ ატენის ხეობაში. იხ. ქართული ლიტერატურ. ისტორიის ინსტიტუტის ფოლკლორული არქივი.

5. ქვევრის რეცხვისა, გვ. 20.

I ჩაწერილია სოფ. ტირქნისში, მთქმელი ივანე სამადალაშვილი (იხ. შენ. № 18).

II — ჩაწერილია სოფ. მუხრანში. მთქმელი პავლია, 73 წლისა.

III — ჩაწერილია სოფ. მეჯვრისხევში, მთქმელი — სოსანა „ასიკლანთ ბიჭი“. ლექსში ნახსენები ზუჩა, გვარად ბიბილაშვილი, სოფ. მეჯვრისხევის ერთ-ერთი უზნის მცხოვრები იყო.

ქვევრების რეცხვის სიმღერები ისეთივე უნიკალურია, როგორც საწნახლური და პირველად არის ფიქსირებული გ. სვანიძის მიერ.

6. მხიარული გაზაფხული, გვ. 21.

I ჩაწერილია 1916 წელს, დაბა ცხინვალში. მთქმელი დიმიტრი ჯაფარიძე. ჩამწერის ცნობით, ამ ლექსისა და სიმღერის კილოს შესახებ გამოთქმული აზრი დაადასტურეს ავაკუმ ფთის-შვილმა და ვასილ თუშმალიშვილმა, რომელნიც ჩაწერის დროს დიმიტრი ჯაფარიძესთან იყვნენ სტუმრად. მათ მოუხმენიათ ეს სიმღერა ქართლის სოფლებში: ხცისში, კობიანთ კარში, ტკოცაში, ძევერაში, თორტიზაში და სხვაგან.

II ჩაწერილია 1922 წელს. სოფ. კობიანთ კარში (დღუშეთის რაიონი), მთქმელი კობიაშვილი დრმად მოხტეხული. მთქმელი აღნიშნავს, რომ მის პაპის, ნამგალა კობიაშვილისაგან მას „ჰონას“ სულ სხვა კილო სმენია.

„მხიარული გაზაფხულის“ სიმღერა და მასთან დაკავშირებული ზნე-ჩვეულებანი მოწმობს მის უეჭველ კავშირს გაზაფხულის დღეობათა ციკლთან. ახალგაზრდა ვაჟთა სიმღერა ქალას კარზე, ქალიშვილის მიერ ნობათის დამზადება და გამოტანა გულის სატრფოსათვის, დღეგრძელობის, მშვიდობის, მხიარული გაზაფხულის დადგომის, წლის თავზე ვაჟის შექმნის და სხვა სურვილების გამოთქმა სიმღერაში, — გაზაფხულის, ნაყოფიერების დღესასწაულისათვის არის დამახასიათებელი. ამასვე მოწმობს ლექსის ზოგი რეალია. სასიძოსათვის „ვაზრლის სუნის“ ნობათის დამზადება, სატრფივლო ეპითეტები დადასტურებდა იმისა, რომ „მხიარული გაზაფხულის“ სიმღერა „ჰონაზე“ უფრო აღრინდელია — მიგვითითებს იმ ძველ, წარმართული გაზაფხულის დღეობის არსებობას, რომელსაც მრავალი ზნე-ჩვეულება და საფერხლო სიმღერები ახლდა, ამ დღეობის ნაშთებმა მოაღწიეს ჩვენამდე ვარდობის დღეობის, „დიდების“ ფერხულის და მრავალ სხვა სიმღერათა და თამაშობათა გადანაშთების სახით. როგორც ცნობილია, ქრისტიანული აღდგომის დღესასწაულზე „ჰონას“ შესრულებაც წარმართობის დროინდელ, შემდგომ ქრისტიანობებულ-ჩვეულებას წარმოადგენდა. თქმულებაში ჩართული ტექსტები გვიანდელი უნდა იყოს.

7. ზე-მყრელო, გვ. 24.

ლექსი ჩაწერილია 1916 წელს, სოფ. ტყვიავში, გლახა ძამელაშვილის ოჯახში.

თქმულება ჩაწერილია 1916 წელს დაბა ცხინვალში. მთქმელი დიმიტრი ჯაფარიძე (იხ. შენ. № 6).

„ზე-მყრელოს“ ეს ტექსტი მეტად არქაულია. მისი ანალიზი გვაფიქრებინებს, რომ ეს ფერხული წარმოშობით საწესო ხასიათისა უნდა ყოფილიყო. სვანური „მურყვამობის“ — „კომ-კობის“ მსგავსად ეს ორსართულიანი ფერხული გაზაფხულის ნაყოფიერების დღესასწაულის ციკლს ეკუთვნის. ამას უნდა მოწმობდეს ქერისა და პურის თხოვნა, მუდარა იმისა, რომ „ზე-მყრელო“ „მაღე ამოვიდეს“ და მათ ზიანი არ მიაყენოს, ტექსტში „საფრის კედლის“ სხენება და სხვა.

მეტად საინტერესოა გვიანდელი ვაზრება „ზე-მყრელოსი“, სადაც უკვე მკაფიოდ ისმის სოციალური პროტესტის ხმა:

თავანკარი სხვას ერგება,
ჩვენ დაგვრჩეს ნაკმაზიანი;
იმათ მიირთვან შავფხაი,
გლუხმა კი ნაკმაზ-ზიანი...

8. სამაია, გვ. 26.

ჩაწერილია 1917 წელს, სოფ. საქაშეთში. მთქმელი დიასამიძის მოურავი, რომელსაც ეს სიმღერა ხშირად გაუგონია დიასამიძიანთ ოჯახში, თუკლე კალატოზიშვილის შესრულებით.

ზუსტად იგივე ტექსტი გ. სვანიძეს ჩაუწერია 1920 წელს, სოფ. სკრაში შალიკაშვილის ცოლისაგან.

მოყვანილი ტექსტი უმეკველად მისი შეკეთებისა და გაშალაშინების ნიშნებს ატარებს. ამ ხალხურ ლექსს გაბატონებულ კლასთა წრის პოეზიის ხელოვნურობის იერი აქვს. ტექსტს მაინც ვაქვეყნებთ, რადგან „სამაიას“ ჩანაწერები მეტად იშვიათია, სულ მის 2-3 ვარიანტს ვიცნობთ. მოყვანილ ტექსტში ყურადღებას იპყრობს თვით სიტყვა „სამაიას“ ახალი ეტიმოლოგია „სამაიას“, — „სამ მაიას“ და „ჩვენ სამ დასა, მაიას“. მიუხედავად გადაკეთებებისა და ჩანართებისა, ტექსტში აშკარად ჩანს არქაული ელემენტები და იგრძნობა ფერხულის ძველი, იქნებ საწესო ფუნქციაც.

9. ბუქნა ქოტო!.. გვ. 27.

ჩაწერილია 1919 წელს, სოფ. ახრისში. მომღერლები: კოლაქე, ვათიაშვილები, შიუტა-შვილი სონა (ვაჟია) და სხვანი.

ეს ტექსტიც ძველ ქართულ თამაშობათა და ფერხულთა ერთ-ერთი არქაული და უცნობი სახეა.

10. მზისა და მთვარის ჩხუბი, გვ. 28.

ჩაწერილია 1917 წელს, სოფ. ლამის ყანაში (ქართლი). მთქმელი ამილახვარი (ფოსტის მოხელე).

11. ჩაკრულო, გვ. 29.

I — ჩაწერილია 1918 წელს, მცხეთობას. მთქმელი სოფ. საგურამოს მცხოვრები სესია, მეტსახელად „ნაკვერჩხალას ბიჭი“.

II თქმულება და ლექსი „მე საბუედან წამოველ“... ჩაწერილია 1917 წელს, სადგურ წნორის წყალზე. მთქმელი ისაკა ლადას ძე ძიმისტარაშვილი.

ლექსი „ძიმისტარიანთ ისაკა“... ჩაწერილია 1917 წელს, კახეთის მატარებელში. მთქმელი ივანე შუთაშვილი 77 წლისა.

III ჩაწერილია 1928 წელს, სოფ. ჯარიაშენში (ქართლი). მთქმელი ლექსა, მეტსახელად „აზნაურას ბიჭი“, 79 წლისა. ერთ ღროს კახეთში მოჯამავირედ ყოფილა.

12. ისემც რა ვუთხრა ჭკუასა, გვ. 33.

ჩაწერილია 1920 წელს, სოფ. კარბში, ბასილაშვილების ოჯახში. მთქმელი ნიგოზა თუში-შვილი.

13. ატენის ღვინოვ, ნაქებო, გვ. 35.

ჩაწერილია 1947 წელს, სოფ. ხიდისთავში, კვირაცხოვლობას. მთქმელი ტლაშაძე ივანე (ტილა), იგივე რედაქციით ჩაიწერა ლექსი ამ მთქმელისაგან 1938 წელს, (იხ. შენ. № 21 და 24). ქართუმიძე — სოფ. თორტიზას მცხოვრები, გიორგი ტატიშვილი (თხის რქა) ცნობილი მომღერალი; სოფ. მარანას მცხოვრები; სიკო მესტიაშვილი (იხ. შენ. № 1 და 16).

14. გუშინ შვიდნი გურჯანელნი. გვ. 36.

(ქართლური ვარიანტი), ჩაწერილია 1921 წელს, სოფ. ბაკურციხეში. მთქმელი მესტიაშვილი სიკო, სოფ. მადაროს მცხოვრები (იხ. შენ. № 13 და 16).

ეს ლექსი წარმოადგენს საქართველოში ფართედ ცნობილ სიმღერის „გუშინ შვიდნი გურჯანელის“ ქართლურ ვარიანტს. ამ ლექსის გორიჯვართან, და მისი წარმოშობის საკუთრივ ქართლთან დაახლოება სათუთა, მაგრამ თავისთავად, გ. სვანიძის მიერ ჩაწერილი ვარიანტი მეტად არქაულია და მნიშვნელოვანი. იგი საქართველოს მონადირეთა ეპოსის შესანიშნავ ნიმუშს წარმოადგენს.

15. შაშვი კაკაბი, გვ. 39.

ჩაწერილია 1918 წელს, სოფ. მერეთში (ქართლი). მთქმელი ისე ფურცელადის მებაღე გოდა. თქმულება გადმოცემულია გ. სვანიძის სიტყვებით.

16. ზამთარიო, გვ. 43.

ჩაწერილია 1917 წელს, სოფ. გორიჯვარში, გორიჯვარობას. მთქმელი იმავე სოფლის მცხოვრები ფოცხვერაშვილი.

მთქმელის აზრით, ეს სიმღერა ქართლურია თავისი წარმოშობით. დღეობაზე დამსწრეთაგან ამ სიმღერის ქართლური წარმოშობა დაადასტურეს ბატკუაშვილებმა (სოფ. ერთაწმინდა), გლურჯიძემ (სოფ. სასირეთი), გიორგი ტატიშვილმა მეტსახელად „თხის რქამ“ (იხ. შენ. № 13). სოფ. მარანიდან. იგივე აზრი, გ. სვანიძის მოწმობით, გამოსთქვა ზაალ მაჩაბელმა (ცხინვალი). კახეთში ამ აზრს დაეთანხმნენ გულისაშვილი, ვაჩნაძე, ე. ანდრონიკაშვილი (ვაჩნაძის მეუღლე) და სხვანი. „ზამთარიო“ ქართლური წარმოშობა დაუდასტურებია კახეთის ცნობილ სახალხო მომღერალს სიკო მესტიაშვილს შემდეგი სიტყვებით:

„ზამთარი“ ქართლის შვილია —
„ალილო“ კახეთისაო;
სადაც კი შემოვიღია,

„ალილო“ მასთან თრთისაო!
თუმიცა ეს საგალობელს გავს
ქრისტეშობისთვის ხმისაო!

17. ფარინე, ანუ გამოსაღვიძებელი, გვ. 44.

ჩაწერილია 1916 წელს, სოფ. ახრისში. მთქმელები გეგენა ბათიაშვილი და ვიორგი ქარაველიშვილი.

„გამოსაღვიძებლის“ ტექსტი იხ. შენ. № 18.

18. ამბავს გეტყვით, გვ. 47.

ჩაწერილია 1948 წელს, სოფ. კეხიჯვარში. მთქმელო მალაქია ჯაიანი, რომელსაც ეს ლექსი 65 წლის სერგო მეტრეველისაგან უსწავლია. მთქმელის ცნობით, „ფარინეს“ მსგავსად (იხ. ტექსტი № 17), ამ სიმღერასაც „გამოსაღვიძებელს“ უწოდებენ. იგი სუფრაზე „დამარცხებულის“ გამოსაღვიძებლად იმღერებოდა თითქოს.

თქმულების ბოლოს ჩართული ტექსტი „ორივემ ხმალი იშოშვლა“ ჩაწერილია 1919 წელს, თბილისში, ალექსანდრე ფიცხელაურისაგან.

ამ ლექსის ვარიანტი ჩაიწერა ვიორგი სვანიძემ 1916 წელს გეგენა ბათიაშვილისა და ვიორგი ქარაველიშვილისაგან. იმათაც ამ ტექსტს ფარინეს მსგავსად „გამოსაღვიძებელი“ უწოდეს:

ჩვენ სამნი შეეიყარნით
საზღვარსა მუხრანისასა,
პურსა ვთხოვდით და გვაჭმევდნენ,
გვაჭმევდნენ თაფთუხისასა,

წყალსა ვთხოვდით და გვასმევდნენ
ლეინოსა ლალის ფრისასა,
საწოლს ვთხოვდით და გვაწვენდნენ
ბალიშსა ყურთუქისასა.

19. მესტვირეების ამბავი, გვ. 49.

I. თქმულება დიდი და პატარა დოდესა და ალექსა ოქრომჭედლის შესახებ და ლექსები: 1. „თამარ მეფემ ააშენა“, 2. „შე მაიმუნო დოდეო“, 3. „სხვამ რომ მითხრას, კადე ხოო“, ჩაწერილია 1918 წელს სოფ. რუისში (ქართლი) ფერიცვალობას — დღეობაზე. მთქმელი ვანე „ცინგლას ბიჭი“, ამილახერის ყოფილი მოჯამაგირე. მას ეს ლექსები და თქმულება გაუგონია შიო „შეირიკიანთ ბიჭისაგან“.

II. ლექსი „მესტვირე პატარა დოდეს თქმული“ ჩაწერილია 1916 წელს სოფ. ჯარიაშენში. მთქმელი იოსებ ბათიაშვილი (მღვდელი). მას გაუგონია ეს ლექსი ჯარიაშენელი ვინმე მაჭავარიანისაგან, რომელსაც მეტსახელად „კანკს“ ეძახდნენ.

III. ლექსი „დიდ დოდეს თქმული“ მის შეგარდებზე, ჩაწერილია 1917 წელს სოფ. ახრისში, მთქმელი პელა დიდბერუაშვილი. გაუგონია სოფლის ყოფილი მებატონის ბიძინა ყანჩავლის ოჯახში, სადაც პურის მცხოვრად მუშაობდა.

IV. დიდი და პატარა ნაყიდას ამბავი და ლექსი „შე პატარა ნაყიდაო“ — ჩაწერილია 1949 წ. სოფ. ტინიხილში (ქართლი). მთქმელი ნიკა მეზვრიშვილი მეტსახელად „ნიორას ბიჭი“ — გარმონზე დამკვრელი და მომღერალი.

ლექსი — „შე გნოლიძე ნაყიდაო“ — ჩაწერილია 1922 წელს სოფელ რუისში. მთქმელო ნატალია ირემიშვილი.

ნაყიდა ყოფილა პატარა დოდეს მოწაფე გვარად გნოლიძე, სოფ. ტინიხილის მცხოვრები.

V. „ჩანახას“ ამბავი, ჩაწერილია 1919 წელს სოფ. ზემო არცევეში. მთქმელი ნიკა ფეიქრიშვილი. მეტსახელად „მემინდეს ბიჭი“.

VI. ველიკო დიდებულობისა და პატარა დოდეს შეჯიბრება.

VII. მესტვირული ა, ბ, გ.

20. მეფანდურე მახაბლისა და მესტირე გაიოზ ფურცელაძის გაბაასება, გვ. 61.

ჩაწერილია 1916 წელს, სოფ. კარბში, ალექსანდრე ციმაკუტიძის ოჯახში. მოქმედი გიორგი ქილაშვილი, სოფ. კოშკას მცხოვრები.

21. თამარის ქოში, გვ. 62.

ჩაწერილია სოფ. უფლისციხეში. მოქმედი ტლაშაძე ივანე (ტილა). (იხ. შენ. №№ 24 და 28).
ეს ტექსტი სრულიად უცნობია ქართულ სამეცნიერო და მხატვრულ ლიტერატურაში. დღემდე ცნობილი იყო მხოლოდ ამ შინაარსის თქმულება.

22. ამბობენ, რომ თამარ მეფემ, გვ. 66.

ჩაწერილია 1918 წელს, გორში, მოქმედი ვარსევანიშვილი. ლექსი — „ბიჭო ეს ნაქარმა-გევი...“ ჩაწერილია იმავე წელს, მაგრამ სხვა მოქმელისაგან. ლექსი „ამბობენ, რომ თამარ მეფემ...“ უცნობი იყო დღემდე. იგი ეკუთვნის ლეგენდების ციკლს თამარ მეფის მშენებლობის შესახებ. ამავე ციკლს ეკუთვნის ლექსი „თამარ მეფემ ააშენა ნაქარმაგვეს დიდი გორა...“ რომელიც აგრეთვე არ იყო დღემდე ცნობილი სამეცნიერო ლიტერატურაში. (ამ ლექსის ვარიანტი იხ. შენ. № 19).

23. შავლეგო, გვ. 68.

თქმულება გაგონილია სოფ. სალოლაშნის მცხოვრებ მოხუც ნიკა გნოლიძისაგან და გადა-მოცემულია გ. სვანიძის სიტყვებით.

ლექსი „შავლეგ, შენი შვი ჩიხა...“ ჩაწერილია 1922 წელს, სოფ. ქსუთისში. მოქმელი უნაფქოშვილი, 77 წლისა. მისგანვე ჩაიწერა ეს ლექსი მეორედ გორში 1924 წელს.

ლექსი „შავლეგო ხატი არ არის“ — ჩაიწერა 1910 წელს, სოფ. ტყვიავში. მოქმელი ძამელაშვილი (იხ. შენ. № 21). წარმოდგენილი ტექსტები „შავლეგოს“ მეტად საინტერესო ვარიანტებს წარმოადგენენ. ლექსი „შავლეგო ხატი არ არის“ სრულებით უცნობი იყო დღემდე. მკვლევარნი ხედავენ „შავლეგოში“ ისტორიულ პიროვნების, თამარ მეფის დროინდელი გმირის შალვა ახალციხელის ამბავს. შალვა და ივანე ახალციხელები დაიღუპნენ 1204 წელს ბოლოსტიკეს ბრძოლაში (იხ. გ. ლეონიძე, „შალვა-შავლეგო“, „კომუნისტი“. 1941 წ. № 260). ჩვენი ვარიანტი, როგორც ზოგი სხვა ადრე ცნობილი ჩანაწერი, შავლეგის სახელს ლექებს უკავშირებს, რაც სრულიად არ გამოირჩევა ამ თქმულების ძველ წარმომობას და მის დაკავშირებას XIII საუკუნის დასაწყის წლებთან.

მოყვანილ მასალებიდან ნათლად ჩანს „შავლეგოს“ ღრმა პატრიოტული ხასიათი და მისი სახე, როგორც სახალხო გმირისა.

24. მოდისო მტერი, კახელო... გვ. 70.

ჩაწერილია 1922 წელს, მცხეთაში, სვეტიცხოვლობას. მოქმელები ტლაშაძე ივანე (ტილა) და მიზნა ბაკურაძე (კახეთი). (იხ. შენ. №№ 21 და 35).

მოქმელების მიერ გამოთქმული აზრით, ეს სიმღერა, ახლა ცნობილი როგორც კახური (მოდისო მტერი, კახელო...), ნამდვილად ქართულია თავისი წარმომობით. მიზნა ბაკურაძის სიტყვით „ეს სიმღერა, როგორც უფროსებისაგან გამოვიდა, ქართულია, თქვენებური, იქ შექმნილი და დავაქაცებელი“. ამას მიზნამ შემდეგი ლექსი მიაყოლა:

**როგორც გაწურავ ზელობას
წლით ისე დაგეწურება...
ჩემი ხნის კაცსა მუდამა
ტყუილიც დაეჯერება.**

ტექსტის ზოგიერთი რეალია: გორის ციხე, დანახვისის მთა და მონასტერი (იხ. ვახუშტი. საქართველოს გეოგრაფია) ყარყაბაზანისა და ტლაშაძეების გვარის ხსენება თითქოს მართლაც მის ქართლში წარმოშობას ადასტურებენ. ყოველ შემთხვევაში, ცხადი ხდება, რომ ეს ტექსტი საქართველოში ფართოდ ყოფილა გავრცელებული. შესაძლებელია, რომ ეს ზოგად-ქართული მხედრული სიმღერა ყოფილიყო.

ყარყაბაზანი — ეკლესია და მისი მიდამო ადგილები გორის მახლობლად.

ყარყაბაზნელი თინა — შესაძლებელია, რომელიმე გმირი ქართველი ქალის სახელი იყოს, თინა წავკისელის, მაია წყნეთელისა და სხვათა მსგავსად.

ტლაშაძეები — ქართლის სოფელ ხიდისთავში გავრცელებული გვარია.

25. კახეთს მოადგა თარეში, გვ. 71.

ჩაწერილია 1921 წელს, ქ. სიღნაღში. მთქმელი ნასყიდაშვილი.

26. ძლიერ სტიროდა, გვ. 72.

ჩაწერილია 1919 წელს, სოფ. ერგნეთში. მთქმელი ხერხეულიძე.

27. გრიგოლ გრიგოლაშვილის ლექსი, გვ. 74.

ჩაწერილია 1950 წელს, სოფ. ატენში. მთქმელი მიხეილ ნონიკაშვილი.

28. ოპა ბეთაშვილის ლექსი, გვ. 75.

ჩაწერილია 1950 წელს, სოფ. ზემო-მაჩხაანში. მთქმელი გოგი ქილიტაშვილი.

ლექსი — კიდევ ოპა ბეთაშვილზედ — ჩაწერილია 1920 წელს სოფ. ახმეტაში. მთქმელი ნინო თუში.

29. ბატონო, თავი მანებე, გვ. 79.

ლექსი ჩაწერილია 1926 წელს სოფ. ზემო-არტევიში გრ. გლურჯიძისა და გიგო რაზმაძის მიერ. მთქმელი — „შუშპარიანთ ბიჭი“. ტექსტი და მელოდია მათგან გადმოიწერა 1926 წელსვე გიორგი სვანიძემ.

ტექსტის მესტიერული კილოს შესახებ გრ. გლურჯიძემ გამოსთქვა მოსაზრება, რომ ეს კილო დოდე მესტიერის შაგირდს უნდა ეკუთვნოდეს (დოდე მესტიერეს შესახებ იხ. ტექსტი), თქმულება ჩაწერილია სოფ. ურბნისში. მთქმელი ლადა ხომასურიძე. მღვდელ დეკანოზის მეუღლემ დაადასტურა თქმულებაში გადმოცემული ფაქტები და დასძინა, რომ ეს ბატონი გვარად ბეგთაბეგოვი იყო.

30. ტანტალა ბესარიონზე, გვ. 81.

ჩაწერილია 1919 წელს, სოფ. ქარელში, ბაზრობაზე. მთქმელი ნიკა გოგოლაძე. ამ ლექსს ჩვეულებრივ ასრულებს ორი ქალი, ჯიბის პატარა საკრავის „ბუჭიკის“ თანხლებით. ისინი ჯერ სიტყვა-პასუხით, ბოლოს კი ერთად მღერიან.

31. აღარ მწადიან ცხვარშია, გვ. 83.

ჩაწერილია 1919 წელს, სოფ. ახალქალაქში, თარხნიშვილების ოჯახში. გადმოცემით ეს ლექსი და თქმულება ჩაწერილი ინახებოდა თარხნიშვილებისა და გრუზინსკების ოჯახში. ახლო-მახლო სოფლებში ეს სიმღერა ყველამ იცოდა.

10 გ. სვანიძე.

მკვლევარი ა. ცანავა (იხ. ლიტერატურული ძიებანი, № V, გვ. 367 — 368), რომელმაც შეადარა ორივე ტექსტი, ასკვნის, რომ გურამიშვილს გამოუყენებია ეს ხალხური ლექსი „სიტყვა-სიტყვად შეწყობით“. უნდა ვიფიქროთ, რომ გურამიშვილსა და იოანე ბატონიშვილის მიერ მოყვანილი ტექსტი ხალხური ლექსის „ქალო, ქალთა მზეო“-ს ერთ-ერთი, მესტიერული ვარიანტის შესავალი უნდა ყოფილიყო, სადაც მსმენელს ამცნებდნენ დანაშაულებრივი სიყვარულის ამბავს და აფრთხილებდნენ საფათერაკო, საფრთხე საქმის საშიშროების შესახებ. ამქამად ცნობილი ხდება უკვე თვით „ქალო, ქალთა მზეოს“ ლექსი და თქმულება მთლიანად. „ქალო, ქალთა მზეოს“ თქმულება უძველესად რეალურ ისტორიულ ფაქტებს და ჩვენი ხალხის ზნე-ჩვეულებებს ეყრდნობა, მაგრამ მასში ჩაქსოვილია, მას მიჰკედლებია მოაზრული სიუჟეტებიც მოლაღატე ცოლის შესახებ, რომელსაც ქმარი მეგობრისა ან შემთხვევითი სტუმრის დახმარებით ამხელს. ეს სიუჟეტი ჩვენ დამოუკიდებელი მოთხრობის სახით გვხვდება ქართულ ფოლკლორში. გავრცელებულია იგი რუსულ ფოლკლორშიც ცალკე ბილინის სახით. ეს სიუჟეტი უკრაინულ ხალხურ შემოქმედებაში და დასავლეთ ევროპის მრავალ ხალხთა შორის მეტად პოპულარულია. საინტერესოა, რომ „ქალო, ქალთა მზეოს“ მთლიანად გალექსილ ვარიანტში (იხ. გვ. 102). „ბამბის ტომარის“ ეპიზოდი არ გვხვდება.

34. ცოლი გამიდიდგულდა, გვ. 103.

ჩაწერილია 1919 წელს, სოფ. ტეძერში. მთქმელი ციციშვილი არონა. ებრაელი ვაჭარი — მწერტილმანე.

35. საროს დანიშნული, გვ. 105.

ჩაწერილია 1939 წელს, სოფ. კარბში (ქართლი), მთქმელი ეფემია ციმაკურიძე.

36. შემოგზნდავ (და) მზეს გადარებო, გვ. 106.

ჩაწერილია 1916 წელს, სოფ. კარბში.

37. მოდი აქ დაჯექ, შვილო... გვ. 107.

ჩაწერილია 1919 წელს, სოფ. მეღვრეკისში. მთქმელი ტიტო დედანაშვილი.

38. ერთი ლალა ქალის ამბავი, გვ. 108.

ჩაწერილია 1917 წელს; სოფ. ოსიაურში.

39. დიამბევს ქალი მოსტაცეს, გვ. 110.

ჩაწერილია 1920 წელს, სოფ. ახმეტაში, მთქმელი თუღარაული, 82 წლისა.

40. ბეთლემის საყდარი, გვ. 111.

ჩაწერილია 1935 წელს, სოფ. ყაზბეგში. მთქმელები ივანე ბედოშვილი და კაიშაური.

41. ყინწვისის ტაძარი, გვ. 112.

ჩაწერილია 1926 წელს, სოფ. კეხიჯვარში (ქართლი). მთქმელი ფურცელაძე. ყინწვისი.

42. ყურშაო, გვ. 115.

I. ჩაწერილია 1917 წელს, სოფ. მეჯვრისხევში „უსანეთობა დღეს“, ვეფხვიძის ოჯახში. მთქმელები: ვეფხვიძე (სოფ. მეჯვრისხევის მცხოვრები) და გობირაშაშვილი (სოფ. საქაშეთის მცხოვრები).

II. ჩაწერილია 1917 წელს, დუშეთში. მთქმელი მიხეილ ბოიაშვილი, სოფ. კობიანთ-კარიდან. მას ეს ლექსი ესტატე შაბურიშვილისაგან გაუგია.

III. ჩაწერილია 1917 წელს. სოფ. კობიანთ კარში. მთქმელი ტეხაშვილი მეტსახელად „დალაქის ბიჭი“, 80 წლისა, ქ. დუშეთიდან.

„ყურშაო“ ანუ „ყურშას ლექსი“ ძველისძველი ლექსია. ლიტერატურაში მას ასხენებენ გურამიშვილი და დავით მაჩაბელი. ამ საინტერესო ლექსის გ. სვანიძის მიერ ჩაწერილი ვარიანტები მეტად დამაფიქრებელია და მნიშვნელოვანი არიან თავისი სიუჟეტით და ზოგიერთი არქაული დეტალებით, თუმც ისინი გვიან არიან გალექსილი და „სამაის“ მსგავსად გადაკეთებულია კვალს ატარებენ.

43. ნეტავი გოგო, მე და შენ, გვ. 119.

ჩაწერილია გიორგი სვანიძის მიერ სოფ. ბატარძელში. მთქმელი თედო გარსიაშვილი, 98 წ., ყოფილი მეცხვარი.

44. ბერი კაცი ვარ, გვ. 121.

ჩაწერილია გიორგი სვანიძის მიერ. მთქმელი ზენო სოზიაშვილი, 70 წლისა.

სიმღერა „ბერი კაცი ვარ“ წარმოშობით უკავშირდება ხალხურ „როსტომიანს“ და, ეჭვს გარეშეა, ბევრად უფრო ძველია, ვიდრე ეს გ. სვანიძის მიერ ჩაწერილი ვარიანტიდან ჩანს, მაგრამ ამ ძველი ტექსტის ახალი გააზრება მაინც მნიშვნელოვანია. გ. სვანიძის მიერ ჩაწერილი ტექსტი და ვადმოცემანი ყურადღებას იპყრობს საყოფიერო დეტალებით, სოფლის ცხოვრების ცოცხალი სურათებით, სოციალური პროტესტის მკვეთრი გამოხატულებით.

45. ფაფრის ხევი, გვ. 125.

ჩაწერილია გიორგი სვანიძის მიერ სოფ. მარტყოფში 1920 წელს. მთქმელი გიგა ბეჟანი-შვილი. ლექსების გამომთქმელი დიაკვანი ლუკაშვილი.

46. მომღერალ ბიჭის ნათქვამი, გვ. 128.

ჩაწერილია გიორგი სვანიძის მიერ სოფ. ქსუსისში 1919 წელს. მთქმელი რაფო წითლანა-შვილი.

„თ ხ ი ს რ ქ ა“ იხ. შენ. № 13, 16.

„ტ ი ლ ა“ იხ. შენ. № 21.

ცნობილი სახალხო მომღერლები.

„ქ ა ხ ე ლ ი“

„შ ი კ რ ი კ ა“

ქართლში ცნობილი სახალხო მომღერლები.

მ ა რ ა ნ ა — სოფ. ქართლში.

ჭ ო ნ ა — საგაზაფხულო საწესო სიმღერა.

ლექსი ყურადღებას იპყრობს საინტერესო ცნობებით ძველ ოსტატ მომღერალთა და მათი მოწაფეებთან ურთაერთობის შესახებ.

47. ბიკმა აჯობა, გვ. 129.

ჩაწერილია გიორგი სვანიძის მიერ 1923 წ. სოფ. შაშვებში. მთქმელი ხვთისო ბათაშვილი.

48. ოჩხარი, გვ. 131.

ჩაწერილია გიორგი სვანიძის მიერ 1927 წელს, ს. ქსოვრისში მთქმელი ვასილ ლალიაშვილი.

49. სამი ყაჩაღი, გვ. 132.

ჩაწერილია გიორგი სვანიძის მიერ ზოდბისხევის მონასტერში 1919 წელს. მთქმელი არჩილ ბუაშვილი.

50. ფისმანაში, გვ. 134.

ჩაწერილია გიორგი სვანიძის მიერ სოფ. აელევში 1917 წელს მუყუზანში. მთქმელი ნიკა, ნიორა, გულქვა თევდორაძეები.

ფ ი ს მ ა ნ ი — ებრაულად ფიქრს ნიშნავს.

51. შაშვო ლამაზო, გვ. 134.

ჩაწერილია გიორგი სვანიძის მიერ სიღნაღში 1921 წელს. მთქმელი სეფისკვერაძე სეფე (სოლომონი).

52. ცანგალა და გოგონა, გვ. 137.

ჩაწერილია გიორგი სვანიძის მიერ სოფ. ცხრამუხაში 1920 წელს. მთქმელი მაქსიმე ტატიშვილი, რომელსაც ეს ლექსი თედო წმინდელისაგან გაუგია.

608000

მკის სიმღერები

პარალელი პარალელში

შეკავებით

f ვა- რა- ლი- ლი ვარ- სა- ლა- ლე

ჰე ჰე

არ- სა- ლა- ლე პა- ი ვა- რა- ლი- ლი ვარ- სა- ლა

3 3 3 3

I II
/ 3g- 6o 3g 6o- m 3g 6o 3g 6o m

I II
3g- 6o 3g- 6o- m 3g- 6o 3g 6o m

I II
3g- 6o 3g 333366 3g 6o 3g 333366-3

I II

ა ი სან კა ლი   ა ი სან კა ლი

I

ჰე რი ჰე რი   ჰე რი ჰე რი

ქართული

I

ზომიერად

ჰე რი ჰე რი   ა ბა მკა ში გა-მომ-ცადე

ჰე რი ჰე რი   ა ბა მკა ში გა-მომ-ცადე

ჰე რი ჰე რი   ა ბა მკა ში გა-მომ-ცადე

II

ჰე რი ჰე რი   ა ბა მკა ში გა-მომ-ცადე

ჰე რი ჰე რი   ა ბა მკა ში გა-მომ-ცადე

გიუნ-გოუნვი (მეორე)

I დაწყ.

ვა რე ლა ლ ვარ .ბა ლა ლა

II დაწყ.

კო ა ე

I

ვა რე ლა ლ

ვარ .ბა ლა ლ კო კე

II

Musical score for system II, featuring a treble and bass clef. The treble clef part contains three measures of music with lyrics: "ლა ლა ლა ლა ლა". The bass clef part contains three measures of music with lyrics: "ლა ლა ლა ლა ლა". The final measure of the treble clef part includes a fingering "5" above the notes.

I

Musical score for system I, featuring a treble and bass clef. The treble clef part contains three measures of music with lyrics: "ვა რე ღა ლა ვარ ხა ლა ლა". The bass clef part contains three measures of music with lyrics: "ვა რე ღა ლა ვარ ხა ლა ლა". The final measure of the treble clef part includes a time signature change to 3/4 and the lyric "მი".

II

Musical score for system II, featuring a treble and bass clef. The treble clef part contains five measures of music with lyrics: "ვა რა ლა ვარ ხა ლა ლა". The bass clef part contains five measures of music with lyrics: "ვა რა ლა ვარ ხა ლა ლა". The final measure of the treble clef part includes a repeat sign and the lyric "ქვი".

Musical score for system I, featuring a treble and bass clef. The treble clef part contains four measures of music with lyrics: "ვა ხა ლა ვა ხა ლა ლა". The bass clef part contains four measures of music with lyrics: "ვა ხა ლა ლა ლა". The final measure of the treble clef part includes the lyric "მი უცხ".

მთ. უ სვი ავდ სა მ ჰერ

ვა- რა- ლო -ვა- რა- ლო ლა ლო ვა- ტო-

ნი მოვე-! ცემს ფულ- სა ქო -ჰეი

რა ლი ვა რა- ლა ლო მოვე ცემს

Handwritten musical notation on a two-staff system (treble and bass clefs). The treble staff contains a melody with notes and rests, and the bass staff contains a simple accompaniment. The lyrics are written below the treble staff.

ლა ო სევ ნა ვვართ შევს კეი

Handwritten musical notation on a two-staff system. The treble staff contains a melody with notes and rests, and the bass staff contains a simple accompaniment. The lyrics are written below the treble staff.

ვა რა ლი ვა რა ლა ლე ნუ და

Handwritten musical notation on a two-staff system. The treble staff contains a melody with notes and rests, and the bass staff contains a simple accompaniment. The lyrics are written below the treble staff. A double bar line is present at the end of the system.

მეველ დე ბა ვულ სა ო კეი

Handwritten musical notation on a two-staff system. The treble staff contains a melody with notes and rests, and the bass staff contains a simple accompaniment. The lyrics are written below the treble staff.

უ ე ნ ო ლ ე ბ ი თ ვა რა ლი ვა რა ლა ლე

თოხნაძე

ზომიერად

მეო
ვა რა ლა ლა
მეო

რო ღის იქ ნე ბა მო ვო სწრო
რო ღის იქ ნე ბა მო ვის წრო

მეო
რო ღის იქ ნე ბა

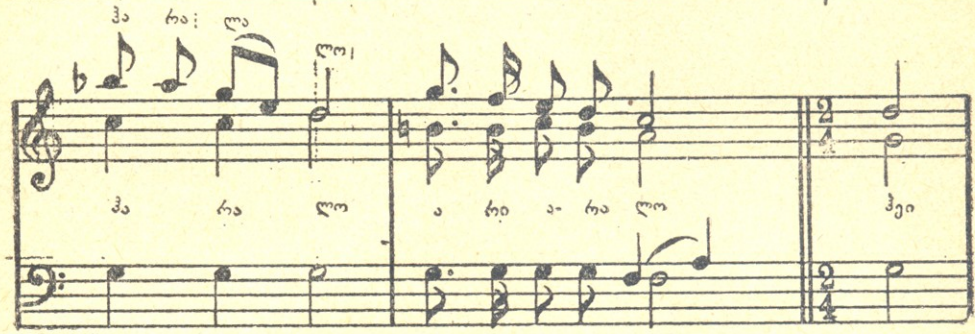
მო
ვო სწრო ბო მე ბის ხა
მო ვრე ბა ხა

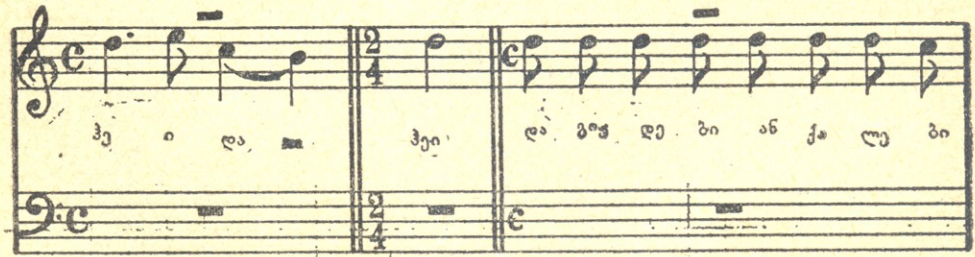
ჰეი! ბი ვე ბის ჩა
 ბი ვე ბის ჩა მთ კრე ბა სა

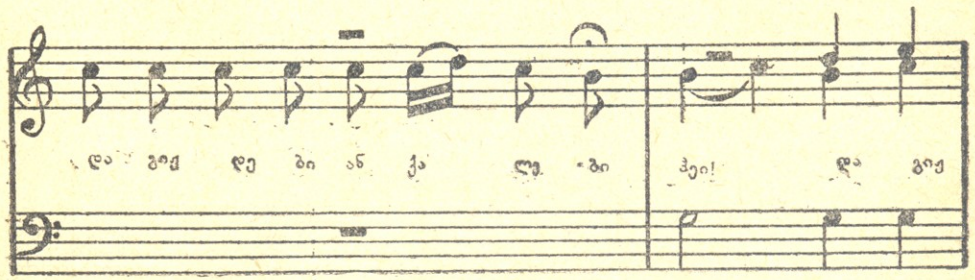
შა რა: ლა
 შა რა ლა ა რი ა-რა ლა ჰეი

ჰეი ლა
 ჰეი ლა გვგ მუ ბი ან ქა ლე ბი

ლა ლა ლა ლა ლა
 ლა ლა ლა ლა ლა ჰეი! ლა ლა

First system of musical notation. It consists of a treble clef staff and a bass clef staff. The treble staff contains a melodic line with notes and rests, and a large circular annotation with the number '5' inside. The bass staff contains a bass line. Below the treble staff, there are Georgian lyrics: "ღე ბი ან ქა ლე ბი ო წყე ბენ თა".

Second system of musical notation. It consists of a treble clef staff and a bass clef staff. The treble staff contains a melodic line with notes and rests. The bass staff contains a bass line. Below the treble staff, there are Georgian lyrics: "პეი! ო წყე ბენ თა ვის ქე ზა სი".

Third system of musical notation. It consists of a treble clef staff and a bass clef staff. The treble staff contains a melodic line with notes and rests. The bass staff contains a bass line. Below the treble staff, there are Georgian lyrics: "რა ლა ლა ლა ლა ვა რი ვა რა".

Fourth system of musical notation, divided into two parts labeled '1' and '2'. Part 1 shows a treble clef staff with notes and rests, and a bass clef staff with notes and rests. Part 2 shows a treble clef staff with notes and rests, and a bass clef staff with notes and rests. Below the treble staff, there are Georgian lyrics: "ლა ლა პეი!".

საფანაზური
(ყუჩების წურვის დროს)

ზომიერად

და ბი- ჰე- ბო და- ბა ხოთ -

დაე- ბა- ხოთ სიმ- დე- რა ნა- ნახ- ლე- ჰე ბო

რა- ა ჰე ხო მალ- სო

დან დეარ- ხო დაგ- ყუ რებს [დაგ- ყუ

საგან მი- საც | ნუ- ნუ- რა | სწყუ-

რა ან | სწყუ- რა ან |

ზე გარდღო
(საფერხულო)

წ. ს. თუ. ტყევეია 1916
გლახა ძაძელაშვილი

ზომიერად

ზე მერე-ლო ზე მერე-ლო

ძირსა და ჩამოსაყრელო

თუ ჩამოსვალ და ჩამოსვალ

თუ ანა და ლით ჩამოსვალ

Handwritten musical score for the first system. It consists of two staves: a treble staff (top) and a bass staff (bottom). The treble staff contains a vocal line with lyrics in Armenian: "Յո՛ւ Կո՛ւ Լո՛ւ Ծո՛ւ Գո՛ւ Յո՛ւ Կո՛ւ Լո՛ւ". The bass staff contains a supporting line with notes. The music is written in a simple, handwritten style.

Handwritten musical score for the second system. It consists of two staves: a treble staff (top) and a bass staff (bottom). The treble staff contains a vocal line with lyrics in Armenian: "Յո՛ւ Կո՛ւ Յո՛ւ Կո՛ւ Լո՛ւ Յո՛ւ Կո՛ւ Լո՛ւ". The bass staff contains a supporting line with notes. The music is written in a simple, handwritten style.

ზომიერად

mf სა მ ა ი ა ს ა მ ა ი ა ს

ი მღე რი - ან გუ ლით

ნაზ ხე- ლეზს ა არ ტა- ხე- პენ

1,2,3,4. 5.

ფენს უს ვა ვენ ლულ ვით და ზად

შეკვებით.

ბუნა-პოტო
(სახუმარო ვეკვა)

II

I

პი! პი!

ბუქ ნა კოტო!

პი! პი!

ბუქ ნა კო ტო!

II

ო თა მა შე ბუქ ნა კო ტო

შე ბუქ ნა კო ტო

I

II

და უ ა რე

I

ბუქ ნა კო ტო

და ე რე

ბუქ ნა კო ტო

II

ბუქ ნა ბუქ ნა ბუქ ნა კო-ტო ბოქ ნა ბუქ ნა

ბუქ ნა, კო-ტო ჰე ჰე ჰე

II

ჰე პა ტარ ძა ლო შორ ცხვი არ ის, თვა ლე ბი აქვს გი შრი სა თ

I II

პა ტარ ძა ლო შორ ცხვი ა რის, თვა ლე ბი აქვს გი შრი სა თ, ტა ნის ონე ვა

I

ზოქ ნი ლო ზა   ტა, ნიხ რხე ვა,   ზოქ ნი ზა

II

ძი, რე უ ლო   იფ ნი ხა მ,   ძი, რე უ ლო

II

იფ, ნი ხა მ   ბუ ქნა ბუ ქნა   ბუქ ნა მო ტო!

I

ბუქ- ნა ბუქ ნა   ბუქ ნა მო ტო!   ბუ

First system of a musical score. It consists of two staves: a treble clef staff on top and a bass clef staff on the bottom. The key signature has one flat (B-flat). The time signature is 3/4. The first measure contains a treble staff with a dotted quarter note G4, a dotted quarter note A4, and a quarter note B4, all beamed together. The bass staff has a dotted quarter note G3. The second measure has a treble staff with a dotted quarter note G4 and a quarter note A4. The bass staff has a dotted quarter note G3. The third measure has a treble staff with a dotted quarter note G4, a quarter note A4, and a quarter note B4, all beamed together. The bass staff has a dotted quarter note G3. The number '30' is written below the treble staff in each measure.

Second system of a musical score. It consists of two staves: a treble clef staff on top and a bass clef staff on the bottom. The key signature has one flat (B-flat). The time signature is 3/4. The first measure contains a treble staff with a dotted quarter note G4, a dotted quarter note A4, and a quarter note B4, all beamed together. The bass staff has a dotted quarter note G3. The second measure has a treble staff with a dotted quarter note G4 and a quarter note A4. The bass staff has a dotted quarter note G3. The third measure has a treble staff with a dotted quarter note G4, a quarter note A4, and a quarter note B4, all beamed together. The bass staff has a dotted quarter note G3. The number '30' is written below the treble staff in the first measure.

შეკვიპით

f ვა რა-ლა-ლი ვა-რა-ლა-ლე ვა-რა-ლი

მზე-მთვარეს

ვა-რა-ლე ვა-რა-ლა-ლე რამ-დე-ნი ხა-ნი გი-თვლი

ვა-რა-ლა-ლი ვა-რა-ლა-ლე ვა-რა-ლე ვა-რა-ლა-ლე

რას და-ხე ტი ა-ლებ და-მე ვა-რა-ლი ვა-რა-ლე

რამ | ღმრ- ქი ხა- სი- ა | ვი-თვლი | რას და- ხე | ტი- ა სუბ | და ხმე

რას და ხე ტი- სუბ და- მე

| თუ | შინ აბრ- გი | სუ- ლი სნა- ხარ | თუ- ლი რად | და- ა ხამ- ხა- სე

1. 2. 3.

ვა- სია- ლი ვა- სია- ლი ვა- სია- ლი | მე

ჰეი!

ვა-რა-ღე ვა-რი-ვა-რა-ღე ვა-რა-ღე

ჰე

ღა-ვა-რა-ღე ჰე ი-ვა-რა-ღე

ა-ბნის ღვინო ნა-ქე-ბო, რას ღა-ვა-ღა-რო-გე-მო-თი,

ვინც და-ბლავს წელს ვერ ი-ღებს თი თქონს მი-კრუ-

First system of a musical score. It consists of two staves: a treble clef staff on top and a bass clef staff on the bottom. The key signature has two sharps (F# and C#). The melody in the treble staff begins with a half note G4, followed by quarter notes A4, B4, and C5. The bass staff provides a simple accompaniment. There are two measures in this system. The first measure has the lyrics "მე ვა-ბო-თი" and the second measure has "მე ვა-რა-ლე".

Second system of the musical score. It continues with two staves. The treble staff features a melodic line with eighth and sixteenth notes, including a slur over the first two measures. The bass staff has a long, low note. The lyrics for the first measure are "მე ვა-რა-ლე" and for the second measure are "მე ვა-რა-ლე".

Third system of the musical score. It consists of two staves. The treble staff has a melody with quarter and eighth notes. The bass staff has a simple accompaniment. The lyrics for the first measure are "მე ვა-რა-ლე" and for the second measure are "მე ვა-რა-ლე".

Fourth system of the musical score. It consists of two staves. The treble staff has a melody with eighth and sixteenth notes. The bass staff has a simple accompaniment. The lyrics for the first measure are "მე ვა-რა-ლე" and for the second measure are "მე ვა-რა-ლე".

Handwritten musical score system 1. It consists of two staves, treble and bass clef, in a key signature of two sharps (F# and C#). The melody is written in the treble clef. The lyrics are written below the notes.

ერო ნო-დაზუნსრომ გა-სცდე-ბი | გან-ღე-ბი თ ხერ-ბი-ო-ლო

Handwritten musical score system 2. It consists of two staves, treble and bass clef. The melody continues in the treble clef. There are fermatas over the first and last notes of the system. The lyrics are written below the notes.

ვა-რა-ლო ვა-რი ვა-რა-ლო ვა-რა-ლო

Handwritten musical score system 3. It consists of two staves, treble and bass clef. The melody continues in the treble clef. There are fermatas over the first and last notes of the system. The lyrics are written below the notes.

ვა-რა-ლო ვა-რა-ლო ვა-რა-ლო

Handwritten musical score system 4. It consists of two staves, treble and bass clef. The melody continues in the treble clef. There are fermatas over the first and last notes of the system. The lyrics are written below the notes.

გმა-ში რაც უნ-და გე-ფე-რონ | თავს, შე-მო გვე-ლონ ზვი-ნა-და

First system of musical notation. The treble staff contains a melody with eighth and sixteenth notes. The bass staff provides a harmonic accompaniment. Armenian lyrics are written below the treble staff.

Armenian lyrics: ու թա ղնց օ Լահ փ ճց Նո Կայ Կոմ ու յա

Second system of musical notation. The treble staff continues the melody with a fermata over the final note. The bass staff has a long note with a fermata. Armenian lyrics are written below the treble staff.

Armenian lyrics: յո Բո ճա յո օ յո Կա Մ

Third system of musical notation. The treble staff features a melodic line with a fermata. The bass staff has a long note with a fermata. Armenian lyrics are written below the treble staff.

Armenian lyrics: յո Կո յո Կա Լո յո Կա Մ

Fourth system of musical notation. The treble staff continues the melody. The bass staff has a long note with a fermata. Armenian lyrics are written below the treble staff.

Armenian lyrics: յո Կա Մ յո Կա Մ յո

First system of a musical score. It consists of two staves: a treble clef staff on top and a bass clef staff on the bottom. The key signature has three sharps (F#, C#, G#) and the time signature is 4/4. The melody in the treble staff is written in eighth notes. The lyrics in Georgian are: "მე ვ- კუბ- ან ხად ან ჰუბ-ღუბ- ლგო- ნო ვერ შუ- მდ რბ- ბო ვა". The bass staff contains a long, sustained note with a fermata.

Second system of the musical score. It consists of two staves: a treble clef staff on top and a bass clef staff on the bottom. The key signature has three sharps and the time signature is 4/4. The melody in the treble staff includes a triplet of eighth notes. The lyrics in Georgian are: "ან ჰუბ- ნო | მად ჰად ნა- შუ- ში შუბ- მან რა მან". The bass staff continues with a steady eighth-note accompaniment.

Third system of the musical score. It consists of two staves: a treble clef staff on top and a bass clef staff on the bottom. The key signature has three sharps and the time signature is 4/4. The melody in the treble staff features a half note followed by quarter notes. The lyrics in Georgian are: "ან შუ- ბა რა მან". The bass staff continues with a steady eighth-note accompaniment.

გუშინ შვიდნი
(ერთ-ერთი სახე)

ზამთერად

მე გუშინ შვიდ-ნი ბურჯა ნელნი გუ-შინ შვიდ-ნი ბურ-ჯა

ნელ ნი და გუ- შინ

გუ- იდ- ნი გუ- ბურ- ჯა

ნელ ნი და გუ- შინ შვიდ- ნი ბურ- ჯა ნელ ნი

შინაშინ-ქაქაბერი

წარმოებულა

The first system of the musical score consists of two staves. The upper staff is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature. It contains three measures of music with notes and rests. The lower staff is in bass clef and contains three measures of music with notes and rests. Below the notes in the upper staff are the Georgian lyrics: შა- შინი, შა- შა, ბი შუა.

The second system of the musical score consists of two staves. The upper staff is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature. It contains three measures of music with notes and rests. The lower staff is in bass clef and contains three measures of music with notes and rests. Below the notes in the upper staff are the Georgian lyrics: შინა, დე- — და და, შა- შინი, და.

The third system of the musical score consists of two staves. The upper staff is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature. It contains three measures of music with notes and rests. The lower staff is in bass clef and contains three measures of music with notes and rests. Below the notes in the upper staff are the Georgian lyrics: შა, შა, ბი შუა, შინა, დე- და და.

The fourth system of the musical score consists of two staves. The upper staff is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature. It contains three measures of music with notes and rests. The lower staff is in bass clef and contains three measures of music with notes and rests. Below the notes in the upper staff are the Georgian lyrics: და, და, და და, და, და, და და და და.

Handwritten musical score on two staves. The top staff is in treble clef and the bottom staff is in bass clef. Both staves are in the key of D major (two sharps). The music consists of a melody in the upper voice and a bass line in the lower voice. The lyrics are written below the top staff.

o - to o - to - lo o - to - lo 3e

ფ ა რ ი ე ზ

მეავებული

ფა- რი- ნე, ფა რი ნე სულ ფა- რი ნე

ფა- რი- ნე ფა რი- ნე ფა- რი- ნე ბი- ვი-

სულ ფა- რი- ნე ფა- რი- ნე ვაჟ- კა ცი ბარ

ვიო მღევ ვიო რი სულ ფა- რი- ნე ფა- რი ნე

1 2 3

ფა რი-ნე ფა რი ნე ში კო სულ ფა რი-ნე

4

ფა რი-ნე, სულ ფა რი ნე ფა რი-ნე

ს უ ფ რ უ ლ ი

(გამოსაღებიებელი)

ზომიერად

The first system of the musical score consists of three measures. The top staff is a treble clef with a key signature of two flats (B-flat and E-flat) and a 4/4 time signature. The middle staff contains the vocal line with lyrics: "რვენ სამანი შე ვი ყა რენით". The bottom staff is a bass clef with the same key signature and time signature. The music features a melodic line in the vocal part with triplets and a steady accompaniment in the bass.

The second system of the musical score consists of two measures. The top staff is a treble clef with a key signature of two flats and a 4/4 time signature. The middle staff contains the vocal line with lyrics: "სა ზღვარ. სა შე ხნი ნი. სა სა". The bottom staff is a bass clef with the same key signature and time signature. The music continues with melodic lines and triplets in the vocal part.

The third system of the musical score consists of two measures. The top staff is a treble clef with a key signature of two flats and a 4/4 time signature. The middle staff contains the vocal line with lyrics: "პირ სა ვიზოგ დით დო გვა-ჰმევ-დნენ, გვა-ჰმევ-დნენ თავ თუ. ნი სა-სა". The bottom staff is a bass clef with the same key signature and time signature. The music concludes with melodic lines and triplets in the vocal part.

შენა ღონით

გვა-ჰმევე-ღნენ თავ-თუ-ბი-სა
სა პე

პურ-სა ვიხივ-ღით და გვა-ჰმევე-ღნენ
გვა-ჰმევეღნენ თავ-თუ-ბი-სა

წალ სა ვიხივ-ღით და გვას მევე-ღნენ
ღვი-ნი-სა ლა-ღის ფრი-სა-სა

Handwritten musical score system 1, consisting of three staves. The key signature is B-flat major (two flats). The first staff contains a melodic line with notes and rests, with lyrics "ა. რე. მ." below it. The second staff is empty. The third staff contains a bass line with notes and rests. A long slur covers the first two measures of the first staff.

Handwritten musical score system 2, consisting of three staves. The key signature is B-flat major. The first staff contains a melodic line with notes and rests, with lyrics "ა. რე. მ." below it. The second staff contains a melodic line with notes and rests, with lyrics "ა. რე. მ." below it. The third staff contains a bass line with notes and rests. A long slur covers the first two measures of the third staff.

Handwritten musical score system 3, consisting of three staves. It is divided into two parts: 1. and 2. The key signature is B-flat major. Part 1 (measures 1-2) has a first ending bracket. Part 2 (measures 3-4) has a second ending bracket and a 5/4 time signature. The first staff contains a melodic line with notes and rests, with lyrics "რე. ვინ. ვინმე. ვინ." below it. The second staff contains a melodic line with notes and rests. The third staff contains a bass line with notes and rests. A long slur covers the first two measures of the first staff.

mf

თა გა- რის ქო ხი! ღობს ხან-

სო- ვა- რთ ბ- ვა-

ვა მელ- ვრად ჩვენს ბე ღობ

რად

იხ ბ- ღობ თ რის
 ის სხვა-გან ბ- რის

ის სხვა-გან ბ-

First system of musical notation. It consists of two staves: a treble clef staff on top and a bass clef staff on the bottom. The music is in 4/4 time. The lyrics are written below the notes. The first measure has the word 'ჩიხი'. The second measure has 'მუნ ი მის ნა- ცხლად'. The third measure has 'ხარ სა- ლო- ცხად'.

Second system of musical notation. It consists of two staves: a treble clef staff on top and a bass clef staff on the bottom. The music is in 4/4 time. The lyrics are written below the notes. The first measure has 'ლად'. The second measure has 'თა- და ჩიხი თ- შო'. The third measure has 'ლარს ხარ- სო- ვა-'.

Third system of musical notation. It consists of two staves: a treble clef staff on top and a bass clef staff on the bottom. The music is in 4/4 time. The lyrics are written below the notes. The first measure has 'რო'. The second measure has 'ი- ვი და- ვი- თის მუ- ლა- ლად'. The third measure has 'მე უღ ლა- ი- ყო მუ- ლა- სო- ლა- ყო'.

Fourth system of musical notation. It consists of two staves: a treble clef staff on top and a bass clef staff on the bottom. The music is in 4/4 time. The lyrics are written below the notes. The first measure has 'ვა- შო- სუ- ლო- ყო'. The second measure has 'სად ა- ა შე ნა თათ- რებს ვყო- მთ- რათ'.

თა მარ შა ნი ში
ქრის ტეს ჯვრის ში ში

ქრის ტეს ჯვრის ში ში

თა შა რის ქო შო
ღირს სან სო ვა რო

სამღვინე. ღმრთის მადლი

მადლი ღმრთის

mf

ღმრთის მადლი
ღმრთის მადლი

მადლი ღმრთის
მადლი ღმრთის

მადლი ღმრთის
მადლი ღმრთის

მადლი ღმრთის
მადლი ღმრთის

მადლი ღმრთის
მადლი ღმრთის

მადლი ღმრთის
მადლი ღმრთის

მადლი ღმრთის
მადლი ღმრთის

1 2

მადლი ღმრთის
მადლი ღმრთის

შავლებო

შავლებო

First system of the musical score. It consists of three staves: a treble clef staff with a key signature of one flat and a 3/4 time signature, a vocal line with lyrics, and a bass line. The lyrics are: შავ- ლებ შუ- ნი შა ვი (და) რი- ბა.

Second system of the musical score. It consists of three staves: a treble clef staff with a key signature of one flat and a 3/4 time signature, a vocal line with lyrics, and a bass line. The lyrics are: შავ- ლებ შუ- ნი შავ ლებ შუ ნი შავ- ლებ გო! შვი!

Third system of the musical score. It consists of three staves: a treble clef staff with a key signature of one flat and a 3/4 time signature, a vocal line with lyrics, and a bass line. The lyrics are: შა ვი (და) ბა შავ- ლებ.

II

First system of a musical score in G major (one flat). It consists of three staves: Treble, Alto, and Bass. The Treble staff has a vocal line with lyrics. The Alto and Bass staves have piano accompaniment. A double bar line is present after the first measure. The lyrics are: სი-სხლ ში გო! გო! -ბა შე

Second system of the musical score. It continues with three staves. The Treble staff has a vocal line with lyrics. The Alto and Bass staves have piano accompaniment. A first ending bracket labeled 'I' spans the last two measures. The lyrics are: შეი სისხლ ში გო! გო! შე-ლე-გო!

Third system of the musical score. It continues with three staves. The Treble staff has a vocal line with lyrics. The Alto and Bass staves have piano accompaniment. A second ending bracket labeled 'II' spans the last two measures. The lyrics are: შეი შე-ლე-გო! შეი, ყა-წი-შეი.

System 1: Treble clef, key signature of two flats (Bb, Eb). The melody is written in the upper voice with lyrics: პეი, ბი, ბი, ბი, ბი, ბი, ზე, ლე, სეი. The bass line provides harmonic support with a steady eighth-note accompaniment.

System 2: Treble clef, key signature of two flats. The melody continues with lyrics: ეა, წი, გე, ბი, გიბი, ლე. The bass line continues with eighth notes. A fermata is placed over the final note of the melody.

System 3: Treble clef, key signature of two flats. The melody has lyrics: ლე, ლე, ლე, ლე, ლე. A double bar line with repeat dots is present. The bass line continues with eighth notes. A section marker 'II' is placed above the staff.

First system of a musical score in G major (one sharp) and 4/4 time. It consists of three staves: a vocal line and two piano accompaniment staves. The lyrics are: შენი შავი (და) ჩოხა შველე.

Second system of the musical score. It consists of three staves. The lyrics are: შენი შავი (და) ჩოხა შველე. The piano accompaniment features a more active melody in the right hand.

Third system of the musical score. It consists of three staves. The lyrics are: ჩოხა შველე. The system concludes with a double bar line and a repeat sign.

ქუთაისიდან ბრძოლა გიხდებოდა შველე-გო
მამ-ვე-ლო არ გვიჩდებოდა: შველე-გო

კანეთს მოაღბა თარაში
 (ქიხიყრა მგზ.კრული)

მარშისებურად

ა- რა- ლა- ლო ა- რი- ა- რა- ლო შაშ- ვო- ლ- იშა-

შო ა- რა- ლო შაშ- ვო- ლ- იშა- შო

კა- ხეთს მო- ა- დეა თა- რე- ში ლე- კის ჯა- რი-

ლე- კის ჯა- რი-

უ-თქვავთ ჯერ ბოდ- ბეს ვა- წივი- ვით! სად საყ- და- რი-

ვი- რა- ლო ვა რა- ლა ლო
სად საყ- და- რი-

უნ- და მოვ- ვლი- ჯოთ გუმ- შათ- ზე

ნი- ანს ჯვა- რი-
ნი ანს ჯვა- რი-

ვა და ლე

First system of a musical score. It consists of a treble clef staff and a bass clef staff. The treble staff contains a melody with notes and rests, and the bass staff contains a bass line with a long note. The lyrics are written below the treble staff.

ა.   ა   მრ-   ვი   ყა-   რთთ   გურ-   ჰე-   ბის

Second system of a musical score. It consists of a treble clef staff and a bass clef staff. The treble staff contains a melody with notes and rests, and the bass staff contains a bass line with notes and rests. The lyrics are written below the treble staff.

ძვე-   რი   ჯვ   რი-   ა   ვა-   რა-   ლე

Third system of a musical score. It consists of a treble clef staff and a bass clef staff. The treble staff contains a melody with notes and rests, and the bass staff contains a bass line with notes and rests. The lyrics are written below the treble staff. The system ends with a double bar line and repeat signs.

ძვე-   რი   ჯვ   რი-   ა   1...   მ...   ა

ბატონო თავი მანძევი

ზომიერად

f ბა- ტო- ნო, თა ვი- მა ნე ბე! ულ- მერ თოდ რა-

ბე მტან ჯა- შო რაც ლ- ენე შემ- წვეს | მა- ზედ პეტს

შენს სა- სარ- ვებ- ლოდ ვხარა ჯა- შო პე!

ბე! დო- ლა- ლა- ლა- მი- ტო ვა- ა- რა პაქვს ლუ-

პე!

First system of musical notation. It consists of two staves: a treble clef staff on top and a bass clef staff on the bottom. The key signature has two flats (B-flat and E-flat). The melody in the treble staff is written in a 2/4 time signature. The lyrics are written below the treble staff. A long slur is present over the bass staff in the first measure.

ქმის ხანს შვი
შეც კუ ღი მხუ

Second system of musical notation, continuing from the first system. It consists of two staves: a treble clef staff on top and a bass clef staff on the bottom. The key signature has two flats. The melody in the treble staff continues. The lyrics are written below the treble staff.

რავს კა ცი ვარ, ნუ გა შობ წყვე

Third system of musical notation. It consists of two staves: a treble clef staff on top and a bass clef staff on the bottom. The key signature has two flats. The melody in the treble staff includes a triplet of eighth notes in the first measure, indicated by a '3' above the notes. The system concludes with a first ending (1.) and a second ending (2.).

ღვს ხალხ შვი
შეც კე! კე!

აღარ მჴადიან ცხვარშია

შეკავებით

აღარ მჴადიან ცხვარშია
 ა ღარ მჴადიან ცხვარშია
 ა ღარ მჴადიან ცხვარშია

ან ცხვარშია
 ა ღარ მჴადიან ცხვარშია
 ან ცხვარშია

ან ცხვარშია
 ა ღარ მჴადიან ცხვარშია
 ან ცხვარშია

გაფრინდი შავო მერცხალო

(ნაღვლიანი სიმღერა)

ზომიერად

მე გაფრინდი შავო
მე გაფრინდი შავო
მე გაფრინდი შავო

მე გაფრინდი შავო
მე გაფრინდი შავო
მე გაფრინდი შავო

მე გაფრინდი შავო
მე გაფრინდი შავო
მე გაფრინდი შავო

მე გაფრინდი შავო
მე გაფრინდი შავო

ქალო ქალთა ზეგო

შეკვებით

ქალო ქალთა ზეგო გონებთათი

თვეს მე თერ თვეს და მის ბნელს

წესითა გახდა დღეს მე თერ თვეს

და მის ბნელს წესითა გადღეს და

1.2.3.4.5. | 6.

ცოლი ზამიღღვლა
(სახუმარო)

შეკავებით

ცო ლო გა ბი დიდ გულ და ცო ლო გა

Detailed description: This system contains the first three measures of the piece. It is written in 2/4 time with a treble and bass clef. The melody is in the treble clef, and the accompaniment is in the bass clef. The lyrics are written below the notes.

დიდ გულ და ლევ რი ლევ რა ლევ: რი ჭა ლ

Detailed description: This system contains the next three measures. The melody continues with eighth and sixteenth notes. The accompaniment provides a steady harmonic support.

ლო ა ხვო ლო ა ხვო ჰე

Detailed description: This system contains the final three measures of the piece. The melody concludes with a half note and a whole note. The piece ends with a double bar line.

საროს დანიშნულზე
(სახუმარო)

მევირცხლად

8x

f

This system contains the first musical notation. It includes a vocal line with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat), and a piano accompaniment with a grand staff (treble and bass clefs). The time signature is 2/4. The vocal line begins with a rest, followed by a series of eighth and quarter notes. The piano accompaniment features a steady eighth-note pattern in the right hand and a simple bass line in the left hand.

This system continues the musical notation from the first system. It maintains the same vocal and piano parts, showing further development of the melody and accompaniment.

მოქმელი

ბელთ უ ბან ში . მო სუ ლა | მერ / მუ | ე თის წყა ბო

This system includes the third musical notation and the beginning of the lyrics. The lyrics are written in Georgian script below the vocal line. The musical notation continues with the same vocal and piano parts.

შობასუბე

ა ბა ენ თი ვა თა შა უოთ ქე ყე ზა და შა რთ

The image shows a musical score for the piece 'შობასუბე' (Shobasube). It consists of three staves. The top staff is a vocal line in a treble clef with a key signature of one flat (B-flat). The melody is written in a style that includes many beamed eighth notes. Below the vocal line, the lyrics are written in Georgian: 'ა ბა ენ თი ვა თა შა უოთ ქე ყე ზა და შა რთ'. The middle staff is a piano accompaniment in a treble clef, featuring a melody with some chords and rests. The bottom staff is a piano accompaniment in a bass clef, showing a simple bass line with a long, sweeping line across the first two measures. The entire score is set in a key of B-flat major or D-flat minor.

რომეოზად

ზემოგხედავ (და) მზის გადასვს

I

ჰეი ვა რა ლი ვა რა ლე

ვა რი და ვა რა ლე ჰეი!

ვა რა ლი ვა რი ლე ვა რი და

System I, first system. It consists of three staves: a vocal line (treble clef), a piano accompaniment line (treble clef), and a bass line (bass clef). The key signature has two sharps (F# and C#). The vocal line begins with a fermata and then has the lyrics "ჰეი! შუ შოკ ხე". The piano accompaniment features a melodic line with a fermata over the first two measures. The bass line provides a simple harmonic accompaniment.

System I, second system. It continues the three-staff format. The vocal line has the lyrics "და და შუგუ და და და რეგ". The piano accompaniment continues with a melodic line, and the bass line continues with a simple harmonic accompaniment.

II

System II, first system. It consists of three staves: a vocal line (treble clef), a piano accompaniment line (treble clef), and a bass line (bass clef). The key signature has two sharps (F# and C#). The vocal line begins with a fermata and then has the lyrics "ჰეი! შუ შოკ ხე და და". The piano accompaniment features a melodic line with a fermata over the first two measures. The bass line provides a simple harmonic accompaniment.

First system of a musical score. It consists of three staves: a vocal line in the top staff, a piano accompaniment in the middle staff, and a bass line in the bottom staff. The key signature has two sharps (F# and C#). The vocal line contains the lyrics: "მზეს და ზღვს და ჰეი!".

Second system of the musical score, marked with a Roman numeral "I". It continues the vocal line with the lyrics: "ინ და ვთ ჰეიე ნი დაბ და". The piano accompaniment and bass line continue with their respective parts.

Third system of the musical score, marked with a Roman numeral "II". The vocal line contains the lyrics: "სულს და ჰეი!". The piano accompaniment and bass line continue. The system concludes with the lyrics "ჰეი! ინ- და ვთ" in the vocal line.

System 1: Three measures of music. The top staff is a vocal line with lyrics '3333', '6a', 'ღაბ', '3ა', 'ღაღ', '6a'. The middle staff is a piano accompaniment. The bottom staff is a bass line.

System 2: Three measures of music. The top staff is a vocal line with lyrics '3ა!', '3ა', '6ა', 'ღა', '3ა', '6ა', 'ღა'. The middle staff is a piano accompaniment. The bottom staff is a bass line. A double bar line is present between the first and second measures.

System 3: Three measures of music. The top staff is a vocal line with lyrics '3ა', '6ა', 'ღა', '3ა', '6ა', 'ღა'. The middle staff is a piano accompaniment. The bottom staff is a bass line.

The first system of the musical score consists of three staves. The top staff is a vocal line in G major (one sharp) with lyrics in Armenian: "Յօ- Խօ Լօ". The middle staff is a vocal line with lyrics: "Յօ- Խօ Լօ". The bottom staff is a piano accompaniment line. The system is divided into three measures. The first measure contains the first syllable of the lyrics, the second measure contains the second syllable, and the third measure contains the third syllable. The piano accompaniment consists of a simple harmonic pattern.

The second system of the musical score consists of three staves. The top staff is a vocal line in G major (one sharp) with lyrics in Armenian: "Յօ- Խօ Լօ". The middle staff is a vocal line with lyrics: "Յօ- Խօ Լօ". The bottom staff is a piano accompaniment line. The system is divided into three measures. The first measure contains the first syllable of the lyrics, the second measure contains the second syllable, and the third measure contains the third syllable. The piano accompaniment consists of a simple harmonic pattern.

მოდ. ამ დავამ, ზვილ
(მობუტის დარგება)

შეკვებით

მო- დე და- ვამ შვი- ლო - მო- დი ავ და

ავამ შვი- ლო შა- ნი შე- ნი

შა- ნი მა- ქო- მა- ქო ში- ა, შე- ქერ მა- ქო

გო- გო შა- ნა

გაბრიელ მანანაძის ქალი ვარი
(ერთი ლალ-ქალის ამბავი)

შეაგებდა

გა-სა-თხო-ვა რი ქა-ლი ვარ
მა-ლა-რე-ბენ სავ-სე მთვ-არეს ჰე

თურ-მე ჩემ-სა შე-სა ფერ-სა ჰე
მარ ვის-შეხვლ-ნენ ამ ჩვენს მხა-რეს ჰე

მეგ -სა შეი
კა- კო მო გონს
ჰე
ჰეი რა

მი ვის ი ბო ვრო
რა : მა- ნა ბნის
ჰე

თვალ შე
ერ თი : მო გონს
ჰე
ჰეი რა

მა რმა მა-ზრ ჩობს
ი მათ შვა- | ხველს
ჰე
ჰე

სიმელო

ღიაგუგუხ ვალი მოსტავის

პე

პე პე პე პე პე პე

პე -რა-ლო პე პე პე პე

პე -რა-ლო პე ს-რუ-ლა-ლო და პე პე

პე პე

დი ამ ბევს ქა-ლი მო-სტა-ცეს კო-ნტა ლა-შა ზი მზა-ნი
დი ამ ბევს ქა-ლი მო-სტა-ცეს კო-ნტა ლა-შა ზი მზი-ანი

ჯერ ი-სევ ბა-უ ფურჩ-ქნა-ვი
ქე ჯერ ი-სევ ბა-უ ფურჩ-ქნა-ვი

ოთხ ნაწ-ნავ გი შრის თმი ა-ნი
ოთხ ნაწ-ნავ გი შრის თმი ა-ნი

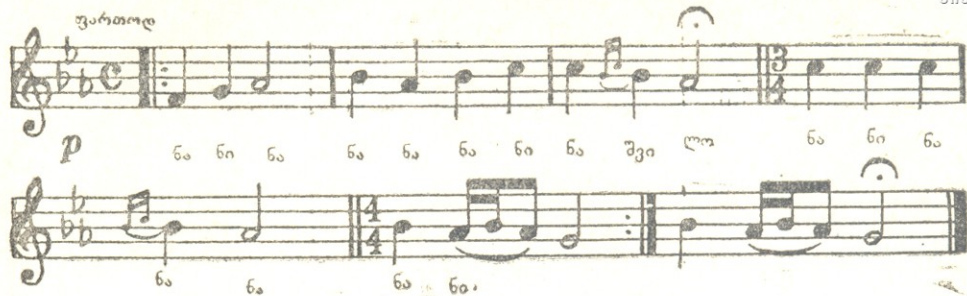
ԾԵ ԵՆ ՕԿՅՈ ՅԵՐՈ ԲԵԵ ԲԵՐՈ
 ԵՆ ԵՆ ԵՆ

ԵՆ ԵՆ ԵՆ ԵՆ ԵՆ ԵՆ
 ԵՆ ԵՆ ԵՆ

ԵՆ ԵՆ ԵՆ
 ԵՆ ԵՆ ԵՆ

აკვენი ნანა

ფართოდ

p ნა ნი ნა ნა ნა ნა ნი ნა შვი ლო ნა ნი ნა

ნა ნა ნა ნი

გამომცემლობის რედაქტორი პლ. ბებია
მხატვარი ლ. ქუთათელაძე
ტექნიკური რედაქტორი ან. ღვინიაშვილი
კორექტორი ნ. ფავლენიშვილი

გადაეცა წარმოებას 13/III-56 წ. ხელმოწერილია
დასაბეჭდად 18/III-57 წ. ანაწყოების ზომა 7×10.
ქაღალდის ზომა 70×92. ნაბეჭდი თაბახი 14,25.
უე 00066. ტირაჟი 5.000 შეკვეთა № 158.

საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს
მთავარპოლიგრაფგამომცემლობის ბეჭდვითი სიტყვის
კომბინატი. თბილისი, მარჯანიშვილის ქ. 5.

*

Комбинат печати Главполиграфиздата
Министерства культуры Грузинской ССР
Тбилиси, ул. Марджанишвили, 5

Георгий Дионисьевич

Сванидзе

Грузинские народные песни и
сказания о них

(На грузинском языке)

Госиздат Грузинской ССР

Тбилиси

1957

14 8. 40 J.

235/57

